

Ellen Syrstad, Tina Gerds-Andresen,
Ingunn Studsrød, Ulf Axberg, Tor Slettebø
og Ingunn Tollisen Ellingsen

OPPFØLGING AV FORELDRE ETTER OMSORGSOVERTAKELSE

OPPFØLGING AV FORELDRE ETTER OMSORGSOVERTAKELSE

Rapport

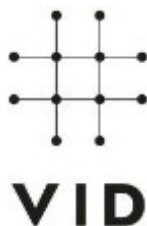
Ellen Syrstad, Tina Gerds-Andresen, Ingunn Studsrød, Ulf Axberg, Tor Slettebø
og Ingunn Tollisen Ellingsen

VID vitenskapelige høgskole
Storbyuniversitetet OsloMet
Universitetet i Stavanger

VID rapport 2026/3

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Denne rapporten er utgitt av

VID vitenskapelige høgskole
Postboks 184, Vinderen
N-0319 Oslo
<http://www.vid.no/>

Rapport: 2026/3

ISBN: 978-82-8456-149-3, elektronisk versjon

ISBN: 978-82-8456-150-9, papirversjon

ISSN: 2464-3777

Elektronisk distribusjon:

VID vitenskapelige høgskole
www.vid.no

Omslag

Dinamo

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til rapporten.

Nedlastning for privat bruk er tillatt.

Mangfoldiggjøring, videresalg av deler eller hele rapporten er ikke tillatt uten avtale med forfatterne eller Kopinor.

Forord

Denne rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) og inngår som den første av to rapporter fra forskningsprosjektet om barnevernets foreldrestøttende tiltak etter en omsorgsovertakelse. Rapporten belyser hvordan foreldre følges opp i ulike faser etter et omsorgsvedtak og i forbindelse med tilbakeføring av barn, og bygger på et omfattende empirisk materiale.

Bakgrunnen for prosjektet er økte krav til oppfølging av foreldre i den kommunale barnevernstjenesten, blant annet som følge av rettsutvikling, dommer fra Den europeiske menneskerettsdomstolen og endringer i barnevernsloven. Disse tydeliggjør både gjenforeningsmålet og barnevernstjenestens plikt til å følge opp foreldre. Samtidig har det vært behov for oppdatert empirisk kunnskap om hvordan foreldreoppfølging faktisk forstås og praktiseres i den kommunale barnevernstjenesten, og hvordan foreldre og ansatte erfarer dette arbeidet.

Studien bygger på en kombinasjon av kvantitative og kvalitative metoder, herunder en nasjonal spørreundersøkelse blant barnevernsledere i de kommunale barnevernstjenestene, dokumentstudier av nemnds- og rettsavgjørelser, dybdeintervjuer med mødre og fedre samt fokusgruppeintervjuer med ansatte i barnevernstjenesten og med samarbeidspartnere. Denne metodiske bredden har gjort det mulig å belyse både strukturelle rammer, praksiser og erfaringsperspektiver og å analysere forhold som fremmer og hemmer god og helhetlig oppfølging av foreldre.

Forskergruppen har bestått av førsteamanuensis Ellen Syrstad (prosjektleder), professor emeritus Tor Slettebø og professor Ulf Axberg fra VID vitenskapelige høgskole, førsteamanuensis Tina Gerds-Andresen fra Storbyuniversitetet OsloMet, professor Ingunn Studsrød og professor Ingunn T. Ellingsen fra Universitetet i Stavanger. Ellingsen har i tillegg hatt rollen som prosjektlederstøtte.

Vi takker alle foreldre som har delt sine erfaringer med omsorgsovertakelse og tilbakeføring, og bidratt til viktig innsikt i hvordan foreldre opplever oppfølgingen de får fra barnevernet og andre instanser. Vi vil også takke ansatte i barnevernstjenesten, ledere og samarbeidspartnere som har delt av sin tid, sine erfaringer med og refleksjoner knyttet til foreldreoppfølging. Videre takker vi referansegruppen for engasjement og verdifulle innspill gjennom hele prosjektperioden, Merethe Løland og Karianne Lund (OBF), Shimron Mohd (Landsforeningen for barnevernsbarn), Kristi Solheim og Janne Vinkler Rasmussen (familievernets spisskompetansemiljø), Andrea Fondevik-Linløkken og Kari-Anne Heldahl Horne (Sarpsborg barnevernstjeneste), Elin Heggelund-Fry (Lillestrøm barnevernstjeneste) og Jemimah Yombo Sigurdsen (VID), samt Bufdir for tildeling av oppdraget og for konstruktiv dialog underveis i arbeidet. Vi vil også takke fagpersonene

som har bistått oss i oversettelsesarbeid for å gjøre informasjonsskrivet tilgjengelig på ulike språk. Til slutt en stor takk til professor Inger Oterholm (VID) og senior professor Ingrid Höjer (Göteborgs universitet) for grundig gjennomlesing og verdifulle kommentarer og innspill til rapporten.

Vi håper rapporten kan bidra til styrket kunnskapsgrunnlag, refleksjon og videre utvikling av praksis, og være et nyttig bidrag i arbeidet med å sikre bedre og mer helhetlig oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse – til beste for både barn og foreldre.

VID vitenskapelige høgskole, 22. juni 2026

Ellen Syrstad (prosjektleder)

Innhold	
Forord.....	4
Sammendrag.....	10
Summary	11
1. Innledning	12
1.1 Presentasjon av tema, omfang og aktualitet	12
1.2 Formål og problemstillinger	13
1.2.1 Problemstillinger.....	13
1.3 Rapportens oppbygning.....	15
2. Bakgrunn	17
2.1 Juridiske rammer	17
2.2 Tidligere forskning: oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse og ved tilbakeføring	19
2.2.1 Foreldrenes reaksjoner og situasjon etter en omsorgsovertakelse	19
2.2.2 Foreldrene har ulike behov	19
2.2.3 Familievernets ansvar	20
2.2.4 Rammebetingelser for oppfølging av foreldre.....	21
2.2.5 Oppfølging av foreldre med mål om tilbakeføring.....	21
2.2.6 Barneperspektivet i foreldreoppfølging	22
2.2.7 Betydningen av foreldrenes tidligere kontakt med barnevernet.....	22
2.2.8 Oppsummering	23
3. Forskningsdesign og metode	24
3.1 Mål og prosjektstruktur	24
3.2 Referansegruppe og dialogkonferanser	24
3.3 Kvantitativ del av studien.....	25
3.3.1 Survey til ledere i kommunale barnevernstjenester	25
3.3.1.1 Rekruttering og utvalg.....	25
3.3.1.2 Metodiske begrensninger.....	26
3.3.2 Dokumentstudie av nemndsvedtak, tingretts- og lagmannsrettsdommer	26
3.3.2.1 Avgrensing og utvalg	27
3.3.2.2 Koding.....	29
3.3.3 Data og analyse av surveyen og dokumentstudien.....	31

3.3.4 Metodiske begrensninger av surveyen og dokumentstudien	31
3.4 Dybdeintervju med foreldre	33
3.4.1 Rekruttering og utvalg	33
3.4.2 Gjennomføring av foreldreintervju	34
3.4.3 Analyse.....	35
3.4.4 Metodiske styrker og begrensninger – foreldreintervju.....	35
3.5 Fokusgruppeintervjuer.....	36
3.5.1 Rekruttering og utvalg: Barnevernstjenester.....	36
3.5.2 Rekruttering og utvalg: Samarbeidspartnere.....	37
3.5.3 Gjennomføring av intervjuer: Ansatte i kommunal barnevernstjeneste	38
3.5.4 Gjennomføring av intervjuer: Samarbeidspartnere	38
3.5.5 Analyse.....	38
3.5.6 Metodiske styrker og begrensninger – fokusgruppeintervju	39
3.6 Etske betraktninger	40
4. Resultater: Oppfølging av foreldre – innhold, organisering og erfaringer	42
4.1 Oppfølging som mandat og ansvar	42
4.1.1 Juridiske og faglige føringer	43
4.1.2 Mål om tilbakeføring.....	45
4.1.3 Endring i forståelse og i tjenestene	45
4.1.4 Mandatet er krevende og preget av flere spenninger	46
4.2 Organisering, rutiner og planer som rammer for oppfølging.....	47
4.2.1 Organisering av oppfølgingsarbeidet.....	48
4.2.2 Rutiner for kontakt og oppfølging etter omsorgsovertakelse	49
4.2.3 Planer for oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse.....	51
4.2.4 Evaluering og revidering av planer og oppfølgingstiltak	53
4.2.5 Evaluering av plasseringstiltaket	54
4.3 Oppfølgingsinnhold: informasjon, krisehåndtering, støtte og endringsarbeid .	55
4.3.1 Informasjon om vedtak, rettigheter og barnets situasjon.....	55
4.3.1.1 Informasjon som orientering.....	56
4.3.1.2 Informasjon om barnet.....	58
4.3.2 Krisehåndtering, sorg og emosjonell støtte	59
4.3.3 Veiledning, endringsarbeid og foreldrerolle	62

4.3.4 Samværets rolle i oppfølgingsarbeidet	70
4.4 Samarbeid, koordinering og ansvarsfordeling	74
4.4.1 Hvilke aktører deltar i oppfølgingen	74
4.4.2 Parallell oppfølgingsløp og koordinering	77
4.5 Oppfølging i et mangfoldsperspektiv	80
4.5.1 Språk, kultur og minoritetsperspektiver	80
4.5.2 Kognitiv fungering og funksjonsnedsettelse – tilpasset veiledning	83
4.5.3 Mødre, fedre og ulik tilgang til oppfølging	85
4.5.4 Tilrettelegging i oppfølgingsarbeidet	87
4.6 Oppfølging i tilbakeføringsprosesser: før, under og etter tilbakeføring	89
4.6.1 Oppfølging i forbindelse med tilbakeføring	89
4.6.2 Oppfølging etter tilbakeføring	96
4.6.2.1 Ulike oppfølgingsbehov etter tilbakeføring	97
4.6.2.2 Bekymring for ny omsorgsovertakelse	98
4.6.2.3 Variasjon i oppfølging og samarbeid med barnevernet	99
4.6.2.4 Frivillighet og motstand mot oppfølging etter tilbakeføring	100
4.7 Når gjenforeningsmålet er oppgitt	101
4.8 Oppsummering av studiens hovedfunn	105
5. Forhold som hemmer og fremmer god og helhetlig oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse	108
5.1 Hva er oppfølging etter omsorgsovertakelse?	108
5.1.1 Forståelse av oppfølgingsmandatet og praksis varierer	109
5.1.2 Krisehåndtering, sorgbearbeiding og emosjonell støtte	110
5.1.3 Forståelse av vedtaket og informasjon om veien videre	111
5.1.4 Informasjon om og kontakten med barnet	112
5.2 Forhold som virker inn på oppfølging av foreldre	113
5.2.1 Tillitsfulle relasjoner og foreldresamarbeid	113
5.2.2 Helhetlig oppfølging og tverrfaglig samarbeid	115
5.2.3 Systematisk oppfølgingsarbeid	116
5.2.4 Organisering, organisasjonskultur og ledelse	118
5.3 Likeverdig oppfølging, kognitiv fungering, mangfold og kjønn	119
5.3.1 Foreldre med kognitive vansker	119

5.3.2 Foreldre med annen landbakgrunn	120
5.3.3 Mødre versus fedre	120
5.3.4 Sosioøkonomiske forhold	121
5.5 Oppsummering	122
6. Anbefalinger for styrket oppfølging til foreldre	124
6.1 Anbefalinger.....	124
6.1.1 Umiddelbart oppfølgingstilbud ved fratakelse av barn.....	124
6.1.2 Tydelige og etterprøvbare mål i oppfølgingsplanene	125
6.1.3 Samværsoppfølging som styrker relasjonen mellom barn og foreldre	126
6.1.4 Tydeliggjøring av barnevernstjenestens ansvar for aktiv og koordinert oppfølging.....	127
6.1.5 Likeverdig oppfølging – kjønn, språk, kultur og funksjon	128
6.1.6 Koordinert oppfølgingsløp ved tilbakeføring	129
6.2 Nasjonale indikatorer, rapportering og kunnskapsutvikling.....	129
Litteratur	131
Vedlegg	138

Sammendrag

Rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) og undersøker hvordan den kommunale barnevernstjenesten følger opp foreldre etter omsorgsovertakelse og i forbindelse med tilbakeføring av barn. Studien er den første av to rapporter fra prosjektet og retter søkelyset mot oppfølging av foreldre i ulike faser etter et omsorgsvedtak. Datagrunnlaget består av en nasjonal survey blant ledere av kommunale barnevernstjenester, dokumentanalyse av nemnds- og rettsavgjørelser, dybdeintervjuer med foreldre samt fokusgruppeintervjuer med ansatte i barnevernstjenesten og samarbeidspartnere.

Analysene viser at oppfølging av foreldre i den kommunale barnevernstjenesten har fått økt oppmerksomhet de senere årene, særlig som følge av rettsutvikling, EMD-dommer og lovendringer som tydeliggjør gjenforeningsmålet og barnevernstjenestens oppfølgingsplikt. Samtidig avdekkes det en betydelig variasjon i hvordan oppfølging av foreldre forstås, organiseres og praktiseres. Oppfølgingen er ofte mangelfull, lite systematisk og ujevnt dokumentert.

Foreldre beskriver omsorgsovertakelsen som en akutt livskrise preget av sorg, tap og usikkerhet. De etterlyser tidlig, tilgjengelig og relevant støtte, tydelig informasjon om vedtak, rettigheter og barnets situasjon, samt konkrete planer for oppfølging og mulig tilbakeføring. Oppfølgingen skal både ivareta foreldrene i situasjonen etter omsorgsovertakelsen, og bidra til et oppdatert og forsvarlig beslutningsgrunnlag for vurderingen av om vilkårene for fortsatt omsorgsovertakelse er oppfylt. Barnevernstjenestens todelte ansvar i oppfølgingsarbeidet oppleves som utfordrende for foreldrene. Den todelte rollen barnevernstjenesten har knyttet til kontroll og støtte, synes å bidra til å svekke muligheten for foreldrenes medvirkning og tillit til barnevernstjenesten. Oppfølging som i hovedsak oppleves som kontroll, kan gjøre det vanskelig for foreldre å ta imot hjelp.

Surveyen viser at de fleste barnevernstjenestene har rutiner for oppfølging av foreldre, men langt færre har skriftlige planer i den enkelte sak som systematisk evalueres og justeres. Tjenester med spesialisering og øremerkede stillinger for oppfølging av foreldre fremstår bedre rustet til å arbeide planmessig og kontinuerlig. Dokumentstudien viser at mødre har større sannsynlighet for å bli fulgt opp enn fedre, både når det gjelder tiden etter en omsorgsovertakelse og ved tilbakeføring. Videre viser studien en tendens til at foreldre med annen landbakgrunn har mer dokumentert oppfølging enn foreldre med norsk bakgrunn, mens foreldre med norsk bakgrunn har større sannsynlighet for tilbakeføring.

Rapporten konkluderer med at god og helhetlig oppfølging av foreldre forutsetter tydelige mål, tilgjengelige og koordinerte tiltak, mangfoldsensitiv tilrettelegging og en balanse mellom støtte og kontroll. Oppfølging må tilpasses ulike faser etter omsorgsovertakelse – fra krisehåndtering, via endringsarbeid og samvær, til oppfølging ved og etter tilbakeføring, og når gjenforeningsmålet er forlatt.

Summary

This report was commissioned by the Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs (Bufdir) and examines how the child welfare services follow up parents after child removal and in connection with the reunification of children with their parents. The report is the first of two publications from the project and focuses on parental follow-up across different phases following a care order. The empirical material consists of a national survey of child welfare managers, an analysis of decisions from child welfare and health boards and courts, in-depth interviews with parents, and focus group interviews with child welfare practitioners and cooperating service providers.

The analyses show that parental follow-up has received increased attention in recent years, partly as a result of legal developments, judgments from the European Court of Human Rights, and amendments to the Child Welfare Act that clarify the duty to work towards reunification and to provide follow-up to parents. At the same time, substantial variation is found in how parental follow-up is understood, organised and practiced. Follow-up is often insufficient, unevenly systematized and inconsistently documented.

Parents describe the care order as an acute life crisis characterized by grief, loss, and uncertainty. They emphasize the need for early, accessible and relevant support, clear and comprehensible information about decisions, rights and the child's situation, and concrete plans for follow-up and possible reunification. Many parents experience tensions between support and control in the child welfare services' follow-up, which may undermine trust and limit meaningful participation. When follow-up is primarily experienced as assessment and control, it can become difficult for parents to accept help and engage in change processes.

The survey shows that most child welfare services report having routines for parental follow-up, but considerably fewer have written plans that are regularly evaluated and revised. Services with specialised organisation and earmarked positions for parental follow-up appear better equipped to provide systematic, continuous and targeted support. The document study shows that follow-up is more frequently documented for mothers than for fathers, both after a care order and in relation to reunification. The study also indicates a tendency for parents with non-Norwegian backgrounds to have more documented follow-up than parents with Norwegian backgrounds. At the same time, parents with Norwegian backgrounds appear more likely to experience reunification.

The report concludes that good and cohesive parental follow-up requires clear goals, accessible and coordinated measures, attention to diversity, and a careful balance between support and control. Follow-up must be adapted to the various phases following a care order – from crisis intervention, through ongoing support, change work and contact arrangements, to follow-up before, during and after reunification, as well as in cases where the goal of reunification has been left. The report ends with recommendations to strengthen and systematise parental follow-up.

1. Innledning

Denne rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) og undersøker hvordan barnevernstjenesten følger opp foreldre etter en omsorgsovertakelse og i forbindelse med en tilbakeføring. Arbeidet er gjennomført av forskere ved VID vitenskapelige høyskole, OsloMet – Storbyuniversitetet og Universitetet i Stavanger. Rapporten er den første av to som springer ut av prosjektet, og retter søkelyset mot oppfølging av foreldre i ulike faser av en omsorgsovertakelse. Den påfølgende rapporten vil omhandle oppfølging ved frivillige plasseringer.

1.1 Presentasjon av tema, omfang og aktualitet

Det er til enhver tid et betydelig antall barn og unge som av ulike grunner er under barnevernets omsorg. Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB, 2025) viser at det i alt var 8 918 barn i alderen 0–17 år og 2 951 unge i alderen 18–24 år i plasseringstiltak utenfor hjemmet ved utgangen av 2024. Av disse var 6 402 barn plassert som følge av omsorgsovertakelse. Det er en større andel eldre barn enn yngre barn i omsorgstiltak: 602 barn var i alderen 0–5 år (9,4 %), 2614 barn var i alderen 6–12 år (40,8 %) og 3186 barn var i alderen 13–17 år (49,8 %). De fleste av barna i omsorgstiltak var i fosterhjem (90,6 %), mens 5,1 % var i institusjonstiltak og 3,6 % i beredskapshjem. Rundt 0,6 % var enten midlertidig plassert hos familie/nettverk, i bolig med oppfølging eller i uspesifisert plasseringstiltak (SSB, 2025). Det finnes per i dag ikke offentlig statistikk over hvor mange foreldre som er fratatt omsorgen for barn, men basert på andelen barn og unge under barnevernets omsorg, er det snakk om et betydelig antall foreldre.

Etter en omsorgsovertakelse har barnevernstjenesten en plikt til å følge opp foreldre og tilby støtte og veiledning. Bestemmelsen må sees i sammenheng med at omsorgsovertakelser i utgangspunktet skal være midlertidige. Dersom hensynet til barnet ikke taler mot det, skal barnevernstjenesten legge til rette for at foreldrene får tilbake omsorgen for barnet jf. § 5-7. Gjenforeningskravet er ytterligere skjerpet etter at Norge har blitt domfelt i flere saker i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) (NOU 2023:7). Norske myndigheter har gjennom disse dommene blitt kritisert for ikke å jobbe tilstrekkelig for å opprettholde familieband, og for ikke å ha gjort nok for å legge til rette for gjenforening mellom barn og foreldre (Efjestad et al., 2023).

Bestemmelsene om oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse er blitt skjerpet flere ganger de siste 20 årene. Fra 1. januar 2026 skal barneverns- og helsenemnda i vedtak om omsorgsovertakelse angi både forventet varighet av plasseringen og foreldrenes behov for støtte. Hensikten med dette kravet er å bidra til mer målrettet oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse. Videre er det i barnevernsloven § 8-7 innført en plikt for barnevernstjenesten til å tilby foreldrene oppfølging i inntil seks måneder etter at en omsorgsovertakelse er opphevet. I forarbeidene til endringer i barnevernsloven, *Kvalitetsløft i barnevernet* (Prop. 83 L (2024–

2025), anvendes begrepet *foreldrestøttende tiltak* om oppfølging og støtte til foreldre i barnevernet. Begrepet viser til et bredt spekter av tiltak som har til hensikt å styrke foreldrenes omsorgskompetanse, mestring og relasjon til barnet. Preposisjonen peker også på behovet for bedre og mer målrettet oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse.

På bakgrunn av det ovennevnte er det behov for oppdatert kunnskap om hvordan oppfølging av foreldre utformes og praktiseres i den kommunale barnevernstjenesten, og hvordan barnevernstjenesten ivaretar sine forpliktelser når det gjelder oppfølging av foreldre i ulike faser av en omsorgsovertakelse. Denne kunnskapen er viktig for å styrke kunnskapsgrunnlaget for barnevernstjenestenes arbeid på dette området. Dette var noe av bakgrunnen for at Bufdir våren 2024 lyste ut et forskningsoppdrag med den overordnede problemstillingen: *Hvilken oppfølging får foreldre etter en omsorgsovertakelse?* I direktoratets beskrivelse av oppdraget etterlyses det kunnskap om i) hva som kjennetegner barnevernstjenestens oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse, og ii) foreldres og barnevernets erfaringer med oppfølging. Målet med rapporten er å svare på disse overordnede spørsmålene.

1.2 Formål og problemstillinger

Prosjektet har vært organisert i fire delprosjekter (DP). Vi har kartlagt barnevernstjenestens oppfølging (DP1) og utforsker foreldres og kommunale barnevernsansattes erfaringer med oppfølging (DP2). På bakgrunn av dette empiriske materialet undersøker vi hvilke faktorer som fremmer og hemmer god oppfølging (DP3), og utforsker hvordan en helhetlig tilnærming for oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse kan utformes (DP4). Oppdragsbeskrivelsen fra Bufdir inneholder flere problemformuleringer knyttet til de to overordnede problemstillingene, og i det følgende beskriver vi hvordan disse er forstått og operasjonalisert i prosjektet. Oppfølging av foreldre omfatter ulike faser etter et omsorgsvedtak: i) når barnet er i offentlig omsorg, ii) perioden fra en beslutning om tilbakeføring til barnet tilbakeføres, iii) når målet om tilbakeføring er forlatt, og iv) tiden etter en tilbakeføring.

1.2.1 Problemstillinger

1. *Hvilke tiltak / hvilken hjelp tilbys foreldre i regi av barnevernstjenesten eller andre aktører/tjenester etter en omsorgsovertakelse? (DP1)*

Dette spørsmålet omhandler hvilke foreldrestøttende tiltak som tilbys foreldrene etter en omsorgsovertakelse, ved tilbakeføring og når tilbakeføringskravet er forlatt. Hva er målene med tiltakene, og er de knyttet til grunnlaget for og målene med omsorgsovertakelsen? For å belyse disse spørsmålene har vi kartlagt om barnevernstjenesten på generell basis har rutiner og planer for oppfølging av foreldre, og hva som kjennetegner disse når det gjelder utarbeidelse, innhold og evaluering. Vi kartlegger også hvordan oppfølgingsarbeidet er organisert, hvilke tiltak/tjenester som benyttes i oppfølgingen, og

hvem som tilbyr tiltak/tjenester, samt kjennetegn ved disse. Videre kartlegges hvilken oppfølging foreldre får når gjenforeningsmålet er forlatt, og med hvilken begrunnelse. Undersøkelsen kartlegger også hvilke kontaktformer det er mellom barnevernstjenesten og foreldre i oppfølgingen, og hvilken informasjon foreldre får om barnas situasjon etter omsorgsovertakelsen, om hjelpetiltak og om rettigheter. Sentrale spørsmål er om foreldrene får hjelp til å forstå grunnlaget for omsorgsovertakelsen og innholdet i vedtaket, hvilken hjelp foreldrene får til å forbedre og gjennomføre samvær, hvordan det legges til rette for foreldres medvirkning, samt hvordan barnevernstjenesten forholder seg til foreldre som ikke ønsker kontakt.

2. Hvordan involverer og samarbeider barnevernstjenesten med andre aktører/tjenester i arbeidet med å ivareta foreldrenes ofte sammensatte behov? (DP1)

For å svare på problemstilling 2 kartlegger undersøkelsen hvilke aktører/tjenester som involveres i de ulike fasene av oppfølgingsarbeidet, hvilke oppgaver barnevernet selv utfører, og hva andre instanser bidrar med. Videre utforskes hvordan barnevernstjenesten involverer familie/nettverk og andre aktører/hjelpeinstanser i oppfølgingsarbeidet, hva andre tjenester bidrar med av hjelp og hvordan samarbeidet med andre koordineres. I hvilke faser av oppfølgingen er det viktig at barnevernstjenesten samarbeider med andre tjenester og aktører? Hvilke erfaringer har barnevernstjenestens samarbeidspartnere med oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse?

3. Hvordan ivaretas mangfoldsperspektivet for både foreldre/familie og barnet i oppfølgingen? (DP1)

Dette spørsmålet omhandler hvordan oppfølgingsarbeidet tilrettelegges med hensyn til de enkelte foreldres helse, funksjonsevne, sosioøkonomiske situasjon, alder, etnisitet, kultur, religion, språk og i hvilken grad tolk benyttes i oppfølgingsarbeidet. I tillegg stilles det spørsmål om hvordan barnevernstjenesten samarbeider med andre instanser for å ivareta et mangfoldsperspektiv i oppfølgingen, hvordan foreldrene selv opplever at mangfoldsperspektivet ivaretas i oppfølgingen, og om begge foreldrene tilbys samme oppfølging knyttet til omsorgsrollen sin.

4. Hvilken form for oppfølging ønsker foreldre etter en omsorgsovertakelse, og hvilke erfaringer har de med oppfølging i regi av barnevernstjenesten og/eller andre aktører/tjenester? (inkl. konkrete tiltak) (DP2)

Dette spørsmålet besvares på bakgrunn av intervjuer med foreldre om ønsker og behov for oppfølging, samt deres erfaringer med organiseringen av tiltakene som tilbys. Sentrale spørsmål er hvordan foreldrene opplever oppfølgingstilbudet, om hjelpen er tilpasset opplevelser av egne hjelpebehov, og hvorvidt mødre og fedre har sammenfallende erfaringer. Hvilke forhold har virket inn på om foreldrene har tatt imot eller avvist tilbudet, hvilke instanser ønsker de at skal gi dem hjelp, og hvordan opplever de å få medvirke i utviklingen av oppfølgingen? Et sentralt spørsmål er også hvordan de kan få hjelp når konflikten med barnevernstjenesten er stor.

5. *Hvordan forstår ansatte i barnevernstjenesten «oppfølging av foreldre» etter omsorgsovertakelse? Hvilke erfaringer har ansatte i barnevernstjenesten med dette arbeidet? (DP2)*

Svarene på disse spørsmålene baserer seg på intervjuer med ansatte i den kommunale barnevernstjenesten om hvordan de forstår oppfølgingsmandatet og hvordan de forholder seg til gjenforeningskravet. Hvordan legges det til rette for foreldrenes medvirkning, hvilke områder følges opp, og hvordan følger barnevernstjenesten med på foreldrenes situasjon og utvikling? Hvilken rolle har planer i arbeidet, blir de fulgt opp, og er de gjenstand for evaluering, og hvor ofte? Hvilke etiske, faglige og ressursmessige utfordringer står de ansatte overfor i oppfølgingsarbeidet, hvordan forholder de seg til foreldre som ikke ønsker oppfølging fra barnevernstjenesten, eller foreldre som har ulike behov, osv.?

6. *Hva bidrar til å fremme og hemme god oppfølging av foreldre i ulike oppfølgingsfaser? (DP3)*

Basert på analyser av hele datamaterialet, kartlegges faktorer som fremmer god forelderoppfølging i ulike faser av oppfølgingen. Hvordan påvirkes mulighetene for god oppfølging av individuelle, relasjonelle og organisatoriske forhold, og hva er hindringene?

7. *Hva kan være god og helhetlig oppfølging til foreldre etter omsorgsovertakelse? (DP4)*

Med bakgrunn i analyser fra det samlede datagrunnlaget og innspill fra deltakere i referansegruppen, har vi som mål å utvikle konkrete anbefalinger for oppfølging av foreldre i ulike faser etter en omsorgsovertakelse. Anbefalingene vil omfatte hvordan foreldre med ulike behov kan følges opp, hvordan barnevernstjenesten kan sikre helhetlig oppfølging og hvordan oppfølgingen kan organiseres på en hensiktsmessig måte.

1.3 Rapportens oppbygning

Rapporten består av seks kapitler. I kapittel 2 presenteres bakgrunnen for studien. Vi redegjør for de juridiske og organisatoriske rammene for de kommunale barnevernstjenestenes oppfølging av foreldre, utviklingstrekk og kunnskapsgrunnlaget for det kommunale barnevernets arbeid med foreldrestøttende tiltak. I rapporten bruker vi begrepet *barnevernstjeneste* om den kommunale barnevernstjenesten og *ansatte i barnevernstjenesten* om de som jobber i den kommunale barnevernstjenesten. I kapittel 3 gjøres det rede for forskningsdesign og metode, mens kapittel 4 presenterer resultatene som besvarer de overordnede forskningsspørsmålene: hva som kjennetegner den kommunale barnevernstjenestens oppfølging av foreldre, og hvordan foreldre og ansatte i barnevernstjenesten erfarer oppfølging etter omsorgsovertakelse. I kapittel 5 drøftes forhold som fremmer og hemmer god og helhetlig forelderoppfølging, mens kapittel 6

inneholder anbefalinger om hvordan det kan tilrettelegges for bedre oppfølging av foreldre i ulike faser etter en omsorgsovertakelse.

2. Bakgrunn

2.1 Juridiske rammer

Barnevernstjenestens ansvar for oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse følger av flere bestemmelser i barnevernsloven og må også forstås i lys av menneskerettslige forpliktelser. Det sentrale rettslige utgangspunktet er barnevernsloven § 8-3 annet ledd, som fastslår at barnevernstjenesten skal følge med på foreldrenes situasjon og gi dem tilbud om veiledning og oppfølging etter at omsorgen er overtatt. Bestemmelsen må ses i sammenheng med § 8-3 fjerde ledd om plan for arbeidet med foreldrene, samt § 1-9 om plikten til samarbeid og respektfull behandling av både barn og foreldre. Oppfølgingsplikten har tre sentrale funksjoner.

- For det første skal oppfølgingen bidra til å ivareta foreldrene i en krevende livssituasjon etter omsorgsovertakelsen.
- For det andre skal barnevernstjenesten gjennom oppfølgingen holde seg orientert om foreldrenes situasjon og utvikling, både gjennom direkte kontakt og ved innhenting av opplysninger, slik at det foreligger et oppdatert grunnlag for å vurdere om vilkårene for omsorgsovertakelse fortsatt er oppfylt.
- For det tredje skal oppfølgingsarbeidet legge til rette for arbeid med gjenforening mellom barn og foreldre dersom hensynet til barnet ikke taler mot dette, jf. barnevernsloven § 8-3 tredje ledd.

Av forarbeidene, jf. Prop. 169 L (2016–2017) kapittel 9 og Prop. 133 L (2020–2021), fremgår det at oppfølgingen blant annet omfatter informasjon om vedtaket og foreldrenes rettigheter, informasjon om hvordan barnet har det, samt samtaler om samvær og vurdering og iverksetting av aktuelle hjelpetiltak. På denne måten innebærer oppfølgingsansvaret mer enn en formell informasjonsplikt; det innebærer aktiv, løpende og planmessig oppfølging. For at oppfølgingen skal være forsvarlig, jf. barnevernsloven § 1-7, må den samtidig speiles mot barnets situasjon og de forholdene som begrunner omsorgsovertakelsen etter § 5-1. Dette innebærer at oppfølgingen av foreldrene må innrettes slik at den både tar høyde for foreldrenes støtte- og endringsbehov og for hva som er nødvendig for å ivareta barnets behov og barnets beste. I Prop. 83 L (2024–2025), fulgt opp i lovendringer som trådte i kraft 1. januar 2026, tydeliggjøres det dessuten at oppfølgingsansvaret må forstås i et mer sammenhengende forløp, ved at barnevernstjenesten også har plikt til å tilby oppfølging ved og etter tilbakeføring, jf. § 8-7.

Oppfølgingsplikten må videre forstås i lys av barnevernsloven § 1-5, som omhandler retten til familieliv etter Den europeiske menneskerettskonvensjonens (EMK) artikkel 8. En omsorgsovertakelse innebærer et inngrep i familielivet, men retten til familieliv opphører ikke ved plasseringen. Etter omsorgsovertakelsen aktualiseres retten til familieliv særlig langs to spor: 1) ivaretagelsen av relasjonen mellom foreldre og barn mens barnet er under offentlig omsorg, herunder samvær og tilrettelegging for kontakt som kan styrke og utvikle bånd mellom dem (HR-2020-662-S avsnitt 116), og 2)

arbeidet med gjenforeningsmålet dersom hensynet til barnet ikke taler mot dette, jf. barnevernsloven § 8-3 tredje ledd. Den europeiske menneskerettsdomstol har i denne sammenheng fremhevet betydningen av at foreldre og barn gis reelle muligheter til kontakt som kan bidra til «mutual enjoyment» av familielivet (Strand Lobben m.fl. mot Norge).

Oppfølgingsplikten etter § 8-3 annet ledd retter seg mot foreldrene. Dette innebærer at oppfølgingsansvaret som utgangspunkt gjelder begge foreldre, uavhengig av om de har foreldreansvar eller tidligere har hatt daglig omsorg for barnet. Biologisk foreldreskap gir som utgangspunkt vern om retten til familieliv etter EMK artikkel 8, forutsatt at det foreligger eller kan utvikles en *reell* familierelasjon. Retten til familieliv gjelder dermed uavhengig av omsorgs- og foreldreansvar, men den juridiske posisjonen etter barneloven kan ha betydning for hvordan oppfølgingen innrettes i den enkelte sak. Bestemmelsen fastslår at barnevernstjenesten skal gi foreldrene tilbud om veiledning og oppfølging. Dette må ses i sammenheng med § 8-3 fjerde ledd, som knytter oppfølgingsarbeidet til aktiviteter som kan bidra til at foreldrene igjen kan ivareta omsorgen for barnet. Prop. 83 L (2024–2025) bidrar til å presisere oppfølgingsarbeidets innhold ved å fremheve foreldrenes støttebehov fremfor utviklingsbehov, noe som tydeliggjør oppfølgingens støttende og tilretteleggende funksjon. Oppfølgingen skal både ivareta foreldrene i situasjonen etter omsorgsovertakelsen og bidra til et oppdatert og forsvarlig beslutningsgrunnlag for vurderingen av om vilkårene for fortsatt omsorgsovertakelse er oppfylt. I dette ligger det en sentral utfordring ved at barnevernstjenesten har både en hjelpe- og kontrollfunksjon i oppfølgingsarbeidet. Som del av oppfølgingen skal barnevernstjenesten formidle kontakt med andre hjelpeinstanser dersom foreldrene ønsker det, jf. § 8-3 annet ledd siste setning. Dette aktualiserer ofte behovet for samarbeid med andre tjenester, for eksempel innen helse- og omsorgstjenestene eller andre deler av velferdsapparatet. Tverrfaglig samarbeid kan være nødvendig både for å følge foreldrenes situasjon og utvikling, og for å legge til rette for endringsarbeid som kan være relevant for vurderingen av tilbakeføring.

Mangelfull oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse kan innebære en krenkelse av retten til familieliv etter EMK artikkel 8. Høyesterett har i HR-2024-1169-A lagt til grunn at kommunens sviktende oppfølging etter omsorgsovertakelsen, herunder en sterk reduksjon i samværet som reelt innebar en oppgivelse av gjenforeningsmålet, krenket morens rett til familieliv etter EMK artikkel 8 og Grunnloven § 102. Dommen synliggjør at oppfølgingsplikten ikke kan forstås som en avgrenset plikt til kontakt eller informasjon, men som en rettslig forankret plikt til å opprettholde et tilstrekkelig aktivt og forsvarlig arbeid med relasjonen mellom foreldre og barn. I denne forstand må § 8-3 leses i sammenheng med forsvarlighetskravet i § 1-7: Oppfølgingen må ha et innhold og en kvalitet som gjør det mulig å ivareta familiebandene, sikre et bredt og oppdatert beslutningsgrunnlag og motvirke at gjenforeningsmålet oppgis uten tilstrekkelig grunnlag.

2.2 Tidligere forskning: oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse og ved tilbakeføring

Dette delkapittelet gir en oversikt over tidligere forskning knyttet til foreldreoppfølging etter omsorgsovertakelse. Forskingen belyser foreldrenes situasjon og behov, organisatoriske og strukturelle rammebetingelser for oppfølgingen, samt forhold som har betydning for tilbakeføring, gjenforening og samarbeid mellom foreldre og tjenester.

2.2.1 Foreldrenes reaksjoner og situasjon etter en omsorgsovertakelse

Foreldre som er fratatt omsorgen for barn, er ingen ensartet gruppe. Samtidig viser forskning at foreldre ofte har til felles at omsorgsovertakelsen vekker sterke følelsesmessige reaksjoner preget av sjokk, sorg, skyld og skam (Ellingsen, 2007; Ellingsen m.fl., 2018; Gerdtz-Andresen m.fl., 2022; Olkowska & Aamodt, 2022; Otterlei, 2022; Slettebø, 2008, 2013; Stang m.fl., 2023; Syrstad & Slettebø, 2019). Mange foreldre opplever:

- ensomhet, mangel på sosial støtte og stigma etter omsorgsovertakelsen, og de er usikre på hvordan de skal få til gode samvær med barna
- at barnevernet ikke ser deres følelsesmessige reaksjoner som adekvate, og istedenfor blir de en bekreftelse på at overtakelsen var riktig
- håpløshet, avmakt og har vansker med å forstå begrunnelsen for omsorgsovertakelsen, argumentasjonen for at overtakelsen skal være langvarig og hva de kan gjøre annerledes for å få barna tilbake (Gerdtz-Andresen & Eriksen, 2025b; Eriksen, 2024; Syrstad, 2020; Otterlei, 2022; Slettebø, 2009; Höjer, 2011)

Mange foreldre har også sosioøkonomiske og helsemessige utfordringer som forsterkes etter omsorgsovertakelsen (Drange et al., 2021). Disse forholdene kan gjøre det vanskelig for foreldrene å ta imot oppfølging og å gjennomføre aktiviteter under samvær (Slettebø, 2009). Tilsvarende viser Eide et al. (2024) at oppfølgingen ikke alltid er tilpasset foreldrenes sosioøkonomiske situasjon, noe som kan begrense foreldrenes muligheter til å nyttiggjøre seg oppfølgingstilbudet.

2.2.2 Foreldrene har ulike behov

Foreldrenes ulike utfordringer bidrar til at oppfølgingsarbeidet kan være komplisert og peker på betydningen av en individualisert og tilrettelagt tilnærming i oppfølgingsarbeidet (Syrstad, 2022). Mens enkelte studier dokumenterer utfordringer knyttet til foreldrenes motstand mot oppfølging fra barnevernet (Ellingsen, 2007; Otterlei, 2022; Slettebø, 2009), viser andre utfordringer med å få i gang endringsarbeid grunnet foreldrenes opplevelse av livskrise som følge av omsorgsovertakelsen (Gerdtz-Andresen & Eriksen, 2025a; Gerdtz-Andresen & Eriksen, 2025b; Eriksen, 2024). Eide med kollegaer (2024) fant at det var få saker hvor det ble iverksatt oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. Endringsarbeidet bar preg av å være standardisert og manglet individuell tilpasning. Mange foreldre opplever at barnevernstjenesten mangler interesse for endringer de har

gjort i eget liv etter at barnet ble plassert (Gerdt-Andresen & Eriksen, 2025b; Eriksen, 2024; Syrstad & Slettebø, 2019).

Barnevernet skal tilby et likeverdig tjenestetilbud til alle, og saksbehandlingen skal tilpasses et mangfold av foreldre og utformes på en inkluderende måte. Tjenesten skal ikke diskriminere, men ta hensyn til barnets og familiens etniske, kulturelle, språklige og religiøse bakgrunn i alle barnevernets faser (jf. bvl § 1-8). For eksempel har den samiske befolkningen særlige rettigheter som skal ivaretas (bvl § 1-8), og samisk bakgrunn har ofte blitt oversett eller usynliggjort i barnevernet, slik at tilliten til offentlige tjenester kan være svekket (Douglas & Saus, 2021). Oppfølging av foreldre med kulturell eller religiøs minoritetsbakgrunn har også vist seg å være utfordrende for barnevernet, da disse mangler tillit til barnevernet og andre deler av hjelpeapparatet (Handulle, 2022). Reichelt et al. (2021) viser også til eksempler på foreldrestøttende tiltak for innvandrerforeldre som er blitt fratatt omsorgen for sine barn, og som foreldrene selv har opplevd som nyttige. Foreldre med kognitive vansker utgjør en del av foreldregruppen som er fratatt omsorgen (Collings et al. 2018; Tøssebro et al., 2017). Likevel har denne gruppen fått liten oppmerksomhet. Det er grunn til å tro at disse foreldrene ikke får den tilpassede oppfølgingen de har rett til (Tøssebro et al. 2014; 2017). Undersøkelser viser dessuten at mange fedre føler seg ekskludert av barnevernet (Ellingsen et al., 2025b; Storhaug, 2015) og at det er betydelig variasjon i barnevernets håndtering av fattigdom i familier (Kojan et al. 2023). Mangfold kan med andre ord omfatte flere grupper.

2.2.3 Familievernets ansvar

I 2015 fikk familievernets ansvar for å utvikle et tilbud til foreldre som blir fratatt omsorgen for barn. Dette var blant annet begrunnet med at foreldre fikk mangelfull oppfølging fra barnevernet, og at mange kunne oppleve det som vanskelig å ta imot oppfølging fra barnevernstjenesten. Tilbudet har fått gode evalueringer. Blant annet har gruppetilbudene vist seg nyttige, og det kan være lettere å motta hjelp fra en annen instans enn barnevernet (Ellingsen et al., 2018; Johansen & Jardim, 2023; Syrstad, 2020). Forskning viser også at noen foreldre opplever det som krevende å forholde seg til flere instanser, og at de primært ønsker oppfølging fra andre instanser enn barnevernet (Eriksen, 2024). Samtidig opplever de at barnevernet ikke har tillit til andre instansers vurderinger, dersom barnevernet selv ikke har deltatt i endringsarbeidet (Gerdt-Andresen & Eriksen, 2025a; Eriksen, 2024). Terapeutene i familievernets erfarer at deres kompetanse er viktig i møte med foreldre, og at de har mulighet til å gå inn i en dialog som ikke har den samme kontrollfunksjonen som barnevernets mandat har. Det gjør at foreldre lettere åpner seg, og at flere klarer å se sin egen rolle i et nytt lys (Syrstad & Ness, 2019). Forskning peker på betydningen av at barnevernet og familievernets får til et samarbeid i disse sakene når familievernets skal følge opp (Syrstad, 2020).

2.2.4 Rammebetingelser for oppfølging av foreldre

Forskning viser at kjennetegn ved organisasjonen, for eksempel øremerking av stillinger, spesialisering, rutiner, tid og ressurser, gjennomtrekk og sykefravær, kan ha betydning for oppfølgingsarbeidet med foreldre (La Brenz et al., 2020). Tilstrekkelige ressurser, kompetanse og kontinuitet i oppfølgingen av foreldrene er viktige forutsetninger, samt at oppfølgingen strekker seg over tid (Gerdtz-Andresen et al., 2022; Johnsen & Jardim, 2023). Videre viser forskning at barnevernstjenesten kan oppleve at begrensede ressurser bidrar til at de må prioritere oppfølging av barna fremfor foreldrene etter en plassering, og at oppfølging av foreldre dermed blir en nedprioritert oppgave, særlig når foreldre uttrykker motstand mot kontakt (Granerud et al., 2021; Schofield et al., 2011; Syrstad, 2020).

Riksrevisjonen dokumenterte i 2003 at 70 % av barnevernstjenestene manglet rutiner for foreldreoppfølging etter en omsorgsovertakelse. En nyere studie viser at det manglet dokumentasjon på foreldrenes oppfølging i 64 % av sakene (Eide et al., 2024). Dette tyder på at foreldreoppfølging etter omsorgsovertakelse fremdeles er mangelfull, til tross for økende søkelys på oppfølgingsarbeid i barnevernstjenestene (NOU 2023:7). Manglende rutiner og systematikk har over tid bidratt til økt oppmerksomhet på behovet for faglige anbefalinger og nasjonale føringer. Barne- og likestillingsdepartementet ga derfor Slettebø i oppdrag å utarbeide en kunnskapsstatus for foreldreoppfølging (Slettebø, 2009), som dannet grunnlag for utviklingen av en nasjonal veileder (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009). I 2024 utviklet Bufdir (2024a) en ny veileder for barnevernstjenestens oppfølging av barn som bor i fosterhjem, og den gir blant annet faglige anbefalinger om hvordan barnevernet kan følge opp foreldrene. Det er også utviklet en kunnskapsbasert retningslinje for vurdering av samværsordning ved omsorgsovertakelse (Bufdir, 2024b) og en retningslinje for gjennomføring av samvær etter omsorgsovertakelse (Bufdir, 2026).

2.2.5 Oppfølging av foreldre med mål om tilbakeføring

Endringer i lovverket fra 2021 presiserer og tydeliggjør ansvaret barnevernstjenesten har for å følge opp foreldre, med mål om tilbakeføring av barna. En kunnskapsoppsummering om oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse (Ellingsen et al., 2025b) viser betydningen av en systematisk og målrettet oppfølging av foreldre både før, under og etter selve tilbakeføringen, men at dette ofte er fraværende. Systematisk og målrettet oppfølging øker ikke bare sannsynligheten for tilbakeføring, det reduserer også risikoen for nye plasseringer. Videre viser oppsummeringen at barnevernsarbeidernes styrkefokus i møte med foreldrene er avgjørende for foreldrenes engasjement og eierskap til egen endringsprosess. Et styrkeperspektiv innebærer at oppfølgingen er konkret rettet mot de livsutfordringene foreldre står i, for eksempel knyttet til rus og sosioøkonomiske forhold, med mål om og tro på endring (Ellingsen et al., 2025b; Malvaso & Delfabbro, 2020). Relasjonsarbeid og koordinert samarbeid er av særlig betydning for gode tilbakeføringsprosesser, blant annet ved å styrke relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre, foreldrenes relasjon til barnevernet og involvering av fedre.

Det foreligger ikke offentlige tall på hvor mange barn som blir tilbakeført eller antall replasseringer etter tilbakeføring, og tall for det videre forløpet for barna, foreldrene eller selve saksforholdet etter at barna har blitt gjenforent (Eide et al., 2024; NOU 2023:07). Tre nylige studier av norske forhold (Eide et al., 2024; Krane et al., 2025; Syrstad et al., 2026) har identifisert flere dilemmaer for oppfølgingsarbeidet i forbindelse med og i etterkant av en tilbakeføring av omsorgen. Barnevernsansatte beskriver en betydelig usikkerhet knyttet til hvordan oppfølgingsarbeidet kan utføres til beste for barna, og hvordan det bør inngå i selve beslutningen om tilbakeføring. Fortolkninger av tilbakeføringskravet kan også skape utfordringer, fordi ansatte i barnevernstjenesten kan ha ulike syn og holdninger til vektleggingen av arbeidet med tilbakeføring (Syrstad et al., 2026). Et annet dilemma oppstår når foreldre flytter til en annen kommune etter en omsorgsovertakelse, noe som utfordrer både kontinuiteten i oppfølgingsarbeidet og ressurstilgangen (Eide et al., 2024). Eide et al. (2024) fant at flere foreldre opplever å bli overlatt til seg selv i en fase hvor de ønsker støtte og veiledning til å gjenetablere familielivet. Dette oppfølgingsbehovet er nå rettslig tydeliggjort gjennom barnevernsloven § 8-7, som pålegger barnevernstjenesten å tilby barn og foreldre oppfølging i opptil seks måneder etter at barneverns- og helsenemnda har truffet vedtak om oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse. Samtidig viser Krane et al. (2025) at det i tilbakeføringsfasen kan være vanskelig for mange foreldre å ta imot hjelp og støtte fra en tjeneste de har begrenset tillit til.

2.2.6 Barneperspektivet i foreldreoppfølging

Forelderens livskvalitet etter omsorgsovertakelsen må forstås i sammenheng med omsorgs- og samværskapasitet, samarbeidskapasitet og endringspotensial (Gerdtz-Andresen & Eriksen, 2025a). Forelderens livskvalitet og deres forhold til omsorgsovertakelsen kan ha en sammenheng med hvordan barnet tilpasser seg sin nye situasjon i fosterhjemmet (Ellingsen, 2011) og på institusjonen (Haugseth, 2012). Det er lite forskning på hva barn og unge selv tenker om foreldrenes situasjon etter en omsorgsovertakelse. Studier viser at de ofte må navigere vanskelige følelser til foreldre (Holland & Crowley, 2013; Ie & Ellingsen, 2022). Hollands og Crowleys studie (2013) viser at foreldre var emosjonelt til stede i barnas liv, både gjennom bekymringer barna hadde for foreldrene, men også som følge av negative følelser for dem. En norsk studie viser at unge med fosterhjemserfaringer bekymrer seg mye for foreldrene sine, og at bekymringene synes å bli forsterket av å ikke vite om foreldrene får oppfølging. Dette til tross for at de mener at deres foreldre trenger hjelp til å mestre sine problemer og til å bearbeide sorgen over å bli fratatt omsorgen for dem (Ellingsen et al., 2025a).

2.2.7 Betydningen av foreldrenes tidligere kontakt med barnevernet

Muligheten for å etablere en relasjon til foreldre etter en omsorgsovertakelse kan være påvirket av foreldrenes tidligere kontakt med barnevernet. Mange av foreldre i kontakt med barnevernet har selv hatt barnevernstiltak som unge: 39 % av mødrene og 24 % av

fedrene (Drange et al., 2021). Forut for en omsorgsovertakelse har det i mange av sakene vært en akuttplassering av barnet. En undersøkelse av akuttsaker viser at barneverns- og helsenemnda hadde fattet vedtak om omsorgsovertakelse i 24 % av sakene (Storhaug, et al., 2020). Foreldre opplever i mange tilfeller en akuttplassering som svært stressende og traumatisk (Storhaug & Kojan, 2017), og de opplever mangel på medvirkning (Storhaug & Kojan, 2017, Storhaug et al., 2020), noe som utfordrer foreldrenes rettssikkerhet i disse sakene (Stang, 2018). Hvis foreldrene har opplevd kontakten med barnevernet før omsorgsovertakelsen som utfordrende, kan dette bidra til å gjøre samarbeidet vanskeligere. Dette tyder på at mulighetene for oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse kan påvirkes av kontakten mellom foreldre og barnevernet i alle de tidligere fasene av en barnevernssak.

2.2.8 Oppsummering

Oppsummert viser forskningen at foreldre som er fratatt omsorg for barn, ofte befinner seg i en sårbar livssituasjon kjennetegnet av emosjonelle reaksjoner, sosiale belastninger og manglende støtte. Samtidig er oppfølgingen de får, begrenset og lite systematisk, og arbeidet utfordres av manglende ressurser, koordinering og tillit mellom foreldre og tjenestene. Oppfølgingsarbeidet påvirkes dessuten av foreldrenes tidligere erfaringer med barnevernet, som for mange er preget av konflikt og manglende medvirkning. Forskningsgjennomgangen peker på behovet for mer tilpasset oppfølging som anerkjenner mangfoldet i foreldregruppen, og at god oppfølging kan bidra til økt sannsynlighet for gjenforening samt redusert risiko for replassering etter tilbakeføring.

3. Forskningsdesign og metode

3.1 Mål og prosjektstruktur

Datamaterialet i denne studien bygger på og består av både kvalitative og kvantitative data. Det kvalitative materialet omfatter både intervjudata og tekstdata. Det kvantitative materialet er innhentet via en survey samt gjennomgang og koding av nemnds- og domsavgjørrelser (dokumentstudie). Det kvalitative materiale er innhentet ved hjelp av fokusgruppeintervju/gruppeintervju og individuelle intervju, samt tekstutdrag fra dokumentstudien og åpne responser fra surveyen.

Tabell 3. 1 Samlet datamateriale

Metode	Utvalg	Analyse
Survey til ledere i kommunale barnevernstjenester	107	Kvantitativ og kvalitativ
Dokumentstudie (antall avgjørelser)		Kvantitativ og kvalitativ
- Nemndsavgjørelser	162	
- Domsavgjørelser	53	
Dybdeintervju		Kvalitativ (Tematisk analyse)
- Mødre med barn i offentlig omsorg	16	
- Mødre med erfaring fra tilbakeføring	12	
- Fedre med barn i offentlig omsorg	18	
- Fedre med erfaring fra tilbakeføring	10	
Fokusgrupper		Kvalitativ (Tematisk analyse)
- Ansatte i kommunal barnevernstjeneste med oppfølgingsansvar	15 (n=81)	
- Samarbeidspartnere	4 (n=15)	
Individuelle intervju samarbeidspartnere	2	
Annet		
- Samtale med utviklere av landsbymodell og omsorgspakke	3	

3.2 Referansegruppe og dialogkonferanser

For å sikre medvirkning og verdifulle perspektiver fra aktører som på ulike vis er berørt av og jobber med prosjektets tema og problemstillinger, ble det satt ned en referansegruppe som har fulgt prosjektet gjennom hele prosjektperioden. Referansegruppen har bestått av to representanter fra Organisasjonen for barnevernsforeldre (OBF), én representant fra Landsforeningen for barnevernsbarn, tre representanter fra to ulike kommunale barnevernstjenester, to representanter fra familievernets tidligere spisskompetansemiljø for foreldreoppfølging etter omsorgsovertakelse og én representant fra minoritetsetniske grupper for foreldre etter omsorgsovertakelse, også ansatt på VID. I tillegg til to dialogkonferanser med fysisk tilstedeværelse, ble det gjennomført to digitale referansegruppemøter. Referansegruppen ble invitert til å delta på en dialogkonferanse

16. desember 2024, hvor ni personer fra referansegruppen deltok sammen med fem av forskerne. På dialogkonferansen fikk deltakerne informasjon om prosjektet, og ga innspill til prosjektdesign og utkast til intervjuguider og spørreskjema. Det ble også gjennomført en dialogkonferanse 12. februar 2026, hvor fem av representantene fra referansegruppen deltok i tillegg til fire forskere. Deltakerne fikk presentert foreløpige funn fra undersøkelsen, og basert på funnene drøftet deltakerne hva god og helhetlig oppfølging av foreldre innebærer, samt forhold som påvirker mulighetene for å gi god og helhetlig oppfølging av foreldre. Deltakerne ble invitert til å komme med innspill til rapportens anbefalinger om videre utvikling av oppfølgingstilbudet til foreldre. Innspillene fra dialogkonferansene ble dokumentert av prosjektteamet og inngikk i det videre forskningsarbeidet, blant annet i utviklingen av intervjuguider, spørreskjema og rapportens anbefalinger.

3.3 Kvantitativ del av studien

Det ble gjennomført to kvantitative undersøkelser: en survey til ledere av kommunale barnevernstjenester, og en dokumentstudie basert på vedtak fra et utvalg av nemndsvedtak og dommer fra tingretten og lagmannsretten. Analysen av det kvantitative datamaterialet beskrives samlet.

3.3.1 Survey til ledere i kommunale barnevernstjenester

Spørreskjemaet inneholdt spørsmål knyttet til blant annet organisering av den kommunale barnevernstjenesten, rutiner for arbeid med foreldre etter omsorgsovertakelse, tilstedeværelse og evaluering av oppfølgingsplaner, arbeid med tilbakeføring, samarbeid med andre tjenester, forhold som fremmer og hemmer oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse og ved tilbakeføring, samt rutiner når tilbakeføringskravet er oppgitt. Hovedtyngden av spørsmålene var forhåndskategoriserte spørsmål, men det var også mange muligheter for å komme med utfyllende kommentarer. Slik sett inneholder surveyundersøkelsen også kvalitative data. Spørreskjemaet ble utviklet av forskningsgruppen i fellesskap og med innspill fra deltakere på den innledende dialogkonferansen.

3.3.1.1 Rekruttering og utvalg

Etter at navn og e-postadresser til barnevernsledere i norske kommuner var identifisert manuelt, ble informasjon om undersøkelsen og invitasjon til deltakelse sendt ut til alle landets kommunale barnevernsledere våren 2025. På grunn av et høyt antall interkommunale barnevernstjenester fikk totalt 226 barnevernsledere tilsendt surveyen, mens antallet kommuner på utsendelsestidspunktet var 357. I alt 124 barnevernsledere (55 %) takket ja til å delta innen fristen i mai 2025. Etter to purrerunder mottok vi svar fra 107 barnevernstjenester, som tilsvarer en svarprosent på 47 %. I alt 23 % av tjenestene var organisert i et interkommunalt samarbeid. Til sammen består utvalget av svar fra totalt 190 kommuner og 12 bydeler (som utgjør 53 % av alle landets kommuner). De fleste

barnevernstjenestene (44 %) dekket et innbyggertall fra 0 til 20 000 (hvorav 14 % dekket under 5000 innbyggere), mens 35 % dekket et innbyggertall på mellom 20 000 og 50 000 og 21 % dekket innbyggertall på over 50 000. Alle landets fylker er representert med i gjennomsnitt seks kommuner i hvert fylke. Over halvparten av bydelene i Oslo er representert. Barnevernslederene ble bedt om å oppgi navn og e-postadresse til ledere med ansvar for oppfølging av foreldrene, og deretter ble skjemaet sendt direkte til dem. Av de som fylte ut surveyen, hadde 37 % stilling som enhetsleder/barnevernsleder, 35 % som avdelingsleder omsorg/fosterhjem, 24 % som teamleder/seksjonsleder omsorg/fosterhjem, og 4 % hadde en annen stilling. 89 % av respondentene hadde arbeidet i barnevernstjenesten i seks år eller lenger, og 65 hadde hatt en lederfunksjon som omhandlet oppfølging av foreldre i fire år eller lenger. Bare 15 % hadde hatt en slik lederfunksjon i under ett år.

3.3.1.2 Metodiske begrensninger

Hovedtyngden av respondentene har lang erfaring med barnevernsarbeid, og også med ledelse av tjenester som omhandler oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. I analysen har vi funnet at det ikke er systematiske forskjeller når det gjelder hvem som har fylt ut skjemaet (type stilling), og om de har rutiner for å yte hjelp til foreldre ved omsorgsovertakelse og tilbakeføring (krisehjelp, plan for oppfølging av foreldre, rutiner for oppfølging av foreldre, evaluering av oppfølgingsplanen og plan for oppfølging av foreldre etter tilbakeføring). Vi mener derfor at utvalget er godt egnet for å utvikle kunnskap om hvordan barnevernstjenester har organisert arbeidet med oppfølging av foreldre og tilbakeføring, samt generelle erfaringer med oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. For øvrige vurderinger av metodiske begrensninger, se 3.3.4.

3.3.2 Dokumentstudie av nemndsvedtak, tingretts- og lagmannsrettsdommer

Dokumentstudien omfatter vedtak fra Barneverns- og helsenemnda i saker om tilbakeføring etter barnevernsloven § 5-7, samt tingretts- og lagmannsrettsavgjørelser hvor spørsmål om henholdsvis omsorgsovertakelse etter § 5-1 og tilbakeføring etter § 5-7, med tilhørende bestemmelser, har vært prøvd. Dokumentstudier er særlig egnet når formålet er å analysere institusjonaliserte praksiser slik de fremtrer i formelle og autoritative tekster (Krippendorff, 2012). Nemnds- og rettsavgjørelser representerer strukturerte og normativt forankrede tekster hvor fakta, vurderinger og rettsanvendelse er eksplisitt begrunnet. I slike avgjørelser inngår oppfølging av foreldre som del av vurderingsgrunnlaget knyttet til foreldrenes situasjon, barnevernstjenestens arbeid, samvær, endringsprosesser og tilbakeføringsspørsmål. De gir dermed innsyn i hvordan barnevernets oppfølging av foreldre blir dokumentert, vurdert og rettslig fortolket innenfor rammen av saker om omsorgsovertakelse og tilbakeføring. Analysen retter seg mot den skriftlige fremstillingen av oppfølging, men ikke mot den faktiske praksisutøvelsen i barnevernstjenesten. Det er de nedtegnede ordene som er gjenstand for nærmere analyse. Et sentralt metodisk poeng er at slike dokumenter ikke kun gir informasjon om

enkeltsaker, men også fungerer som uttrykk for institusjonell praksis og normativ forståelse innen barnevernsfeltet. Materialet muliggjør dermed en systematisk undersøkelse av mønstre i hvordan oppfølging av foreldre konseptualiseres, operasjonaliseres og gis rettslig relevans.

3.3.2.1 Avgrensing og utvalg

Alle inkluderte avgjørelser ble hentet fra Lovdata Pro (lovdata.no). På tidspunktet for uthenting av data var det 12 nemnder, 28 tingretter og 6 lagmannsretter. Ifølge informasjon fra Lovdata er hovedregelen at hver femte sak fra hver nemnd oversendes Lovdata for offentliggjøring. Tilgangen til domstolsavgjørelser følger et annet mønster. Alvik (2021) beskriver at tingrettsavgjørelser i praksis i liten grad gjøres tilgjengelige i Lovdata av hensyn til personvern, mens lagmannsrettsavgjørelser i større grad anonymiseres og publiseres. Utvalget må derfor forstås i lys av de institusjonelle rammene for hva som gjøres offentlig tilgjengelig. De inkluderte avgjørelsene er avsagt i perioden 1. januar 2022² til 31. desember 2024, og omfatter avgjørelser som var publisert og tilgjengelige i Lovdata innen siste søketidspunkt, 18. mars 2025. Søkene ble gjennomført med utgangspunkt i barnevernsloven §§ 5-1 og 5-7, og søkeresultatlistene ble deretter manuelt gjennomgått i tråd med studiens inklusjonskriterier. Nemndsavgjørelser ble ekskludert dersom de ikke omhandlet krav om tilbakeføring etter barnevernsloven § 5-7. Tingretts- og lagmannsrettsavgjørelser ble ekskludert dersom de ikke omhandlet prøving av omsorgsovertakelse eller tilbakeføring etter §§ 5-1 eller 5-7. Tilsvarende gjaldt avgjørelser fra lagmannsretten som ikke var dommer. I avgjørelser som omfattet flere søsken, og der bare deler av avgjørelsen var relevante for studiens inklusjonskriterier, ble avgjørelsen inkludert for den eller de delene som gjaldt spørsmål etter §§ 5-1 eller 5-7; øvrige deler av avgjørelsen inngikk ikke i analysen. For å unngå dobbelttelling ble avgjørelser som forelå på flere instansnivåer, inkludert kun på høyeste behandlingsnivå.

De systematiske søkene i Lovdata identifiserte totalt 384 avgjørelser. Etter manuell gjennomgang og eksklusjon av avgjørelser som ikke oppfylte studiens inklusjonskriterier, ble 169 avgjørelser ekskludert. Det endelige utvalget besto dermed av 215 avgjørelser, fordelt på 162 nemndsvedtak, 8 tingrettsdommer og 45 lagmannsrettsdommer. Flere av avgjørelsene omfatter flere barn. Selv om foreldrene er de samme, fremkommer barnas situasjon, omsorgsbehov og vurderingstema ofte som særskilte deler av avgjørelsen, og barna vurderes individuelt. I analysen er vurderingene behandlet på barnenivå, slik at beskrivelser og begrunnelser knyttet til ett barn ikke uten videre tilskrives søsken. Dette er særlig relevant i vurderinger av oppfølging av foreldre, ettersom begrunnelser for oppfølgingsbehov og tiltak kan variere i takt med barnets alder, fungering og omsorgsbehov.

De inkluderte avgjørelsene aktualiserer hendelsesforløp for 266 barn med foreldre, og viser variasjon i barns alder, familiesituasjoner og plasseringskontekster på tvers av nemndsvedtak, tingretts- og lagmannsrettsdommer (se tabell 3.2). Barnas alder spenner fra 0 til 16 år, med et gjennomsnitt på 7,1 år. Aldersfordelingen innebærer at materialet dekker både tidlig småbarnsalder (0–2 år), førskolealder (3–5 år), skolealder (6–12 år) og

ungdom (13–16 år). Juridisk kjønn er tilnærmet likt fordelt mellom jenter og gutter, med én registrering i kategorien «annet». 57 % oppgir norsk landbakgrunn, mens 43 % har annen nasjonalitet. Dette kan sammenlignes med tall fra SSB (2026), som viser at om lag 65 % av befolkningen i Norge er født i Norge av norskfødte foreldre. Sammenligningen må imidlertid gjøres med varsomhet, ettersom landbakgrunn i dokumentstudien er kodet ut fra den aktuelle forelderens egen bakgrunn. I de fleste sakene (94 %) er det opplyst om to foreldre, og materialet viser følgende variasjon i omsorgsansvar: mor 59 %, far 8 % og felles 33 %. Når det gjelder foreldreansvar, var det mor som hadde foreldreansvaret i 31 % av sakene og far i 1 %, og i 68 % av sakene var foreldreansvaret delt. Det er ingen likekjønnede foreldrepar i materialet. Videre fremkommer det at mange foreldre har andre barn i offentlig omsorg (mor: 72 %, far: 66 %). Siste plasseringssted varierer mellom fosterhjem (66 %), institusjon (9 %), familieplassering (14 %), nettverksplassering (4 %), akuttinstitusjon/beredskapshjem (6 %) og annet (1 %).

Tabell 3.2 Demografiske kjennetegn ved utvalget

Antall			
	<i>Saker</i>	215	
	<i>Mor</i>	215	
	<i>Far</i>	186	
	<i>Barn</i>	266	
Barnets alder (N = 265)		M = 7,1	(SD = 4,11)
	<i>0–2 år</i>	31	11,7 %
	<i>3–5 år</i>	65	24,5 %
	<i>6–12 år</i>	139	52,5 %
	<i>13–16 år</i>	30	11,3 %
Barnets juridiske kjønn (N = 265)			
	<i>Jente</i>	132	49,8 %
	<i>Gutt</i>	132	49,8 %
	<i>Annet</i>	1	0,4 %
Landbakgrunn (N=266)			
	<i>Norsk</i>	151	56,8 %
	<i>Annet</i>	115	43,2 %
Opplyst to foreldre (N=266)			
	<i>Ja</i>	251	94,4 %
	<i>Nei</i>	15	5,6 %
Forelder opplyst død			
	<i>Mor</i>	1	0,4 %
	<i>Far</i>	18	6,8 %
Omsorgsansvar (N =266)			
	<i>Mor</i>	158	59,4 %
	<i>Far</i>	20	7,5 %
	<i>Mor og far</i>	88	33,1 %
Foreldreansvar (N= 266)			
	<i>Mor</i>	82	30,8 %
	<i>Far</i>	2	0,8 %

<i>Delt</i>	182	68,4 %
Andre barn i offentlig omsorg		
<i>Mor (N= 246)</i>	178	72,4 %
<i>Far (N = 213)</i>	141	66,2 %
Siste plasseringssted (N=266)		
<i>Familieplassering</i>	38	14,3 %
<i>Nettverks plassering</i>	11	4,1 %
<i>Fosterhjem</i>	175	65,8 %
<i>Institusjon</i>	24	9,0 %
<i>Akuttinstitusjon/beredskapshjem</i>	16	6,0 %
<i>Annet</i>	2	0,8 %

Utvalget er geografisk spredt på tvers av samtlige fylker, noe som gir et empirisk grunnlag fra ulike deler av landet (se tabell 3.3).

Tabell 3.3 Antall omsorgsvedtak i utvalget per fylke i relasjon til antall barn

Fylke	Antall barn ¹	Omsorgsvedtak	
		n	%
Oslo	128 686	25	0,02 %
Rogaland	110 951	35	0,03 %
Agder	65 894	20	0,03 %
Innlandet	66 271	12	0,02 %
Vestland	130 971	34	0,03 %
Trøndelag	93 762	13	0,01 %
Troms og Finnmark	44 370	21	0,05 %
Vestfold og Telemark	81 889	28	0,03 %
Nordland	44 359	13	0,03 %
Møre og Romsdal	53 712	16	0,03 %
Østfold	59 915	26	0,04 %
Akershus	159 743	3	0,00 %
Buskerud	52 042	20	0,04 %
Totalt	1 092 565	266	0,02 %

Notat: 1 Barnetrygd juni 2025. Fylke. Antall barn – nav.no. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/familie-statistikk/tabeller/barnetrygd-juni-2025.fylke.antall-barn>

3.3.2.2 Koding

Dokumentmaterialet ble analysert ved hjelp av en systematisk, deduktiv kvantitativ innholdsanalyse (Krippendorff, 2018). Analysen innebar at tekstlige opplysninger i nemndsvedtak og rettsavgjørelser ble operasjonalisert og transformert til numeriske variabler gjennom et strukturert kodeskjema utviklet for studien. Formålet med denne fremgangsmåten var å muliggjøre statistiske analyser av mønstre og sammenhenger i hvordan oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse beskrives, dokumenteres og vurderes i rettslige avgjørelser. Kodeskjemaet ble utviklet med utgangspunkt i barnevernslovens bestemmelser om omsorgsovertakelse, oppfølging og tilbakeføring, rettspraksis samt prosjektets operasjonalisering av begrepet «oppfølging». Skjemaet ble

pilotert på et mindre antall avgjørelser for å teste kategoriernes presisjon, avgrensning og praktiske anvendbarhet, før endelig versjon ble fastsatt. Dette bidro til å styrke begrepsvaliditeten ved å sikre samsvar mellom rettslige vurderingstema og de operasjonaliserte variablene.

Hvert barn utgjorde én analyseenhet i studien. Dette innebærer at én avgjørelse kunne inneholde flere analyseenheter dersom saken omfattet flere barn. Samtlige avgjørelser ble først gjennomlest i sin helhet for å få oversikt over fakta, rettens vurderinger og konklusjon. Deretter ble relevante opplysninger knyttet til hvert enkelt barn kodet i henhold til de forhåndsdefinerte variablene i kodeskjemaet. Kodingen ble foretatt direkte i en strukturert datastruktur hvor hver rad representerte ett barn (analyseenhet), mens hver variabel utgjorde én kolonne. Manglende informasjon ble kodet eksplisitt (for eksempel «informasjon mangler» eller «ikke relevant»), noe som muliggjør presis håndtering av bortfall i de statistiske analysene. Kodeskjemaet er operasjonalisert i fem kategorier: (1) demografiske og strukturelle forhold, (2) årsaksgrunnlag for omsorgsovertakelsen, (3) oppfølging etter omsorgsovertakelse, (4) oppfølging i forbindelse med tilbakeføring før hjemflytting, og (5) oppfølging etter tilbakeføring. Den demografiske fasen omfatter registrering av barnets og foreldrenes kjønn, familiesituasjon, foreldreansvar, landbakgrunn, språklige forhold, arbeidsstatus, informasjon om foreldrenes kognitive fungering og tidligere omsorgsovertakelser. Årsaksgrunnlag omfatter momenter som inngikk i begrunnelsen for omsorgsovertakelsen, opplysninger om første plasseringsform, siste plasseringssted og barnets fungering på vedtakstidspunktet. Oppfølgingsfasene (før, under og etter tilbakeføring) er strukturert etter de samme hovedkategoriene: foreldres ønske om oppfølging, dokumentert oppfølging, involverte aktører og samarbeid, type tiltak (kompenserende, veiledende, kontrollerende), enighet eller uenighet om tiltak, avviste tilbud samt dokumentert vurdering av endringer i omsorgs- og samværskompetanse. I tilbakeføringsfasen registreres i tillegg beslutning om tilbakeføring, utløsende årsak og justering av samvær. For utvalgte variabler ble det i tillegg gjort systematiske tekstuttrekk. Disse tekstutdragene ble benyttet til tematisk analyse og til å eksemplifisere og utdype de statistiske funnene.

For å sikre reliabilitet ble den innledende kodingen gjennomført av én forsker. Hver femte sak ble deretter uavhengig kodet av en annen forsker for å beregne interkoderreliabilitet. Reliabiliteten ble vurdert ved hjelp av Cohens kappa, som måler graden av enighet mellom kodere justert for tilfeldig enighet. En kappa-verdi over 0,80 anses som svært god overensstemmelse, mens verdier mellom 0,70 og 0,80 regnes som god overensstemmelse. I reliabilitetstesten hadde 15 sentrale variabler kappa-verdier over 0,80, og 9 variabler hadde kappa-verdier mellom 0,70 og 0,80. For å sikre enhetlig operasjonalisering av kodingskriteriene i hele materialet ble variabler som innebar tolkningsmessige vurderinger, gjennomgått av begge forskere før endelig datasett ble fastsatt.

3.3.3 Data og analyse av surveyen og dokumentstudien

Siden dataene i surveyen og dokumentstudien hovedsakelig består av kategoriske variabler, er analysene i hovedsak gjennomført med statistiske tester som er egnet for å sammenligne fordelinger og andeler mellom grupper. Det er brukt statistiske tester for å undersøke om observerte forskjeller mellom grupper er større enn det som kan forventes ved tilfeldig variasjon. For variabelen barnets alder, som er en kontinuerlig variabel, er det brukt t-tester ved sammenligning av gjennomsnittsalder. Barnets alder er i enkelte analyser også delt inn i aldersgrupper, for å kunne undersøke variasjoner mellom grupper og sammenholde alder med øvrige kategoriske variabler i materialet. I analyser der gruppene er små, er det brukt tester som er bedre egnet når det er få observasjoner i enkelte kategorier. Forskjeller mellom andeler er undersøkt med z-test for to proporsjoner (Agresti, 2019).

Vi har valgt en grense for statistisk signifikans på $p < 0,05$ i våre analyser. Siden dette er en eksplorativ studie, og vi ønsker å kunne triangulere både kvantitative og kvalitative data fra ulike kilder for å oppnå et mer fordypet perspektiv, har vi også valgt å ved enkelte anledninger rapportere marginalt signifikante verdier eller tendenser. Grensen der er satt til $p < 0,10$. Av hensyn til lesbarhet og oversiktighet er ikke-signifikante resultater i hovedsak rapportert i tekstform, uten bruk av tallfestede estimater. Dette er gjort for å redusere unødig kompleksitet i fremstillingen. Unntak er tilfeller der det har vært vurdert som metodisk eller faglig relevant å synliggjøre variasjon i materialet, eller der de ikke-signifikante funnene i seg selv bidrar med viktig innsikt. Vi har også valgt å benytte logistiske regresjonsanalyser, ettersom de er godt egnet når utfallsvariabelen er dikotom. Analysene gjør det mulig både å undersøke sammenhenger og å rapportere oddsratio med 95 % konfidensintervall. Videre gir denne analysestrategien anledning til å kontrollere for sentrale bakgrunnsvariabler, som alder, kjønn, landbakgrunn og kommunestørrelse.

3.3.4 Metodiske begrensninger av surveyen og dokumentstudien

En tilfredsstillende svarprosent for en survey vil variere avhengig av flere faktorer, inkludert typen undersøkelse, målgruppen, og formålet med dataene. Vi anser svarprosenten som akseptabel da det er god variasjon i utvalget, både når det gjelder størrelse på tjenestene etter innbyggertall, fordeling mellom fylker, bydeler og organisering av tjenestene. 87 % av tjenestene hadde hatt en omsorgsovertakelse etter barnevernslovens § 5-1 i perioden 2023–2025, noe som tyder på at nesten alle har erfaring med omsorgsovertakelser i senere tid. Hovedtyngden av respondentene har lang erfaring fra barnevernsarbeid og fra ledelse av tjenester som omhandler oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. I analysen har vi funnet at det ikke er systematiske forskjeller når det gjelder hvem som har fylt ut skjemaet (stillingskategori), og om de har rutiner for å yte hjelp til foreldre ved omsorgsovertakelse og tilbakeføring (krisehjelp, plan for oppfølging av foreldre, rutiner for oppfølging av foreldre, evaluering av oppfølgingsplanen og plan for oppfølging av foreldre etter tilbakeføring). Vi mener derfor at utvalget er godt

egnet for å undersøke hvordan barnevernstjenester har organisert arbeidet med oppfølging av foreldre og tilbakeføring og erfaringer med denne typen arbeid. Likevel må vi ta høyde for at svarene til barnevernslederne er basert på deres vurderinger og ikke nødvendigvis på faktiske forhold. Respondentene kan svare ut fra hva som er målsetting, den formelle praksisen eller ut fra det de anser som sosialt og faglig akseptabelt (sosialt ønskelige svar), heller enn slik oppfølgingen faktisk praktiseres. Standardiserte spørsmål gir dessuten lite rom for oppfølgingsspørsmål, og dårlig formulerte spørsmål kan påvirke svarene. Surveyundersøkelsen gir derfor bred informasjon fra mange respondenter, men begrenset dybde for hvorfor respondentene svarer som de gjør. Derfor har vi inkludert mange åpne spørsmål i spørreskjemaet hvor respondentene kan utfylle svarene sine. I tillegg må svarene fra surveyundersøkelsen ses i sammenheng med de kvalitative intervjuene med ansatte i den kommunale barnevernstjenesten og tjenestemottakerne. Videre foreligger det en risiko for såkalte type II-feil, der ikke-signifikante funn rapporteres selv om det i realiteten kan eksistere forskjeller, men hvor den statistiske styrken er utilstrekkelig til å påvise disse. Dette, sammen med det forhold at rapporten har en overordnet utforskende og eksplorativ karakter, der formålet både er å belyse og undersøke et sett av spesifikke problemstillinger og å identifisere områder som kan ha behov for videre fordypning og testing i mer målrettede studier, samt å åpne for triangulering av data fra ulike datakilder, har medført at vi i noen tilfeller også har valgt å rapportere marginalt statistisk signifikante resultater eller tendenser. Dette er også bakgrunnen for at det ikke er foretatt korrigering for et stort antall signifikans-tester. Uten slik korreksjon kan et stort antall tester øke risikoen for at enkelte statistisk signifikante funn skyldes tilfeldig variasjon, og dermed føre til at man trekker for sterke konklusjoner. Resultatene bør derfor tolkes med forsiktighet, samtidig som de kan gi viktig informasjon når de ses i sammenheng med øvrige funn og med hensyn til hvilke spørsmål det er behov for å undersøke videre.

Når det gjelder dokumentstudien, bygger denne på anonymiserte nemnds- og rettsavgjørelser publisert i Lovdata. Avgjørelsene utgjør et relevant datamateriale for å analysere oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse, fordi de er formaliserte beslutningstekster med krav til struktur, begrunnelse og redegjørelse for de forholdene avgjørelsen bygger på. Slike avgjørelser skal inneholde en konsentrert fremstilling av saken, partenes påstander og anførsler, samt den bevisvurderingen og rettsanvendelsen som ligger til grunn for resultatet, jf. tvisteloven § 19-6 og barnevernsloven § 14-20. Dette gjør materialet egnet til å undersøke hvordan oppfølging av foreldre, endringsprosesser og spørsmål om tilbakeføring blir dokumentert, tematisert og tillagt betydning i konkrete beslutningsprosesser. Samtidig innebærer nettopp denne institusjonelle og tekstlige formen noen metodiske begrensninger. Avgjørelsene er ikke produsert for forskningsformål, men som ledd i rettslige og barnevernfaglige beslutninger. Analysen gir derfor ikke et uttømmende bilde av oppfølgingsarbeidet som praksisfelt, men av hvordan oppfølging og endring fremtrer i avgjørelsestekstene. Fremstillingen vil være formet av sakens tvistetema, partenes anførsler, bevisføringen og beslutningsorganets behov for å

begrunne resultatet. Det som er fraværende eller lite vektlagt i teksten, kan derfor ikke uten videre forstås som fraværende eller lite vektlagt i barnevernstjenestens faktiske arbeid. Utvalget er videre avgrenset til avgjørelser som er anonymiserte og gjort offentlig tilgjengelige i Lovdata. Dette innebærer en seleksjon som kan påvirke hvilke sakstyper, saksforløp og problemstillinger som blir synlige i materialet. Funnene fra dokumentstudien må derfor forstås som mønstre i publiserte avgjørelser, og ikke som representative uttrykk for alle saker om omsorgsovertakelse og tilbakeføring.

3.4 Dybdeintervju med foreldre

I foreldreintervjuene hadde vi som mål å rekruttere et likt antall mødre og fedre i de to kategoriene: 1) foreldre som hadde barn plassert i offentlig omsorg, og 2) foreldre som hadde fått tilbakeført et eller flere barn. Måltallene ble i hovedsak nådd, men ettersom vi ikke ville avvise foreldre som meldte seg, gjennomførte vi noen flere intervjuer enn planlagt. Intervjuene foregikk i perioden våren 2025 – våren 2026.

3.4.1 Rekruttering og utvalg

Rekrutteringen rettet seg mot både mødre og fedre med erfaring fra omsorgsovertakelse og med erfaring fra tilbakeføring. Det ble etablert to rekrutteringsgrupper. Den ene gruppen omfattet foreldre som hadde barn i offentlig omsorg på intervjutidspunktet, som følge av en omsorgsovertakelse. Den andre gruppen omfattet foreldre som hadde erfaring fra tilbakeføring. Et inklusjonskriterium var at henholdsvis iverksettelsen og opphevelsen av omsorgsvedtaket hadde skjedd etter 01.01.23. For foreldre med barn plassert i offentlig omsorg innebar dette at omsorgsovertakelsen måtte ha skjedd etter dette tidspunktet, mens det for foreldre som hadde fått barnet tilbakeført, innebar at dette gjaldt tidspunktet for tilbakeføringen. Avgrensningen ble valgt for å sikre at foreldrenes erfaringer knyttet seg til saker behandlet etter ny barnevernslov, som trådte i kraft 01.01.23, og for å få oppdatert kunnskap om foreldreoppfølging i fasene etter omsorgsovertakelse samt før, under og etter en tilbakeføring. Det ble sendt henvendelser til barnevernstjenester med forespørsel om å videreformidle informasjon til aktuelle foreldre. Referansegruppen og forskergruppens egne nettverk ble brukt som støtte for spredning av informasjon om studien. Deltakerne i ressursgruppen deltok også i drøftingen av hvordan rekrutteringsopplegget kunne utformes på en tilgjengelig og tillitsskapende måte. Brukerorganisasjoner ble kontaktet med forespørsel om å formidle invitasjon til mulige deltakere. Informasjonsskrivet ble distribuert til barnevernstjenester og alle landets familievernkontor, slik at de kunne gjøre det tilgjengelig på venterom og formidle det til foreldre som kunne være aktuelle for studien.

Undersøkelsen hadde som mål å rekruttere et utvalg foreldre som reflekterte mangfoldet i foreldregruppen. I tillegg til informasjonsskrivet ble det utarbeidet en kort «teaser» om studien med QR-lenker til informasjon om studien på ulike språk (arabisk, engelsk, polsk, somali, spansk og ukrainsk). For å styrke rekrutteringen av fedre ble det etter hvert også utviklet en egen «teaser» særskilt rettet mot fedre. Tjenestene som bisto i

rekrutteringen, ble informert om ønsket om et mangfoldig utvalg. Det lå en bred forståelse av mangfold i rekrutteringen av foreldre til studien. Dette omfattet ikke bare variasjon i språk og landbakgrunn, men også ulikheter knyttet til sosioøkonomiske forhold, bosted i landet, helse, livssituasjon, funksjonsnivå og kjønn.

Sosiale medier ble brukt som et supplement for å nå ut til flere foreldre, og for at ikke alle foreldrene skulle være plukket ut av barnevernstjenestene. Det ble opprettet en egen prosjektside på Facebook hvor informasjon om studien ble publisert, og hvor det ble oppgitt kontaktinformasjon til prosjektgruppen. For å øke rekkevidden ble det opprettet en promotert rekrutteringsannonse på Facebook via Meta-plattformens annonseverktøy. Annonseinnholdet besto av informasjon om studien og lenke/kontaktinformasjon, og spredningen ble avgrenset til Norge og alderen 18–60 år. Prosjektgruppen hadde ikke tilgang til identitet eller brukerdata knyttet til hvem som mottok annonsen. Kontakt med prosjektgruppen ble etablert ved at interesserte foreldre selv tok kontakt. I tillegg ble informasjon om studien i enkelte tilfeller videreformidlet mellom foreldre, og enkelte deltakere tok kontakt etter å ha mottatt invitasjonen via andre foreldre. Denne siste rekrutteringsstrategien ga oss et stort tilfang av informanter.

Tabell 3.4 Utvalg: Foreldreutvalg etter region

Region	Mødre omsorgsovertakelse (n=16)	Fedre omsorgsovertakelse (n=18)	Mødre tilbakeføring (n=12)	Fedre tilbakeføring (n=10)
Nord	1	1	0	3
Midt-Norge	4	3	4	2
Øst	4	8	6	4
Vest	4	3	2	1
Sør	3	2	0	0
Ukjent		1		

3.4.2 Gjennomføring av foreldreintervju

I forkant av intervjuene var det et grundig arbeid med den semistrukturerte intervjuguiden. Først utviklet forskergruppen et foreløpig utkast. Dette ble lagt frem og drøftet i dialogkonferansen med deltakere fra brukerorganisasjonene OBF og Landsforeningen for barnevernsbarn, og praksisfeltet. Spørsmål og formuleringer ble deretter på nytt diskutert i forskergruppen i flere omganger, justert og tilpasset mål, målgruppe og oppdrag.

Med unntak av ett fysisk foreldreintervju med to av forskerne hjemme hos forelderen, ble intervjuene gjennomført over telefon eller via den digitale plattformen Teams. Intervjuene varte mellom 30 og 90 minutter, der de fleste varte rundt 60 minutter. Forskerne var fleksible med tanke på når på dagen foreldrene foretrakk å bli intervjuet. To semistrukturerte intervjuguiden lå til grunn for intervjuene, én for intervjuene med foreldre som hadde barn plassert i offentlig omsorg, og én for de foreldrene som hadde erfart tilbakeføring. Begge intervjuguidene la opp til tre hovedspørsmål eller temaer. For foreldre med barn som fremdeles var under barnevernets omsorg, var temaene: 1) Behov for

hjelp/støtte/oppfølging, 2) Erfaringer med oppfølging, og 3) Plan for oppfølging og gjennomføring. For gruppen mødre og fedre som hadde erfaring med tilbakeføring, var temaene: 1) Tilbakeføringsprosessen, 2) Mål om tilbakeføring – hvordan barnevernet jobbet for tilbakeføring, og 3) Oppfølging og behov etter tilbakeføring.

Intervjuene ble gjennomført av tre forskere fra forskergruppen, som hadde hyppig kontakt og informasjonsutveksling underveis. Dette gjorde det mulig å justere og presisere spørsmålene underveis i datainnsamlingen – for eksempel identifiserte vi behovet for å inkludere spørsmål om betydningen av kultur og språk i intervjuer med foreldre med minoritetsbakgrunn.

Alle intervjuer (både fokusgrupper og individuelle intervjuer) ble tatt opp på digital diktafon (Nettskjema) og transkribert, først ved hjelp av Whisper OpenAI (Universitetet i Oslo, u.å.), og deretter gjennomgått og kvalitetssikret av en forsker for å sikre ad verbatim-kvalitet og påse at anonymisering var godt ivaretatt. Alle opptak ble slettet etter transkribering i tråd med tilråding fra Sikt.

3.4.3 Analyse

Intervjuene ble transkribert fortløpende av den forskeren som gjennomførte intervjuet. Alle tre forskerne var involvert i den innledende gjennomgangen av materialet, der foreløpig inntrykk, sentrale tema og videre analytisk fremdrift ble drøftet i felleskap. De innledende analysene besto deretter av en tematisk inndeling der én av forskerne hadde hovedansvar for analyser av intervjuene med foreldre (mødre og fedre) som hadde barn plassert i offentlig omsorg, mens den andre for intervjuene som omhandlet tilbakeføring. Vi fulgte Brauns og Clarks (2022) tematiske analysemodell, der vi først leste gjennom materialet i sin helhet og sorterte materialet inn i temaer knyttet til prosjektets problemstilling. Den tematiske oversikten over det kvalitative materialet ble deretter knyttet sammen med temaene fra det kvantitative materialet, slik at funnene fremsto samlet, og ikke knyttet til hver enkelt metodisk innretning. I presentasjonen av analysen i kapittel 4 har vi anonymisert deltakerne ved at hver deltaker har et nummer og en kode for den gruppen de representerer. Det betyr at MO01 t.o.m. MO16 er mødre som ved intervjutidspunktet hadde barn under omsorg, FO01 t.o.m. FO18 er fedre med barn under omsorg, MT01 t.o.m. MT10 er mødre som har fått barn tilbakeført, og FT01 t.o.m. FT10 er fedre som har fått barn tilbakeført.

3.4.4 Metodiske styrker og begrensninger – foreldreintervju

Dybdeintervju er særlig egnet når en skal utforske forståelser og erfaringer knyttet til sensitive temaer (Kvale & Brinkmann, 2015). En styrke ved studien er at utvalget er omfattende og inkluderer god representasjon av både mødre og fedre fra ulike deler av landet, rekruttert gjennom ulike kanaler. Dette har bidratt til å få frem variasjon i erfaringer med oppfølging etter omsorgsovertakelse og ved tilbakeføring. Bakgrunn som etnisitet og kulturell tilhørighet ble ikke systematisk registrert. Vårt inntrykk er likevel at utvalget omfatter få foreldre med minoritetsbakgrunn, og vi er ikke kjent med at noen av deltakerne

har samisk/urfolksbakgrunn. Utvalget rommer likevel variasjon når det gjelder kjønn og livssituasjon, noe som gir grunnlag for å belyse hvordan disse forholdene kan ha betydning for foreldrenes erfaringer med oppfølging fra barnevernet. Det er en styrke at intervjuene ble gjennomført av forskere med erfaring fra barnevernsfeltet og fra kvalitative intervjuer med foreldre i sårbare livssituasjoner. Samtidig innebærer intervjuer med foreldre i en sårbar posisjon også noen begrensninger. Deltakernes situasjon kan påvirke hva den enkelte forelder velger å dele, og noen foreldreerfaringer kan være vanskeligere å få frem, ettersom det å snakke om omsorgsovertakelsen kan oppleves som svært belastende. Det er likevel viktig å understreke at intervjuene inneholder konkrete og rike beskrivelser av hvordan foreldrene har opplevd sin situasjon og oppfølgingen fra barnevernet og andre aktører, selv om mange var emosjonelt berørt da de delte sine erfaringer.

3.5 Fokusgruppeintervjuer

For å få kunnskap om barnevernsarbeideres og samarbeidspartneres erfaringer med oppfølging til foreldre etter en omsorgsovertakelse og i forbindelse med tilbakeføring, ble det planlagt å gjennomføre separate fokusgruppeintervjuer med disse to utvalgsgruppene. I intervjuene var målet å utforske deltakernes forståelse av foreldrenes situasjon, betydningen oppfølging har for foreldre, og forhold som fremmer og hindrer god og helhetlig foreldreoppfølging. Intervjuene med samarbeidspartnere ble i tillegg til de fire fokusgruppene supplert med to individuelle intervjuer.

Kvalitative fokusgruppeintervjuer er særlig egnet når en ønsker å få frem deltakernes refleksjoner omkring et tema, og når en ønsker å nyttiggjøre seg dynamikken som ofte oppstår i denne formen for intervju. I fokusgrupper får deltakerne anledning til å sette ord på egne erfaringer i lys av andres, samtidig som de kan bygge videre på, utfordre eller utdype det som kommer frem i gruppen. Slik kan gruppedynamikken bidra til rikere og mer komplekse refleksjoner enn det som ofte fremkommer i individuelle intervjuer (Madriz, 2000; Polit & Beck, 2004). Metoden egner seg også for å utforske normative forståelser og forhandlinger om praksis, ettersom deltakerne forholder seg til hverandres perspektiver i sanntid (Halkier, 2020). I tillegg anses metoden som en effektiv tilnærming for å produsere konsentrerte data om et bestemt tema sammenlignet med andre kvalitative metoder (Morgan, 1997). Datamaterialet fra fokusgruppene gir grunnlag for å analysere barnevernsansattes og samarbeidspartneres erfaringer og forståelser av oppfølging etter omsorgsovertakelse og i forbindelse med tilbakeføring.

3.5.1 Rekruttering og utvalg: Barnevernstjenester

Deltakere til fokusgruppeintervju med barnevernsansatte ble rekruttert på bakgrunn av en e-posthenvendelse til flere av landets barnevernsledere. I e-posten ble det gitt informasjon om studien, hvem vi ønsket å intervju og hva deltakelsen ville innebære. Målgruppen var ansatte som hadde erfaring med oppfølging til foreldre etter

omsorgsovertakelse og/eller erfaring med tilbakeføring. Det var et ønske å ha med både små, mellomstore og store barnevernstjenester, fra både bykommuner og mindre steder, med spredning både geografisk og med hensyn til sentralitetsnivå. Det ble gjennomført intervjuer med ansatte fra til sammen 15 barnevernstjenester, hvilket inkluderte tre intervjuer i hver av Bufetats fem barnevernsregioner. Forskerne i prosjektet har lang erfaring fra barnevernsforskning og har en kontaktflate innen barnevernsfeltet som gjorde det enklere å komme i dialog med aktuelle barnevernstjenester. For å sikre ønsket variasjon ble det også rekruttert informanter ved direkte henvendelse til enkelte kommuner. I tillegg ble det informert om prosjektet i et nyhetsbrev fra Bufdir og i surveyen som ble sendt ut til alle landets barnevernstjenester. Flere kommuner som fikk invitasjon til deltakelse, hadde allerede kjennskap til prosjektet. Deltakerkommunene ble rekruttert gjennom direkte kontakt med barnevernstjenestene. I noen kommuner innebar dette flere oppfølgingshenvendelser og koordinering av tidspunkt som passet for ansatte som skulle delta. Det var også enkelte kommuner som takket nei til deltakelse ut fra kapasitetshensyn, eller som unnlot å svare på henvendelsen.

Det samlede utvalget består av 15 barnevernstjenester fra kommuner som representerer ulike grader av sentralitet i henhold til SSBs sentralitetsindeks. Henholdsvis to og tre kommuner plasserer seg på sentralitetsnivå 1 eller 2, som er å anse som sentrale kommuner. Fire kommuner ligger på sentralitetsnivå 3 (mellomstore bykommuner), tre kommuner ligger på nivå 4 (mellomliggende sentralitet), to kommuner ligger på nivå 5 (distriktskommuner), og én barnevernstjeneste tilsvare kommuner med minst sentralitet (nivå 6). Størrelsen på fokusgruppene varierte fra to til åtte deltakere. To fokusgrupper besto av kun to deltakere, ettersom disse ble gjennomført i små barnevernstjenester med få ansatte. Til sammen deltok 81 barnevernsansatte i fokusgruppeintervjuene med en gjennomsnittlig gruppestørrelse på 5,6 deltakere. Flesteparten var kvinner, og kun to deltakere var menn. Alle hadde erfaring med oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse, og i tillegg hadde flere også erfaring med tilbakeføring.

3.5.2 Rekruttering og utvalg: Samarbeidspartnere

Det ble gjennomført åtte intervjuer med samarbeidspartnere, fire fokusgruppeintervjuer og to individuelle intervjuer, samt to intervjuer med programutviklere for *Omsorgspakken* og *Landsbymodellen*. De to programmene er utviklet i to barnevernstjenester, Omsorgspakken i Levanger og Landsbymodellen i Øygarden, og inngår, etter det vi har fått opplyst, i prosjekter som omfatter flere kommuner. De er begge ment som et hjelpemiddel for barnevernsansatte til å systematisere og kvalitetssikre oppfølgingen til foreldre etter en omsorgsovertakelse. Gruppeintervjuene hadde fra to til seks deltakere og representerte regionene Øst-, Vest- og Midt-Norge. Samarbeidspartnerne representerte følgende tjenester: NAV, psykiatri/rus, barnehage, kommunens flyktningsteam, familievernet, veiledere i egen kommunal enhet og en privat tjeneste. Utvalget bestod av 3 menn og 17 kvinner. To fokusgrupper ble rekruttert gjennom barnevernstjenester vi intervjuet (region øst og midt). De øvrige deltakerne (fra region vest og midt) ble rekruttert

ved direkte henvendelse til aktører forskerteamet visste hadde erfaring fra arbeid med denne gruppen foreldre.

3.5.3 Gjennomføring av intervjuer: Ansatte i kommunal barnevernstjeneste

Intervjuguiden for de ansatte i det kommunale barnevernet var delt inn i én overordnet problemstilling og seks undertemaer: Den overordnede problemstillingen var: Hvordan sørger barnevernet for oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse, og hva fremmer og hindrer godt oppfølgings- og tilbakeføringsarbeid? Undertemaene var: 1) Forståelse av oppfølgingsmandat, 2) Erfaringer knyttet til rammebetingelser for oppfølgingsarbeidet, 3) Det konkrete oppfølgingsarbeidet, 4) Oppfølging ved mål om tilbakeføring og etter tilbakeføring, 5) Samarbeid med / involvering av familie/nettverk og samarbeidspartnere og 6) Frivillige plasseringer. Hvert tema inkluderte et overordnet åpent spørsmål og punkter med undertemaer, for eksempel dilemmaer, ulike typer plasseringer, faglige verktøy, og forhold knyttet til foreldres (sosiale) livssituasjon m.m.

Fokusgruppeintervjuene med ansatte i barnevernstjenestene ble gjennomført i perioden fra mars til oktober 2025. Alle intervjuene ble gjennomført fysisk på deltakernes arbeidsplasser og varte mellom 1,5 og 2 timer; de fleste nærmere 2 timer. Ved elleve av intervjuene var det to forskere til stede, der den ene hadde oppgaven med å moderere intervjuet, og den andre hadde en lytterposisjon for å fange opp relevante temaer/problemstillinger som kom frem under intervjuet og som var viktige å utforske nærmere. Ved fire av intervjuene var det en forsker som modererte intervjuene alene. Flesteparten av deltakerne hadde grunnutdanning som barnevernspedagog eller sosionom, og mange hadde videreutdanning og/eller mastergrad. Gjennomgående hadde de fleste vi intervjuet, bred og lang erfaring fra arbeid i barnevernstjenesten og i andre tjenester. Flere hadde også erfaring med gjenforeningssaker, men ikke alle.

3.5.4 Gjennomføring av intervjuer: Samarbeidspartnere

Det ble utformet egen intervjuguide for samarbeidspartnere med fire overordnede temaer: 1) Hjelp og oppfølging fra samarbeidspartnere, 2) Foreldres behov for oppfølging, 3) Samarbeid med barnevernet (ev. andre), og 4) Dilemmaer og utfordringer. Intervjuguiden inneholdt også åpne spørsmål knyttet til hvert av temaene. Intervjuene ble gjennomført i samme periode som fokusgruppene med de barnevernsansatte og hadde en tilsvarende varighet. Tre forskere fra forskerteamet var involvert i datainnsamlingen. Ett intervju foregikk fysisk med to av forskerne til stede, de resterende ble gjennomført av en forsker digitalt via plattformen Teams. Alle deltakerne hadde utdanning på bachelor- og masternivå.

3.5.5 Analyse

Datamaterialet for fokusgruppene med barnevernsansatte er analysert ved hjelp av tematisk analyse (Braun & Clarke, 2022). Materialet ble fordelt mellom tre forskere, som først gjorde seg godt kjent med sine respektive deler av datamaterialet. Med utgangspunkt

i prosjektets forskningsspørsmål, ble datamaterialet deretter organisert og analysert innenfor tre overordnede temaer: (i) mandatforståelse og organisering, (ii) oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse, og (iii) tilbakeføringsarbeid. Datamateriale som omhandlet disse tematikkene, ble deretter samlet, før hver av forskerne sammen og hver for seg arbeidet videre med utforskning av temaene, inkludert koding og utvikling av undertemaer. Hoved- og undertemaer ble diskutert, justert og videreutviklet i fellesskap fortløpende under arbeidet med resultatfremstillingen, der resultatene fra fokusgruppene skulle ses opp mot de andre datasettene i prosjektet.

Den samme analysemetoden ble brukt for å analysere fokusgruppene og de individuelle intervjuene med samarbeidspartnere og modellutviklere i barnevernet. Dette materialet var mindre enn det andre, slik at to forskere bidro med intervjuene og transkriberingen, mens kun én av forskerne gjennomførte en tematisk analyse (Braun & Clarke, 2022). Vi har nummerert de 15 fokusgruppene (FG fra 1 til 15) med barnevernsansatte (B) – for eksempel på denne måten for gruppe 3: FG-B 3 – og i kapittel 4 kobler vi disse kodene til sitatene. Samarbeidspartnere er ikke nummerert. I presentasjonen av funnene viser vi til samarbeidspartnere, og der det er relevant, angir vi hvilket felt de representerer.

3.5.6 Metodiske styrker og begrensninger – fokusgruppeintervju

I dette prosjektet er det en klar styrke at vi har et stort intervjumateriale med erfarne barnevernsarbeidere fra ulike deler av landet, supplert med utvalgte samarbeidspartnere. Flere av deltakerne hadde lang praksiserfaring, og av de 15 barnevernstjenestene som deltok i fokusgruppeintervjuene, hadde syv tatt i bruk eller var i gang med å ta i bruk Omsorgspakken som metodikk for oppfølging, og fire hadde tatt i bruk Landsbymodellen eller var inspirert av denne i sitt arbeid. Dette kan ha hatt betydning for å stille seg mer positiv til deltakelse, nettopp fordi de arbeidet aktivt med å implementere eller hadde implementert verktøy for å styrke oppfølgingen til foreldre. Det at de fleste hadde lang praksiserfaring, samt at de deltok i fokusgruppene med kollegaer de kjente godt, kan ha bidratt til trygghet i erfaringsdelingen. Samtidig vil det alltid være en fare for at deltakerne ønsker å presentere seg selv og sin tjeneste i et godt lys. Vi erfarte imidlertid at flere av deltakerne stilte kritiske spørsmål til egen praksis også i sine refleksjoner over dilemmaer de opplevde å stå i.

Når det gjelder intervjuer med samarbeidspartnere, er det en styrke at deltakerne har erfaring fra ulike deler av praksisfeltet, som gir innsikt i hvordan ulike aktører erfarer samarbeidet med barnevernet og sin egen rolle i oppfølging av foreldre som er fratatt omsorg for barn. Samtidig er det noen metodiske begrensninger. Utvalget er relativt lite, noe som begrenser overførbarheten av funnene. Dette henger også sammen med at det er relevante velferdsaktører som ikke er representert i utvalget, som for eksempel advokater, fastleger, kriminalomsorg m.m. Funnene kan være påvirket av at de som har deltatt, har høy grad av interesse og involvering i feltet. Dette kan begrense muligheten for

generalisering, samtidig som deltakerne gir innsikt i hvordan samarbeidet forstås fra sentrale aktørers perspektiv.

3.6 Ethiske betraktninger

Foreldre som er fratatt omsorgen for barn, er en sårbar gruppe, da en omsorgsovertakelse kjennetegnes av stigma og personlige belastninger som sorg og krise. Situasjonen før omsorgsovertakelsen er også kjennetegnet av mange utfordringer (Drange m.fl., 2021). Mange opplever i tillegg konflikt og maktasymmetri i sitt møte med barnevernet. Det har derfor vært viktig å sikre god informasjon og trygge rammer for gjennomføringen av intervjuene. I tillegg til et fullstendig informasjonsskriv i tråd med tilrådommen fra Sikt, utarbeidet vi kortfattet informasjon på norsk med QR-kode til ulike språk. For å bidra til trygghet og gjøre det lettere for deltakere å ta kontakt ved spørsmål, valgte vi også å inkludere bilde og kontaktinformasjon til forskerne som skulle gjennomføre intervjuet.

Intervjuer med foreldre ble gjennomført digitalt via Teams, og et par via telefonintervjuer. Deltakerne kunne selv velge om de ønsket å ha kamera på eller ikke. De fleste valgte å ha kamera på. Denne fleksibiliteten ble vurdert som viktig for å redusere terskelen for deltakelse og kan ha styrket opplevelsen av anonymitet og kontroll over egen eksponering. Forskerne hadde sine kameraer på for at foreldrene kunne se hvem de snakket med. Samtidig kan digitale intervjuer vanskeliggjøre relasjonsbygging og forskerens mulighet til å fange opp nonverbale uttrykk. Vi informerte derfor foreldrene om muligheten til å ta kontakt etter intervjuet hvis de hadde behov for å debriefe eller hadde mer på hjertet eller ønsket å få lese gjennom transkripsjonen. Noen sendte tekstmelding til forskeren etter intervjuet med ting de glemte å si eller kom på i etterkant. Ingen ba om debriefing i etterkant, og én ba om å få tilsendt transkripsjonen. Selv om mange av foreldrene syntes det var vanskelig å dele sine erfaringer, ble det gitt uttrykk for at de satte pris på å delta og at de opplevde det som viktig at deres erfaringer kom frem. All kontaktinformasjon til foreldre ble umiddelbart slettet. Foreldre ble informert om at de selv måtte ta kontakt med forskeren dersom de hadde spørsmål eller behov for ytterligere informasjon.

Vi valgte å gjennomføre fokusgruppeintervjuene med barnevernsansatte fysisk. Fokusgrupper innebærer noen særskilte etiske overveielser. Å dele egne arbeidserfaringer i en gruppe kan oppleves krevende, særlig når erfaringene er knyttet til komplekse og til tider konfliktfylte relasjoner og emosjonelle belastninger. Deltakelse i en gruppesetting kan påvirke hva som deles og hvordan det uttrykkes. For å ivareta deltakerne ble det lagt vekt på å etablere en trygg ramme for samtalen, blant annet gjennom å tydeliggjøre frivillighet, respekt for ulike erfaringer og at deltakerne selv kunne vurdere hva de ønsket å dele. Intervjuene var kjennetegnet av en god og støttende tone mellom deltakerne, der de supplerte hverandres erfaringer. Selv om noen var mer aktive enn andre, er det samlede inntrykket at de fleste bidro med sine erfaringer og refleksjoner knyttet til de temaene som fokusgruppeintervjuene tok utgangspunkt i.

Alle deltakerne, både de som deltok i kvalitative intervjuer og de som besvarte surveyen, fikk tilpasset informasjon om studiens formål, datahåndtering og anonymisering, og det ble innhentet informert samtykke. I de kvalitative intervjuene ble alle deltakere gitt mulighet til å trekke seg fra studien i etterkant, hvis de ønsket det – herunder informasjon om hvordan de skulle gå frem for å gjøre det. I transkriberingen av intervjuene og i utarbeidelsen av rapporten er det lagt vekt på anonymisering, blant annet ved å utelate spesifikke beskrivelser som kan være gjenkjennbare.

Selv om surveyen ble besvart anonymt, kan det i små kommuner være risiko for indirekte gjenkjenning. Dette er tatt hensyn til i presentasjonen av resultatene. Videre kan ledere oppleve en forventning om å delta, særlig fordi studien er gjennomført på oppdrag fra et direktorat med et overordnet faglig ansvar for barnevernet i Norge. Selv om ønsket om en høyeste mulig svarprosent har stått sentralt, har det blitt understreket at deltakelsen i surveyundersøkelsen var frivillig.

Dokumentstudien av vedtak fra nemnd og rettsapparat innebærer behandling av anonymiserte, men likevel sensitive beskrivelser av saker som er behandlet. Selv om materialet er tilgjengelig for forskning, er det i denne studien behandlet som fortrolige forskningsdata. Det er lagt vekt på forsvarlig lagring og en varsom fremstilling av opplysninger fra vedtakene i rapporten.

Forskningsprosjektet er meldt til og vurdert av Sikt – kunnskapssektorens tjenesteleverandør. Sikt vurderte 29.01.25 at behandlingen av personopplysninger i prosjektet oppfylte kravene i personvernregelverket (ref.nr.: 312248). Studien er gjennomført i tråd med denne vurderingen. Utover personvern hensyn er forskningsetikken ivaretatt i tråd med retningslinjer fra Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH, 2021/2023).

4. Resultater: Oppfølging av foreldre – innhold, organisering og erfaringer

I dette kapittelet presenteres resultater knyttet til oppfølging av foreldre, både etter en omsorgsovertakelse og i forbindelse med tilbakeføring. Analysene belyser både hvordan oppfølgingen forstås og praktiseres, og hvilke erfaringer og utfordringer som kommer til uttrykk i datamaterialet, samt hva som erfares som viktig for å gi god og helhetlig oppfølging. Resultatene bygger på intervjuene som ble gjennomført med foreldre, barnevernsarbeidere og samarbeidspartnere, surveydata med ledere, dokumentanalyse av vedtak fra Barneverns- og helsenemnda i saker om tilbakeføring samt tingretts- og lagmannsrettsavgjørelser hvor spørsmål om omsorgsovertakelser og tilbakeføring har vært prøvd.

Kapittelet er strukturert etter sentrale temaer i undersøkelsen. Først belyses hvordan oppfølging forstås som mandat og ansvar i barnevernet, inkludert variasjoner i hvordan oppfølgingsbegrepet tolkes. Deretter presenteres hvordan oppfølging organiseres i praksis med vekt på organisatoriske forhold, rutiner og planarbeid. Videre utforskes innholdet i oppfølgingen, der informasjon, krisehåndtering, støtte og endringsarbeid samt samværets rolle er sentrale undertemaer. Ettersom også andre aktører ofte vil være involvert i oppfølging til foreldre, presenteres også analyser av samarbeid og koordinering mellom ulike aktører. Det rettes også oppmerksomhet mot mangfold og hvordan oppfølging tilpasses ulike grupper av foreldre, da med hensyn til språk, kultur, funksjonsnivå og kjønn. I kapittelets siste del presenteres funn som knytter seg til oppfølging i tilbakeføringsprosesser og oppfølging der mål om gjenforening ikke vurderes som aktuelt.

Samlet synliggjør analysene både variasjon og spenninger i hvordan oppfølging utformes og erfares, og hvordan ulike forhold påvirker praksis.

4.1 Oppfølging som mandat og ansvar

I dette delkapittelet beskrives hvordan oppfølgingsansvaret forstås og begrunnes, samt hvordan ansvaret organiseres, gis innhold, samordnes og tilpasses. Det er først og fremst fokusgruppeintervjuer med ansatte i de kommunale barnevernstjenestene som gir innblikk i hvordan barnevernsarbeidere forstår mandatet for oppfølging til foreldre etter en omsorgsovertakelse. Likeledes er foreldrene også opptatt av hva som er barnevernets ansvar når det gjelder oppfølging etter omsorgsovertakelse og i forbindelse med tilbakeføring. Fokusgruppeintervjuene med ansatte i de kommunale barnevernstjenestene viser at oppfølgingsmandatet forstås langs fire hovedlinjer:

1. juridiske og faglige føringer,
2. mål om tilbakeføring,
3. endring i forståelse og praksis i tjenestene, og
4. at mandatet oppleves som krevende og preget av ulike spenninger.

Disse temaene beskrives nedenfor, og belyses også ut fra foreldrenes erfaringer.

4.1.1 Juridiske og faglige føringer

Analysene viser at oppfølgingsmandatet forstås som en plikt overfor foreldre. De ansatte fremhevet at foreldre har rett til oppfølging «både før, under og etter en omsorgsovertakelse» (FG-B3). Viktigheten av oppfølging ble også understreket av foreldre, noe vi kommer tilbake til senere. Oppfølging av foreldre ble av ansatte i barnevernstjenesten begrunnet både med medmenneskelige og etiske hensyn, og med juridiske krav. Som en del av oppfølgingen må de ansatte også vurdere og dokumentere foreldres fungering og utvikling. En av de ansatte sa det slik:

«Det er en selvfølge at man skal følge opp foreldre som har mistet sine barn, men det er på flere plan. Jeg tenker at det handler om det medmenneskelige og det etiske, men også det juridiske, og [det] går på, hvis man skal kunne dokumentere og kunne uttale seg om noe i forhold til dette med gjenforening, så må man jo kunne dokumentere om foreldrene møter til samtaler, om de har en utvikling, om de samarbeider, hvordan reflekterer de, hvor ligger begrensningene, hvor ligger ressursene. [...] Det nytter ikke å si at disse ble fratatt barna sine for ti år siden» (FG-B 10).

De ansatte vektla at oppfølging handler om å gi foreldrene hjelp etter en omsorgsovertakelse, bidra til å støtte mulig tilbakeføring, og gi støtte også etter en eventuell tilbakeføring har funnet sted. Samtidig viste analysene at oppfølging også kan ha en kontrolldimensjon, noe som også går frem av sitatet ovenfor når ansatte viser til dokumentasjonsplikten. I fokusgruppeintervjuene ble det trukket frem at dokumentasjonskravene stadig har blitt tydeligere. De ansatte opplevde i større grad å måtte kunne vise til hva som er forsøkt og ikke forsøkt: «At det ikke bare er sånn 'nei, nei, da fikk vi et nei der, og så gjør vi ikke noe med det ...» (FG-B 8).

De ansatte beskrev oppfølging av foreldre som regelmessig kontakt og samarbeid, et sterkere og mer ressursorientert foreldrefokus, og tilbud om støtte og hjelp til endring – til både mor og far. God oppfølging av foreldre ble forstått som en del av å ivareta prinsippet om barnets beste, og som et brudd med tidligere praksis i tjenesten. En ansatt uttrykte dette slik: «Før var det fy-fy å si at du driver med foreldrevern. Det tror jeg har endret seg» (FG-B 12). Begrepet «foreldrevern» ble beskrevet som at søkelyset i større grad rettes mot foreldrenes situasjon og velferd, og ikke bare mot barnet. Oppfølging til foreldre ble nå også begrunnet med hensynet til barnet, slik en annen fra samme fokusgruppe sa: «Jeg tenker det handler mye om barnets beste. At hvis mamma og pappa får så god oppfølging som mulig, så får jo ungene det. Da får de det mye bedre også» (FG-B 12).

Oppfølging ble også knyttet til støtte til foreldre i en vanskelig livssituasjon, blant annet i krisen etter en omsorgsovertakelse og i kontakt med andre instanser. En ansatt sa det slik: «Helt uavhengig av om man tenker tilbakeføring eller ikke, men at den

oppfølgingsbiten er kjempeviktig. At det er mange foreldre der ute som strever masse med mange ting» (FG-B3).

Flere ansatte fremhevet at oppfølging forutsetter medvirkning fra, og samarbeid med, foreldre: «Jeg tenker jo at det handler om en plikt til å gi dem den oppfølgingen de [foreldre] først og fremst ønsker selv» (FG-B9). De fleste understreket betydningen av å identifisere den enkelte forelders behov, og å anerkjenne foreldrenes opplevelser:

«Jeg anerkjenner veldig den sorgen de står i når de ikke får lov til å bo med barna sine. Det har vi snakket mye om, og i de aller fleste sakene vi går inn i, så jobber vi med sorg, vi jobber med å bearbeide sorgen. Det er det første vi gjør» (FG-B7).

Ansatte fortalte at de i økende grad utarbeider rutiner og planer for oppfølging av både barn og foreldre, gjerne i samarbeid med foreldrene. En ansatt beskrev dette slik:

«Det kommer jo veldig tydelig frem, synes jeg, både i lovverket og i Bufdir sin retningslinje, at vi skal ha [en foreldreplan]. Og det forventes at vi skal ha en tett oppfølging av foreldre. Og så må den tilrettelegges litt ut fra hvor foreldrene er hen i denne prosessen. Så man må jo legge litt lista i forhold til oppfølging, eller hva innebærer den oppfølgingen, ut fra hvordan det står til med foreldrene. Men målet er jo ofte en åpenhet og et samarbeid. At man skal skape en samarbeidende relasjon, med et felles mål om at det er det beste for barna. Og for eksempel samvær, mengde samvær, vil jo også påvirkes ut fra krav om å tenke tilbakeføring» (FG-B 9).

Flere foreldre mente også at de hadde krav på en tilbakeføringsplan, uten at de hadde fått en slik plan. Mange var usikre på hvordan barnevernet vurderte oppfølging, eller om det i det hele tatt ble tenkt tilbakeføring i deres sak. Noen opplevde at barnevernet motarbeidet utarbeidelse av slike planer. En far sa:

«Det var lovet en plan, ja. Det skulle skrives en plan. Den har vi ikke sett noe til. Den har vi etterspurt tre ganger, tror jeg nå. Og den skulle komme da, og den skulle komme da. Men det har ikke blitt noen planer. Det har det ikke. Og når vi etterspør, så sier de at det har blitt glemt, eller det har vi ikke rukket, eller det har vært så mye annet. Ja, bare unnskyldninger og sånne ting» (FO14).

Behovet for foreldreinvolvering og bedre informasjonsflyt ble fremhevet av foreldrene, men mange opplevde dette som mangelfullt. Flere foreldre erfarte at mangelfull informasjon forverret samarbeidet med barnevernet.

Samlet sett viser fokusgruppeintervjuene med kommunale barnevernsansatte at oppfølging kunne være mangefasettert, og at den varierte både med foreldrenes behov og med barnevernets vurdering av behov for og grad av kontroll, hjelp og støtte i ulike faser. Ivaretagelse av foreldrenes medvirkning ble av de ansatte forstått som en nøkkel for å kunne ivareta foreldre bedre og forebygge konflikter. Foreldreintervjuene viste samtidig at

foreldre ikke nødvendigvis deler opplevelsen av endring i praksis som barnevernsansatte beskrev.

4.1.2 Mål om tilbakeføring

Blant barnevernsansatte var det en gjennomgående forståelse av at oppfølging til foreldre både er et mål i seg selv, men samtidig nært knyttet til målet om tilbakeføring. En ansatt uttrykte det slik: «Målsettingen er å sette [dem] i stand til å kunne ivareta barna. Det er tydelig for meg at i de aller fleste sakene, så skal tilbakeføring være et mål» (FG-B2). Fra foreldrenes perspektiv ble barnevernets mandat først og fremst knyttet til arbeidet med mulig tilbakeføring.

Barnevernsansatte beskrev økt oppmerksomhet på tilbakeføring som en tydelig endring i det barnevernsfaglige arbeidet. Tidligere var fokuset i større grad rettet mot barnet og det nye plasseringsstedet, og det ble ikke systematisk arbeidet med tilbakeføring i saker der det var forventet en langvarig plassering. Fokusgruppene viste også at oppfølging anses som viktig for å kunne dokumentere om forholdene ligger til rette for tilbakeføring. Oppfølging handler dermed også om å få et godt vurderingsgrunnlag. Selv om oppfølging også ble beskrevet som viktig i saker der tilbakeføring ikke var et mål, var det en tydelig forventning om at tjenestene skulle jobbe mer systematisk og målrettet mot mulig gjenforening enn tidligere.

4.1.3 Endring i forståelse og i tjenestene

Ansatte beskrev en klar økning i oppmerksomhet på, og tiltak rettet mot, foreldrene de senere årene. De pekte på flere forklaringer, og trakk da først og fremst frem EMD-dommene og lovendringer som har skjerpet fokuset på oppfølging av foreldre. Endringen i synet på foreldre ble i en av fokusgruppeintervjuene omtalt som et «paradigmeskifte» (FG-B2).

Datamaterialet viser samtidig at også andre forhold har bidratt til økt oppmerksomhet på oppfølging etter omsorgsovertakelse. Det ble vist til sterkere vekt på foreldres medvirkning, krav om dokumentasjon av foreldreoppfølging i fagsystemene, krav om planer med tydeligere mål om tilbakeføring, og innføringen av nye verktøy for oppfølging av foreldre, som for eksempel Omsorgspakka og Landsbymodellen. I tillegg ble betydningen av generell kompetanseutvikling, bedre veiledning og mediekritikk av barnevernets håndtering av enkeltsaker trukket frem.

Noen ansatte mente at søkelyset på foreldreoppfølging også hang sammen med økt kunnskap om hvilken betydning omfang og kvalitet på samvær har for mulighetene for tilbakeføring. En saksbehandler formulerte det slik: «Vi lå litt foran EMD-greiene. Vi hadde begynt å tenke selv det med samvær» (FG-B2). Flere understreket imidlertid at det ikke var EMD-sakene alene som hadde utløst økt oppmerksomhet på oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse og i forbindelse med tilbakeføring. Flere beskrev dette som en utvikling som også hadde vært drevet frem av økt bevissthet og engasjement i barnevernstjenesten selv. Satsningen på foreldreoppfølging ble av flere omtalt som

etterlengtet: «Det har blitt litt fanesaken min helt fra starten. Hvor er de [foreldrene]? Hva gjør de? Jeg er kjempeglad for at vi er i startgropa nå for å følge opp foreldre» (FG-B 12).

De ansatte beskrev også en endring i retning av å rette oppfølging mot både mor og far. Tidligere var oppfølging ofte primært rettet mot den forelderen som var fratatt omsorgen, og tjenestene støttet seg i stor grad på utsagn fra denne ene parten (ofte mor). Dette kunne bidra til at potensialet hos den andre forelderen ble oversett, slik denne dialogen fra et av fokusgruppeintervjuene viser:

- Forsker: «Har det noen betydning hvem barnet bodde hos?»
Ansatt 1: «Sånn var det i alle fall før.»
Ansatt 2: «Ja, det var jo det. For da var det jo alltid sånn at vi hadde undersøkelse, og så skulle vi liksom ikke kontakte denne faren, for han var ikke inne i bildet. Og så begynte det med at det var mer fokus på at jo, vi må alltid kontakte faren òg. Også var det jo noen fedre som nesten ikke visste at de var fedre. Ja, litt sånn var det også. Vi har hatt noen sånne saker her» (FG-B 9).

De ansatte mente derfor at barnevernstjenesten var blitt mer oppmerksomme på å innhente synspunkter og informasjon fra begge foreldre om deres hjelpebehov, og understreket en plikt til å støtte og bistå begge i endringsprosesser, ofte i samarbeid med andre tjenester.

4.1.4 Mandatet er krevende og preget av flere spenninger

Til tross for de beskrevne endringene opplevde flere barnevernsansatte oppfølgingsarbeidet som krevende og preget av ulike spenninger. Noen beskrev at de fortsatt var «i startgropa» når det gjelder foreldreoppfølging. Andre mente at endringene særlig gjorde seg gjeldende i nye omsorgsovertakelser, og at dreiningen i retning av økt foreldreoppfølging også møter motstand internt i tjenestene. En ansatt uttrykte det slik: «Det er vanskelig å prøve å endre på det som har vært og prøve å tenke nytt, fordi det er mye motstand. Så jeg syns det her er kjempeviktig og kjempebra å sette fokus på dette» (FG-B 12).

Ansatte uttrykte også bekymring for at økt vekt på foreldrenes rettigheter kunne gå på bekostning av barnets beste. Økt oppmerksomhet på foreldres rettigheter og oppfølging ble også beskrevet som krevende for fosterforeldre, som også kunne bidra til utfordringer i rekrutteringen av nye fosterhjem. Mange og til dels konkurrerende krav til tjenestene, saksbehandlernes arbeidsbelastning og en presset ressursituasjon ble også trukket frem som forhold som gjør foreldreoppfølgingen vanskelig.

Som vi kommer tilbake til senere, beskrev mange foreldre en ambivalens til at barnevernet både anbefaler og fremmer omsorgsovertakelse, samtidig som de skal gi oppfølging til foreldrene etterpå. Spenninger oppstår når foreldre og barnevernsansatte har ulike oppfatninger, slik en ansatt også beskrev:

«Så er det noen foreldre som takker nei òg. Nei, jeg vil ikke. Eller de sier: Ja, jeg takker ja til tiltak, men ikke til det konkrete, for vi veit jo ikke hvordan det er ennå. Vi vet jo ikke hva vi skal trenge hjelp til. Og det er jo spesifikt én familie som har fått tilbakeført en del av ungene. Og så er det en tilbakeføringssak nå på et annet. Og det eneste de har innen tiltak [...] er kompenserende tiltak. Mens vi mener: OK, men skal dette barnet også hjem, så må dere ta imot endringstiltak» (FG-B 3).

Flere foreldre fortalte at de ikke opplevde oppfølgingen som støtte, men som kontroll og vurdering. En mor uttrykte det slik: «Hun [i barnevernet] var veldig på meg, til å rakke ned på meg, hun skulle prøve å finne ting å ta meg på [...]. Hvis jeg hadde vært en svak person, så hadde jeg funnet meg et tog å hoppe foran» (MT08).

Dokumentstudien viste også at oppfølging i praksis i stor grad handlet om kontroll. Barnevernets dobbeltrolle – som både kontroll- og hjelpetjeneste – kan gjøre det vanskelig for foreldre å ha tillit til barnevernet og å ta imot hjelp og støtte. En mor beskrev dette slik:

«Vi har funnet ut at det er lettere å bare ... virke veldig samarbeidsvillig [...] På hjemmefronten er vi ikke enige, men vi gjør det for de skal ta ned beskyttelsesgarden sin mot oss. Det blir et skuespill egentlig. Vi har vært greie å samarbeide med hele veien. Vi var enige om at det er ting alle kan jobbe med. Alle foreldre har det. [...] Vi har sagt ja til alt» (MO13).

Sitatet illustrerer hvordan noen foreldre opplever å være under kontinuerlig vurdering, og at de frykter negative konsekvenser dersom de ikke samarbeider. Moren beskriver situasjonen som et skuespill. Det viser hvor krevende det kan være for foreldre å være åpne om egne hjelpebehov i en oppfølgingsfase, noe som igjen kan gjøre det vanskelig for barnevernet å kartlegge og møte foreldrenes behov for støtte.

Flere av de ansatte beskrev at de i dag ikke gir seg like lett, selv om foreldre sier nei til oppfølging, slik FG-B8 satte ord på: «At det [ikke lenger] bare er sånn: nei, nei, da fikk vi et nei der, og så gjør vi ikke noe mer med det». Fokusgruppene tydeliggjorde samtidig et gjennomgående spenningsforhold mellom støtte og dokumentasjon. Hjelp og støtte handler på den ene siden om å hjelpe foreldre å bearbeide sorg, orientere seg i en ny livssituasjon når barna ikke lenger bor hos dem, og finne veier videre. På den andre siden skal de ansatte samtidig observere og vurdere foreldrene og deres situasjon, og dokumentere dette fortløpende. Slik dokumentasjon inngår i faglige vurderinger av om, og eventuelt når, tilbakeføring kan være aktuelt.

4.2 Organisering, rutiner og planer som rammer for oppfølging

I dette delkapittelet presenteres funn knyttet til barnevernets organisering, samt rutiner og planer som rammer for oppfølgingsarbeidet. Analysene bygger primært på surveydata fra barnevernsledere og fokusgruppeintervjuer med ansatte, som gir innsikt i hvordan

tjenestene er organisert og hvilke rutiner tjenestene har som legger rammer for oppfølgingsarbeidet.

4.2.1 Organisering av oppfølgingsarbeidet

Måten barnevernstjenesten er organisert på ser ut til å ha sammenheng med oppfølgingen av foreldre etter omsorgsovertakelse. Svarene fra surveyundersøkelsen med barnevernsledere viser variasjon i hvordan tjenestene er organisert. Av de 107 barnevernstjenestene som responderte, var 22 % organisert som et interkommunalt samarbeid, mens majoriteten (78 %) var organisert som egen tjeneste i kommunen eller i bydelen.

Da undersøkelsen hadde som mål å undersøke hvorvidt organisering av barnevernstjenesten kan ha betydning for oppfølgingsarbeidet, ble barnevernsledere som deltok i surveyen, spurt om hvordan tjenesten var organisert. Svarene presenteres i tabell 4.1.

Tabell 4.1 Organisering av barnevernstjenesten

Organisering av barnevernstjenesten	Antall	%
Arbeidet er organisert etter en generalistmodell hvor alle arbeider med alle typer saker	25	23
Arbeidet er organisert etter en spesialistmodell hvor ansatte arbeider i spesialiserte team	68	64
Arbeidet er organisert etter en blanding av en generalist- og spesialistmodell	14	13
Totalt	107	100

Tabellen over viser at de fleste tjenestene (64 %) var organisert etter en *spesialistmodell* hvor ansatte jobber i team rettet mot spesifikke ansvarsområder, som for eksempel et eget team for omsorgsovertakelsessaker, og at egne team jobber med tiltak mens barnet bor hjemme. Nesten en fjerdedel (23 %) av barnevernstjenestene var organisert etter en *generalistmodell* hvor ansatte ikke var inndelt i spesialiserte team, men jobbet med oppgaver på tvers av typer saker. Videre var 13 % organisert etter en kombinasjon av generalist- og spesialistmodellen. Surveyen viser også at litt over en fjerdedel (27 %) av barnevernstjenestene hadde egne øremerkede stillinger til oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse, mens majoriteten (73 %) ikke hadde slike øremerkede stillinger.

Intervjuer med de ansatte viser at de ansatte har ulike erfaringer med og synspunkter på hvordan arbeidet skal organiseres og hvordan de kan påvirke oppfølgingen av familiene. Noen av de ansatte mente at inndelingen i team (spesialisering) ble opplevd som en fordel fordi det bidro til bedre arbeidsflyt og økt konsentrasjon om familiene de hadde ansvar for: «Da kunne vi virkelig konsentrere oss og ha fokus på de familiene vi hadde ansvar for» (FG-B 2). Andre mente at det var positivt at foreldre fikk en ny kontaktperson etter en omsorgsovertakelse: «Det der med å få noe nytt, sant, frisk pust inn» (FG-B 9). De mente at det var viktig at behandlingen av saken ikke

skulle være preget av gammel historikk eller pågående konflikt mellom foreldre og barnevernet. Andre stilte spørsmål ved hvor hensiktsmessig en spesialisering av oppfølgingen av foreldre var, blant annet ved at det kunne gjøre tjenesten mer sårbar: «Hvis jeg og [navn] blir kjempegode på oppfølging til foreldre, så vil jo ikke de andre bli det, er det bra?» (FG-B 12). En annen tok til orde for at en generalistmodell var å foretrekke «... så er jeg ikke i tvil om at det er det beste, for da får du lov til å utvikle deg som fagperson» (FG-B 7). Barnevernansatte understrekte dessuten betydningen av fleksibilitet:

«Jeg hadde noen saker der jeg fulgte dem [foreldrene] i undersøkelse og tiltak [...] Og det har vært kjempefint, for da kjenner jeg dem så godt. Men kanskje spesielt for barna, for da vet jeg hvordan det var når de var hjemme. Da har jeg truffet mamma og pappa mens de bodde der. Det har vært så fint» (FG-B 9).

Surveydataene viste ingen signifikante forskjeller mellom størrelsen på eller geografisk beliggenhet av tjenesten og hvordan tjenesten var organisert eller om tjenesten hadde øremerkede stillinger til foreldreoppfølging. Likevel ser det ut til at det er små kommuner som særlig organiserer seg etter en generalistmodell ut fra tilgjengelige stillingsressurser.

4.2.2 Rutiner for kontakt og oppfølging etter omsorgsovertakelse

I surveyundersøkelsen ble lederne spurt om barnevernstjenestene hadde rutiner for oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse.

Tabell 4.2 Rutiner for oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse

Rutiner	Antall	%
Ja, skriftlige rutiner	78	73
Ja, men ikke nedfelt skriftlig	26	24
Nei	3	3
Total	107	100

Nesten alle barnevernsledere (97 %) oppga at de hadde rutiner for oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse. Av disse oppga 73 % at de hadde skriftlige rutiner, 24 % hadde rutiner som ikke var nedfelt skriftlig, mens 3 % svarte at de manglet slike rutiner. Tallene viser dermed at rutiner for foreldreoppfølging i all hovedsak oppgis å være på plass på et formelt nivå. De sier imidlertid lite om innholdet i rutinene eller om hvordan oppfølgingen faktisk gjennomføres og oppleves. At nær en fjerdedel av tjenestene har rutiner som ikke er nedfelt skriftlig, antyder dessuten at graden av formalisering varierer. Vi fant ingen statistisk sammenheng mellom tilstedeværelse av skriftlige rutiner og kommunestørrelse eller region, men en marginal sammenheng mellom skriftlige rutiner og det å ha øremerkede stillinger til oppfølging av foreldre ($\chi^2 = 3,57$, $p = 0,06$). Hvilke rutiner som foreligger, utdypes i tabell 4.3, som viser i hvilken grad lederne oppgir at de har rutiner for å hjelpe foreldre med å bearbeide sorg og krise etter omsorgsovertakelsen.

Tabell 4.3 Rutiner for å hjelpe foreldre i krise

Har dere rutiner	Antall	%
Ja, skriftlige rutiner	60	57
Ja, men ikke nedfelt skriftlig	36	34
Nei	9	8
Vet ikke	1	1
Total	106	100

Litt over halvparten av lederne oppga at de har skriftlige rutiner for oppfølging av foreldre til å bearbeide sorg og krise etter at de har mottatt vedtak om omsorgsovertakelse. Ytterligere 34 % av lederne mener at de har slike rutiner, men at de ikke er nedfelt skriftlig, mens 9 % svarer «nei» eller «vet ikke» på dette spørsmålet. Det var heller ikke en statistisk signifikant forskjell mellom barnevernstjenester med og uten skriftlige rutiner for å hjelpe foreldre i krise når det gjelder kommune-/bydelstørrelse, region eller hvorvidt tjenesten hadde øremerkede stillinger til foreldreoppfølging. Det ble derimot funnet en marginalt statistisk signifikant sammenheng som indikerte at barnevernstjenester organisert etter generalistmodell, oftere manglet rutiner for å evaluere oppfølgingsplanen (Fishers eksakte test = 0,08).

Andre rutiner kan gi retning til hvor lang tid det vanligvis går før foreldre blir kontaktet etter en flytting, noe svarene i tabell 4.4 viser. Blant lederne som deltok i surveyundersøkelsen, oppga nær halvparten (45 %) at foreldre ble kontaktet innen ett døgn; 35 % svarte at første kontakt ble tatt innen én uke, mens 7 % svarte at det gikk mer enn én uke før foreldre ble kontaktet (se tabell 4.4 under).

Tabell 4.4 Tid før kontakt med foreldre etter iverksettelse av omsorgsovertakelsen

Hvor lang tid før kontakt	Antall	%
Innen ett døgn	47	45
Innen to døgn	14	13
Innen en uke	36	35
Innen to uker	5	5
Innen tre uker	1	1
Innen fire uker eller lenger	1	1
Total	104	100

Lederne ble også spurt om hvor lang tid det gikk etter vedtaket før foreldrene fikk tilbud om samtale med barnevernstjenesten, se tabell 4.5.

Tabell 4.5 Når får foreldrene tilbud om samtale etter vedtak om omsorgsovertakelse?

Når	Begge samtidig	Mor	Far
Innen en uke etter vedtaket	53	54	53

Innen to uker etter vedtaket	22	24	23
To uker eller senere etter vedtaket	10	10	11
Annet *	15	12	13
Total	100	100	100

Over halvparten (53 %) av barnevernslederne mente at foreldrene fikk tilbud om foreldresamtale innen en uke etter vedtaket, mens 10 % oppga at de fikk tilbud om samtale to uker eller senere. Lederne oppga liten grad av tidsforskjell når det gjelder når mødre og fedre fikk tilbud om samtale. Ifølge barnevernslederne fikk hovedtyngden av foreldrene tilbud om å delta på det første oppfølgingsmøtet per telefon (90 %), men også gjennom brev (61 %), henvendelse til foreldrene via advokat (54 %), SMS (25 %) og e-post (4 %). Prosentandelene summerer seg ikke til 100 %, ettersom barnevernstjenestene kan benytte flere kontaktformer parallelt i den første kontakten med foreldre. I noen av tjenestene benyttes også Altinn (digital portal for kommunikasjon med offentlige myndigheter) for å invitere foreldrene til det første møtet etter omsorgsovertakelsen. Barnevernsansatte erfarte at ulike forhold påvirket tidspunktet for første kontakt, samtidig som foreldre rapporterte om varierende erfaringer knyttet til når barnevernet tok kontakt etter at barnet var flyttet. Hvordan denne kontakten ble opplevd, og at flere foreldre beskrev støtten i den første fasen som mangelfull eller vanskelig å ta imot, utdypes i punkt 4.3.2.

4.2.3 Planer for oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse

Vårt datamateriale viser en variasjon i hvorvidt det opprettes planer for oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. I surveyen ble barnevernsledere spurt om utarbeidelse av en plan for oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse, jf. bvl. § 8-3, 4. ledd. Å utarbeide en slik plan kan gi indikasjoner på hvorvidt tjenesten har rutiner for dette og om de følger lovkravene. Svarene er gjengitt i tabellen nedenfor.

Tabell 4.6 Plan for oppfølging

	Foreldre bor sammen (N = 103)		Ikke sammen, Mor (N = 104)		Ikke sammen, Far (N = 104)	
	n	%	n	%	n	%
Plan for oppfølging						
Ja, i alle sakene	50	48,5	47	45,2	43	41,3
Ja, i de fleste sakene	41	39,8	46	44,2	46	44,2
I få eller ingen av sakene	12	11,7	11	10,5	15	14,4

Som vist i tabell 4.6, rapporterer barnevernsleder at plan for oppfølging utarbeides i alle eller de fleste sakene, men i overkant av 10 % svarer at det utarbeides i få eller ingen av sakene. Analysene viste ingen statistisk signifikant sammenheng mellom det å ha en oppfølgingsplan i alle eller de fleste sakene og kommunestørrelse og region. Det ble imidlertid identifisert en statistisk signifikant forskjell som viser at barnevernstjenester

med en øremerket stilling for oppfølging av foreldre i større grad utarbeidet en oppfølgingsplan i alle eller de fleste saker (Fishers eksakte test: $p = 0,03$).

I foreldreintervjuene ga flere uttrykk for at de savnet en tydelig plan for oppfølging. I stedet beskrev mange at de primært hadde en samværsplan. Eksempelet under illustrerer et mønster som går igjen i flere av intervjuene:

Mor: «Hva vil det si? Eller hva er en oppfølgingsplan?»

Forsker: «Det er at foreldre skal ha en plan for oppfølgingen.»

Mor: «Jeg tror ikke vi har det ... [...] men altså, vi har jo satt opp dato for samvær, vi har jo liksom satt opp datoer for samarbeid, det har vi jo» (MO14).

Utdraget fra intervjuet med denne moren viser at selv om det kan foreligge planmessig kontakt fra barnevernets side, er det ikke nødvendigvis tydelig for foreldrene at det finnes en plan, eller hva en slik plan innebærer.

I fokusgruppeintervjuene med barnevernsansatte kom det frem at planene ble benyttet på ulike måter, noe som kan henge sammen med variasjoner i forståelsen av hva en oppfølgingsplan er, hvilket formål den skal ha, og hvorvidt det bør utarbeides en egen plan. Noen opplyste at de hadde integrert oppfølgingsplanen i andre planer – ofte i omsorgsplanen. Hovedinntrykket fra fokusgruppeintervjuene var at de ansatte i økende grad arbeidet mer planmessig og systematisk når det gjaldt oppfølging av foreldre. Flere oppga at de hadde som intensjon at alle foreldre skulle ha en plan for oppfølging, eller at «rutinen er helt tydelig på at [de] foreldrene vi jobber med, skal ha en oppfølgingsplan» (FG-B 8). Noen mente at deres tjeneste hadde vært tidlig ute med å utarbeide planer for foreldreoppfølging, og at disse dokumenterte mål med og innholdet i oppfølgingen. Andre, derimot, beskrev dette som et arbeid som var under utvikling:

«Vi har ikke funnet helt formen på planmessig oppfølging av foreldre ennå, synes jeg. [...] Vi har jo lagt inn maler og sånn. De skal vi jo jobbe mer aktivt med [...] Nei, det er vi for dårlig på [...] Vi har journal på at vi møter dem, og journalfører når vi ringer dem. Ellers har vi ikke noen plan» (FG-B 13).

Hvorvidt det var utarbeidet en konkret oppfølgingsplan, viste seg vanskelig å identifisere i dokumentstudien av nemndsvedtak samt av tingretts- og lagmannsrettsavgjørelser, ettersom begrepet «oppfølgingsplan» i liten grad ble benyttet. Vi har derfor i stedet kodet hvorvidt det i vedtakene fremgår dokumentert oppfølging av foreldre. Når det gjelder barnas alder, var det her en tendens til at barna var noe eldre i tilfeller der det ikke forelå dokumentert oppfølging for mødrene (gjennomsnitt 8,2 år), sammenlignet med tilfeller der oppfølging var dokumentert (gjennomsnitt 6,9 år). Forskjellen var imidlertid relativt liten og ikke statistisk signifikant ($p = 0,08$). For fedre fant vi derimot en tydelig og statistisk signifikant forskjell ($p > 0,01$). I saker uten dokumentert oppfølging var barna i gjennomsnitt eldre (8,4 år) enn i saker der oppfølging var dokumentert (6,6 år). Dette tyder

på en moderat forskjell mellom gruppene. Det ble ikke funnet forskjeller knyttet til barnets kjønn.

4.2.4 Evaluering og revidering av planer og oppfølgingstiltak

Spørsmålet om hvorvidt oppfølgingsplaner foreligger, må også ses i sammenheng med hvordan planene brukes over tid, og hvordan de evalueres og justeres når foreldrenes situasjon endrer seg. Materialet viser at evalueringen av oppfølgingsplaner varierer betydelig, og at den i mange tjenester ikke gjennomføres systematisk. Selv der det finnes rutiner for evaluering, beskrives det at de ikke alltid følges i praksis. Dette bildet går igjen både i surveyen og i fokusgruppeintervjuene. Som vist i tabell 4.7, er det stor variasjon i hvor ofte oppfølgingsplaner blir evaluert.

Tabell 4.7 Hyppighet av evaluering av oppfølgingsplan for foreldre

Hvor ofte?	Antall	%
Hver 3 mnd.	22	20
Hver 6 mnd.	32	30
En gang hvert år eller sjeldnere	34	32
Mangler rutiner for evaluering	19	18
Total	107	100

Om lag halvparten av barnevernslederne anslo at oppfølgingsplanen evalueres hver sjette måned eller oftere, mens nær én av fem (18 %) oppga at de ikke hadde rutiner for evaluering av oppfølgingsplanen for foreldre. Videre fremgikk det at i de barnevernstjenestene der barnevernslederne oppga at de ikke hadde en øremerket stilling til oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse, i større grad manglet rutiner for oppfølging av planen sammenlignet med tjenester der slike stillinger fantes ($\chi^2 = 5,58$, $p = 0,02$). Videre fant vi en marginalt statistisk signifikant forskjell som tydet på at barnevernstjenester som var organisert etter en generalistmodell, oftere manglet rutiner for å evaluere oppfølgingsplanen (Fishers eksakte test = 0,08).

I surveyundersøkelsen fikk barnevernslederne anledning til å gi utfyllende opplysninger om evalueringer av oppfølgingsplanene. Flere påpekte at det var vanskelig å anslå hvor ofte planene ble evaluert, ettersom målsettingene ville kunne variere fra sak til sak. Flere oppga at evaluering av oppfølgingsplanen skjedde i forbindelse med oppfølgingsmøter med foreldrene, der temaene også kunne være samvær, informasjonsutveksling og drøfting av barnets situasjon. Hyppigheten av evalueringene varierte videre avhengig av behovet i den enkelte sak og tidsrammen for tiltakene, inkludert de datoene som var fastsatt i oppfølgingsplanen. Hyppigheten av evalueringene varierte videre avhengig av behovet i den enkelte sak og tidsrammen for tiltakene, inkludert de datoene som var fastsatt i oppfølgingsplanen. Flere påpekte at evaluering av oppfølgingsplan skjedde hyppigere i nyere saker sammenlignet med eldre saker, og at tidspunktet for evaluering ble endret dersom foreldrenes situasjon endret seg. Noen ledere oppga at selv om det var utarbeidet rutiner for evaluering av omsorgsplanen, ble

disse i liten grad tatt i bruk. I tillegg ble det påpekt at muligheten for å evaluere oppfølgingsplanen forutsatte at foreldrene ønsket kontakt, noe som også bidro til variasjon i tidspunkt og hyppighet for evalueringene.

I fokusgruppeintervjuene kom det frem ulike praksiser knyttet til evaluering av planarbeidet. De barnevernsansatte snakket ikke nødvendigvis om planer for oppfølging, ettersom den hos noen var integrert i andre planer. Flere fortalte at de hadde en rutine for å evaluere minst en gang i året, men at det også kanskje oftere var avhengig av sakene. Andre igjen ga uttrykk for at det var uklart, blant annet fordi det var mange planer å forholde seg til: «Det er jo også litt kaotisk, egentlig. Først skulle vi ha denne omsorgsplanen. Da skrev vi en, og den skulle liksom vare livet ut. Den skulle aldri evalueres [...] og så fikk vi at den skulle evalueres. Og i det nye systemet, er det ikke på samme måte, da skal vi ikke evaluere den der omsorgsplanen, så skal vi ha en samværspan og handlingsplan på foreldre» (FG-B 9).

I fokusgruppeintervjuene kom det også frem at dette var et område noen tjenester hadde avvik på, slik dette utsagnet viser:

«Vi har store avvik. Vi skal årlig vurdere i alle saker. Og så er det noen saker som er selvsagte, fordi man kjenner til det og vet det. Men samtidig så må man allikevel stoppe opp og skrive en vurdering i hver sak hvert år. Og der har vi hatt store avvik» (FG-B 3).

Utsagnet peker på at saker man kjenner godt, lettere kan overses, fordi nærheten gjør vurderingen tilsynelatende selvsagt. I samme fokusgruppeintervju kom det frem at de hadde vurdert å utarbeide standardtekster for evaluering for å bedre sikre at evalueringen ble ivarettatt.

4.2.5 Evaluering av plasseringstiltaket

Også når det gjaldt vurderingen av grunnlaget for omsorgsovertakelsen, viser våre funn til store forskjeller mellom barnevernstjenestene. I surveyen til barnevernsledere ble det kartlagt hvor ofte barnevernstjenesten vurderer om grunnlaget for omsorgsovertakelsen fortsatt foreligger, slik tabell 4.8 viser.

Tabell 4.8 Vurdering av grunnlaget for omsorgsovertakelsen

Hvor ofte vurderes grunnlaget	Antall	%
Hver 3. måned	16	15
Hvert halvår	16	15
En gang i året	54	50
En gang hvert 2. år	1	1
Mangler rutiner for dette	18	17
Vet ikke	2	2
Total	107	100

Halvparten av lederne oppga at de foretok en vurdering av om grunnlaget fortsatt var til stede, en gang i året, og 30 % vurderte dette oftere. I alt 17 % av de som svarte, manglet rutiner for å vurdere grunnlaget for omsorgsovertakelsen.

Analysene viste at barnevernstjenester som hadde en øremerket stilling, oftere vurderte om grunnlaget fortsatt var til stede innen tre måneder enn tjenester uten en slik stilling (Fishers Eksakte test: $p = 0,03$). Ellers forelå det ingen statistisk signifikante forskjeller i hvor hyppig grunnlaget ble vurdert.

I det åpne svarfeltet kunne lederne gi utfyllende kommentarer om hvorvidt grunnlaget for omsorgsovertakelsen var til stede. Svarene varierte avhengig av type sak og årsaken til omsorgsovertakelsen. I saker hvor barnet hadde bodd lenge i fosterhjem og hvor gjenforening ikke var aktuelt, ble det sjeldnere gjort vurderinger av grunnlaget for omsorgsovertakelse, mens det i saker med mål om gjenforening oftere ble vurdert. Noen kommenterte at de vurderte dette når foreldre ba om tilbakeføring av barnet. En av lederne viste til at de i sin tjeneste kalte inn alle foreldre med barn under omsorg til en samtale / et evalueringsmøte hvert halvår, for gjensidig informasjon og for å vurdere foreldrenes situasjon. Andre oppga at de hadde et eget spørsmål om tilbakeføring i barnets plan (omsorgsplanen) og at denne ble evaluert jevnlig. Mange skrev også at de jevnlig vurderte om vilkårene var til stede, men at det likevel manglet klare rutiner for dette. Hovedinntrykket er at rutinen for vurdering av om grunnlaget for omsorgsovertakelsen fortsatt er til stede, varierte mellom barnevernstjenestene. Variasjon synes ikke å bare være knyttet til kjennetegn ved sakene, men også til ulike praksiser ved kontorene.

4.3 Oppfølgingens innhold: informasjon, krisehåndtering, støtte og endringsarbeid

Under dette temaet tar vi for oss oppfølgingens innhold. Vi vil redegjøre for tiltak, men også informasjon, relasjon, forståelse av vedtaket, sorg og krise, samvær, foreldrerolle og arbeid med endring.

4.3.1 Informasjon om vedtak, rettigheter og barnets situasjon

Mange av foreldrene opplever at informasjonen de får fra barnevernet etter omsorgsovertakelsen, er tilfeldig og avhengig av enkeltpersoner. Foreldrene beskrev ikke et totalt fravær av informasjon. Flere hadde mottatt vedtak, deltatt i nemndsbehandling, vært i møter eller fått skriftlige beskjeder. Likevel viser materialet at slik informasjon ikke alltid gir foreldrene en forståelse av hva som faktisk er bestemt, hva vedtaket innebærer i praksis, hvilke rettigheter de fortsatt har, hvordan barnet har det eller hvordan de skal orientere seg videre som foreldre. Dette peker mot et skille mellom informasjon som formell overføring, og informasjon som en gjensidig forståelsesskapende oppfølging. Den første formen innebærer at foreldre får tilgang til dokumenter, beslutninger eller praktiske beskjeder. Den andre innebærer at informasjonen bearbeides sammen med foreldrene

på en måte som gjør vedtaket, barnets situasjon og foreldrenes rettigheter forståelige og anvendbare. Det er særlig denne siste formen for informasjon som, basert på vår tolkning av foreldreutsegnene, synes å være mangelfull. Informasjonens betydning ligger dermed ikke bare i at den gis, men i om den gjør foreldrene i stand til å forstå, stille spørsmål og vite hva de har rett til å utøve i en foreldrerolle innenfor de nye rammene. Når foreldreintervjuene ses sammen med intervjuer og fokusgrupper med barnevernsansatte og samarbeidspartnere, fremstår informasjonsarbeidet som et fenomen som både erfares, praktiseres og observeres ulikt fra ulike posisjoner. Foreldre beskrev hvordan informasjonen mottas og forstås i en situasjon der barnet er flyttet og foreldrerollen endres. Barnevernsansatte beskrev hvilke informasjonsoppgaver de selv forstår som sentrale i den første fasen. Samarbeidspartnere beskrev hvordan informasjonsflyt, eller mangel på slik flyt, kom til syne i møte med foreldre og i samhandlingen mellom tjenester.

4.3.1.1 Informasjon som orientering

Datamaterialet viser at informasjon ofte får en orienterende funksjon. Etter omsorgsovertakelsen skal foreldrene forholde seg til et vedtak som endrer både barnets bosted og foreldrenes rolle. Informasjon skal ikke bare formidle at et vedtak er fattet, men gi foreldrene en orientering i et nytt foreldreskap: hva som er bestemt, hva foreldrene fortsatt har ansvar for, hvor barnet er og hvordan videre kontakt og informasjon skal organiseres. Barnevernsansatte beskrev denne informasjonsoppgaven som bred og praktisk rettet mot å gi foreldrene oversikt:

«Vanligvis, så er det jo sånn, så tenker jeg i starten, så har vi fokus på å gi informasjon til foreldre, ja, og ... Hvilke rettigheter har du nå? Hvilke ... restforeldreansvaret, hvor skal barnet ditt bo? Møte fosterforeldrene hvis det er fosterhjem, eller møte institusjonen hvis det er institusjon. Så det handler jo om å trygge dem så godt som mulig på hvordan veien blir videre» [FG-B 13].

I den samme fokusgruppen beskrev barnevernsansatte også at den første fasen kan innebære mye informasjon: «Så da går vi igjennom det som står der i starten, så er det jo mye informasjon» (FG- B 13). Sitatene illustrerer hvordan de barnevernsansatte plasserte informasjonsarbeidet som en sentral del av oppfølgingen etter omsorgsovertakelsen. Ifølge de barnevernsansatte skal informasjonen omfatte både rettigheter, restforeldreansvar, barnets bosted og kontakt med fosterhjem eller institusjon. Samtidig peker materialet samlet mot at informasjon ikke bare handler om å overbringe et innhold. Når ansatte beskriver at «det er jo mye informasjon», aktualiseres spørsmålet om hvordan informasjonen mottas, bearbeides og gjøres anvendbar for foreldrene.

Flere av foreldrenes erfaringer kan forstås i denne overgangen mellom informasjonens innhold og informasjonens funksjon. Foreldrene beskrev ofte at de hadde fått dokumenter, møter og beskjeder, men at de likevel ikke satt igjen med en tilstrekkelig forståelse av vedtaket og dets konsekvenser. Når foreldre ikke forstod innholdet av informasjonen, kunne det oppleves som om de ble ansvarliggjort uten at de forstod hva de skulle gjøre annerledes. Foreldrene fikk da et ansvar for å forholde seg til vedtaket, men

uten at vedtaket nødvendigvis var oversatt til praktisk forståelse. Denne orienteringen gjaldt også foreldrenes rettigheter og praktiske handlingsrom. Behovet som ble beskrevet, relaterte seg både til informasjon om rettigheter og til avklaring av praktisk handlingsrom etter omsorgsovertakelsen. Foreldrene uttrykte ikke bare behov for informasjon om formelle rettigheter, men etterlyste også konkret informasjon om hva de fortsatt kunne vite, gjøre og spørre om som foreldre. Dette gjaldt blant annet foreldreansvar, tilgang til informasjon fra skole og barnehage, kontakt med fosterhjem eller institusjon, samvær, kommunikasjon med barnet og hvilke konsekvenser ulike handlinger kunne få:

«Ja, vi er redd for å gjøre feil. For eksempel altså man blir jo, eller jeg har jo blitt ekstremt redd for at de gjør feil på det, for det kan det gjøre at samvær går ned, eller at barnevernet, altså på grunn av den feilen der, kanskje at hun må flyttes til et annet fosterhjem, eller sånne ting [...] Og da er det sånn, man tør liksom ikke gjøre noen ting, for man er redd for feil» (FO13).

Sitatet eksemplifiserer hvordan foreldrenes beskrivelser av usikkerhet om rettigheter og rammer påvirker foreldrenes handlingsrom. De erfarte ikke bare mangel på informasjon i formell forstand, men en usikkerhet om hvordan deres handlinger kunne bli tolket, og hvilke konsekvenser det kunne få for samvær, kontakt eller barnets situasjon. Når foreldre ikke vet hva som gjelder, kan de bli tilbakeholdne i foreldrerollen. Denne usikkerheten handler også om forståelsen av selve vedtaket og grunnlaget for omsorgsovertakelsen. Flere foreldre opplevde at de ikke fikk tilstrekkelig konkrete svar på hva som er vurdert, hva som ble forventet av dem eller hvordan de kunne orientere seg videre. To foreldre med barn under omsorg beskriver dette slik:

«Nei, jeg har aldri fått noen [...] klare svar på hva jeg skal gjøre eller ikke må gjøre eller sånt. For jeg kan ikke gjøre noe mer enn det jeg gjør [...] Hadde den vært litt mer konkret, på en måte, [...] så er det jo mye lettere for mennesker å forholde seg til» (MO4).

«I begynnelsen når jeg mista henne, det var helt jævlig. Fordi det var ingen svar fra barnevernet eller rettssystem eller noe på hva vi eventuelt hadde gjort av omsorgssvikt for barnet. Og vi har enda per dags dato ikke fått noe svar» (FO13).

Foreldrenes beskrivelser viser hvordan manglende konkretisering av vedtaket kan gjøre det vanskelig å forstå egen rolle etter omsorgsovertakelsen. Det er ikke bare beslutningen i seg selv de etterspør informasjon om, men også hva den bygger på, hvilke vurderinger som er gjort, og hva de skal forholde seg til i kontakten med barnevernet og barnet. I lys av foreldrenes erfaringer blir forståelsen av vedtaket dermed tett knyttet til foreldrenes mulighet til å medvirke i egen oppfølging. Uten en slik forståelse blir det uklart hva foreldrene kan stille spørsmål ved, hva de kan bidra med og hvordan de kan bruke de rettighetene de formelt har. Noen foreldre fremhevet betydningen av å ha med seg en støtteperson eller en erfaringskonsulent på møter med barnevernstjenesten. Disse kunne være et bindeledd mellom foreldre og barnevernstjenesten når forholdet var konfliktfylt, samtidig som de bidro som støtte til foreldrene og hjalp dem med å sortere informasjonen

de fikk fra barnevernstjenesten. Samarbeidspartnere erfarte at foreldrenes forståelse av omsorgsovertakelsen kan ha betydning for videre kontakt med hjelpeapparatet, og at mange foreldre strever med å forstå hvorfor barnet er flyttet, slik denne samarbeidspartnere setter ord på:

«De tror at de er gode foreldre, og så skjer dette her som de ikke klarer å forstå. Og det tar jo gjerne lang tid, denne jobben som skal gjøres i ettertid. For det er vanskeligere å jobbe med behandling rettet mot mennesker som ikke forstår kognitivt, så det kan være ganske lange og såre prosesser i ettertid» [samarbeidspartner, rus/psykiatri].

Sitatet viser hvordan manglende forståelse av omsorgsovertakelsen også blir synlig i andre tjenester som møter foreldrene. Flere av samarbeidspartnerne erfarte at foreldrene trenger hjelp til å manøvrere i systemet og forstå hva som har skjedd, hva som kreves og hva de kan gjøre videre. Deres erfaringer støtter funnet fra foreldreintervjuene om at informasjon om vedtaket må være konkret og forståelig dersom den skal fungere som foreldreoppfølging.

4.3.1.2 Informasjon om barnet

Foreldrenes tilgang til kunnskap om barnet og barnets situasjon etter plasseringen fremstår også som en sentral del av informasjonsarbeidet. I foreldreintervjuene ble informasjon om barnet beskrevet som nødvendig for å kunne forstå den nye foreldrerollen. Foreldrene løftet særlig frem behovet for informasjon om barnet, dets hverdag og reaksjoner som viktig for å forstå sin egen rolle og for kontakt og samvær. Flere foreldre mente at informasjon om barnet ikke utgjør en fast og forutsigbar del av oppfølgingen:

«Det er jeg som alltid må spørre om bilder. Jeg må spørre om hvordan det er med [navn], sønnen vår» (MO11).

«Foreldre som er fratatt omsorgen, burde få mer informasjon. [...] De [barnevernet] kan veldig mye [...] De er så flinke på kurs for fosterhjem [...], men det burde være noe for foreldre også [...] Du burde fått innsikt i hva en diagnose er [...] uansett hva det er de her barna har av utfordringer, så burde du få god informasjonsflyt, sånn at du kan skape en god relasjon selv» (MO09).

Foreldreinformantenes beskrivelser er, med noen få unntak, sammenfallende. Informasjonsflyten om barnet fremstår ikke som del av en fast informasjonsstruktur, men noe som foreldrene selv må initiere og etterspørre. Dermed blir foreldrenes tilgang til kunnskap om barnet avhengig av foreldrenes initiativ, mot og kapasitet til å spørre, purre og vite hva de kan be om. Foreldrenes beskrivelser viser videre at informasjon om barnets hverdag har betydning for hvordan de kan orientere seg i foreldrerollen etter omsorgsovertakelsen. Når oppdateringer om skole, helse, trivsel eller hverdagslige hendelser ikke formidles løpende, må foreldrene selv innhente slik kunnskap gjennom sine kontaktpunkter med barnet. Mangelfull informasjonsflyt kan svekke foreldrenes

mulighet til å møte barnet som informerte foreldre innenfor de rammene som gjelder etter omsorgsovertakelsen. Flere av foreldrene opplevde at mangelfull informasjon om barnet gjorde samvær vanskelig fordi det var mye de ikke visste om barnet, som kunne gå ut over relasjonen til barnet.

Samarbeidspartnere beskriver samme informasjonsbehov fra sin posisjon, slik dette sitatet fra en av samarbeidspartnerne viser:

«Det som kanskje har vært mest gjennomgående, er det her med informasjon om hvordan barnet har det etterpå. Spesielt ved sånne institusjonsplasseringer skaper det en del usikkerhet. Det er mange aktører inne og jobber i saken. Vanskelig å vite hvem man skal få kontakt med hvis man skal vite hvordan barnet har det. Den flyten der, da» (samarbeidspartner rus/psykiatri).

Samarbeidspartnerens beskrivelse løfter informasjonsutfordringen fra et individuelt foreldreanliggende til et spørsmål om organisering av foreldreoppfølgingen. Når mange aktører er involvert, kan flere sitte med delkunnskap om barnet, samtidig som det er uklart hvem som har ansvar for å formidle relevant informasjon til foreldrene. For foreldrene kan dette bety at de ikke bare mangler informasjon om barnet, men også mangler en tydelig kanal inn til informasjonen.

Foreldrene trenger også informasjon om hva barnet selv har fått forklart. Dette gjelder særlig i situasjoner der barnet spør hvorfor det ikke kan bo hjemme, hvorfor samvær er begrenset, eller hva som skal skje videre. En far beskriver dette som et viktig informasjonsbehov:

«Noe som jeg vil si vil være viktig, det er informasjonen som for eksempel barnevernet gir til barna. Hva de sier, for eksempel [om] hvorfor du ikke kan bo hjemme, [...] sammenheng i det som formidles og klarhet i ting. Sånn at det ikke ... ikke ungen får en informasjon der, en annen der, som gjerne ikke stemmer overens» (FO13).

Sitatet viser at foreldrene trenger informasjon både for egen del, men også for å kunne møte barnet med forklaringer som ikke bryter med det barnet ellers får høre fra barnevern, fosterhjem eller institusjon. Samlet viser materialet at informasjon etter omsorgsovertakelse ikke kan forstås som en avgrenset overføring av dokumenter, beskjeder eller rettighetsopplysninger. Informasjon får først betydning som oppfølging når den bidrar til at foreldrene forstår vedtaket, barnets situasjon, egne rettigheter og sitt videre handlingsrom som foreldre.

4.3.2 Krisehåndtering, sorg og emosjonell støtte

Som vist i kapittel 4.2.2, oppgir de fleste barnevernstjenestene at de har rutiner for å hjelpe foreldre med å bearbeide sorg og krise etter vedtak om omsorgsovertakelse (se tabell 4.3). Foreldreintervjuene tyder på at tilstedeværelse av rutiner ikke er nok. Foreldrene må også oppleve å bli møtt med forståelse i den akutte krisen som de opplever når barnet flyttes ut av hjemmet. Et gjennomgående funn i foreldreintervjuene er at omsorgsovertakelsen beskrives som en akutt livskrise. Flere foreldre etterlyste et tilbud

om sorg- og krisebearbeiding umiddelbart etter omsorgsovertakelsen. Noen uttrykte at de kunne ønsket seg et team som var til stede allerede den dagen omsorgen ble tatt fra dem. De beskrev den første tiden som preget av sjokk, sorg, handlingslammelse, sinne, apati og tap av hverdagsstruktur. Flere hadde selvmordstanker, sykemeldinger og perioder der de ble liggende i sengen uten kontakt med andre, eller der sinnet mot barnevernet bygget seg opp. En far svarte følgende på spørsmål fra forskeren om hvorvidt det var noen der for dem etter omsorgsovertakelsen:

«Null, nada, ingen. Hvis du mister et barn i trafikkulykke, eller med kreft, så er det et oppfølgingsapparat som er rundt deg. Et støtteapparat. Mister du barnet ditt til barnevernet? Som er 99 % av de samme følelsene. Og helst litt verre, fordi at du får et samvær kanskje en gang i uken, muligvis en gang i måneden, eller kanskje hver tredje måned. Så re-traumatiseres du som far og mor en gang til. For du kan ikke på noen måte vise noen følelser overfor barna, for det har du ikke lov til å gjøre. Du får føringer for hvordan du skal oppføre deg. Du får føringer fra barnevernet på hvordan du skal føle deg nærmest, eller hvordan du skal være. Jeg husker da tårene rant da jeg var med, det kan jeg ikke snakke om (begynner å gråte), så måtte jeg snu meg, jeg fikk beskjed [...] Men altså, det er ingen oppfølging i det hele. Du må stå i det selv» (FT02).

En mor (MO13) som ble fratatt barnet rett før jul, beskrev hvordan omsorgsovertakelsen førte til en opplevelse av å bli stående alene i en svært belastende situasjon:

Mor: «Jeg lå i senga i fem døgn [...] spiste ikke [...]»
Forsker: «Og det var ingen som tok kontakt med deg, eller?»
Mor: «Nei. Det var jo i jula [...] Jeg var totalt alene. [...] Hvem skulle jeg tatt kontakt med? Og ingen hørte på meg. Og så gikk tiden, da. Nå har det gått over et halvt år» (MO13).

Foreldrenes beskrivelser viser hvordan krisen etter omsorgsovertakelsen kan gripe inn i grunnleggende former for fungering. Det handler ikke bare om sorg som følelsesmessig reaksjon, men om en situasjon der søvn, arbeidsevne, sosial kontakt og opplevelsen av egen sikkerhet kan bli påvirket. En mor fortalte at hun kvittet seg med sovetabletter i frykt for å gjøre noe hun senere ikke kunne ta tilbake. Flere beskrev at perioden var preget av selvmordstanker, men at tanken på barnet holdt dem oppe. Materialet peker dermed på at krisehåndtering er en nødvendig forutsetning for videre oppfølging. Foreldre som står i akutt sorg, handlingslammelse eller alvorlig psykisk belastning, kan samtidig ha begrenset kapasitet til å orientere seg i tilgjengelig informasjon, møte krav og delta i videre veiledning. Samtidig viser materialet at akutt hjelp kan være koblet på uten at hjelpen blir tilgjengelig for forelderen i situasjonen. En mor fortalte at barnevernstjenesten tilkalte ambulanse fordi de var bekymret for selvmordsfare, og at hun samme dag ble kontaktet av ambulant akutt-team. I dette tilfellet kom kontakten som en telefonsamtale samme

dag, men denne moren beskrev at hun var alene, sterkt aktivert og ikke i stand til å ta imot samtalen:

«Så jeg dro hjem, og så var jeg helt alene og ble oppringt av en psykolog fra det akutte teamet. Og han var veldig sånn sørgmodig i stemmen. Jeg sa bare takk, men nei takk, og så la jeg på. Og så for jeg ut og sprang. Jeg hadde jo sånn adrenalin i kroppen. Jeg tok på meg øreproppene med musikk i og sprang og sprang og sprang langs veiene» (MO10).

Utdraget viser at krisestøtte i den første fasen ikke bare handler om hvor raskt hjelpen tilbys, men også om hvordan hjelpen gis og om foreldre klarer å ta den imot i den tilstanden de befinner seg i. Flere foreldre etterlyste en mer aktiv og tilgjengelig krisestøtte. Støttebehovet i den første fasen beskrives som konkret og akutt. Det handler om å ha noen tilgjengelig, noen som kan følge dem tett og noen som kan bidra til å skape et minimum av struktur i en situasjon der de opplever å miste fotfeste. En forelder uttrykte dette slik:

«Det jeg kunne tenkt meg, det var at de hadde hatt et team som kan gå inn når noe sånt skjer, eller før det skjer. Sosionom, psykolog ... At det burde vært et team som hadde en tett oppfølging. Jeg skulle ønske at de [...], istedenfor å sende mail at de bare sier: 'Nå møtes vi på tirsdag, og så begynner vi å jobbe sammen.' Jeg skulle ønske at de jobbet mer som et team rundt. For du blir veldig overlatt til deg sjøl. Og når jeg ser tilbake på det, så er det helt forferdelig at du må gjennom noe sånt. For jeg kunne sove 16 timer i døgnet, og jeg sov i et halvt år» (MO04).

Sitatet viser hvordan foreldrenes etterlysning av krisestøtte ikke bare handler om et ønske om samtale, men om en opplevelse av å trenge en mer aktiv og tilgjengelig støtte i den første fasen. Forelderen beskriver både behovet for et tverrfaglig team, for at noen tar initiativ, og for at oppfølgingen starter som et konkret arbeid sammen med forelderen.

Samtidig viser materialet at krisestøtte fra barnevernstjenesten kan være vanskelig å ta imot nettopp fordi støtten gis av samme instans som foreldrene forbinder med omsorgsovertakelsen. Flere foreldre fortalte at de ikke ønsker å ha barnevernet der når de er i en krise forårsaket av barnevernet. Dette viser tydelig til den motsetningsfulle rollen barnevernet kan ha i disse sakene, der de både skal fatte vedtak om at barna ikke kan bo hjemme, samtidig som de skal støtte foreldrene i deres sorg og krise. En mor uttrykte dette slik:

«Det å komme inn på kontoret der og sitte og drikke kaffe og liksom skulle snakke om hvordan jeg har det, det føler jeg på en måte ikke har noen nytte for meg. De har tatt ungene mine. Noen må jo da hjelpe meg for at jeg skal få de tilbake, og det sitter de og sier at nei, vi skal bare hjelpe dem med å håndtere livet som det er. Det blir jo bare meningsløst» (MO10).

Hjelp til krisehåndtering etter omsorgsovertakelse handlet ifølge foreldrene ikke bare om hvorvidt foreldre får kontakt eller tilbud om samtale, men om hvordan denne kontakten

erfares. For noen foreldre ble barnevernets forsøk på støtte vanskelig å ta imot fordi det kommer fra en instans de samtidig forbinder med tap, makt og vurdering. Dette kan gjøre det krevende å snakke åpent om sorg, sinne, skam og fortvilelse, og kan bidra til at oppfølgingen ikke oppleves som reell emosjonell støtte. Materialet peker samtidig på at krisestøtte må være relevant for den konkrete situasjonen foreldrene står i. Dersom samtalerne først og fremst handler om å håndtere livet etter omsorgsovertakelsen, uten at foreldrene opplever at det arbeides med barnet, saken eller muligheten for videre endring, kan støtten fremstå løsrevet fra den krisen den er ment å møte. Selv om de fleste barnevernstjenestene i surveyen oppga at de har rutiner for sorg- og krisebearbeiding (se tabell 4.3), beskrev flere foreldre at støtten i den første fasen var mangelfull, lite tilgjengelig eller vanskelig å ta imot. Dette kan ikke uten videre forstås som uttrykk for at barnevernstjenesten ikke hadde tatt kontakt eller gitt tilbud om oppfølging, men at oppfølgingen ikke nødvendigvis opplevdes som støtte av foreldrene. Samtidig er det viktig å huske på at det kan være vanskelig å ta imot eller være mottakelig for støtte fra barnevernet etter en omsorgsovertakelse, kanskje særlig umiddelbart etter omsorgsovertakelsen, som jo betegnes som denne krisefasen. Å etablere en god støtte i foreldrenes krisesituasjon kan dermed være utfordrende for de barnevernsansatte å få til, men også for foreldrene å ta imot.

4.3.3 Veiledning, endringsarbeid og foreldrerolle

Dokumentstudien viser til noen systematiske forskjeller mellom hvem som mottar oppfølging fra barnevernet, blant annet at det er flere mødre enn fedre som får oppfølging. Som vi kommer tilbake til under punkt 4.5, er det også tendenser til variasjon knyttet til foreldrenes landbakgrunn og barnas alder. Dokumentanalysen viser at barna var eldre i de tilfellene der det ikke forelå dokumentert oppfølging av mødrene. Barnets kjønn så ikke ut til å være av betydning for oppfølgingen, verken for mødre eller fedre.

I tabell 4.9 presenteres fordelingen av dokumentert oppfølging etter antall omsorgsvedtak og oppfølging av mor og far på tvers av fylkene.

Tabell 4.9 Dokumentert oppfølging av mor og far per fylke etter omsorgsvedtak

	Mor			Far				
	Vedtak	Oppfølging		Vedtak	Oppfølging		Sign.	
Fylke	N	n	%	N	n	%	z	p
Oslo*	25	23	92,0	16	10	62,5	2,325	0,020
Rogaland	34	29	85,3	21	17	81,0	0,423	0,672
Agder	20	17	85,0	12	9	75,0	0,701	0,483
Innlandet*	12	11	91,7	11	6	54,5	2,025	0,042
Vestland	34	29	85,3	22	16	72,7	1,156	0,248
Trøndelag	12	10	83,3	11	9	81,8	0,096	0,924
Troms og Finnmark**	21	18	85,7	17	6	35,3	3,204	0,001
Vestfold og Telemark*	28	24	85,7	18	10	55,6	2,273	0,023
Nordland	13	11	84,6	10	6	60,0	1,333	0,183

Møre og Romsdal	16	14	87,5	15	13	86,7	0,069	0,945
Østfold*	26	22	84,6	19	11	57,9	2,002	0,045
Akershus	3	3	100,0	1	1	100,0	-	-
Buskerud	20	14	70,0	12	5	41,7	1,580	0,114
Totalt***	264	225	85,2	185	119	64,3	5,150	<0,001

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

Tabell 4.9 viser at dokumentert oppfølging av mor varierer mellom fylkene fra 70 % til 100 %. For fedre varierer andelen fra 35 % til 100 %. Forskjellen mellom dokumentert oppfølging av mor og far er statistisk signifikant i Oslo, Innlandet, Troms og Finnmark, Vestfold og Telemark samt Østfold. Dette innebærer at den lavere dokumentasjonen av oppfølging av fedre i disse fylkene utgjør et tydelig empirisk mønster, snarere enn tilfeldig variasjon i saksmaterialet. Den fylkesvise oversikten viser dermed samme hovedmønster som totalmaterialet, der oppfølging av fedre sjeldnere er dokumentert enn oppfølging av mødre. Tabellen viser samtidig at variasjonen er større for fedre enn for mødre. Dette har betydning for hvilke oppfølgingsforløp som blir synlige i dokumentmaterialet. Spørsmålet om mødre, fedre og ulik tilgang til oppfølging behandles nærmere i punkt 4.5.3.

Oppfølgingsinnhold handler også om hvem som inngår i oppfølgingsarbeidet. I dokumentstudien fremkommer dette gjennom hvem som er beskrevet som bidragsytere i oppfølgingen (se tabell 4.10), mens foreldreintervjuene, surveyen og fokusgruppeintervjuene med barnevernsansatte konkretiserer hvilke tjenester og tiltak som kan inngå i praksis. I dokumentmaterialet var barnevernstjenesten ofte dokumentert som bidragsyter, enten alene eller sammen med andre instanser.

Tabell 4.10 Hvem bidrar i oppfølging

	Mor (N = 225)		Far (N = 120)			
	n	%	n	%	z	p
Barnevernstjenesten***	111	49,4	82	68,3	-3,386	< 0,001
Andre	18	8,0	6	5,0	1,043	0,297
Både barnevernstjenesten og andre**	94	41,8	30	25,0	3,093	0,002
Oppfølging, hvem: ikke definert	2	0,9	2	1,7	-0,643	0,520
Ikke relevant	41	15,4	146	54,9		

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

For mødre var barnevernstjenesten alene dokumentert som bidragsyter i 49 % av sakene, mens tilsvarende gjaldt for 68 % av fedre. Forskjellen mellom mødre og fedre var statistisk signifikant. Andre instanser alene var dokumentert som bidragsyter for 8 % av mødre og 6 % av fedre, uten statistisk signifikant forskjell. Både barnevernstjenesten og andre instanser var dokumentert som bidragsytere for 42 % av mødre og 25 % av fedre, med en statistisk signifikant forskjell. Når materialet leses samlet, trer særlig tre typer oppfølgingsinstanser frem. Den første gruppen er tjenester som retter seg mot foreldrenes helse, rus og psykososiale situasjon. Her inngår blant annet psykiske helsetjenester, DPS, fastlege, rus- og behandlingstjenester, LAR, somatiske helsetjenester og kommunale team innen rus og psykisk helse. Disse instansene kommer

frem både i dokumentmaterialet, i surveyen til barnevernsledere og i foreldrenes egne beskrivelser av hvor de har søkt eller mottatt støtte. Den andre gruppen er familie- og veiledningsorienterte tjenester, som familievern, familieveiledere, miljøterapeuter, kommunale ressurs- og familieteam, Barne- og familiehjelpen, Alternativ til vold (ATV), sinnemestrings- og aggresjonskontrolltilbud og ulike former for råd og veiledning. Her overlapper dokumentmaterialet, surveyen og fokusgruppeintervjuene med barnevernsansatte i beskrivelsen av tiltak som kan inngå i oppfølgingen. Den tredje gruppen er tjenester og arenaer knyttet til barnets hverdag og til foreldrerollen, som skole, barnehage, PPT og ansvarsgrupper. Spørsmål om samarbeid, koordinering og parallelle oppfølgingsløp behandles nærmere i punkt 4.4.

Vi har vist til ulike former for oppfølging som synliggjøres i sakene. Vi vil nå vise hva oppfølgingen fylles med. Tabell 4.11 viser hvilke tiltak som er dokumentert i oppfølgingen av mødre og fedre.

Tabell 4.11 Dokumenterte tiltak i oppfølgingen av mor og far

	Mor		Far		Sign.	
	N	%	N	%	z	p
Antall totalt	264	99,2	184	69,2		
Økonomisk støtte	20	7,6	8	4,3	1,389	0,165
Nettverk/familiearbeid	11	4,2	8	4,3	-0,094	0,925
Samarbeidsmøter barnet	22	8,3	10	5,4	1,172	0,241
Veiledet samvær	69	26,1	39	21,2	1,203	0,229
Veiledning omsorgsendring**	81	30,7	35	19,0	2,772	0,006
Veiledning annet***	93	35,2	28	15,2	4,693	<0,001
Kontrollerende tiltak	151	57,2	107	58,2	-0,201	0,840
Samarbeid andre instanser†	4	1,5	0	0,0	1,677	0,094
Råd og veiledning*	12	4,5	2	1,1	2,070	0,038
Kontor/telefonsamtaler *	119	45,1	61	33,2	2,533	0,011

* p < 0,05, ** p < 0,01, p < 0,001, † p < 0,10

Det mest dokumenterte tiltaket for både mødre og fedre var kontrollerende tiltak, og det ble ikke funnet noen statistisk signifikant forskjell mellom kjønnene på dette området. Blant øvrige hyppig dokumenterte tiltak var ulike former for samtaler (kontor og telefonsamtaler) samt veiledning knyttet til samvær, endring av omsorgssituasjonen og annen veiledning. For disse tiltakene forelå det gjennomgående statistisk signifikante forskjeller mellom mødre og fedre, med unntak av veiledning knyttet til samvær, der det ikke ble påvist noen signifikant forskjell.

Kontrollerende tiltak utenfor selve samværgjennomføringen besto hovedsakelig av rustesting, herunder rusprøver, ruskontroller og PETH-prøver, samt i enkelte saker oppfølging innenfor LAR. I noen saker ble det også dokumentert mer formelle vurderings- og godkjenningprosesser knyttet til foreldrenes omsorgskapasitet.

Når det gjelder samtaler og veiledning, fremkom det tydelige forskjeller mellom mødre og fedre. Kontor- og telefonsamtaler var oftere dokumentert for mødre enn for fedre. Tilsvarende gjaldt veiledning knyttet til endring av omsorgssituasjonen, annen veiledning samt råd og veiledning, der alle disse tiltakene forekom signifikant oftere i

dokumentasjonen for mødre. Samarbeidsmøter om barnet var også oftere dokumentert for mødre enn for fedre.

For økonomisk støtte samt nettverks- og familiearbeid ble det ikke funnet statistisk signifikante forskjeller mellom mødre og fedre. Samlet viser tiltaksoversikten at kontrollerende tiltak i hovedsak forekommer likt for mødre og fedre, mens samtaler og ulike former for veiledning i større grad dokumenteres for mødre. Forskjellene gjelder dermed ikke bare om oppfølging er dokumentert, men også hvilke former for oppfølging som blir synlige i materialet. Et videre spørsmål er om tiltakene som fremgår av avgjørelsesmaterialet, varierer med de forholdene som lå til grunn for omsorgsovertakelsen. Dette er særlig relevant fordi oppfølging etter omsorgsovertakelse både skal ivareta foreldrene i en krevende livssituasjon og gi grunnlag for å vurdere foreldrenes situasjon og utvikling over tid. Tabell 4.12 og 4.13 viser derfor sammenhengen mellom registrerte årsaker til omsorgsovertakelse og utvalgte tiltak rettet mot henholdsvis mor og far.

Tabell 4.12 Tiltak mor og årsak omsorgsovertakelse

	Kontrollerende tiltak	Kontor-/telefon-samtaler	Veiledning annet	Veiledning omsorgsendring	Veiledning samvær
	OR (95 % KI)	OR (95 % KI)	OR (95 % KI)	OR (95 % KI)	OR (95 % KI)
Vold	3,3*** (1,6-6,6)	1,8 [†] (1,0-3,3)	0,8 (0,4-1,6)	2,6** (1,3-5,2)	1,1 (0,5-2,2)
Seksuelle overgrep	3,3 (0,3-36,2)	0,1 [†] (0,1-1,3)	0,6 (0,1-6,8)	0,3 (0,0-3,2)	0,4 (0,0-4,4)
Praktisk omsorg	1,1 (0,4-3,1)	0,7 (0,3-1,7)	0,8 (0,3-2,1)	1,0 (0,3-2,8)	1,1 (0,4-3,2)
Emosjonell omsorgssvikt	0,9 (0,4-1,9)	1,6 (0,8-3,3)	1,0 (0,5-2,0)	1,0 (0,5-2,2)	0,9 (0,4-2,1)
Rus forelder	1,8 (0,9-3,8)	1,0 (0,5-1,8)	2,4** (1,3-4,7)	1,0 (0,5-2,0)	1,4 (0,6-2,9)
Mental helse forelder	1,4 (0,7-2,6)	0,8 (0,4-1,4)	1,5 (0,8-2,8)	1,5 (0,8-2,8)	1,2 (0,6-2,4)
Høyt konfliktnivå	0,2** (0,1-0,6)	0,8 (0,3-2,1)	0,6 (0,2-1,9)	0,2* (0,1-0,9)	0,2* (0,0-0,9)
Særskilte behov barn	0,9 (0,4-2,0)	0,9 (0,4-2,0)	0,7 (0,3-1,7)	1,3 (0,6-2,9)	1,5 (0,7-3,5)
Uspes. mangel omsorgskompetanse	1,7 (0,4-6,0)	0,1* (0,1-0,7)	0,8 (0,2-2,9)	0,4 (0,1-2,2)	1,0 (0,3-4,1)

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, † p < 0,100

Notat: Tallene viser justerte oddsratioer med 95 % konfidensintervall. Justert for barnets kjønn og alder, etnisitet og mors kognitive fungering.

Tabell 4.13 Tiltak far og årsak omsorgsovertakelse

	Kontrollerende tiltak	Kontor-/telefon-samtaler	Veiledning omsorgsendring	Veiledning samvær
	OR (95 % KI)	OR (95 % KI)	OR (95 % KI)	OR (95 % KI)
Vold	2,2 (1,0-5,1)	2,2 [†] (0,9-5,3)	3,5* (1,2-10,1)	0,5 (0,2-1,5)
Seksuelle overgrep	4,2 (0,4-47,0)	-	-	0,8 (0,1-12,0)
Praktisk omsorg	1,0 (0,3-3,3)	1,4 (0,4-4,5)	0,3 (0,1-2,0)	0,8 (0,2-3,7)
Emosjonell omsorgssvikt	0,6 (0,2-1,3)	1,0 (0,4-2,5)	1,8 (0,5-5,8)	0,7 (0,2-2,4)

Rus forelder	1,1 (0,4-2,5)	1,6 (0,6-4,1)	0,6 (0,21-1,8)	2,3 (0,8-7,1)
Mental helse forelder	1,3 (0,6-2,8)	0,3** (0,1-0,6)	4,1** (1,5-11,0)	0,6 (0,2-1,7)
Høyt konfliktnivå	0,7 (0,2-2,2)	0,5 (0,1-1,9)	0,5 (0,1-2,7)	0,1 [†] (0,0-1,2)
Særskilte behov barn	1,4 (0,5-3,6)	0,5 (0,2-1,4)	1,3 (0,4-4,5)	1,4 (0,4-4,5)
Uspes. mangel omsorgskompetanse	1,6 (0,4-7,4)	0,9 (0,2-4,3)	-	0,3 (0,0-3,0)

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, † p < 0,100, - Modellen kunne ikke estimeres på grunn av for få observasjoner.

Notat: Tallene viser justerte oddsratioer med 95 % konfidensintervall. Justert for barnets kjønn og alder, etnisitet og fars kognitive fungering.

Tabell 4.12 og 4.13 viser variasjon i hvilke tiltak som fremgår av avgjørelsesmaterialet i saker med ulike begrunnelser for omsorgsovertakelse, og det fremkommer ikke et gjennomgående mønster der bestemte årsaker systematisk er knyttet til bestemte tiltak. Det fremkommer likevel enkelte utslag. Når vold inngår som del av grunnlaget for omsorgsovertakelsen, øker sannsynligheten for at veiledning om omsorgsendring fremgår av avgjørelsesmaterialet. Det samme gjelder i saker der forelders psykiske helse er registrert som del av grunnlaget for omsorgsovertakelsen. Samtidig er flere av konfidensintervallene brede, og resultatene må derfor tolkes med varsomhet. Dette indikerer at sammenhengen mellom grunnlaget for omsorgsovertakelsen, valg av tiltak og hvilke endringsforhold tiltakene skal rette seg mot, ikke alltid trer tydelig frem i materialet. Spørsmålet om mødre og fedre og ulik tilgang til oppfølging behandles nærmere i punkt 4.5.3.

Når tiltakene beskrives nærmere, fremstår veiledning som en bred kategori som omfatter både programbaserte forløp, mer fleksible samtale- og veiledningsopplegg, praktisk støtte og lokalt utviklede modeller. I dokumentmaterialet omtales veiledningen i hovedsak som foreldre- og relasjonsrettet, med COS¹ som den mest gjennomgående programreferansen og ICDP² som et annet jevnlig omtalt tiltak, også i forenklete varianter på tjenestens eget initiativ. Andre programmer og standardiserte modeller, som PMTO, VIT/TBO, PYC, DUA³ og Omsorgspakken, omtales mer sporadisk. Foreldrenes beskrivelser viser noe av den samme bredden, men tydeliggjør samtidig hvordan tiltakene kan fremstå i praksis. De forteller om kontrolltiltak, råd og veiledning, COS-P, Marte-Meo, oppfølging av familieterapeut, sinnemestringskurs, økonomisk støtte til transportutgifter og mer spesifikke kurs som «Maskefall», som skulle bidra til å bygge opp foreldrenes selvtillit og lære dem å holde seg innenfor toleransevinduet. I tillegg omtales veiledning ikke bare som avgrensede kurs eller programmer, men også som faste veiledningstimer, veiledning i hjemmet, hjemmebesøk, ansvarsgrupper, observasjonsbasert veiledning og planbasert oppfølging der barnevernstjenesten utarbeider konkrete planer for å styrke foreldrekompetanse. I fokusgruppeintervjuene med barnevernsansatte ble

¹ COS: Circle of Security Parenting

² ICDP: International Child Development Programme

³ PMTO: Parent Management Training – Oregon, VIT: Vekst-Ivaretagelse-Trivsel, TBO: Traumebevisst omsorg, PYC: Parenting Young Children, DUA: De Utrolige Årene.

Landsbymodellen og Omsorgspakka trukket frem som eksempler på mer systematiserte oppfølgingsmodeller. Noen foreldre snakker om erfaringer med disse modellene, mens de i liten grad fremtrer i dokumentmaterialet. For foreldrene som opplevde å få oppfølging, var det først og fremst praktisk hjelp, samtaler, kurs eller støtte som ble beskrevet. Disse modellene ble først og fremst trukket frem av foreldrene som hadde erfaring med tilbakeføring. Dokumentmaterialet synliggjør i større grad enkelttiltak og programreferanser enn helhetlige oppfølgingsmodeller.

Veiledningen retter seg mot ulike sider av foreldrerollen. I dokumentmaterialet omtales relasjons- og reparasjonsarbeid mellom barn og foreldre, både som reparasjonssamtaler mellom barn og foreldre og som par- og foreldresamtaler. I noen saker omtales veiledning med tematisk innretning mot vold eller aggresjon, blant annet gjennom ATV og program om vold i nære relasjoner. Veiledning knyttet til barnets fungering eller diagnose fremkommer også i enkelte omtaler. Veiledning ble omtalt som løpende støtte og samtaler med barnevernstjenesten, blant annet som råd og veiledning, støttesamtaler, kontorsamtaler, foreldresamtaler eller oppfølgingssamtaler. I slike omtaler beskrives samtalene som arenaer der foreldre holdes orientert om barnets situasjon, der utvikling og kontakt med barnet kan drøftes, og der aktuelle tiltak kan avklares eller vurderes. I enkelte tilfeller knyttes samtaleoppfølgingen også til rettsprosesser og formelle prosesser, blant annet møter med advokat eller sakkyndig. Samtidig ser vi variasjon i gjennomføring og kontinuitet. Veiledning beskrives i flere saker som avsluttet etter få møter, satt på pause, lite systematisk over tid eller vurdert som ikke hensiktsmessig å videreføre. I enkelte saker fremstilles veiledningen også som avhengig av et samarbeidsgrunnlag, herunder at foreldrene i noen grad anerkjenner plasseringen og barnets behov slik dette forstås i barnevernstjenestens fremstilling.

Foreldreintervjuene gir et annet inntak til veiledningens betydning, ved at de viser hvordan oppfølgingen kan erfares og vurderes av foreldrene selv. Når foreldrene beskriver oppfølgingen, blir det tydelig at veiledningens betydning ikke nødvendigvis handler om tiltakets navn eller metode, men om hvorvidt oppfølgingen hjelper dem å forstå barnet, seg selv og situasjonen de står i. Vi ser samtidig at enkelte foreldre beskriver støtte fra andre tjenester som viktig for å sortere reaksjoner, forstå barnets situasjon og håndtere egen foreldrerolle etter omsorgsovertakelsen. Dette fremstår ikke som et gjennomgående mønster knyttet til én bestemt tjeneste, men som et uttrykk for at oppfølging kan få betydning når den oppleves relevant og mulig å bruke i foreldrenes situasjon. En forelder beskrev hvordan samtaler i familievernet bidro til å sortere tanker og følelser og til å forstå barnets reaksjoner og situasjonen på en annen måte:

«Jeg fikk hjelp til å sortere tanker og følelser, tømme meg [...] Det er så lett å tenke at det var barnevernet som hadde snudd henne [datteren] mot meg og ikke vil [ha kontakt eller flytte hjem]. Det er så lett å tenke sånne ting, men når du kan reflektere rundt det i lag med en psykolog får du et annet syn på det, får andre

tanker, og mer forståelse av situasjonen. Så [jeg har hatt] så mye nytte av å gå til familievernkontoret» (MO09).

Sitatet viser hvordan støtte utenfor barnevernstjenesten kan bidra til bearbeiding og ny forståelse, særlig når forelderen opplever at samtaler gir rom for å reflektere over både barnets reaksjoner og egen rolle. Et annet eksempel gjelder støtte knyttet til rusproblematikk, der forelderen selv tok kontakt først etter at det hadde gått noe tid:

«Jeg tok kontakt med Blå Kors sitt tilbud 'Steg for steg' [...] Det gikk nesten et år før jeg klarte det. Og der gikk jeg i et år. Og det var vel det som hjalp meg i denne omsorgsovertakelsen» (FO3).

Her blir timing og mottakelighet sentralt. Forelderen beskriver at hjelpen først ble virksom da hun selv klarte å oppsøke tilbudet, og at støtten både besto av samtaler, sosialt fellesskap og praktisk støtte inn mot møter med barnevernstjenesten. Samtidig viser disse sitatene ikke et entydig mønster knyttet til bestemte tjenester, men hvordan enkelte foreldre beskriver at støtte utenfor barnevernstjenesten kan bli betydningsfull når den gir rom for bearbeiding, orientering og konkret støtte i situasjonen de står i. Flere foreldre var opptatt av at oppfølgingen som tilbys, må oppleves relevant, tilgjengelig og mulig å bruke i foreldrenes situasjon. Hvorvidt oppfølgingen oppleves som nyttig, har også sammenheng med hvem som tilbyr oppfølgingen, og hvilken relasjon foreldrene har til denne personen. Som tidligere nevnt, opplevde noen foreldre det vanskelig å ta imot hjelp fra den samme barnevernstjenesten som har vurdert omsorgen som utilstrekkelig og fremmet sak om omsorgsovertakelse. Andre opplevde støtte fra familievern, rus- og psykiske helsetjenester eller andre aktører som lettere å ta imot fordi disse tjenestene ikke innehar samme beslutnings- og kontrollfunksjon. Samtidig fortalte foreldre at tid, interesse, tillit, kontinuitet og opplevelsen av å bli anerkjent kan gjøre at oppfølgingen oppleves mer virksom, også når støtten gis av barnevernstjenesten.

I intervjuene med samarbeidspartnere beskrev særlig deltakere fra NAV og psykisk helsevern/rus en beslektet utfordring. Enkelte foreldre ble beskrevet som å streve med å forstå veiledningen de får fra barnevernstjenesten, og samarbeidspartnerne omtalte dette som gjentatte nederlag i lange oppfølgingsløp. De fortalte at de forsøker å støtte foreldre slik at de ikke «blir helt ødelagt» i prosesser der veiledning og oppfølging kan pågå over tid uten at foreldrene nødvendigvis forstår hva som forventes av dem. Samarbeidspartnerne skilte mellom foreldre som ikke ønsker å forstå, og foreldre som faktisk ikke forstår. Oppfølgingsarbeidet beskrives som komplisert, fordi den da må romme både veiledning, støtte og hjelp til å forstå hva barnevernstjenesten har lagt til grunn. Veiledningen må også være forståelig, knyttet til det foreldrene opplever at de skal arbeide med, og mulig å ta imot i den situasjonen de står i. Når dette ikke skjer, kan veiledningen fremstå som lite relevant eller som gjentatte krav foreldrene ikke forstår hvordan de skal møte. Uenighet om tiltakets innhold, premisser og relevans kom også til uttrykk i dokumentstudien gjennom registrert uenighet om tiltak. I 83 saker (31,4 %) var

det dokumentert uenighet når det gjaldt mor. Den tilsvarende andelen for far var 35 saker (19,0 %). Uenighet forekom statistisk signifikant hyppigere i saker som gjaldt mødre enn fedre ($z = 2,967$, $p = 0,003$). Det innebærer at uenighet om tiltak oftere fremkom i dokumentasjonen av mødres enn fedres oppfølging. Slik uenighet kan handle om hvorvidt tiltak tilbys eller ikke, men materialet peker også mot at uenighet kan knytte seg til tiltakets innhold, premisser og relevans for foreldrenes situasjon.

Foreldreintervjuene viser også at støtte etter omsorgsovertakelse kan handle om struktur og aktivitet i hverdagen, og fremstår som en del av foreldrenes beskrivelser av hva som gjør det mulig å stå i situasjonen og nyttiggjøre seg annen oppfølging:

«Foreldre burde og ha aktiviteter. De burde koble på noe lavterskeltilbud og ikke bare la de gå. For jeg ser hvor mye det har hjulpet meg. Enten å ta vare på meg selv, å fokusere på noe som kan være bra. Så det syns jeg er kjempeviktig» (MO3).

«Det som virkelig hjalp, var å gå på jobb, gå på skole. Det å få en mestringsfølelse. Fordi du har veldig lite mestringsfølelse etter omsorgsovertakelse. Det å føle at jeg mestrer noe, det å føle at jeg hadde noe å gå til. Det var det som hjalp meg aller mest» (MO09).

Sitatene illustrerer hvordan støtte i oppfølgingsarbeidet også kan forstås som hjelp til å etablere hverdagsstruktur, aktivitet og mestring. Foreldrene beskrev ikke bare behov for samtaler eller foreldreveiledningsprogrammer, men også for arenaer som gir rytme, retning og opplevelse av mestring etter omsorgsovertakelsen. Dette kan ha betydning for veilednings- og endringsarbeidet, fordi foreldrenes livssituasjon kan påvirke muligheten til å møte til samtaler, stå i kontakt med barnevernstjenesten og nyttiggjøre seg videre oppfølging.

Samlet peker materialet mot at «oppfølging» ikke brukes om én bestemt type hjelp, men om flere ulike handlingsformer som bygger på ulike handlingslogikker. I dokumentstudien blir oppfølging særlig synlig gjennom kontrolltiltak, samtaler og ulike former for veiledning, der innholdet i mange saker blir rettet mot foreldrenes aktuelle situasjon, kontakt med barnet og håndtering av foreldrerollen etter omsorgsovertakelsen, heller enn som et tydelig tilbakeføringsrettet endringsarbeid. I datamaterialet basert på foreldreintervjuene knyttes oppfølging i større grad til behov for hjelp til å forstå hva som skal til for mer kontakt, bedre samvær eller tilbakeføring. Samarbeidspartnerne beskrev samtidig et behov for støtte som gjør foreldrene i stand til å forstå barnevernstjenestens krav og forventninger, og for tiltak som kan bidra til stabilitet i foreldrenes livssituasjon. Dette innebærer at foreldre kan motta tiltak som er dokumentert som oppfølging, uten at tiltakene nødvendigvis svarer på det foreldrene selv oppfatter som oppfølgingsformål. Forventningssprøket blir særlig tydelig der foreldrene søker endringsrettet hjelp knyttet til samvær eller mål om tilbakeføring, mens oppfølgingen i praksis er innrettet mot kontroll, vurdering, samtaler eller støtte til å håndtere en endret foreldrerolle. Spørsmål om informasjon og krisehåndtering behandles nærmere i punkt 4.3.1 og 4.3.2, samværrets

rolle i punkt 4.3.4, samarbeid og koordinering i punkt 4.4, tilrettelegging i punkt 4.5.4 og tilbakeføringsprosesser i punkt 4.6.

4.3.4 Samværets rolle i oppfølgingsarbeidet

Samvær kommer frem som en sentral del av oppfølgingsarbeidet etter omsorgsovertakelse. I dokumentstudien synliggjøres samvær både som kontakt mellom barn og foreldre, som arena for veiledning, som praktisk organisert møtepunkt og som regulert eller kontrollert samværsform. Veiledet samvær var dokumentert for 26 % av mødrene og 21 % av fedrene (tabell 4.11). Kontrollerende tiltak var dokumentert for henholdsvis 57 % av mødrene og 58 % av fedrene, uten statistisk signifikant forskjell mellom gruppene (tabell 4.11). Dette viser at samvær i dokumentmaterialet ikke bare fremtrer som et spørsmål om omfang og gjennomføring, men også som en del av oppfølgingen der veiledning og tilrettelegging, men også vurdering og kontroll kan inngå.

I dokumentmaterialet beskrives hjelp knyttet til samvær på flere måter. For det første omtales veiledning i selve gjennomføringen av samvær, blant annet knyttet til kommunikasjon med barnet, tilpasning til barnets alder og utviklingsnivå, støtte til å forstå barnets reaksjoner og veiledning i hvordan forelderen kan møte barnet under samværet. For det andre omtales utførelse av tilsyn under samvær i flere saker som mer enn en kontrollør eller observatør. Den som fører tilsyn under samvær, beskrives også som en aktør som gir råd og veiledning før, under eller etter samvær, og som i noen saker kan fungere som støtte for barnet i samværssituasjonen. For det tredje fremkommer samvær som noe som må planlegges og tilrettelegges praktisk, gjennom vurderinger av tid, sted, aktiviteter, deltakere og rammer for gjennomføring. For det fjerde beskrives mer strukturerte veiledningstiltak og ekstern bistand, som COS-P, ICDP, familievernkontor, ekstern psykolog eller psykologspesialist, ressursteam, stiftelse eller veileder, og i enkelte saker kultursensitiv veileder eller kulturtolk. Slik får samvær en sammensatt rolle i oppfølgingsarbeidet.

Samvær med tilsyn omtales for både mødre og fedre, ofte over lengre perioder, og i noen saker som en ramme som senere kan oppheves eller fases ut dersom samvær vurderes å kunne gjennomføres uten tilsyn. Kontrollen kan også materialiseres gjennom regulering av samværets rammer og deltakere, for eksempel ved at barnevernstjenesten deltar som observatør, at støtteperson inngår, at tolk er til stede, eller at telefon- og annen kontakt begrenses eller styres. I enkelte saker omtales også ruskontroll som vilkår eller kontrollmoment i tilknytning til samvær, og dokumentmaterialet viser at samvær kan reguleres gjennom praktiske føringer for sted, innhold og foreldres opptreden i samværssituasjonen.

Den doble forståelsen av samvær som både kontroll- og oppfølgingsarena gjenfinnes i fokusgruppeintervjuene med barnevernsansatte, der særlig koblingen mellom kontakt, observasjon og veiledning trer frem. Samvær forstås som en situasjon der relasjonen mellom foreldre og barn kan opprettholdes og styrkes, samtidig som

barnevernstjenesten kan få innblikk i samspill og gi mer konkret veiledning. En barnevernsansatt beskriver dette slik:

«Vi kan jo ikke tilbakeføre dersom de bare har sett hverandre seks ganger i året. Og så har vi noen hvor vi får observere samvær, sånn at vi kan gi konkret veiledning på det vi ser, ting de bør gjøre annerledes. I håp om å styrke foreldreferdigheter, og å bli mer sensitiv» (FG-B 11).

I denne forståelsen blir samvær en konkret oppfølgingsarena, fordi veiledningen knyttes til situasjoner som faktisk oppstår mellom forelder og barn. Samtidig reiser materialet et viktig spørsmål om hva som egentlig blir synlig i samvær. Når samspill observeres i en samværssituasjon, skjer det ofte innenfor rammer som allerede er definert av tid, sted, tilsyn, praktisk organisering og forventninger til foreldrenes opptreden. Samvær gir derfor ikke et uavhengig bilde av foreldres fungering, men viser hvordan samspill utspiller seg innenfor bestemte samværsrammer. Også foreldreintervjuene viser hvordan tilsyn under samvær kan oppleves som sammensatt – både som kontroll, men også som støtte og mulig veiledningsramme. For barnet kan tilsynet bidra til trygghet og gjøre samvær mulig, mens den samme rammen for forelder kan oppleves som belastende og vurderende:

«Datteren ønsket tilsyn under samvær. Det er hun som har fått bestemme at det skal være tilsyn. Og det har jo vært greit. Jeg har tenkt sånn ... Jeg gjør egentlig ikke noe ... Det er kjempetungt. Men jeg gjør egentlig ikke noe som gjør at hun blir redd. Jeg er på et godt sted. Men jeg vil at hun skal være trygg ... Er det aller viktigste. For da skjer også samværet [...] For 'tilsyn' er en ganske tung ... Det er en ganske tung tittel for deg som den voksne skal stå i også. Det å føre tilsyn. Du tenker at ... Hvis du forteller det til noen, så tenker de 'ok, du er pedofil'. Og du er kjempesyk ... Det kanskje ikke blir forstått på samme måte som at det kanskje er ikke bare det at det er foreldre det er noe galt. Men også fordi at det trygger barnet i relasjonen ... Så vi snakka om at det kunne vært en trygghetsperson, og det ble det» (MO09).

Tilsyn under samvær fremstår dermed som både tryggingssamme og vurderingsramme. Det kan gjøre samvær mulig, men det kan også forme foreldres opplevelse av egen rolle og av samværet som en kontrollert situasjon. Tilsynets betydning handler ikke bare om at tilsyn er besluttet, men om hvordan tilsynet praktiseres. Mens dokumentmaterialet omtaler tilsynsperson ved samvær som en mulig aktør for råd, veiledning og støtte, viser foreldreintervjuene at tilsynets konkrete utøvelse kan påvirke samværets kvalitet. En mor beskriver forskjellen mellom en tilsynsperson som i liten grad grep inn, og en annen som hun opplevde som mer styrende:

«Det første året så hadde jeg en som heter, vi kalte han P. Han jobbet for, han jobbet ikke i barnevernet. Og han var så grei, han blanda seg egentlig ikke bort til noen ting. Han var liksom bare med. Så det var veldig fint. Men så bytta de, rett før nemnda, så bytta de til ei som jobber i barnevernet. Både jeg og alle mine barn og

mora mi reagerte på henne [...] på en måte ødelegger mine samvær. Hun blander seg inn litt for mye i samværene mine» (MO15).

Samvær reguleres dermed ikke bare gjennom vedtak, omfang eller formelle tilsynsrammer. Hvem som er til stede, hvordan tilsynspersonen deltar, og hvor aktivt vedkommende griper inn, kan påvirke samværet som relasjonell situasjon. Dette nyanserer også samvær som observasjonsgrunnlag. Når samvær likevel brukes som grunnlag for vurdering og veiledning, kommer det i liten grad til uttrykk at observasjonsrammen selv er med på å forme samspillet. Samtidig beskrives samvær ikke bare som en kontrollert eller vurdert kontaktform.

I fokusgruppeintervjuene med barnevernsansatte fremkommer også en forståelse av samvær som en arena for gradvis mestring og for å styrke de sidene av foreldrerollen som fortsatt kan ivaretas. I denne forståelsen rettes oppmerksomheten mot hva barnet kan erfare i møtet med forelderen, og mot hvilke sider ved foreldrerollen som kan støttes innenfor de rammene som finnes. Samvær blir dermed verken bare kontaktomfang eller kontrollgrunnlag, men en arena hvor forelderen kan få vist noe som kan bygges videre på i oppfølgingen. For at samvær skal fungere som en slik oppfølgingsarena, må imidlertid erfaringene fra samvær følges opp. Foreldreintervjuene viser at samvær kan tillegges en veiledningsfunksjon uten at denne nødvendigvis realiseres. I ett intervju beskriver mor at det i samtaleprosess ble avtalt veiledning etter hvert samvær, men at dette ikke ble gjennomført slik hun hadde forventet:

«Men det skulle også være veiledning for meg ... Og det her er en vanlig samtaleprosess. Da ble det jo avtalt på den der samtaleprosessen at jeg skulle ha veiledning etter hvert samvær for å kunne få hjelp til å forstå dattera mi og, ikke sant, også bearbeide litt min egen relasjon til henne. I hvert fall snakke litt om mine opplevelser og hennes opplevelser og sånn. Men det ble ikke jeg. Jeg har to samtaler i året med saksbehandler. I dag er det vel sånn at beskjeder og ... Nesten som veiledning kommer mest fra fostermor» (MO09).

Her blir skillet mellom samvær som mulig oppfølgingsarena og samvær som oppfølging tydelig. Samvær kan gi grunnlag for å forstå barnet, bearbeide relasjonen og arbeide med foreldrerollen, men dette forutsetter at erfaringene fra samværet gjøres til gjenstand for samtale, veiledning eller evaluering. Når slik oppfølging uteblir, kan samvær i større grad bli en regulert kontaktform enn en arena for utvikling av foreldrerollen. Et tilsvarende skille fremkommer når samvær skaper jevnlig kontakt mellom foreldre og barnevernstjenesten, uten at kontakten nødvendigvis beskrives som bred oppfølging. En mor beskrev hvordan kontakten med barnevernstjenesten i stor grad handlet om gjennomføring av samvær og praktiske løsninger:

«Nei, det er litt i forhold til å gjennomføre et samvær, hvordan man skal løse det. Det er mest det det går i. Eller løse ting, og hvis det er noe vi ønsker, eller nå leverer

vi jo urinprøver, vi har jo hatt stikkurinprøver på grunn av sprekk. Mannen min har jo levert opp til fire urinprøver i uka» (MO14).

Samvær kan dermed gi hyppig kontakt mellom foreldre og barnevernstjeneste, men foreldrenes beskrivelser viser at denne kontakten ikke nødvendigvis handler om samværets relasjonelle innhold. Når kontakten i hovedsak dreier seg om praktisk gjennomføring, vilkår og kontrolltiltak, kan oppfølgingen rundt samvær få en administrativ karakter. Dette innebærer ikke at samvær mister sin betydning som familieliv og kontakt mellom barn og foreldre, men at oppfølgingen rundt samvær kan bli smalere enn samværets formål tilsier. Dersom samvær skal bidra til å opprettholde, styrke og utvikle bånd mellom barn og foreldre, må oppfølgingen også rette seg mot hvordan samværet oppleves, hva barnet og forelderen trenger for at kontakten skal fungere, og hvordan rammene kan støtte relasjonen over tid. Samtidig kan det være nødvendig med kontrolltiltak for at samvær skal kunne gjennomføres.

Samværets rolle i oppfølgingsarbeidet formes også av praktiske og organisatoriske rammer. Dokumentmaterialet viser at samvær kan reguleres gjennom tid, sted, deltakere, støttepersoner, tilsyn, tolk, kontaktformer og kontrollvilkår. Foreldreintervjuene viser hvordan slike rammer kan oppleves når de blir uforutsigbare, krevende eller lite åpne for medvirkning. En mor beskrev skiftende samværsomfang slik:

«For først hadde vi samvær en gang i uken, så annenhver uke, så en gang i måneden, så var det 8 samvær, så var det 6 samvær. Det er så mye frem og tilbake. Og så er det en og en halv time, så er det to timer. Det er så mye frem og tilbake. Hver gang vi går i retten så er det forskyving frem og tilbake» (MO11).

I samme intervju ble også reisevei, økonomi og manglende medvirkning trukket frem som faktorer som bidro til belastninger knyttet til samværet. Foreldreintervjuene synliggjør dermed at hva slags oppfølging samværet blir, avhenger av mer enn de fastsatte samværestidspunktene. Skal samvær fungere som en relasjonell oppfølgingsarena, og ikke bare en praktisk eller administrativ ordning, må det også være praktisk gjennomførbart, forutsigbart og mulig å forberede og evaluere. Når foreldre beskriver lang reisevei, økonomisk belastning, manglende medvirkning og fravær av samtaler før og etter samvær, viser det hvordan rammene rundt samvær kan svekke samværets funksjon som oppfølgingsarena. Samvær får også betydning for andre tjenester som følger opp foreldrene. I samarbeidspartnerintervjuene beskrives samværsplaner, informasjon om gjennomføring og begrunnelser for endringer som nødvendig for å kunne støtte foreldrene praktisk, økonomisk og emosjonelt. En deltaker fra Nav beskrev hvordan samværsplaner ble etterspurt fordi samvær hadde betydning for Nav-relatert oppfølging:

«Vi har fått samværsplaner når vi har etterspurt det. I og med at vi følger opp mor, og så lurte på når barnet er der, og så har det noe økonomisk å si. Fordi at Nav kan

innvilge ekstra støtte til samvær, da. Så når vi har etterspurt nå, så har vi fått. Men noen stor sånn plan har vi ikke fått. Selv om vi fikk en del informasjon nå.»

En ansatt i kommunens flyktningeteam beskrev hvordan manglende informasjon om hvorfor et barn ikke kom på samvær, gjorde det vanskelig å støtte mor:

«Hver gang vi spurte mor om hun hadde hatt samvær, valgte hun å [snakke om] samvær bare med døtrene, ikke med sønnen som er 11 år. Når vi spør hvorfor, sier hun at hun ikke vet. [...] Så var det noen helger hvor mora bare satt der og ventet. Mor mener at hun ikke har fått informasjon. Men vi vet at det [kan være] vanskelig for mor å få med seg all informasjon – og samtidig får ikke vi den informasjonen heller. [...]»

Samvær blir her også en koordineringsoppgave. Når foreldre opplever at informasjon om samvær ikke formidles tydelig, svekkes ikke bare foreldrenes oversikt, men også andre tjenesters mulighet til å støtte foreldrene. Skal samvær fungere som mer enn en avgrenset kontaktordning, forutsetter det derfor informasjonsflyt, praktisk koordinering og tydelige rammer.

Samlet viser materialet at samvær får flere betydninger i oppfølgingsarbeidet etter omsorgsovertakelse. Samvær er en arena for familieliv og kontakt mellom barn og foreldre, men inngår også i oppfølgingen som veiledning, trygging, kontroll, praktisk organisering, vurderingsgrunnlag og koordinering mellom tjenester. Samtidig viser materialet at disse funksjonene ikke kan forstås uavhengig av rammene samværet foregår innenfor. Når samvær brukes som grunnlag for veiledning eller vurdering, må også vilkårene for samværet tas i betraktning: hvem som er til stede, hvordan tilsyn utøves, hvor samværet skjer, om foreldrene får informasjon, om samværet er praktisk gjennomførbart, og om det finnes samtaler før og etter samvær. Samværets rolle i oppfølgingsarbeidet formes dermed ikke bare av hvorvidt samvær gjennomføres, men av hvordan samvær forstås, organiseres, følges opp og justeres over tid.

4.4 Samarbeid, koordinering og ansvarsfordeling

I dette kapittelet vil vi gi en oversikt over hvilke instanser som følger opp foreldre etter en omsorgsovertakelse, hvordan disse instansene er koordinert og ev. samarbeider, faktorer som er viktige for å få til et samarbeid, og mulige barrierer for dette.

4.4.1 Hvilke aktører deltar i oppfølgingen

Oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse og i forbindelse med tilbakeføring kan involvere flere instanser i tillegg til barnevernstjenesten. Gjennom surveyen undersøkte vi hvilke aktører barnevernslederne oppgir at barnevernstjenesten samarbeider med i enkeltsaker, og hvor ofte slike samarbeid forekommer. Som det fremgår av tabell 4.15, oppgir barnevernslederne hyppigst samarbeid med kommunalt team for psykisk

helse/rus, DPS, fastlege, Nav sosialhjelp og familievernnet. Tabellen viser samtidig at samarbeidet om oppfølging av foreldre omfatter et bredt spekter av tjenester, der også Nav-råd/-veiledning, helsestasjon, politi, andre barnevernstjenester og kommunale ressurs- og familieteam inngår i flere saker. Aktører som flyktningeteam, kulturtolk/brobyggere, arbeidsformidling, boligformidling, kriseteam, IP-koordinator og kriminalomsorg oppgis sjeldnere, men viser at oppfølgingsarbeidet i enkelte saker berører flere deler av hjelpe- og velferdsapparatet.

Tabell 4.15 Hvem samarbeider barnevernstjenesten med om oppfølging av foreldre i enkeltsaker og hvor ofte (i %)

Samarbeidspartnere	Svært ofte/ofte	Sjelden/svært sjelden	Aldri	Vet ikke	Total	N
Kommunalt team psykisk helse / rus	77	20	0	2	100	100
Distriktpsikiatrisk senter DPS	64	32	2	2	100	97
Fastlege	61	35	1	3	100	102
Nav- øk. sosialhjelp	57	38	0	5	100	100
Familievernnet	55	43	1	1	100	100
Nav – råd/veiledning	49	44	2	4	100	99
Helsestasjon	41	49	6	3	100	99
Politiet	40	53	1	6	100	98
Andre barnevernstjenester	34	58	4	3	100	99
Kommunalt ressurs-/familieteam	32	31	19	19	100	96
Kommunalt flyktningeteam	27	49	8	16	100	96
Aktører som tilbyr kulturtolk/brobyggere	25	60	9	6	100	97
Nav-arbeidsformidling	25	61	5	8	100	95
Kommunal boligformidling	21	65	5	8	100	98
Kommunalt psykososialt kriseteam / akutt helsehjelp	15	60	13	13	100	96
Kommunal IP-koordinator ^[1]	15	62	9	15	100	94
Kriminalomsorgen	14	69	4	13	100	97

I de utfyllende kommentarene beskrev barnevernslederne også samarbeid med tjenester som FACT ung-team, institusjoner for rusbehandling, ATV, akuttpsykiatri ved sykehus, private veiledere, skole, barnehage, frivillighetssentral, advokater, familie og nettverk samt verge.

Dokumentstudien viser at barnevernstjenesten alene er den hyppigst dokumenterte bidragsyteren, både når det gjelder oppfølging av mødre (49 %) og fedre (68 %). For mødre er det samtidig relativt liten forskjell mellom saker der barnevernstjenesten alene er dokumentert som bidragsyter, og saker der både barnevernstjenesten og andre instanser er dokumentert involvert (42 %). For fedre fremstår oppfølgingen i større grad som forankret i barnevernstjenesten alene, mens både

barnevernstjenesten og andre instanser er dokumentert involvert i 25 % av sakene. Oppfølging utelukkende fra andre instanser er dokumentert for 8 % av mødrene og 5 % av fedrene. I en liten andel av sakene fremgår det at oppfølging er gitt uten at det er nærmere spesifisert hvem som har gitt den, henholdsvis 1 % for mødre og 2 % for fedre. Samlet viser dette at andre instanser oftere er dokumentert som del av oppfølgingen av mødre enn fedre, mens fedres oppfølging oftere fremstår som gitt av barnevernstjenesten alene. Spørsmålet om mødre, fedre og ulik tilgang til oppfølging behandles nærmere i punkt 4.5.3.

Dokumentstudien viser at mange av de samme aktørene var involvert som de som kom frem av surveyen til barnevernsledere, der særlig psykiske helsetjenester (f.eks. DPS), men også fastlege og ulike rus- og behandlingstjenester var sentrale aktører som hadde vært involvert i en eller annen form for oppfølging. Andre aktører som ble omtalt, var habiliteringstjenesten knyttet til veiledning og informasjon om barnets diagnoser, samt ATV og sinnemestring/aggresjonskontroll knyttet til ulike tilbud i saker med volds- og aggresjonsproblematikk, men også veiledning i tilknytning til institusjon omtalt i enkelte saker og somatiske helsetjenester i forbindelse med helseutfordringer. I tillegg kom det frem flere barneverninterne og tilknyttede funksjoner og tiltaksmiljøer som deltok i veiledningsarbeidet. Psykologspesialist/sakkyndig som veileder og rapporterende instans ble nevnt, og i enkelte forløp ble samarbeid/koordinering med fylkesnemnda også nevnt. Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) ble oppgitt som en veiledningsressurs i enkelte saker. Det samme ble Barne- og familiehjelpen som del av veilednings- og støttetilbudet.

I dokumentstudien kom det også frem flere oppfølgingsinstanser knyttet til samvær og veiledning, i tillegg til barnevernstjenesten. Den mest gjennomgående eksterne aktøren var personer som fører tilsyn under samvær, som i flere saker ble beskrevet som å gi råd og veiledning før, under og/eller etter samvær. Personer som fører tilsyn under samvær, ble også omtalt som støtte for barnet i samværssituasjonen. Videre var familievernkontoret trukket frem i flere saker som arena for par- og foreldresamtaler og foreldreveiledning. I enkelte saker inngikk ekstern psykolog eller psykologspesialist som veileder, med mer strukturert oppfølging og i noen tilfeller rapportering fra veiledningsforløp. Det kom også frem eksempler på familieveiledere og andre eksterne veiledere, barnas stasjon og ressursteam/team knyttet til veiledning og observasjon. I noen saker var også helsestasjon og læringssenter som kilder til veiledning og støtte nevnt, samt kultursensitiv veileder eller kulturtolk.

Dokumentstudien ga også noe innsikt i aktørene som var involvert i oppfølgingen etter tilbakeføring. Dette var i hovedsak instanser som skulle videreføre, stabilisere eller supplere oppfølgingen etter at barnet hadde flyttet hjem. Utover barnevernstjenesten nevnes særlig BUP, DPS, skole, PPT, Nav, rustjeneste, familieambulatoriet, A-senter, LAR, fosterhjem, tidligere fosterhjem og besøkshjem, og i enkelte saker også FACT Ung-team, familiekontor, familieteam, flyktningeenhet, psykolog, familieveileder, miljøterapeut, miljøarbeider, ressursteam og innleid konsulent. Selv om flere aktører var dokumentert

som involvert, fremstår dette ikke nødvendigvis som koordinert tverrfaglig oppfølging. Dokumentstudien peker snarere mot at aktørbildet i hovedsak dokumenteres som parallelle tjenester, mens eksplisitt koordinert samarbeid, for eksempel gjennom faste samarbeidsmøter, felles planarbeid eller tydelig ansvarsfordeling, bare unntaksvis beskrives i vedtakene fra Barneverns- og helsenemnda og fra ting- og lagmannsretten.

4.4.2 Parallelle oppfølgingsløp og koordinering

På tvers av datamaterialet og gjennomgående i alle oppfølgingsfasene så det ut til at oppfølgingen til foreldre fra ulike instanser i liten grad var koordinert eller drevet frem gjennom et samarbeid mellom tjenestene. Her viser samarbeid både til informasjonsutveksling, enkeltstående møter, samarbeidsmøter, ansvarsgrupper og mer forpliktende koordinering av oppfølgingen. I dokumentanalysen så vi at oppfølgingen i kun et fåtall saker var organisert som et koordinert tverrfaglig samarbeid i form av faste samarbeidsmøter eller tverrfaglige møtearenaer. Dokumentanalysen viste for eksempel at det i tilbakeføringssaker var så lite som 3 % av sakene (4 saker) der det eksisterte et samarbeid mellom ulike instanser etter tilbakeføring. Når et slikt samarbeid ble beskrevet, gjaldt det først og fremst videreføring av oppfølging fra instanser som allerede var inne i saken, eller kontakt med tjenester som skulle bidra til stabilisering etter at barnet hadde flyttet hjem. Temaer i samarbeidet var knyttet til både barn og foreldres behov og kunne gjelde forhold som psykisk helse, skole, rus, økonomi, bolig og praktisk støtte. I noen saker hadde de samarbeidsmøter og ansvarsgrupper.

Flere av samarbeidspartnerne vi har intervjuet, fortalte at de ønsket et bedre koordinert samarbeid fra barnevernstjenestens side. For eksempel erfarte en deltaker fra Nav at de ofte kom inn i saken når forelderen hadde mistet jobben og trengte økonomisk bistand, mens en deltaker fra rus/psykiatri hadde erfaring med å komme inn som følge av at foreldre hadde fått store psykiske belastninger etter en omsorgsovertakelse: «Det hender vi blir påkobla fordi folk blir sjuke av det her [å miste omsorgen].» For å kunne være en støtteperson for foreldrene i møte med barnevernstjenesten hadde begge ønsket at de hadde kommet inn på et tidligere tidspunkt:

«De er nødt til å invitere oss mer inn i det her. Nav har også et stadig større fokus på det med barnets beste. Mer og mer. Ja jeg tenker at vi må inn på et tidligere tidspunkt i de fleste sakene» (Nav-ansatt).

Alle samarbeidspartnerne vi intervjuet, var opptatt av å etablere gode samarbeid tidlig i disse sakene og mente at faktorer som fremmet godt samarbeid, kunne være samlokalisering, kontakt, tid, ressurser, rolleavklaring og kunnskap om hverandres tjenester. Det kom frem at det å kjenne hverandre gjorde det lettere å ta kontakt på tvers av tjenestene, samtidig som det var viktig å ha rom for en diskusjon, noe de ikke alltid opplevde at barnevernstjenesten hadde tid til. En deltaker fra Nav uttrykte:

«Hvis vi skal klare å få til gode resultater, så må vi jobbe sammen og dra i den samme retningen. Og da må vi ha tid til å treffes og sette oss ned og forstå hva de andre tenker, hva vi tenker og hvilke utfordringer familien står overfor.»

Flere av samarbeidspartnerne opplevde også rolleavklaringen som uklar, noe som bidro til at de brukte mye tid og ressurser på enkelte familier og noen ganger opplevde å gjøre jobben de mente barnevernstjenesten burde ha gjort. En Nav-ansatt fortalte hvordan han i påskudd av å snakke om økonomi, brukte mye tid på hjemmebesøk der han snakket med ungene. Vedkommende fikk senere kritikk for at han brukte for mye tid på den aktuelle saken. Lignende eksempler på tidkrevende oppfølging utenfor eget ansvarsområde ble trukket frem. Samtidig ble det uttrykt et ønske om å ha mer tid til å jobbe mer helhetlig og koordinert.

Intervjuene med foreldrene bekreftet noe av det samme. Flere fortalte om mangel på koordinering av tjenester og at de selv i stor grad måtte skaffe seg den oppfølgingen de trengte. Noen var også opptatt av å ta imot all den hjelpen de kunne få. Noen fortalte at de kontaktet andre deler av hjelpeapparatet uten at barnevernstjenesten ble involvert, for eksempel når det gjaldt forelderens behov for rusbehandling. En mor fortalte om hvordan hun hadde kontakt med en rekke ulike tjenester, men at ansvaret for å koordinere oppfølgingen ble lagt på henne selv, noe som opplevdes belastende i en allerede krevende livssituasjon. Det fremkom også eksempler der den ene forelderen tok ansvar for å initiere hjelp til den andre forelderens utfordringer etter en omsorgsovertakelse, til tross for at foreldrene ikke bodde sammen og at de mente at det var barnevernstjenesten som burde ha hjulpet den andre forelderen etter omsorgsovertakelsen.

Samtidig fortalte flere foreldre at de hadde begrenset tillit til barnevernstjenesten, og at de derfor ønsket oppfølging fra andre instanser. I slike saker kunne det også bli vanskelig at barnevernstjenesten skulle ha et koordinerende ansvar. Flere av foreldrenes beskrivelser viser likevel at de ikke nødvendigvis avviste hjelp, men ønsket at barnevernstjenesten i større grad kunne bidra til å koble på andre støttesystemer. En mor uttrykte dette slik:

«For jeg tenker at når man har liten tillit til noen, eller det systemet, så må man prøve å tenke -hva om, tenke litt utenfor boksen, hvis det hadde vært meg, hva hadde jeg ville ha trengt? Men det vil de ikke» (MO05).

En av samarbeidspartnerne fra familievernet fortalte at flere foreldre har etterlyst en form for trekantsamarbeid hvor fosterforeldre, barnevernstjeneste og foreldre samarbeider, fordi de ofte har følt seg utenfor i et samarbeid mellom fosterforeldre og barnevernstjenesten. Dette er også et tema barnevernsansatte snakket om i fokusgruppeintervjuene, og på spørsmålet om hva som kjennetegnet de gode tilbakeføringssakene, ble godt samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre trukket frem. Og flere snakket om at de jobbet mye med dette samarbeidet både før, under og etter plassering, men også ved tilbakeføring. Økt søkelys på oppfølging til foreldre har ifølge

barnevernsansatte også endret forventningene til fosterforeldrene, slik denne barnevernsarbeideren sa noe om:

«Det er viktig å være åpen og ærlig med de fosterforeldrene i rekrutteringsprosessen, bosettingsprosessen. At vi også skal jobbe med foreldrene. Og dersom det blir en positiv endring og vi ser at det blir godt nok hjemme, så må vi vurdere at dette er ment som en kortvarig plassering mens foreldrene mottar hjelp for rus eller vold eller sinne» (FG-B 2).

Materialet viser at foreldre kan ha behov for omfattende oppfølging utover det barnevernstjenesten kan følge opp, og at andre instanser også følger opp foreldre, men at samarbeidet og koordineringen mellom tjenestene ser ut til å være mangelfull i mange saker. Flere foreldre fortalte at de hadde oppsøkt andre tjenester til oppfølging enn barnevernstjenesten, men også at de har fått hjelp til sitt forhold til barnevernstjenesten av andre tjenester. Den fragmenterte oppfølgingen, der samarbeidspartnere ser ut til å jobbe i parallelle forløp, er også noe barnevernsansatte reflekterte over og forsøkte å innlemme i modeller som har blitt utviklet for oppfølgingen av foreldre etter omsorgsovertakelse. Fragmentert oppfølging og parallelle løp viser her til at flere instanser kan være involvert uten at oppfølgingen nødvendigvis samles gjennom felles planarbeid, faste møtearenaer eller tydelig ansvarsfordeling.

I intervjuet med representanter for en av oppfølgingsmodellene (Landsbymodellen) ble det formidlet at modellen er organisert på en måte der de ulike systemene rundt barnet *skal* samarbeide. Derav begrepet landsby. Modellen ble utviklet som svar på et erfart behov i tjenestene for tettere samarbeid og mer helhetlig koordinert oppfølging, med betydelig større vekt på å inkludere foreldrene:

«Vi så kjapt at vi trengte å styrke foreldredimensjonen, men også hele systemet rundt fosterbarnet [...] Vi er for polariserte, vi snakker ikke sammen, vi må jobbe for en helhet og en sammenheng [...] Vi må forstå noe likt for å kunne dra i samme retning [...] Vi må se på hvordan mikrosystemene rundt barnet samarbeider» [representant for Landsbymodellen].

Sitatet illustrerer hvordan behovet for mer helhetlig koordinering også er gjenkjent i praksisfeltet. Materialet gir samtidig ikke grunnlag for å vurdere effekten av slike modeller. Det som kommer tydelig frem, er at samarbeid og koordinering mellom tjenestene fortsatt fremstår som en gjennomgående utfordring i oppfølgingen av foreldre etter omsorgsovertakelse. Flere samarbeidspartnere ønsker å bli involvert på et tidligere tidspunkt, og oppfølging fra ulike instanser ser i mange saker ut til å forekomme uten at tjenestene klarer å samkjøre innsatsen. Oppfølgingen kan dermed få preg av parallelle løp fremfor et helhetlig og koordinert oppfølgingsopplegg.

4.5 Oppfølging i et mangfoldsperspektiv

I denne delen belyser vi hvorvidt oppfølgingen til foreldre er likeverdig og tilpasset de behovene foreldre har i sin situasjon, og hvordan barnevernstjenestene tilrettelegger for foreldre med ulike språklige og kulturelle forutsetninger, minoritetstilknytning, varierende kognitiv fungering og funksjonsnedsettelse. Et sentralt spørsmål er også om studien kan si noe om hvorvidt mødre og fedre har likeverdig tilgang til oppfølging etter omsorgsovertakelse, og hvordan kjønnete forskjeller eventuelt kommer til uttrykk i praksis. Gjennom analysene søker vi å synliggjøre både strukturelle og relasjonelle betingelser for likeverdig og tilpasset oppfølging av foreldre i barnevernets oppfølgingsarbeid. Det er først og fremst de kvalitative delstudiene samt dokumentstudien av rettsavgjørelser som gir grunnlag for å belyse disse spørsmålene.

4.5.1 Språk, kultur og minoritetsperspektiver

På tvers av vårt datamateriale mener vi å spore ulikheter i oppfølging av foreldre og tilbakeføring av barn knyttet til kjønn og kultur/landbakgrunn. Av de 266 foreldrene som inngikk i dokumentstudien, hadde 43,2 % en annen landbakgrunn enn norsk. Studien har dermed en god representasjon av foreldre med annet enn norsk bakgrunn, som gir grunnlag for å kunne si noe om hvorvidt det er variasjon i oppfølgingen ut fra foreldrenes landbakgrunn. I tabell 4.16 presenteres dokumentert oppfølging og tiltak for foreldre med annen landbakgrunn enn norsk, sammenlignet med hele foreldregruppen med foreldreansvar i dokumentstudien.

Tabell 4.16 Landbakgrunn og dokumentert oppfølging og tiltak

	Total		Annen landbakgrunn			
	n	%	n	%	OR	(95% KI)
Dokumentert oppfølging mor	225	85,2	102	89,5	0,5 [†]	(0,3 – 1,1)
Dokumentert oppfølging far	119	64,3	55	71,4	0,5 [†]	(0,3 – 1,0)
Beslutning om tilbakeføring	135	50,8	45	39,1	2,6***	(1,5 – 4,4)
Gjenforeningsmålet forlatt	29	10,9	9	7,8	0,6	(0,3 – 1,36)
Samtaleprosess	53	19,9	21	18,3	1,2	(0,6 – 2,2)
Samarbeidsmøter mor	22	8,3	3	2,6	5,7**	(1,6 – 19,7)
Samarbeidsmøter far	10	5,4	0	0	-	-
Veiledet samvær mor	69	26,1	39	34,2	0,5**	(0,3 – 0,8)
Veiledet samvær far	39	21,2	22	28,6	0,4*	(0,2 – 0,9)
Kontrollerende tiltak mor	151	57,2	82	71,9	0,3***	(0,2 – 0,5)
Kontrollerende tiltak far	107	58,2	57	74,0	0,3***	(0,1 – 0,5)

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, $p < 0,001$, [†] $p < 0,100$, - Modellen kunne ikke estimeres på grunn av for få observasjoner.

Notat: Tallene viser justerte oddsratioer med 95 % konfidensintervall. Justert for barnets kjønn og alder. Med samarbeidsmøter menes her dokumenterte møter der barnevernstjenesten deltok sammen med andre instanser i oppfølgingen av foreldrene. Med veiledet samvær menes samvær der forelderens får råd og veiledning knyttet til gjennomføringen før, under eller etter samværet, for å støtte samværgjennomføringen (se punkt 4.3.4).

Analysene viser en tendens til at foreldre med norsk bakgrunn, både mødre og fedre, har mindre dokumentert oppfølging enn foreldre med annen landbakgrunn (tabell 4.16).

Det fremkommer videre en statistisk signifikant sammenheng mellom landbakgrunn og beslutning om tilbakeføring, der foreldre med norsk bakgrunn oftere får vedtak om tilbakeføring enn foreldre med annen landbakgrunn. Det ble ikke funnet statistisk signifikante forskjeller i saker der gjenforeningsmål er forlatt. Videre hadde mødre med annen landbakgrunn i mindre grad dokumenterte samarbeidsmøter. Det ble også funnet en statistisk signifikant forskjell i forekomsten av veiledet samvær. For både mødre og fedre var veiledet samvær vanligere blant foreldre med annen landbakgrunn enn blant foreldre med norsk bakgrunn.

Når det gjelder kontrollerende tiltak, forelå det en statistisk signifikant forskjell for mødre, der slike tiltak var vanligere blant mødre med annen landbakgrunn enn blant mødre med norsk bakgrunn. Et tilsvarende mønster ble funnet for fedre, der kontrollerende tiltak var mer utbredt blant fedre med annen landbakgrunn enn blant fedre med norsk bakgrunn.

Fokusgruppedeltakerne fra barnevernet pekte på ulike dilemmaer knyttet til foreldre med annen landbakgrunn, blant annet knyttet til om «det kulturelle skal vektes mer enn det som er til det beste for det enkelte barn» (FG-B 2). I samme intervju kom det også frem at det kan være vanskelig å bruke tolk i sakene når miljøene er små: «Vi har jo faktisk opplevd foreldre som har sagt at denne tolken er for dårlig [...] det gjør at noen ganger går det bedre å snakke norsk til tross for at språkforståelsen ikke er så god». I et annet intervju problematiserte deltakere hvorvidt de tillater mer i familier med minoritetsbakgrunn ved at utfordringer i omsorgssituasjonen i større grad tilskrives kultur: «Og at man kan legge litt mye på at ... om det er kultur og at det kunne bidra til at det gikk lenger tid før sakene gikk til nemnda» (FG-B 9).

Det kom også frem at tilbakeføring kan bli mer krevende når barn, som følge av plasseringen, mister språket de deler med foreldrene. En barnevernsansatt uttrykker det slik:

«Og det blir jo litt sånn som det ene barnet vi har. Jo lenger det bor i fosterhjemmet og foreldrene prater et annet språk ... Det er ikke morsmålsundervisning eller sånn, så de mister et felles språk. Altså, biologiske foreldre og barn. Og da blir tilbakeføringen enda mindre aktuelt ...» (FG-B 1).

Problemstillinger knyttet til opprettholdelse av språk kom også frem i foreldreintervjuene. To fedre med ulike minoritetsbakgrunner fortalte at barna mistet morsmålet sitt mens de var under omsorg. En mor fortalte at hun opplevde at barnevernet var opptatt av at hun under samværene kun skulle snakke norsk med barnet, noe hun opplevde bidro til at barna ikke fikk opprettholdt sitt morsmål.

Språk er relevant både for innvandrere og for andre språklige minoriteter. Et par av foreldrene som ble intervjuet, hadde tilknytning til en språklig og kulturell minoritet med norsk tegnspråk. En av dem fortalte:

«Mitt morsmål, det er jo en minoritet, og det er kulturen også, [...] så har vi funnet ut at dette barnet som tidligere kunne prate [tegnspråk] flytende, har mistet såpass mye at det ikke klarer å kommunisere på dette språket i det hele tatt» (FO18).

Dette gjorde at barnet ikke lenger kunne snakke med nære familiemedlemmer. Faren problematiserte videre:

«Innenfor norsk har du også tegnspråk og døvekulturen – det er et minoritetsspråk og en minoritetskultur, og det samme gjelder samene. Vi er jo etnisk norske, men de har også en annen kultur. De blir da ... vi blir dømt etter majoritetsperspektivet, men praktiserer en minoritet» (FO18).

En forelder som selv kom til Norge som flyktning, delte også sine erfaringer med at barnevernet ikke var opptatt av kulturell kontinuitet. Dette handlet ikke nødvendigvis bare om språk, men også om andre sider ved en kulturell tilhørighet:

«De har ikke gjort noe for at hun skulle få bevare sin kultur [...] Da vi hadde samvær, spurte vi om hun kunne få fletter og sånn, for de har ikke frisører som ordner det der fosterhjemmet bor, så mye av samværet vårt gikk noen ganger ut på at hun skulle få ordnet håret. Faren er afrikansk; jeg er afrikansk, så hun har tette krøller» (MT01).

Også faren som opplevde at datteren mistet språket foreldrene snakket, opplevde at det i liten grad var tatt hensyn til datterens kulturelle bakgrunn mens hun var i fosterhjemmet: «Hun spiste svinekjøtt, som vi ikke spiser. Og det var det beste hun visste. Hun ville ha det i kjøleskapet, og hvis det ikke var der, ble hun sint» (FT08).

Opprettholdelse av kulturell identitet var et tema som også samarbeidspartnere var opptatt av. En samarbeidspartner fra flyktningeteamet i kommunen ga uttrykk for at barnevernet hadde blitt bedre på dette, og viste til en konkret sak hvor moren fikk høre at datteren var flyttet til en familie som kom fra nabolandet deres: «... så ble mor mer, hva skal jeg si ... de er glade for at de har samme kultur og får samme mat».

I arbeidet med familier med annen kulturell landbakgrunn trakk flere av fokusgruppedeltakerne (både ansatte i barnevernet og samarbeidspartnere) frem viktigheten av en kulturtolk for å forstå foreldrenes situasjon og hva som er vanlig innenfor kulturen de tilhører. Kulturtolk var også viktig for å få formidlet forventninger til foreldreskap i en norsk kontekst. En barnevernsansatt sa det slik:

«Jeg tenker, det som har vært relevant for mange av oss de siste årene, er det flerkulturelle perspektivet ... og god nok omsorg i den kulturen. Men der har vi også innhentet ekstern kompetanse og brukt en sånn kulturtolk og kulturell veileder i flere saker ... og ganske omfattende. Både for at vi skal forstå, og også at kulturtolken da skal kunne formidle til foreldrene ... ja, de kravene som er i Norge da for å være en god nok forelder» (FG-B 2).

Samtidig viser analysene at flere, både barnevernsansatte og samarbeidspartnere, opplevde at det kunne være vanskelig å komme i posisjon overfor foreldre med annen

landbakgrunn. De opplevde at mange av disse familiene ofte hadde ekstra stor frykt for offentlig innblanding i familielivet, fordi det «ligger jo litt kulturelt i en del kulturer» (FG-B 2). Dette gjør at innblanding av barnevernet i familien kan oppleves som ekstra skamfullt. I et av fokusgruppeintervjuene med samarbeidspartnere kommer dette tydelig frem i et sitat fra en representant fra flyktningeteamet som forteller om en mor fra et sørasiatisk land: «De skjønner ikke systemet, og det er veldig skamfullt. Så mors familie i [land] vet ingenting om at barnet er tatt.» Videre hadde flere erfaring med at en del foreldre med innvandrerbakgrunn hadde traumer som gjør det mer krevende å gi hjelp. En av samarbeidspartnerne fra kommunalt flyktningeteam uttrykte det slik:

«Det [psykiske vansker] er jo et ikke-tema i mange kulturer, og det opplever vi jo når vi sitter i samtaler med deltakere fra ulike land, så [sier de] ‘nei, nei, nei’, for da er de gjerne ... da er de nuts, liksom. Og nei, det er de ikke. Så det er jo en barriere vi opplever ... at psykisk helse er noe vi er flinkere til å snakke om i Norge, men i andre land så [...]» (ansatt i flyktningeteam).

Selv om enkelte samarbeidspartnere ga uttrykk for at barnevernet i større grad hadde blitt mer oppmerksomme på kulturell identitet, erfarte flere at denne gruppen av foreldre ikke har fått god nok hjelp og at de har blitt «stemoderlig behandlet», slik en samarbeidspartner satte ord på: «[Foreldre som] på en måte er våre nye landsmenn, som er dårlige i norsk og litt sånn da, blir stemoderlig behandlet og dårlig behandlet». En av fedrene tematiserte også flere utfordringer for minoritetsforeldre. Han mente at tolkebruk svekket foreldres forståelse av det som ble sagt, og at tolkning tok mye tid og førte til mindre utbytte av tiltak. Han fortalte:

«Det var litt vanskeligere for mor fordi hun måtte bruke tolk. Når du har med tolk på de møtene [på COS-kurset] Det er varierende kvalitet på tolkene. Veldig mye av kulturell kontekst forsvinner. Da er verdien av de møtene – halve verdien fordufter jo i det» (FT05).

Samlet viser analysene at selv om barnevernet synes å være opptatt av kulturell identitet, så er det utfordringer knyttet til dette. Et mønster blant foreldre vi har med i studien som hadde annen kulturell bakgrunn, var at de hadde erfaring med at språk og kulturell identitet ikke var godt nok ivaretatt. Det er vanskelig å slå fast i hvilken grad manglende kontinuitet i språk og kulturell identitet kan forklare at foreldre med innvandrerbakgrunn i mindre grad har fått dokumentert oppfølging og synes å ha lavere sannsynlighet for tilbakeføring (jf. dokumentstudien). Samtidig er det grunn til å være oppmerksom på disse forholdene.

4.5.2 Kognitiv fungering og funksjonsnedsettelse – tilpasset veiledning

I tabell 4.17 presenteres en oversikt fra dokumentstudien over saker der det forelå en merknad om nedsatt kognitiv fungering hos mor eller far sett i relasjon til barnets alder ved omsorgsovertakelsen. Vi kan se om gjenforeningsmålet er forlatt, dokumentert

oppfølging samt beslutning om tilbakeføring. En merknad om nedsatt kognitiv fungering omfatter her dokumenterte, varige tilstander som påvirker kognisjonen. Forbigående eller situasjonsbetingede tilstander som akutt stress, rus eller traumer er ikke inkludert, ettersom den kognitive fungeringen i slike tilfeller ikke kan fastslås ut fra dokumentasjonen alene.

Tabell 4.17 Anmerkning foreldres kognitive fungering

	Mor			Far		
	N	n	%	N	n	%
Barnets alder						
0–2 år	31	11	35,5	25	6	24,0
3–5 år	65	9	13,8	53	4	7,5
6–12 år	138	2	9,4	111	3	2,7
13–16 år	29	2	6,9	23	1	4,3
Gjenforeningsmålet forlatt	35	2	5,7	14	5	35,7
Dokumentert oppfølging	35	33	94,3	14	11	78,6
Beslutning om tilbakeføring	35	10	28,6	14	2	14,3

Barn som ble underlagt omsorgsovertakelse, var statistisk signifikant yngre når det forelå en merknad om kognitiv fungering, både hos mor og far⁴. En analyse av fordelingen i alderskategorier viste også en statistisk signifikant forskjell, særlig preget av en overrepresentasjon av barn i aldersgruppen 0–2 år (standardiserte residualer mor = 3,4 og far = 3,4). Det ble ikke funnet noen statistisk signifikant forskjell i hvorvidt gjenforeningsmålet var forlatt når det gjaldt mor. For far, derimot, forelå det en signifikant sammenheng (Fishers eksakte test = 0,02), der gjenforeningsmålet oftere var forlatt når det forelå en merknad om nedsatt kognitiv fungering. Det ble heller ikke identifisert noen statistisk signifikant forskjell, verken for mor eller far, når det gjaldt hvorvidt det forelå dokumentert oppfølging. Derimot viste analysene at det sjeldnere ble fattet beslutning om tilbakeføring når det forelå en merknad om kognitiv fungering, både for mor ($\chi^2 = 7,97$; $p < 0,01$) og far ($\chi^2 = 6,87$; $p < 0,01$).

Flere av de barnevernsansatte vi intervjuet, opplevde at det kunne være ekstra vanskelig å følge opp foreldre med kognitive utfordringer. Dette ble først og fremst knyttet til at det kan være vanskelig for foreldrene å forstå grunnlaget for omsorgsovertakelsen og hva som forventes av dem i tilknytning til spørsmålet om tilbakeføring, slik følgende utsagn illustrerer:

«Så er det jo en veldig kognitiv svak mor. Hun skjønner ikke. Hun tror at ... fordi hun hadde det litt rotete og skittent før, at det var derfor. Nå har hun jo vasket, så nå er det vel i orden» (FG-B 1).

Funnene fra dokumentstudien som viser at foreldre som vurderes å ha lav kognitiv fungering sjelden fikk innvilget tilbakeføring, kan ses i sammenheng med analyser fra

⁴ Mor gjennomsnittsalder barn = 5,0 år (SD = 4,162) sammenlignet med 7,4 år (SD = 4,008) $p = 0,001$ og far gjennomsnittsalder barn M = 4,7 (SD = 4,721) sammenlignet 7,16 år (SD = 3,928) $p = 0,007$.

fokusgruppeintervjuene. Her fremkommer det at barnevernsarbeidere opplever endringsarbeid som særlig utfordrende i disse sakene, blant annet fordi «det er ting med foreldrene som ikke kan behandles bort, på en måte» (FG-B 12), eller fordi «du må jo på en måte endre alt med deg selv» (FG-B 11). En samarbeidspartner fra Nav bekrefter noe av det samme:

«Så veiledning har vært forsøkt, det når ikke frem. De tror de er gode foreldre, og så skjer dette her [omsorgsovertakelsen] som de ikke klarer å forstå. Og det tar jo gjerne lang tid med den jobben som skal gjøres i ettertid. For det er vanskeligere å jobbe med behandlingen retta mot mennesker som ikke forstår kognitivt, så det kan være ganske lange og såre prosesser i ettertid» (Nav-ansatt).

Foreldreintervjuene gir lite analysegrunnlag med tanke på kognitiv fungering, og refleksjoner rundt kognitiv fungering opptrer kun et par ganger der to av foreldrene erfarte at de feilaktig ble oppfattet som kognitivt svake, men at det handlet om en konkret helsemessig/medisinsk situasjon.

4.5.3 Mødre, fedre og ulik tilgang til oppfølging

Ovenfor har vi beskrevet funn knyttet til forholdet mellom norsk og annen landbakgrunn og kognitiv fungering, som også synliggjør noen forskjeller mellom mødre og fedre. Som presentert tidligere, ser vi noe variasjon mellom fylker når det gjelder oppfølging til henholdsvis mødre og fedre, som vist i tabell 4.9. Analysene viser at det i de fleste fylkene ikke er statistisk signifikante forskjeller i dokumentert oppfølging av mødre og fedre, med unntak av Innlandet, Troms og Finnmark samt Vestfold og Telemark. Likevel indikerer prosentfordelingen at oppfølging i større grad dokumenteres for mødre enn for fedre, og forskjellen er statistisk signifikant når vi ser alle fylkene samlet (landsbasis). Da viser dokumentstudien at det er dokumentert oppfølging for mødre i 85,2 % av sakene som involverer mødre, og i 64,3 % av sakene som involverer fedre. Dokumentstudien viser også at mødre i større grad får oppfølging fra andre instanser enn det fedre gjør (se tabell 4.10), og at det i større grad er dokumentert veiledning til mødre enn til fedre (se tabell 4.11). Forskjellen gjelder uavhengig av om faren hadde daglig omsorg eller var samværsforelder før omsorgsovertakelsen.

Som det også fremgår av tabell 4.11, viste dokumentstudien at det er dokumenterte tiltak i de aller fleste sakene for mødre (99,2 %) og for fedre (69,2 %), hvor kontrolltiltak var de hyppigst brukte tiltakene. Det var ingen statistisk signifikante forskjeller mellom mødre og fedre når det gjaldt kontrolltiltak. Derimot var det statistisk signifikante forskjeller mellom mødre og fedre når det gjaldt ulike former for samtaler og veiledning.

I fokusgruppeintervjuer med barnevernsansatte er det variasjon i hvorvidt de erfarer å gi likeverdig oppfølging til mødre og fedre. For flere handlet det først og fremst om hvilke foreldre som var mest tilgjengelige, altså lettest å komme i kontakt med, og at

det også kunne være saker der far var mer tilgjengelig enn mor. Noen fortalte også at de var langt mer oppmerksomme på fedrene nå enn tidligere:

«For da var det jo alltid sånn at vi hadde undersøkelse, og da skulle vi liksom ikke kontakte denne faren for han var ikke inne i bildet. Og så begynte det med at det var mer fokus på at jo, vi må alltid kontakte faren» (FG-B 9).

«Vi er veldig på fedrene. De har jo blitt helt neglisjert ... vi er jo bare damer som sitter og skravler med damer, og mange fedre føler seg oversett. De blir ikke nevnt engang. Det provoserer meg» (FG-B 7).

Samtidig problematiseres kontakten med fedre som har utøvd vold og fedre som er fraværende eller utilgjengelige.

«Mange har jo egentlig ikke hatt en farsfigur før plasseringen heller, så det er på en måte fraværende fedre i utgangspunktet. Og da er det jo ikke rart at vi ikke får tak i dem, for de har egentlig aldri vært en del av barnets liv før heller, så det er mye mødre vi følger opp» (FG-B 12).

En annen deltaker uttrykker:

«Jeg synes det er lettere med mødre, sånn sett. Det er akkurat som om de er mer innstilt på kontakt med oss. Nå vet jeg at det er noen unntak, selvfølgelig. Jeg ser jo på lista mi at jeg har mest [mødre], og så er det noen voldelige [fedre] som gjør at det er naturlig at det blir mor vi skal jobbe med.[...] Det er overvekt av omsorgssaker hvor far er død [... og] flere mødre som vil ha kontakt» (FG-B 13).

Av de 18 fedrene vi intervjuet som hadde barn plassert i offentlig omsorg, fortalte flesteparten om at de i liten grad hadde opplevd å få oppfølging av barnevernet. De hadde i ulik grad vært involvert i barnas liv før plasseringen, men alle hadde kontakt med barna, enten som deltidsforelder eller gjennom mer sporadiske treff. Noen fortalte også at de bodde sammen med moren ved plassering. Flere pekte på det de opplevde som en systematisk prioritering av mor, og at de som fedre i mindre grad ble regnet med. Dette gjaldt særlig dersom det var konflikt mellom foreldrene. En av fedrene satte ord på dette: «Jeg har egentlig følt hele veien at barnevernstjenesten ikke har behandlet meg som en likeverdig forelder, som far» (FO18). Også mødre beskrev at fedrene i liten grad hadde fått oppfølging og støtte. Enkelte pekte dessuten på at det ble stilt mindre krav til far enn til mor. En mor forteller:

«Han [far] fikk ikke den hjelpen han skulle ha. Og barnevernstjenesten påla meg å følge opp far i tillegg til barna [...] Altså, de la vel egentlig skylda på meg: at jeg ikke hadde klart å følge opp far godt nok» (MT07).

Det er viktig å understreke at informantene – både mødre og fedre – har svært varierende erfaringer med oppfølging, fra at den er helt fraværende til at den oppleves som god. Samtidig var det også fedre som opplevde seg likestilt med barnets mor. Dette står

imidlertid i kontrast til at flere andre trakk frem at mødre ble prioritert. Det er få beskrivelser i materialet som viser til at mor og far ble likestilt, men én far sa noe om det: «Jeg føler ikke at det har vært noen forskjellsbehandling mellom [meg og] mor til ungen via barnevernet. Der har det vært likt» (FO13).

I intervjuer med fedre som har fått tilbakeføring, kommer det frem at noen fedre opplevde at de måtte bevise mer overfor barnevernet, via utsagn som: «barnevernet trodde mor, ikke meg» og: «barnevernet tar lett mødre i forsvar ... stereotypien er at far er den slemme» (FT03). Videre beskriver noen av disse fedrene at de opplever at mødre får mer omsorg og oppfølging, og at de som fedre var forventet å klare seg selv. Men også her er det eksempler på fedre som er tilfredse og som har god støtte i barnevernet. En far som sluttet å ruse seg og som fikk sønnen tilbakeført, sa det slik: «Jeg er ikke redd for å ha barnevernet i bildet, de har vært fantastiske [...] jeg har kun gode erfaringer med dem» (FT03).

Intervjumaterialet fra mødre og fedre bekrefter mye av det som fremgår av dokumentstudien. Selv om mange foreldre opplevde oppfølgingen som mangelfull, er det likevel en tendens til at fedre får mindre oppfølging enn mødre, og at de erfarer at det stilles mer krav og forventninger til mødre enn til fedre – selv om det også finnes eksempler som nyanserer dette bildet.

4.5.4 Tilrettelegging i oppfølgingsarbeidet

Tilrettelegging fremstår på tvers av materialet som en sentral forutsetning for likeverdig oppfølging, men også som et område som i varierende grad er eksplisitt dokumentert og systematisk beskrevet. Flere av tilretteleggingsbehovene er nærmere behandlet i de foregående delene – særlig språk, kultur og minoritetsperspektiver i punkt 4.5.1, kognitiv fungering og funksjonsnedsettelse i punkt 4.5.2, og ulik tilgang til oppfølging for mødre og fedre i punkt 4.5.3. I dette punktet samles derfor tilrettelegging som et mer overordnet spørsmål om hvordan oppfølgingen tilpasses foreldrenes samlede forutsetninger for å forstå, delta i og nyttiggjøre seg oppfølgingen. Tilrettelegging forstås her i vid forstand. I tillegg til språk-, kultur- og funksjonsrelaterte behov som er behandlet over, rommer begrepet mer praktiske og materielle forutsetninger, som foreldrenes økonomi, helse, arbeidssituasjon og avstand til fosterhjemmet.

Dokumentstudien med barnevernsansatte viser at eksplisitt tilrettelegging særlig fremkommer som språk- og kulturelleterte grep, gjennom bruk av tolk, kultursensitiv veileder og enkelte omtaler av tilpasset informasjon. I tabell 4.18 vises hvor ofte tolk har blitt brukt i forbindelse med forhandlings-/rettsmøtet, samt i hvilken grad det har vært uenighet om bruken av tolk i forbindelse med omsorgsovertakelse og ved tilbakeføring.

Tabell 4.18 Bruk av tolk

	Mor			Far		
	N	n	%	N	n	%
Bruk av tolk i forhandlings-/rettsmøtet	141	29	20,6	95	23	24,2
Uenighet om tolkebruk etter omsorgsovertakelse	140	7	24,1	94	6	26,1
Uenighet om tolkebruk ifm. tilbakeføring	114	1	0,9	78	0	0,0

Når tolk har blitt brukt i forhandlings- og rettsmøter, finnes det en statistisk signifikant høyere andel mødre og fedre som er uenige om bruken av tolk enn det man kan forvente når det gjelder tolkebruk etter omsorgsovertakelse (Fishers eksakte test $p < 0,01$). Når det gjelder bruken av tolk i forbindelse med tilbakeføring, var det uenighet om tolkebruk hos kun én av mødrene (1 %) og ingen av fedrene.

Tilpasning til kognitiv fungering fremkommer også, men i begrenset omfang, og ofte som henvisning til aktuelle tiltak eller anbefalinger snarere enn som dokumentert gjennomført tilpasset oppfølging. I dokumentmaterialet fremstår tilrettelegging dermed ofte som enkeltstående rammegrep rundt oppfølgingen, mer enn som en integrert del av selve veilednings- og oppfølgingsarbeidet. Foreldreintervjuene utvider dette bildet ved å vise at tilrettelegging også handler om hvorvidt oppfølgingen lar seg ta imot i den livssituasjonen foreldrene står i etter omsorgsovertakelsen. Som vist i punkt 4.3.3 kan dette handle om behov for struktur, aktivitet og mestring i hverdagen. I tillegg viser materialet at omsorgsovertakelsen kan få konkrete økonomiske konsekvenser for foreldrene, blant annet gjennom tap av ytelser, endret inntektsgrunnlag eller økte utgifter knyttet til samvær, reiser og kontakt med barnet. Flere foreldre beskrev at den materielle situasjonen i liten grad ble tatt opp som del av oppfølgingen, slik at den kunne bli en barriere for å delta i samtaler, gjennomføre samvær eller nyttiggjøre seg veiledning. En mor formulerte dette slik:

«En viktig ting å ta med er alle pengene man plutselig mister, så burde det vært noe støtte i en overgang. Og oppfølging med det er viktig. Og ansatte i barnevernet kan ikke så mye om økonomi. [...] Her bør det kobles inn personer som kan passe på at dette ikke skjer» (MO03).

Sitatet illustrerer hvordan også materielle forhold fremstår som et viktig område for oppfølging. Forelderen peker på materielle betingelser som kan gjøre oppfølgingen vanskeligere å nyttiggjøre seg, og på behovet for støtte til å håndtere konsekvensene av at familiens økonomiske situasjon endres etter omsorgsovertakelsen. Sammen med funnene om struktur og aktivitet i punkt 4.3.3 viser dette at tilrettelegging også dreier seg om praktiske og hverdagslige forutsetninger for deltakelse i oppfølgingen. Også helse, arbeidssituasjon, avstand til fosterhjem og relasjonen til barnevernstjenesten ble beskrevet som forhold som kunne påvirke foreldrenes forutsetninger for å delta i oppfølgingen. I fokusgruppeintervjuene med barnevernsansatte kommer dette til uttrykk ved at ansatte beskriver tilrettelegging som arbeid med kvalitet i samvær, relasjonsbygging og ivaretagelse, men samtidig peker på at plassering langt unna kan begrense forutsetningene for å arbeide med dette i praksis.

4.6 Oppfølging i tilbakeføringsprosesser: før, under og etter tilbakeføring

Dette temaet handler om tilbakeføring. Vi vil se på hvilke tiltak barnevernet bruker i forbindelse med tilbakeføring, hvordan de jobber både før, under og etter en tilbakeføring, og hvordan foreldre følges opp i etterkant av en tilbakeføring og når gjenforeningsmålet er forlatt.

4.6.1 Oppfølging i forbindelse med tilbakeføring

Det er ulike årsaker til at barn tilbakeføres til foreldrene etter en omsorgsovertakelse, om det er utarbeidet en plan for tilbakeføringen og hva slags oppfølging familiene får i en tilbakeføringsprosess. Blant sakene i dokumentstudien der det forelå vedtak om tilbakeføring (n = 135), var det utarbeidet en plan for tilbakeføringen i 47 % av sakene (63 saker). Det var variasjon i hvilke årsaker som var dokumentert som utløsende for tilbakeføring (se tabell 4.19).

Tabell 4.19 Utløsende årsak til tilbakeføring (N = 134)

	n	%
Endringer ved forelder	24	17,9
Endringer ved barn	0	0,0
Endringer ved barn og forelder	12	9,0
Flytting pga. oppsigelse av plass	34	25,4
Barnet nekter å forlate biologisk hjem	20	14,9
Barnet skal i tiltak som krever opphevelse av omsorgsvedtak	5	3,7
Eget plasseringssted ikke funnet	8	6,0
Uforsvarlig omsorg fosterhjem/institusjon	6	4,5
Barnets ønske	6	4,5
Omsorg plasseres hos den andre forelderen	5	3,7
Annet	14	10,4
Total	134	100,0

Den vanligste utløsende årsaken til tilbakeføring var knyttet til plasseringsstedet, og omfattet nær én tredjedel av sakene (31 %). Dette inkluderte blant annet oppsigelse av plass eller manglende egnet tilbud. Samtaleprosess ble benyttet i 28 av sakene der det var fattet vedtak om tilbakeføring (20 %). Det forelå en statistisk signifikant sammenheng mellom bruk av samtaleprosess og hvorvidt den utløsende årsaken var barnets ønske eller uforsvarlig omsorg i fosterhjem eller institusjon (Fishers eksakte test, $p = 0,02$). I tabell 4.20 presenterer vi videre hvordan en dokumentert plan for tilbakeføring henger sammen med om det foreligger dokumentert oppfølging av mor eller far, samt eventuelle endringer i samvær.

Tabell 4.20 Dokumentert plan for tilbakeføring, oppfølging og justering av samvær

		Dokumentert plan			
		Ja		Nei	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
Dokumentert oppfølging mor [†]	Ja	54	51,4	51	48,6

	Nei	9	31,0	20	69,0
Dokumentert oppfølging far	Ja	27	49,1	28	51,8
	Nei	14	35,9	26	50,9
Samvær oppjustert mor**	Ja	41	57,7	30	42,3
	Nei	22	34,9	41	65,1
Samvær oppjustert far	Ja	15	46,9	17	53,1
	Nei	27	42,9	36	57,1
Samvær nedjustert mor	Ja	2	33,3	4	66,7
	Nei	61	46,9	69	53,1
Samvær nedjustert far	Ja	2	25,0	6	75,0
	Nei	40	43,3	49	56,7

* $p < 0,05$, $p < 0,01$, $p < 0,001$, † $p < 0,100$

Når det forelå en dokumentert plan for tilbakeføring, var det også marginalt statistisk signifikant vanligere at det forelå dokumentert oppfølging av mor ($p = 0,05$) og statistisk signifikant ($p = 0,01$) vanligere at det var foretatt en oppjustering av mors samvær. Vi fant ingen slike forskjeller for far.

En majoritet av barna (62 %) ble tilbakeført til mor, med eller uten ny partner. En knapp femtedel ble tilbakeført til både mor og far, og om lag en sjettedel (16 %) ble tilbakeført til far, med eller uten ny partner. I om lag halvparten av sakene (49 %) forelå det et dokumentert ønske fra mor om oppfølging i forbindelse med tilbakeføring, mens en fjerdedel av sakene (25 %) inneholdt et tilsvarende dokumentert ønske fra far. Tabell 4.21 viser i hvilken grad tiltak er vurdert, og hvilke tiltak som er iverksatt, i saker der det er fattet vedtak om tilbakeføring ($n = 135$).

Tabell 4.21 Tiltak ved tilbakeføring

	Mor			Far		
	N	n	%	N	n	%
Vurdert behov for tiltak før tilbakeføring*	134	60	44,8	93	28	30,1
Kompenserende tiltak iverksatt	109	9	8,3	75	5	6,7
Veiledende tiltak iverksatt	109	29	26,6	75	13	17,3
Kontrollerende tiltak iverksatt	109	5	4,6	75	2	2,7
Uenighet i type tiltak tilbudt	133	5	3,8	92	1	1,1
Avvist tilbud om tiltak	132	1	0,8	93	2	2,2

* $p < 0,05$, $p < 0,01$, $p < 0,001$, † $p < 0,100$

Mange foreldre hadde flere tiltak. I om lag halvparten av sakene var det vurdert tiltak for mor, mens dette gjaldt i underkant av en tredjedel av sakene for far. Forskjellen mellom mor og far var statistisk signifikant ($z = 2,23$, $p = 0,03$). Det mest utbredte tiltaket som ble iverksatt var veiledning, både rettet mot mor og far. Uenighet om typen tiltak som ble tilbudt, samt tilfeller der tiltak ble avslått, forekom i svært liten grad for både mor og far.

Foreldreintervjuene viste at foreldre var opptatt av planer for oppfølging og tilbakeføring. Flere sa at de hadde etterlyst og ønsket seg en slik plan. Noen av de som ikke hadde en plan, ønsket seg den av ulike grunner. En far sa for eksempel: «Jeg savnet en langtidsplan. For eksempel for barna, hva er det man tenker? Tenker man for eksempel

at det kanskje er mulig å få barnet sitt hjem igjen? Hva er det barnevernet tenker? Hva er målet?» (FO13).

Flere foreldre, også noen av de som fikk barna tilbakeført, fortalte at barnevernstjenesten hadde forlatt gjenforeningsmålet, og at de motsatte seg tilbakeføring. Andre var usikre på om barnevernet mente at barna skulle tilbakeføres eller ikke. Foreldre hadde også fått høre at mulig tilbakeføring lå svært langt frem i tid, og de erfarte at barnevernet derfor av flere grunner heller ikke hadde en plan for tilbakeføring. Flere foreldre ønsket seg en slik plan fordi de ønsket seg barna tilbakeført. De fortalte at de hadde etterspurt en plan om tilbakeføring og at de hadde fått uklare svar tilbake, som for eksempel at de (barnevernet) måtte se hvordan det gikk med samværene, eller at de måtte tenke på det. En forelder fortalte at målet i vedtaket var tilbakeføring, men opplevde ikke at barnevernet jobbet for tilbakeføring. En mor uttrykte det slik: «De [barnevernet] bare holdt igjen og holdt igjen. Og tida begynte jo å gå. Og jo mer tid det går, desto vanskeligere blir det» (MT01). Disse utsagnene peker i retning av at foreldre ønsker mer planmessig arbeid for tilbakeføring, og som vi har vist til tidligere, er det også foreldre som etterspør planer i sin kontakt med barnevernet. Flere opplevde at en beslutning om (å jobbe for) tilbakeføring delvis ble motarbeidet av barnevernet, eller at dette var uavklart eller uklart.

Blant de 22 foreldrene vi intervjuet som hadde fått tilbakeført barna etter en omsorgsovertakelse, var det ulike erfaringer med både oppfølging fra barnevernet og med planer for tilbakeføring. Selv om det blant disse foreldrene også var flere som savnet både oppfølgings- og tilbakeføringsplan, eller som opplevde å ha mottatt lite støtte fra barnevernet i tilbakeføringsfasen, var det også foreldre med positive erfaringer. En far uttalte for eksempel: «jeg er glad de [barnevernet] er rundt oss, og kan da dra i noen tråder og hjelpe oss litt, når vi trenger det, og det føler jeg de gjør også» (FT10). De fleste opplevde likevel oppfølgingen etter tilbakeføring som mangelfull. En mor fikk tilbakeført tre barn på ulike tidspunkt etter fem år i ulike fosterhjem. Hun var i kontakt med en gruppe bestående av elleve andre foreldre som også var fratatt barna, og sa at til tross for retten til en tilbakeføringsplan, hadde ingen i gruppen en slik plan. Noen uttrykte at barnevernet ikke hadde som mål å tilbakeføre, og at de derfor ikke utformet en plan om det. Andre uttrykte at selv om retten hadde bestemt at plasseringen skulle være midlertidig og at barnevernet skulle jobbe aktivt med tilbakeføring av barnet, var det ingen tilbakeføringsplan og heller ingen dialog mellom foreldre og barnevern i forkant av tilbakeføringen. Én uttalte for eksempel: «Det er så tydelig skrevet [i lovverket], men barnevernet gjør ikke noe med det» (MO16). En far fortalte at barnevernet hadde en plan for kontakt med ham rett etter omsorgsovertakelsen, men at det deretter dabbet av og at det ble mindre og mindre kontakt etter hvert.

Noen foreldre hadde erfaring med at barna ble tilbakeført selv om det ikke var planlagt eller fulgt opp i forkant. Årsakene var sammensatte og handlet om barnet selv, plasseringen, foreldreskap og annet. En mor sa det slik:

«Det har aldri vært planlagt at noen barn skulle tilbake til meg. Barnevernet bestemte seg for en langtidsplassering med en gang omtrent. Og det har jo aldri vært skrevet noe om tilbakeføringsplan, eller aldri vært jobba mot tilbakeføring i det hele tatt. Når ungene ikke fungerer i fosterhjem, og har vært plassert både i beredskapshjem og fosterhjem, og det går bare en vei med dem, så er det på en måte ikke så mye man kan gjøre unntatt at de får komme hjem til slutt» (MT08).

Noen barn ble flyttet hjem uten en forutgående plan. Både samarbeidspartnere og foreldre beskrev også tilbakeføringer som akutte beslutninger. En mor fortalte at det var forhold i fosterhjemmet som bidro til at tilbakeføringen gikk veldig fort: «For det hasta jo litt med at de skulle ut av fosterhjemmene sine. Ting ble gjort veldig fort (...) Så eldste har jo egentlig bodd her før vedtaket fra nemnda kom» (MT09). I noen tilfeller nektet barna å returnere til fosterhjem eller institusjon etter samvær, slik at det endte med tilbakeføring. Det var også situasjoner der tilbakeføring ble vedtatt i nemd eller tingrett og der barna fikk flytte samme dag. I andre tilfeller igjen hadde det, ifølge foreldrene, vært planer for tilbakeføring, økende samvær og oppfølging, både før flytting skjedde og i tiden etterpå. En far fortalte at nemndsbehandlingen endte med mål om tilbakeføring. På spørsmål om det da ble lagd en plan for tilbakeføringen, svarte han: «En plan og en plan, fru Blom, det ble mye til mens veien gikk. Du må jo vise litt selv og snu litt på hodet og litt sånn der. Det er litt hva man [selv] sier og gjør, ikke sant?» (FT01). I dette tilfellet ble familien fulgt tett, og han hadde mye kontakt med barnevernet i forbindelse med tilbakeføringen og i tiden etterpå. En annen far fortalte om planene for tilbakeføring av datteren. Hun hadde vært plassert på institusjon på grunn av rus/atferdsvansker:

«Og så foreslo jeg at (navn) kunne komme på perm eller noe sånn, eller hjem noen uker, og så skulle hun tilbake igjen (...) Barnevernet (...) var egentlig imot det (...) Så var det litt sånn frem og tilbake. Kanskje hun skal trene på å bo for seg selv. Ja, sånne ting. Holde avtaler. Og så rett etter jul så ombestemte de seg og lot (navn) komme hjem da, første februar. (...) Jeg vet ikke hva som fikk dem til å endre seg, men det var både enighet og uenighet, eller litt sånn frem og tilbake (...) Men om det var barnevernets budsjett som gjorde at de plutselig endret seg, det har vi jo en liten teori om, men det er ingen som har sagt det da» (FT07).

Innholdet i planene og i oppfølgingen så også ut til å variere. En mor fortalte at hun hadde fått en liste over hva barnevernet ønsket av henne, uten at det var ikke angitt hvordan hun skulle oppnå disse målene. En annen fortalte at hovedinnholdet i planen var at hun måtte innrømme omsorgssvikten. Hun uttalte: «Det står ikke noe om hva jeg må jobbe med, eller hva som må bli bedre. Det står kun egentlig at jeg må innrømme» (MO15). En mor som etter hvert fikk tre barn tilbakeført, uttrykte at hun selv mange år etter ikke helt forstod hva barnevernet mente at hun måtte endre på for å få barna tilbakeført, bortsett fra at hun måtte bli «ferdig med en PTSD-diagnose» (MT04).

Barnevernsarbeiderne fortalte at de i noen tilfeller utarbeidet planer for tilbakeføring, la til rette for økende samværsfrekvens og gjennomførte annen oppfølging og veiledning mot tilbakeføring før barna ble flyttet tilbake til foreldre. På spørsmål om hvordan de vurderte hva barn og foreldre trengte av oppfølging etter tilbakeføring, sa de at

oppfølgingen ble drøftet med barn, foreldre og ledelse, og noen nevnte også at slike ting ble drøftet på stormøter med både foreldre og fosterforeldre. En ansatt uttalte:

«For når vi skal begynne med mer og mer samvær, så er det noe med at barna lever i ulike hjem med forskjellige grenser og regler. Og for at de ikke skal stå i en skvis rundt dette, er det fint at de kan gå i litt lik retning. Og sortere hvem som skal gjøre forskjellige ting. Og da opplever jeg at foreldre synes det er fint med sånne møter der alle møtes» (FG-B 8).

Flere fortalte om ulike faser i tilbakeføringsarbeidet, at de for eksempel vanligvis startet med en kartlegging av familiens behov, for deretter å gå videre med veiledning. På den måten erfarte barnevernsarbeidere at det var lettere for dem å vite hva de skulle veilede foreldrene på: «Ja, kartlegging av foreldre i forkant, hva de trenger veiledning på og sånne ting» (FG- B 10). Samarbeidspartnere fremhevet også at planlagt samarbeid var viktig for vellykket tilbakeføring. Én hadde erfaring med at barnevernstjenesten hadde informert de involverte tjenestene om at en tilbakeføring var bestemt, og der flere i fellesskap hadde diskutert hva som måtte være på plass før tilbakeføringen skulle skje. Foreldrene sa noe om sine behov, og de ulike tjenestene sa noe om hva de kunne bidra med. I tillegg til praktiske behov knyttet til tilbakeføringen, mente de at det var viktig å forberede foreldre på å få tilbake et eller flere barn som har bodd borte i kort eller lang tid. Et tema som gikk igjen både i foreldreintervjuene og i fokusgruppene med barnevernsansatte og samarbeidspartnere, var det å tåle å stå i avvisning fra barnet. En samarbeidspartner fra familievernnet sa dette var en viktig forberedelse før tilbakeføring:

«Vi kan snakke om hva de skal gjøre hvis barnet avviser dem. Vi kan normalisere, snakke om at det skjer med barn iblant, trygge de på at det ikke er farlig.»

Å ikke gape over for mye, eller å gå for fort frem med tilbakeføring, var noe som også ble trukket frem av en av de barnevernsansatte, som nevnte at det ble tatt små skritt i arbeidet for tilbakeføring. En beskrev det på denne måten:

«Jeg tror ikke det vil være nyttig for foreldrene å ha for høye mål []. Fordi det mestrer de ikke. Man må begynne i det små. Sånn at de får til ting. At de mestrer. Finne ut hva de er gode på. Hva kan barnet klare å se i deg liksom, når det for eksempel kommer på samvær. Hva kan de skryte av når de kommer hjem til fosterforeldrene og til venner» (FG-B3).

En mor fortalte også at barnevernet først ikke hadde planer om tilbakeføring. Senere, da tilbakeføringen ble bestemt av retten, mot barnevernets innstilling, og retten bestemte «...at han her skal tilbakeføres (...) da var barnevernstjenesten veldig villig til å komme med en plan. Og planen var bra» (MT02). Hun husket ikke helt konkret hva innholdet i planen var, men den inneholdt flere tiltak som skulle lette tilbakeføringen, og støtte barn og foreldre i flyttingen. Planen ble vurdert og evaluert kontinuerlig. Ikke minst inneholdt planen blant annet en gradvis økning av samvær og gradvis nedtrapping av tiltak etter tilbakeføringen. Mens noen foreldre erfarte at de og barnevernet hadde samme

mål hele veien, mente andre at «veien blir jo til mens man går» (MT03). Det gjaldt både for tilbakeføring, for planene for dette og for den oppfølgingen foreldre fikk underveis.

Noen av de barnevernansatte sa også at tilbakeføring ikke nødvendigvis alltid var bestemt eller avgjort i pågående saker. I mange saker prøvde de seg litt frem før de kom til konklusjonen, og det kunne være vanskelig for både foreldre og ansatte. Denne usikkerheten ble diskutert i en fokusgruppe der barnevernet uttrykte at de hele tiden måtte gjøre vurderinger av hvor sannsynlig tilbakeføring var:

«Der det er lett å tenke at holder vi de [foreldrene] for narr når de går og tenker at 'når barnet kommer tilbake [hjem', men der] vi er mer usikre. Og da har jeg måttet være tydelig på at det ikke er noen garanti for at barnet skal flytte tilbake. Og det er klart at det gjør noe med dem. For det er jo den der balansen med å ha det håpet. Det er jo også noe som holder de oppe. Men samtidig så skal en jo ikke holde de for narr. Så nei, det er vanskelig» (FG-B 9).

Sitatet tydeliggjør et dilemma knyttet til å balansere mellom å opprettholde foreldrenes håp og tilbakeføring, og samtidig være tydelige på barnevernets vurderinger, som i dette tilfellet var at tilbakeføring ikke var garantert. Å avklare tilbakeføring kan være vanskelig for barnevernstjenesten. Samtidig viser fokusgruppene at en manglende avklaring om barnets fremtidige omsorgssituasjon kan skape uro og belastning for alle involverte parter. Når tilbakeføring er uavklart, kan det også bidra til eller forsterke lojalitetskonflikter som allerede er der, hvor barnet blir stående i en dragkamp mellom tilknytning til fosterhjemmet og ønsker om å flytte tilbake til foreldrene:

«Det er noe med å få landa det [...] at hvis foreldre, barn og fosterfamilie får lande i at det er her vi skal være. For dette tror jeg påvirker samværene også. [...] Jeg vil egentlig hjem, men jeg vil være her også. Det strevet ser jeg har økt hos noen barn. [...] Jeg får så lyst til å si ikke tenk på det – du skal bo her. De må liksom stå i den dragkampen mellom fosterhjem og foreldre. Fordi det biologiske prinsippet er så viktig, og det kjenner jeg blir litt sånn ...» (FG-B 9).

Barnevernsarbeiderne fremhevet også at det var viktig å ha troen på at en tilbakeføring skulle gå bra, og at de var opptatt av foreldrenes styrker dersom de gikk inn for en tilbakeføring. En slik tro og optimisme kunne være vanskelig å mobilisere dersom de ikke helt hadde troen, slik en annen barnevernsarbeider uttrykte det:

«Vi heier jo på dem, og så ser en det positive og tenker at dette kan gå bra. Og så plutselig så gjør de et eller annet og ting raser ned igjen. Og så klarer de ikke helt å forstå det, og så blir de så forferdelig lei seg, på grunn av at vi ikke holder det vi lover» (FG-B 7).

Noen ganger mente barnevernsarbeiderne at tilbakeføring ikke var en god idé. I slike tilfeller var det vanskelig å jobbe for tilbakeføring, som én sier: «Nei, jeg tenker noen ganger, er dette noe du egentlig tror på eller sier du det bare for at foreldrene skal kjenne mestring?» (FG-B 11). Økt oppmerksomhet på tilbakeføring har også skapt situasjoner der

barnevernet har gitt uttrykk for at barnet skal vokse opp i fosterhjemmet, men at det likevel skjer en tilbakeføring som kan oppleves som et tillitsbrudd overfor barnet. Ingen foreldre tematiserte dette, men noen nevnte at barna kunne oppleve utrygghet etter en tilbakeføring. En mor sa det slik:

«Og så tror jeg også det ligger litt i det at han er veldig utrygg. Og han ble jo tatt på skolen. Og ... Hva skal tilse at de plutselig ikke skal komme og ta meg igjen?» (MT08).

Hvorvidt foreldre fikk støtte fra fosterfamilien og eget nettverk i forbindelse med tilbakeføring, var et tema flere var opptatt av. Noen fikk lite støtte fra fosterforeldre og familie/nettverk i en tilbakeføringsprosess, mens andre fikk mer støtte, og opplevde at både familie og fosterfamilien bidro til å få til en god overgang. I dokumentstudien kom det frem at besøkshjem eller tidligere fosterhjem fungerte som støtte, og i enkelte saker ble det avholdt møter eller satt inn tiltak der familie og nettverk inngikk som del av forberedelsen til tilbakeføring. I noen saker fremkom også samarbeid med familie eller nettverk som del av planleggingen rundt barnets situasjon og overgangen hjem. Samtidig var det få saker der slike familie- og nettverksorienterte elementer ble omtalt i denne fasen.

Det å mobilisere nettverket som en del av tilbakeføringsarbeidet, var også noe flere barnevernsansatte snakket om. Et eksempel på dette kom fra en av de ansatte:

«I den tilbakeføringen vi jobber med nå har vi prøvd å bruke nettverk, også er vi så heldige at vi har et fosterhjem som vil være i barnets liv i etterkant. Som besøkshjem. [...] Hvis vi får det gjennom økonomisk da. [...] Om det kommer til å fungere for fosterhjemmet, for jenta, det er jo vanskelig [å vite]. Så det er alltid sann at vi prøver å finne nettverk og bygge opp rundt det, så det skal være mest mulig stabilt før hun drar hjem» (FG- B3).

Familieråd var også en metode flere barnevernsansatte trakk frem for å mobilisere nettverket i en tilbakeføringsfase. Flere sa de hadde gode erfaringer med det – én sa for eksempel:

«I en sak vi nettopp hadde, jobbet vi med familieråd. Så den tilbakeføringen tok lang tid ... lang tid. Vi jobba todelt [...] jobba strukturert med å få økt samvær [...] hadde veiledning med fosterforeldre, var på oppfølgingsbesøk. [...] Og så var jeg hjemme hos foreldre, ok, nå blir det lengre samvær, hva trenger dere for å få til det ...» (FG-B 4).

I denne saken var barnevernet opptatt av å forberede alle parter og bidra til en god dialog mellom foreldre og fosterforeldre, og samtidig trygge barnet på at det er lov å føle tilhørighet til to hjem.

I noen av dokumentene hvor det ble vedtatt tilbakeføring, ble det nevnt ulike aktører som hadde bidratt i arbeidet med å forberede tilbakeføring og hjemflytting. Tekstutdrag viste at det kunne være: BUP, DPS, skole, PPT, Nav, rustjeneste, familievernkontor, sakkyndig, fosterhjem og besøkshjem, og i enkelte saker også LOS,

familieveileder, miljøarbeider/miljøterapeut og barnevernstjenesten i ny eller fremtidig kommune. Aktørene fremkom oftest som del av parallelle oppfølgingsløp rundt familien, der ulike instanser bidro inn mot ulike behovsområder som psykisk helse, skole, rus, økonomi, bolig og praktisk støtte. I et begrenset antall saker ble aktørene nevnt som del av samarbeidsmøter eller andre møtefora. I flere saker ble det henvist til ulike instanser som skulle gi oppfølging som del av forberedelsen til tilbakeføring. I andre saker ble aktørene beskrevet mer som del av et støtteapparat rundt familien, uten at det ble beskrevet nærmere hvordan samarbeidet faktisk var organisert.

4.6.2 Oppfølging etter tilbakeføring

Både ansatte i den kommunale barnevernstjenesten og flere av foreldre mente at familiemedlemmene hadde behov for oppfølging både av barnevernstjenesten og andre tjenester etter tilbakeføring. Noen også i lang tid, men det ble understreket at oppfølgingen måtte vurderes konkret for hver enkelt og tilpasses det enkelte barnets og den enkelte familiens situasjon.

Dokumentstudien viste at blant sakene der det forelå en beslutning om tilbakeføring (n = 135), var behov for tiltak etter tilbakeføring vurdert i 86 saker (64 %) når det gjaldt mor, og i 37 saker (40 %) når det gjaldt far. Forskjellen i andeler mellom mødre og fedre var statistisk signifikant ($z = 3,55$, $p < 0,01$).

Videre fremkom det i dokumentstudien at svært få foreldre avviste tilbud om tiltak etter tilbakeføring i de sakene der de var vurdert. Dette gjaldt 1,1 % av fedrene og 3,9 % av mødrene. I de sakene der foreldre avviste tilbud om tiltak, ble barna tilbakeført uten videre tiltaksoppfølging, til tross for barnevernstjenestens anbefalinger om fortsatt oppfølging etter tilbakeføring. Foreldrene ble i disse tilfellene oppfordret til å ta kontakt med barnevernstjenesten dersom situasjonen eller behovene skulle endre seg.

Nemnda ga i tillegg anbefaling om tiltak som var nødvendige i 73 saker (54,5 %) når det gjaldt mor, i 32 saker (34,4 %) når det gjaldt far, og i 52 saker (38,8 %) når det gjaldt barnet. Det ble videre undersøkt i hvilken grad ulike former for tiltak faktisk var iverksatt etter tilbakeføring, samt om det forelå planlagte tiltak som ikke var blitt igangsatt. Dette ble analysert separat for mor, far og barn. Antall og prosentandel for de ulike kategoriene er presentert i tabell 4.22.

Tabell 4.22 Iverksatte tiltak og planlagt, men ikke igangsatt etter tilbakeføring

	Mor				Far				Barn			
	Iverksatt		Planlagt ikke igangsatt		Iverksatt		Planlagt ikke igangsatt		Iverksatt		Planlagt ikke igangsatt	
	n	%	N	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kompenserende	7	7,6	30	22,2	2	3,3	11	11,8	7	7,5	34	25,4
Veiledning	16,3	23,7	43	32,3	10	83,9	17	18,3	9	9,6	22	16,4
Kontrollerende	3	2,2	8	6,0	1	0,7	4	4,3	2	1,5	2	1,5

4.6.2.1 Ulike oppfølgingsbehov etter tilbakeføring

Både fedre og mødre beskrev behov for oppfølging på flere områder etter tilbakeføring. Både foreldre og barn fortalte om stor utrygghet, om utenforskap, stigmatisering og om vanskelige situasjoner etter at barna hadde flyttet hjem. En mor uttalte:

«Altså 4-12 [nå bvl. § 5-1]-spøkelset. Det er enda noen år til han er 18, hvis du skjønner [... Gutten] han liker ingen: lærere og assistenter, alt går inn sammen med potten med 'I don't like you anymore', ha dere vekk. Og det gjør det også veldig vanskelig å gå på skolen. Og, liksom, med fem skolebytter til et sårbart barn. Og så er det jo også noe med det da, at barn som bor i fosterhjem [...] De vet de er annerledes. De vet at folk kikker på dem på noen måter. De vet, liksom, at de er forferdelig, spesielt i den alderen der, den fjortis-alderen, hvor du kjenner på at du er annerledes uansett. Du er i hvert fall annerledes når du er et barnevernsbarn, og også etter du er hjemflyttet, sant vel. Du er fremdeles den [som er] annerledes. Hvis du begynner [...] i samme klassen som du var i før, så er det jo 50 000 spørsmål. 'Hvor har de vært? Hvorfor det?' For de har jo snakka med sine foreldre, [og da har de fått] forklart at det er jo stigmatiserende både for han, men også for foreldre» (MT04).

Flere foreldre fortalte om barn med store utfordringer, både skolemessig, psykisk og sosialt. En del foreldre opplevde også at barna hadde med seg traumer som følge av å ha blitt flyttet fra foreldrene. Flere fortalte også om hvordan søskenrelasjoner ble utfordret på nye måter da barn flyttet hjem, og hvordan familiedynamikken ble utfordret på måter som var vanskelige å håndtere. Foreldre snakket også om ulik grad av egen sårbarhet eller hjelpebehov, og om utfordringer knyttet til å få et barn hjem som var flere år eldre enn da det flyttet ut. Samtidig var det også foreldre i utvalget som hadde fått tilbakeført yngre barn, med færre vansker og bedre fungering. Foreldrene mente at disse barna ofte trengte mindre omfattende eller mer kortvarig støtte i overgangen fra fosterhjem til hjem. I tillegg ble det vist til oppfølgingsbehov knyttet til samlivsproblemer, utfordringer i foreldrerollen og krevende foreldresamarbeid etter tilbakeføring.

Et annet behovsområde som ble trukket frem, knyttet seg til økonomiske utfordringer etter tilbakeføring. Flere foreldre fortalte at de fikk økte utgifter fordi barna trengte mat, klær, utstyr, aktivitetstiltak osv., og at de manglet nødvendige økonomiske midler til å betale for alt. De fortalte at barnerommet trengte oppgradering ettersom barnet kunne være flere år eldre ved tilbakeføring enn da omsorgen ble tatt. En problemstilling som gikk igjen i flere intervjuer, var at det tok tid etter tilbakeføring før de fikk på plass økonomiske stønader, som for eksempel barnetrygd. Flere hadde antatt at barnetrygden ville komme på plass da de fikk barnet hjem, ettersom den «automatisk» ble stoppet ved omsorgsovertakelsen.

Også barnevernsansatte fremhevet betydningen av økonomisk stabilitet og pekte på at mange foreldre opplevde økonomiske utfordringer ved tilbakeføring. De pekte blant

annet på at økonomisk utrygghet kan gjøre det vanskeligere for foreldre å nyttiggjøre seg andre hjelpetiltak, slik dette sitatet illustrerer:

«Det er viktig å stable foreldrene på bena økonomisk. Hvis du ikke har økonomisk trygghet, så klarer du ikke å ta imot veiledning. Du må liksom kunne koble av fra andre bekymringer for å klare å ta imot den veiledningen med hele deg. Vi hadde for eksempel en mor som ikke kunne ta imot barnet hvis hun fortsatte å bo der hun bodde. Så da gikk vi på visninger sammen. Vi ble både flyttebyrå, kjøpte møbler, og ryddet. Det var egentlig en fin prosess, og mor var jo så lykkelig for den jobben vi gjorde» (FG-B 8).

Selv om denne moren fikk hjelp og støtte fra barnevernet, var det flere foreldre som opplevde de økonomiske forholdene som krevende, og det var også vondt for dem å erfare at barnet fikk økonomiske muligheter i fosterhjemmet som de selv ikke hadde muligheter til å gi.

4.6.2.2 Bekymring for ny omsorgsovertakelse

Et gjennomgående tema i foreldrenes erfaringer er fortellinger om frykt for å miste omsorgen for barna igjen. Flere vegret seg for å vise sårbarhet og be om hjelp, fordi de var redde for å synliggjøre hjelpebehov til barnevernstjenesten. Slik som denne faren, som fortalte:

«Jeg var veldig sårbar. Men utad så viste jeg et jernfjes. For utad kunne jeg ikke vise sårbarhet. Jeg kunne ikke fortelle at dette var vanskelig. Det er vanskelig for meg som pappa. Å vite hvordan jeg skal lage alle reglene. Hvordan skal jeg... Ja, altså alle millioner av spørsmål som meldte seg. Fordi at hvis du viste en sårbarhet, så ble du på en måte (...) diskvalifisert igjen, liksom. Da kjente jeg liksom på frykten for at de da kan ta ungene igjen. Så det var ... Jeg sliter den dag i dag. Jeg kan ikke la det ligge for mye oppvask. Jeg kan ikke la det ligge litt klær. Jeg må alltid ha alt på stell» (FT02).

Noen erfarte at frykten avtok etter hvert som de så at det gikk greit, selv om de var usikre og redde i starten. Andre klarte å være mer åpne med barnevernstjenesten om egne behov for oppfølging til tross for å være i en sårbar situasjon, slik en mor sa:

«De må jo komme. De må jo være her nå. De må vite hvor dårlig mor jeg er nå. De må følge med. De må komme på hjemmebesøk. De må snakke med gutten. De må hjelpe meg å sende ham til psykolog eller stå for betaling av dette. Jeg står jo på bar bakke. De sier: 'Du klarer deg fint'» (MT05).

Denne moren uttrykte en usikkerhet og liten tro på mestring av morsrollen, selv om barnevernet mente det gikk fint. Usikkerheten som flere andre foreldre kjente på med hensyn til om de igjen kunne bli fratatt omsorgen hvis de ba om hjelp, kunne føre til at noen foreldre forsøkte å fremstå som om de mestret. Dette til tross for at de opplevde utfordringer på ulike områder etter tilbakeføringen.

4.6.2.3 Variasjon i oppfølging og samarbeid med barnevernet

Noen foreldre sa de fikk god hjelp etter tilbakeføring. Mange av foreldrene opplevde likevel å få lite oppfølging etter tilbakeføringen, eller «veldig lite etterhjelp», som en mor (MT06) betegnet det. Flere opplevde også at barnevernet var problemorientert og ønsket at det skulle være mer ressursorientert. Opplevelsen av en problemorientering kan sees i lys av at barnevernet i flere av sakene hadde iverksatt kontrolltiltak etter tilbakeføring, som for eksempel rustesting. Samtidig hadde flere av foreldrene hatt en rekke hjelpetiltak etter at barna kom hjem. En far fortalte om god hjelp, at det hadde vært flere uforutsette hendelser underveis som han drøftet med barnevernet og med andre tjenester, og at han hadde fått ulike hjelpetiltak som inkluderte foreldreveiledningskurs, behandling og rustesting. Han opplevde at oppfølgingsbehovet hadde blitt drøftet kontinuerlig sammen med både familieterapeut og barnevernet, også etter tilbakeføring. Han opplevde å bli hørt og fikk også avslutte rustesting etter at han ba om det. Noen av foreldrene som opplevde å få lite oppfølging, savnet mer emosjonell, praktisk og økonomisk støtte, andre opplevde at oppfølgingen kom sent i gang. Denne opplevelsen hang sammen med at hverdagene kort tid etter tilbakeføring kunne oppleves krevende, slik denne moren uttrykte:

«Ja, men det er jeg veldig åpen på, at jeg både trenger og vil ha det [oppfølging]. For det er jo, som jeg sier, det er som å plutselig få en 14-åring i hus som har sine utfordringer, så da er det greit å kunne få litt råd hvis ting oppstår» (MT10).

Det var særlig foreldre som hadde hatt samarbeidsproblemer mens barnet var under barnevernets omsorg, som erfarte at barnevernet ga lite oppfølging etterpå. Noen opplevde at barnevernstjenesten trakk seg ut, til tross for at de etterspurte mer oppfølging.

Barnevernansatte beskrev oppfølging etter tilbakeføring som ressurskrevende, og fremhevet at behovene varierer betydelig mellom foreldre. For en del barnevernstjenester betød også tilbakeføring at foreldrene ble overført til et annet team som jobber med tiltak. Det kunne bidra til et organisatorisk skifte som gjorde at foreldrene ikke hadde den relasjonen som de hadde hatt til kontaktpersonen mens barnet var under omsorg: «Da er det et brytningspunkt, og da opplever vi at det ikke er samme relasjon der, så det er bare sånn: nei takk, og da mister vi dem litt» (FG-B 8). Sett i forhold til tidligere funn om at noen foreldre ønsker et bytte av saksbehandler etter en omsorgsovertakelse, viser dette at det både kan være tjenlig og uheldig med et slikt bytte.

Funnene viser at mens noen foreldre opplevde å få omfattende og koordinert oppfølging og bli lyttet til, erfarte andre at de fikk lite oppfølging. Samtidig aktualiserer dette et mer grunnleggende spørsmål om hva som forstås som oppfølging, all den tid tiltakene kan variere fra kontrollorienterte tiltak til mer foreldrestøttende og relasjonsbaserte former for hjelp.

4.6.2.4 Frivillighet og motstand mot oppfølging etter tilbakeføring

De barnevernsansatte omtalte oppfølging etter tilbakeføring i hovedsak som frivillige hjelpetiltak, hvilket betyr at foreldre selv kan velge om de ønsker oppfølging. De opplevde videre variasjon i hvor stor grad foreldre så behov for oppfølging etter at de fikk barnet hjem. Selv om de erfarte at mange foreldre hadde behov for og takket ja til oppfølging, valgte noen foreldre å avslutte oppfølgingen etter kort tid, eller de ga uttrykk for at de klarer seg selv:

«Det har vært de som på en måte får tilbakeføring og sier nei takk og farvel til oss, og sier de vil klare seg selv, at det er en ny start. Og så er det de som forstår at dette blir en stor endring i livssituasjonen, både for dem og barnet, sånn at de gjerne takker ja til både veiledning og samarbeid med oss rundt støttetiltak som besøkshjem ... og SFO, støtte til å dekke det – noen er jo alene og har dårlig økonomi» (FG-B 11).

Det kommer også frem at barnevernstjenestene i utgangspunktet kan være skeptiske til tilbakeføringen, noen ganger på grunn av store behov knyttet til barnet, og en bekymring for om foreldrene vil klare å ivareta behovene – og om de vil ta imot tiltak som vurderes som nødvendige:

«I den siste tilbakeføringssaken landet vi til slutt på å gå med på det i samtaleprosess, men vi var veldig usikre. Der var det barn med veldig store behov, og vi er usikre på om mor klarer å ta imot hjelpetiltakene» (FG-B 13).

Sitatet synliggjør at hjemflytting noen ganger ledsages av et behov for omfattende hjelpetiltak. Dette kan særlig utfordre foreldrene som er motvillige til å ta imot og samarbeide med barnevernet om nødvendige tiltak. Det å ta imot hjelpetiltak fra barnevernet etter en tilbakeføring er i utgangspunktet frivillig, og det er dermed opp til foreldrene hvorvidt de ønsker oppfølging:

«Det forutsetter jo velvillighet til å ta imot hjelpetiltak. Det er opp til dem. Alle sier de vil (ha tiltak) ved tilbakeføringstidspunktet, fordi de tenker det er viktig for å få medhold. Men så er jeg mer usikker på hvor mye de tar imot i praksis i etterkant. Og hvor kort tid det går før de sier 'Nei, nå trenger vi ikke mer hjelp'. De kan velge å si nei» (FG-B 12).

Barnevernsansatte beskrev også at nemnda noen ganger legger føringer for hva slags oppfølging og støtte familien må ta imot etter en tilbakeføring for å sikre at barnets omsorgsbetingelser ivaretas. Til tross for at det er en bestemmelse fra nemnda, er det ikke gitt at foreldrene nødvendigvis følger dette opp, slik dette utsagnet illustrerer:

«Det at nemnda kan gi noen føringer kan være viktig. For eksempel i fjor hadde jeg en sak der nemnda hadde sagt litt om det; om familieveileder, et delt foreldreskap og familieråd. [...] Er det liksom gitt at da ønsker foreldrene oppfølging etterpå, når

de har fått barnet tilbake? [...] De hadde egentlig ikke lyst på noe oppfølging etterpå, men nemnda var veldig tydelig» (FG-B 4).

Noen barnevernsansatte pekte på at selv om foreldre ikke ønsket kontakt etterpå, hadde de likevel klart å overtale foreldre til å ta imot hjelpetiltak og opprettholde kontakten etter hjemflytting. Én eksemplifiserte dette: «Jeg tror mammaen her var litt klar for å gi slipp på barnevernet, men så forklarte vi at når vi har hatt omsorgen for dette barnet, så må vi følge opp» (FG-B 13). I denne saken var det ikke snakk om omfattende tiltak, men fra barnevernet var det et ønske om å sikre og koordinere slik at tilbakeføringen ble vellykket. Selv om barnevernet i liten utstrekning foreslår muligheten for tvungne hjelpetiltak, kunne det likevel være spesielle tilfeller der dette ble gjennomført etter en tilbakeføring, slik en barnevernsansatt fortalte:

«Jeg har også vært med på at vi har gått inn for tvungne (pålagte) hjelpetiltak der vi har vært sånn halvveis i tvil. Da hadde vi tvungne hjelpetiltak i over et år. Men de fleste opplever jeg sier ja til hjelpetiltak, og så går det noen måneder også sier de at de klarer seg selv» (FG-B 11).

Samlet peker funnene på behov for oppfølging på flere områder, både med hensyn til foreldrerollen, emosjonelt og økonomisk. Samtidig løftes det frem erfaringer med en redsel for å vise sårbarhet, i frykt for at foreldre igjen skal bli fratatt omsorgen for barna. Det kvalitative intervjumaterialet viser at det varierer hvorvidt foreldre tar imot oppfølging etter en tilbakeføring. Derimot viser dokumentstudien at nesten alle foreldre takker ja til tiltak som tilbys, og avvisning av tiltak forekommer sjelden. Selv om oppfølgingstiltak avvises, til tross for barnevernets anbefalinger, gjennomføres likevel tilbakeføringen. Dette understreker at frivillighet fremstår som et viktig prinsipp i oppfølgingsarbeidet når tilbakeføring er bestemt.

4.7 Når gjenforeningsmålet er oppgitt

Funnene i denne studien viser at gjenforeningsmålet er oppgitt i en mindre andel av sakene, men at et oppgitt mål ikke utelukker at gjenforening kan skje senere. I dokumentstudien var gjenforeningsmålet oppgitt i 10,9 % av sakene (se tabell 4.23). Rutinene for hvordan foreldre følges opp når gjenforeningsmålet er oppgitt, varierte mellom barnevernstjenestene. Samtidig beskrev foreldre at det for mange var uklart om gjenforeningsmålet faktisk var oppgitt eller ikke.

Tabell 4.23 Årsak til omsorgsovertakelse der gjenforeningsmålet var oppgitt

	Antall totalt (N= 266)		Gjenforeningsmålet forlatt (n = 29)		Fishers eksakte test
	n	%	n	%	p
Vold	125	47,0	13	10,4	0,85
Seksuelle overgrep	7	2,6	1	14,3	0,56
Praktisk omsorg	38	14,3	0	0	0,02
Emosjonell omsorgssvikt	83	31,2	12	14,5	0,21

Rus forelder	75	28,2	4	5,3	0,08
Mental helse forelder	108	40,1	10	9,3	0,55
Høyt konfliktnivå	25	9,4	1	4,0	0,33
Særskilte behov barn	46	17,3	5	10,9	1,00
Uspes. mangel omsorgskomp.	17	6,4	1	5,9	0,70

I 229 saker (86,1 %) ble det forventet gjenforening etter et langvarig opphold, mens det i 8 saker (3 %) ble forventet gjenforening etter et kortere opphold. Sakene der gjenforeningsmålet var oppgitt, utgjør dermed en liten del av dokumentmaterialet, men aktualiserer et særskilt spørsmål om hva oppfølging av foreldre skal være når den ikke lenger primært orienteres mot tilbakeføring. Det forelå ingen statistisk signifikante forskjeller i vurderingen av om gjenforeningsmålet var oppgitt når dette ble sett opp mot barnets alder, kjønn eller nasjonalitet. Analysene viste imidlertid at gjenforeningsmålet statistisk signifikant sjeldnere var oppgitt i saker der mangel i praktisk omsorg var registrert som årsak til omsorgsovertakelsen, og det var også en tendens til at gjenforeningsmålet sjeldnere var oppgitt i saker der rus hos forelder var registrert som årsak.

Surveyen til barnevernsledere viser at rutiner for oppfølging i slike situasjoner varierer mellom barnevernstjenestene. På spørsmål om tjenesten hadde rutiner for hvordan foreldre kan følges opp når gjenforeningsmålet er oppgitt, svarte 37 % at de hadde skriftlige rutiner, 30 % at de hadde rutiner som ikke var nedfelt skriftlig, 30 % at de ikke hadde slike rutiner, og 3 % svarte at de ikke visste. Det ble ikke funnet statistisk signifikante sammenhenger mellom fravær av rutiner og kommunestørrelse, region eller hvorvidt tjenesten hadde øremerket stilling til oppfølging av foreldre. Dette tyder på at variasjonen i rutiner ikke uten videre kan forklares av organisatoriske kjennetegn ved tjenestene, men må forstås som uttrykk for ulik grad av formalisering av oppfølgingsarbeidet i denne fasen.

Dokumentstudien gir også et bilde av hvilke tiltak som blir synlige i sakene der gjenforeningsmålet var oppgitt (se tabell 4.24).

Tabell 4.24 Tiltak der gjenforeningsmålet var oppgitt

	Mor (N = 266)		Far (N = 184)	
	n	%	n	%
Antall totalt	29	10,9	23	12,5
Økonomisk støtte	0	0,0	2	8,7
Nettverk/familiearbeid	1	3,4	2	8,7
Samarbeidsmøter barnet	3	10,3	1	4,3
Veiledning omsorgsendring	6	20,7	5	21,7
Veiledning annet	3	10,3	1	4,3
Kontrollerende tiltak	15	51,7	13	56,5
Samarbeid andre instanser	0	0,0	0	0,0
Råd og veiledning	0	0,0	0	0,0
Kontor-/telefonsamtaler	9	31,0	3	13,0

Det mest vanlige dokumenterte tiltaket når gjenforeningsmålet er oppgitt, var kontrollerende tiltak, både for mødre og fedre. Slike tiltak var dokumentert i 15 saker for

mødre (52 %) og 13 saker for fedre (57 %). Veiledning rettet mot omsorgsendring var dokumentert i 6 saker for mødre (21 %) og 5 saker for fedre (22 %), mens tiltak som eksplisitt var omtalt som kontor- eller telefonsamtaler, var dokumentert i 9 saker for mødre (31 %) og 3 saker for fedre (13 %). Økonomisk støtte, samarbeid med andre instanser og råd og veiledning fremkom i liten eller ingen grad som dokumenterte tiltak i disse sakene. Sammenlignet med saker der gjenforeningsmålet ikke var oppgitt, var annen form for veiledning signifikant sjeldnere dokumentert for mødre (10 % vs. 38 %; $\chi^2 = 11,17$, $p < 0,01$). Videre var kontor- eller telefonsamtaler signifikant sjeldnere dokumentert for fedre i saker der gjenforeningsmålet ikke var oppgitt (13 % vs. 36 % $\chi^2 = 4,80$, $p = 0,03$).

Samlet peker dette mot at oppfølgingen i saker der gjenforeningsmålet er oppgitt, slik den fremkommer i avgjørelsene, i begrenset grad fremstår som orientert mot praktisk støtte, koordinering eller bredere foreldrestøtte. Når tiltak er omtalt, gjelder de særlig kontroll, samtaler og noe veiledning. Dette betyr ikke nødvendigvis at foreldrene ikke følges opp, men avgjørelsene gir et begrenset bilde av oppfølgingens innhold utover kontroll- og samtalebaserte kontaktformer. Funnene aktualiserer derfor en særskilt spenning i oppfølgingsarbeidet. Når gjenforeningsmålet er oppgitt, kan oppfølgingen få et annet innhold enn tilbakeføringsrettet endringsarbeid, samtidig som sakene ikke nødvendigvis er endelig avklart med hensyn til barnets fremtidige omsorgssituasjon.

Et sentralt funn er at et oppgitt gjenforeningsmål ikke nødvendigvis innebærer at barnet ikke senere tilbakeføres. I dokumentstudien ble tilbakeføring besluttet i 12 av de 29 sakene der gjenforeningsmålet var oppgitt, tilsvarende 41,4 %. Det forelå heller ingen statistisk signifikant forskjell mellom saker der gjenforeningsmålet var oppgitt og saker der det ble besluttet tilbakeføring ($\chi^2 = 1,14$, $p = 0,29$). Dette innebærer at et oppgitt gjenforeningsmål ikke fremstår som et klart skille mellom saker der tilbakeføring er uaktuelt og saker der tilbakeføring senere kan bli besluttet. I de 12 sakene der barnet ble tilbakeført etter at gjenforeningsmålet var oppgitt, fremstår tilbakeføringene dessuten i hovedsak som utløst av andre forhold enn dokumenterte endringer hos foreldrene. Flytting som følge av oppsigelse av plass var den hyppigste enkeltkategorien, mens kun én sak var kodet med endringer hos forelder som utløsende årsak. Gitt det lave antallet saker må funnene tolkes med varsomhet, men fordelingen indikerer at tilbakeføring i denne undergruppen ofte ikke var resultat av en planlagt og tilbakeføringsrettet oppfølgingsprosess. Snarere synes flertallet (11 av 12) av tilbakeføringene å være knyttet til forhold ved plasseringsforløpet, særlig flytting som følge av oppsigelse av plass, heller enn til dokumenterte endringer hos foreldrene.

Foreldreintervjuene viser at det kan være uklart for foreldre om barnevernstjenesten arbeider mot tilbakeføring, eller om gjenforeningsmålet i realiteten er oppgitt. Flere foreldre beskriver usikkerhet rundt hva barnevernstjenesten faktisk vurderer som mulig, og hvilke mål oppfølgingen er rettet mot. Blant de få foreldrene som forteller at gjenforeningsmålet er oppgitt, varierer erfaringene. Noen beskriver at det er

vanskelig å ta imot veiledning når oppfølgingen bygger på et premiss om at de skal akseptere en foreldrerolle på avstand:

«Det er jo det de vil veilede meg på, at jeg skal godta at plasseringen skal være varig [...] Og det er derfor veiledningen faller i grus fordi at jeg ikke godtar det [...] Så er det at jeg ikke er veiledningsbar» (MO02).

Andre foreldre beskriver at de har akseptert at barnet ikke skal flytte hjem, men at dette har vært smertefullt og har krevd støtte over tid. I ett intervju beskrives familievernet som viktig for å bearbeide dette og for å kunne holde fast ved et håp om bedre kontakt med barnet på et senere tidspunkt. I et annet intervju beskrives god veiledning fra barnevernstjenesten som avgjørende for at forelderen gradvis skal kunne se barnets situasjon bredere enn gjennom eget ønske om tilbakeføring. Forelderen beskrev at dette bidro til at barnet i større grad fikk styre samværene ut fra egne behov, og at samarbeidet mellom foreldrene også ble bedre. Dette nyanserer bildet av oppfølging når gjenforeningsmålet er oppgitt. Veiledning kan oppleves som en avvisning av foreldreskapet, men kan også, der den bygger på tillit og tydelighet, støtte forelderen i å utøve en mer avklart foreldrerolle på avstand.

Også samarbeidspartnere peker på at denne fasen kan være krevende for foreldrene. En samarbeidspartner fra familievernet beskriver at de ofte møter foreldre der tilbakeføringsmålet er forlatt. Noen foreldre forstår og aksepterer dette, mens andre ikke gjør det. Samarbeidspartneren peker samtidig på at manglende aksept ikke nødvendigvis bare handler om uenighet med barnevernstjenesten, men også om verdighet, foreldreskap og frykten for at barnet skal forstå aksept som at forelderen har gitt opp. Foreldres videre kamp for tilbakeføring kan også forstås som et uttrykk for tilknytning, ansvar og behovet for å vise barnet at de fortsatt ønsker å være forelder.

I fokusgruppeintervjuene med barnevernsansatte fremkommer det at det å oppgi gjenforeningsmålet kan være både faglig og praktisk vanskelig. Flere beskriver at gjenforeningsmålet ikke alltid blir eksplisitt vurdert som oppgitt, og at tjenestene kan være usikre på når og hvordan dette bør gjøres. Noen ansatte fremhever samtidig at det ikke er alle saker der det er riktig å arbeide aktivt for gjenforening, og at erfaring med flere tilbakeføringssaker har gjort dem tryggere på å skille mellom saker der gjenforening kan være mulig, og saker der det ikke er mulig. En ansatt uttrykker dette slik:

«Det er jo ikke alle saker du skal jobbe aktivt for gjenforening nødvendigvis. Det er veldig dumt å jobbe for gjenforening i alle saker. Vi må være mye flinkere til å finne dem der det er virkelig mulig å få det til, og der vi kan få det til på en god måte» (FG-B6).

Materialet viser også at vurderingen av om gjenforeningsmålet er oppgitt, ikke alltid fremstår som en tydelig og formalisert beslutning. I noen saker synes avklaringen å skje gradvis, mens den i andre saker først blir eksplisitt i forbindelse med nemnds- eller rettsbehandling. Dette kan gjøre målsettingen uklar både for foreldre og ansatte i

barnevernstjenesten, særlig der det faglige behovet for tydelighet må balanseres mot hvordan saken juridisk begrunnes og fremstilles. Uklarheten handler dermed ikke bare om manglende rutiner, men også om at vurdering av gjenforeningsmålet ligger i skjæringspunktet mellom faglige vurderinger, rettslige prosesser og relasjonelt arbeid med foreldre. Samtidig viser fokusgruppene at det å oppgi gjenforeningsmålet ikke nødvendigvis innebærer at oppfølgingen blir mindre viktig. Flere barnevernsansatte beskriver at oppfølgingen da kan få et annet innhold, særlig rettet mot kontakt, samvær, foreldres forståelse av barnets situasjon og støtte til å leve med en foreldrerolle på avstand. En ansatt beskriver en mor som gjennom veiledning hadde kommet til et punkt der hun aksepterte omsorgsovertakelsen, og hvordan dette bidro til at barnet var tryggere under samvær: «Hun føler seg helt trygg på at alt er fint på grunn av at mamma har sagt det. [...] Da slipper hun det spennet» (FG-B9). Sitatet illustrerer hvordan oppfølging i denne fasen kan ha betydning for barnets situasjon, selv når tilbakeføring ikke lenger er målet. Det peker samtidig mot en mer grunnleggende spenning i materialet. Når oppfølgingen innrettes mot aksept, ro og foreldrerolle på avstand, etableres en forståelse av saken som relativt avklart. Forelderen skal ikke primært støttes i en endringsprosess med sikte på å overta omsorgen, men i å håndtere og støtte opp om barnets videre plassering. Dette kan være nødvendig for barnet, særlig der foreldrenes aksept bidrar til mindre lojalitetspress og større trygghet i samvær. Samtidig blir en slik innretning sårbar dersom forutsetningene for den videre plasseringen endrer seg, eller spørsmålet om tilbakeføring senere aktualiseres. Dette gjelder i saker hvor barn likevel tilbakeføres, men også i saker hvor barnet blir boende utenfor hjemmet frem til myndighetsalder, og der oppfølgingen får betydning for hvilken relasjon barn og foreldre står igjen med når barnet blir myndig. I materialet tematiseres imidlertid i liten grad oppfølgingens langsiktige relasjonelle rekkevidde. Oppfølgingen trer først og fremst frem som knyttet til barnets nåværende omsorgssituasjon og foreldrenes rolle på avstand, og i mindre grad som et arbeid som også skal vedlikeholde, utvikle og gi innhold til relasjonen mellom barn og foreldre over tid.

4.8 Oppsummering av studiens hovedfunn

Oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse har fått økt oppmerksomhet de senere årene, særlig som følge av rettsutvikling, dommer fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og endringer i barnevernsloven som tydeliggjør ansvaret for oppfølging og målet om gjenforening. På tvers av datamaterialet avdekker studien likevel betydelige variasjoner i hvordan foreldreoppfølging forstås, organiseres og praktiseres. Selv om ledere og ansatte erfarer økt oppmerksomhet og mer systematisk arbeid, viser funnene at det fortsatt er betydelige utfordringer knyttet til oppfølgingen. Surveyen, dokumentstudien og intervjuene av foreldre, samarbeidspartnere og dels også barnevernsansatte viser at oppfølgingen fremstår som lite systematisk, svakt koordinert og ujevnt dokumentert. Et sentralt funn er gapet mellom formelle krav og faktisk praksis.

De fleste barnevernstjenester oppgir at de har rutiner for oppfølging, men langt færre arbeider ut fra skriftlige planer som evalueres systematisk. Oppfølgingen blir dermed avhengig av person og kontekst, med varierende kvalitet og kontinuitet, mens tjenester som har spesialiserte team og øremerkede stillinger til foreldreoppfølging, oftere har rutiner og planer og fremstår bedre rustet til å arbeide planmessig.

Studien viser også skjevheter mellom ulike foreldregrupper. Oppfølging er signifikant oftere dokumentert for mødre enn for fedre. For foreldre med minoritetsbakgrunn eller nedsatt kognitiv fungering er bildet mer sammensatt. Disse gruppene får ikke nødvendigvis dokumentert mindre oppfølging, men oppfølgingen er i mindre grad tilpasset deres forutsetninger, og begge gruppene får sjeldnere vedtak om tilbakeføring. For foreldre med minoritetsbakgrunn er oppfølgingen dessuten i større grad preget av kontrollerende tiltak og veiledet samvær og i mindre grad av samarbeidsmøter. Samlet er oppfølgingen i for liten grad differensiert etter foreldrenes ulike forutsetninger og behov.

Foreldrenes egne erfaringer gir innblikk i hvordan oppfølgingen oppleves i praksis. Omsorgsovertakelsen beskrives ofte som en akutt livskrise preget av sorg, tap og usikkerhet, og foreldrene etterlyser tidlig og tilgjengelig støtte, forståelig informasjon og konkrete planer for hva oppfølgingen skal innebære. Et gjennomgående tema er spenningen mellom støtte og kontroll. Mandatet innebærer både å støtte foreldre i en alvorlig krise og å innhente og dokumentere informasjon for løpende vurdering av omsorgskompetansen. Avgjørelsene fra nemnd og domstoler viser også kontrolltiltak som fremtredende. Mange foreldre opplever derfor oppfølgingen mer som kontroll og vurdering enn som reell støtte, noe som kan svekke tilliten og gjøre hjelpen vanskelig å ta imot. Dette får enkelte til å foretrekke oppfølging fra andre instanser enn barnevernet. Der oppfølgingen derimot oppleves som god, fremhever foreldrene tilgjengelig, relasjonelt forankret og individuelt tilpasset støtte som er sammenhengende, tydelig og forutsigbar, tar utgangspunkt i deres konkrete livssituasjon og er rettet mot mestring og forståelse av egen sak.

Selv om dokumentstudien fremhever kontrolltiltak, beskriver ansatte at innholdet i oppfølgingen i hovedsak omfatter informasjon, krisehåndtering, veiledning, støtte til endringsarbeid samt tilrettelegging og tilsyn ved samvær. Samtidig varierer det betydelig hvor raskt oppfølgingen settes i gang, og den tidlige kriseoppfølgingen er ofte mangelfull. Mange foreldre er misfornøyde med informasjonen de får, og opplever den som fragmentert og lite tilpasset, noe som kan begrense deres mulighet til medvirkning i egen oppfølgingsprosess. I arbeidet med tilbakeføring mangler oppfølgingen ofte tydelig struktur og progresjon. Planer for tilbakeføring brukes i mindre grad, og der de finnes, varierer de i kvalitet og i hvor godt de konkretiserer mål, tiltak og ansvar. Tilbakeføringsarbeidet igangsettes ofte sent eller med begrenset intensitet, og tilbakeføring skjer ikke sjelden uten planmessig oppfølging i forkant. Mange foreldre opplever at de mangler støtte både før, under og etter en tilbakeføring, og at de involverte

instansene i liten grad er koordinerte, slik at oppfølgingen i for liten grad forbereder foreldrene på at barnet flytter hjem.

Studien belyser også oppfølgingen i saker der gjenforeningsmålet er oppgitt. Et oppgitt mål utelukker ikke at barnet senere tilbakeføres, men oppfølgingen får da gjerne et annet innhold, mer rettet mot kontakt, samvær og en foreldrerolle på avstand enn mot tilbakeføringsrettet endringsarbeid, mens oppfølgingens langsiktige betydning for relasjonen mellom barn og foreldre tematiseres i liten grad. Samlet tegner funnene et bilde av en oppfølging som varierer sterkt i omfang, innhold og kvalitet, og som i ulik grad er tilpasset foreldrenes situasjon gjennom de ulike fasene etter en omsorgsovertakelse: fra den akutte krisefasen, via endringsarbeid og samvær, til tilbakeføring og til saker der gjenforening ikke lenger er et mål.

5. Forhold som hemmer og fremmer god og helhetlig oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse

Oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse er i dag et tydeligere mandat for barnevernet enn tidligere. Ansatte i barnevernstjenesten beskriver et skifte mot sterkere foreldrefokus, foreldremedvirkning, mer systematisk oppfølging og økt vekt på tilbakeføring. Oppfølging forstås både som en plikt overfor foreldrene og som en del av barnets beste, samtidig som de opplever foreldrestøttearbeid som krevende og preget av flere spenninger, ikke minst mellom støtte og kontroll. Erfaringer fra foreldre og samarbeidspartnere, samt analyser av nemnds- og rettsavgjørelser, utfyller og nyanserer dette bildet ved å vise betydelig variasjon både med hensyn til oppfølgingens innhold og omfang, og hvor systematisk oppfølgingsarbeidet fremstår. I det følgende drøftes sentrale forhold som, basert på studiens resultater, kan bidra til å hemme og fremme god og helhetlig oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse og i forbindelse med tilbakeføring.

5.1 Hva er oppfølging etter omsorgsovertakelse?

Oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse og i forbindelse med tilbakeføring kan forstås som et samlebegrep uten et klart og entydig innhold, samtidig som det forstås både som en faglig begrunnet satsing og som en juridisk og etisk plikt. Den faglige satsningen bygger på en styrket kunnskapsutvikling og økt politisk oppmerksomhet, ikke minst som følge av EMD-dommene mot Norge de senere årene. Juridisk handler oppfølging av foreldre om å følge med på deres situasjon og utvikling, tilby veiledning og oppfølging (kort tid etter omsorgsovertakelsen), samt formidle kontakt med andre hjelpeinstanser hvis foreldrene ønsker det. Videre skal barnevernet jobbe for å styrke foreldrenes omsorgsevne og systematisk og regelmessig vurdere om det er grunnlag for å opprettholde omsorgsovertakelsen (Barnevernsloven § 8-3; Bufdir 2024a). Etisk må oppfølging forstås som mer enn en juridisk forpliktelse. Det innebærer at barnevernsansatte har et profesjonelt ansvar for å møte foreldre med respekt, anerkjenne deres situasjon og legge til rette for at de får reelle muligheter til å nyttiggjøre seg oppfølgingen. Vurderinger og valg den enkelte gjør i oppfølgingsarbeidet, er avgjørende både for om praksisen er i tråd med lovverket og for om foreldre får god og helhetlig hjelp etter en omsorgsovertakelse. God oppfølging handler derfor ikke bare om å oppfylle formelle krav, men også om å ta hensyn til foreldrenes livssituasjon, ressurser og utfordringer på en måte som gjør hjelpen tilgjengelig og relevant.

Funnene viser at oppfølging i praksis består av et mangfold av tilnærminger, handlinger og relasjonelle prosesser. Det kan handle om alt fra støtte og veiledning til kontroll, koordinering og samarbeid, og hvilken form oppfølgingen vil ha varierer ut fra situasjon, behov og kontekst. Det innebærer at oppfølgingen og forståelsesrammene for

arbeidet ikke bare påvirkes av juridiske føringer, ansattes ståsted og faglige perspektiver, men også av organisatoriske forhold, samt av foreldrenes individuelle situasjon og personlige erfaringer. Funnene fra undersøkelsen gir et sammensatt og komplekst bilde av oppfølgingen i praksis og danner et viktig grunnlag for å drøfte hva som kan bidra til at foreldre får en bedre og mer helhetlig oppfølging etter en omsorgsovertakelse. God og helhetlig oppfølging handler dermed ikke bare om hva som gjøres, men også om hvordan og hvorfor, samt hvilke perspektiv og intensjoner som er styrende for oppfølgingen.

I dag følger det også av barnevernslovens § 8-7 at barnevernstjenesten skal tilby oppfølging til barn og foreldre i seks måneder etter at barneverns- og helsenemnda har truffet vedtak om oppheving av omsorgsovertakelse. Oppfølgingen etter § 8-7 er ikke ment å ha et kontrollerende formål, men skal bidra med støtte og hjelp i tiden etter tilbakeføringen (Bufdir, 2023, punkt 36.1). Denne undersøkelsen gir ikke grunnlag for å si noe om erfaringene med eller betydningen av denne bestemmelsen ettersom den trådte i kraft etter at undersøkelsen ble gjennomført. Funnene viser imidlertid at behovet for støtte og oppfølging etter en tilbakeføring kan være betydelig. Det er derfor viktig at den lovpålagte oppfølgingen etter § 8-7 ikke forstås som en øvre grense for hvilken hjelp og støtte som kan tilbys. Etter tilbakeføring må videre oppfølging vurderes i lys av barnets og familiens behov samt de hjelpetiltakene som er tilgjengelige etter barnevernsloven.

5.1.1 Forståelse av oppfølgingsmandatet og praksis varierer

De ansatte i barnevernstjenesten beskriver oppfølging av foreldre som en integrert del av å ivareta barnets beste, snarere enn som et «foreldrevern». Samtidig viser funnene at oppfølgingsarbeidet preges av en vedvarende spenning mellom støtte og kontroll, og av behovet for å balansere hensynet til barnet opp mot hensynet til foreldrene. Dette bidrar til at ansatte i barnevernstjenesten opplever oppfølgingsarbeidet som krevende, og at det kan være vanskelig å komme i posisjon overfor enkelte foreldre.

Undersøkelsen tyder på stor variasjon i både omfang av og innhold i oppfølgingen. Innholdet beskrives som alt fra kontrolltiltak til relasjonsbasert støtte, noe som skaper uklarhet om hva «oppfølging» faktisk innebærer i praksis. Mange foreldre opplever at de får lite eller ingen oppfølging. De beskriver kontakten med barnevernstjenesten først og fremst som problem- og kontrollorientert, og fra deres ståsted oppleves kontroll og vurdering ikke som foreldrestøtte.

Undersøkelsen viser at kontrollerende tiltak, samtaler og veiledning knyttet til håndtering av den nye foreldrerollen og kontakten med barnet fremstår som de mest vanlige oppfølgings tiltakene. Dette synes å skje på bekostning av et tydelig støtte- og utviklingsorientert endringsarbeid og oppfølging rettet mot foreldrenes egen livssituasjon, med tilbakeføring som mål. Opplevelsen av kontroll og vurdering bidrar til at mange foreldre regulerer hvordan de fremstår og hva de uttrykker i møte med barnevernstjenesten. Samtidig tilstreber mange foreldre å fremstå som samarbeidsvillige, noe som hemmer åpenhet om faktiske problemer og hjelpebehov. Forskning har vist at når foreldre opplever kontakten med barnevernstjenesten som

preget av kontroll, kan det bidra til et krevende samarbeidsforhold (Dumbrill, 2006; Syrstad & Slettebø, 2019). Også i tilbakeføringssaker gjør spenningsforholdet mellom hjelp og kontroll seg gjeldende. Selv om kontroll ofte vil være en nødvendig del av barnevernstjenestens arbeid med oppfølging, for eksempel når det er usikkerhet knyttet til tilbakeføring (Syrstad et al., 2026), kan kontrollperspektivet samtidig gjøre det vanskeligere å ivareta foreldrenes behov for hjelp og støtte.

Ettersom oppfølgingen i stor grad er organisert som frivillige hjelpetiltak, vil motstand eller mistillit lett føre til at foreldre faller ut av oppfølgingen, blant annet av frykt for nok en gang å bli vurdert som «dårlige foreldre». Spørsmålet er om oppfølgingsmandatet i seg selv bidrar til å forsterke spenningsforholdet mellom hjelp og kontroll, da barnevernstjenestens plikt til å *følge med på foreldrenes situasjon og utvikling* kan oppleves som en vektlegging av kontrolldimensjonen. Hvordan barnevernstjenesten forstår og praktiserer oppfølgingsmandatet, kan påvirke hvordan foreldre opplever tjenesten, hvilken tillit de har til intensjonen bak den hjelpen som tilbys, og graden av foreldres deltakelse i endringsprosesser.

5.1.2 Krisehåndtering, sorgbearbeiding og emosjonell støtte

Foreldre beskriver tiden rett etter omsorgsovertakelsen som kaotisk og preget av sjokk, sorg og fortvilelse, som også er gjennomgående kunnskap fra tidligere forskning (Ellingsen et al., 2018; Gerds-Andresen et al., 2022; Olkowska & Aamodt, 2022; Otterlei, 2022, Slettebø 2013; Stang et al., 2023; Syrstad & Slettebø, 2019). De ansatte i barnevernstjenesten understreker betydningen av å anerkjenne sorgen og å jobbe aktivt med sorgbearbeiding som et første steg i oppfølgingen. Likevel kan det ta lang tid før barnevernet tar kontakt med foreldrene etter at omsorgsvedtaket er iverksatt. Selv om mange barnevernstjenester oppgir å ha rutiner for å hjelpe foreldre med å bearbeide sorg og krise etter vedtak om omsorgsovertakelse, er det fortsatt et betydelig antall barnevernstjenester som mangler nedfelte rutiner.

Når foreldre står uten hjelp til krisehåndtering, kan det oppleves meningsløst å snakke om endring og veiledning. I tillegg kan det være krevende å ta imot emosjonell støtte fra samme instans som fremmet sak om og iverksatte omsorgsovertakelsen. Når foreldre forbinder barnevernstjenesten med makt, kontroll og tap, bidrar det til å gjøre det vanskelig å snakke åpent om sinne, skam og sårbarhet. Foreldre er redde for at det å vise sårbarhet kan redusere mulighetene for tilbakeføring. Denne redselen hindrer dem i å uttrykke sitt hjelpebehov, selv om de befinner seg i en krise. Mange foreldre opplever derfor å stå alene, uten sorgstøtte og krisehjelp, i tiden etter at de har blitt fratatt omsorgen for barna. Sett i lys av tidligere forskning, kan foreldrenes krisereaksjoner bli forstått som motstand eller manglende erkjennelse, fremfor som uttrykk for tap og belastning (Eriksen, 2024; Gerds-Andresen & Eriksen, 2025a; Syrstad, 2020), noe som kan bidra til å opprettholde en situasjon der krisereaksjoner holdes tilbake av frykt for å bli feiltolket.

Undersøkelsen viser at foreldrenes kapasitet til å ta imot hjelp og støtte påvirkes av omfanget av krisen, men også av manglende forståelse for grunnlaget av

omsorgsovertakelsen og svekket tillit til saksbehandleren. Når foreldre får bearbeidet krisen over å ha blitt fratatt omsorgen for egne barn, og samtidig forstår hva som har skjedd og øyner et håp om tilbakeføring, kan dette legge grunnlaget for videre samarbeid og endringsarbeid. Det er likevel en utfordring at en del foreldre ikke ønsker kontakt eller at barnevernstjenesten av andre grunner ikke når frem til foreldrene.

Et viktig funn er at flere av de ansatte i barnevernstjenesten mener at foreldrene må erkjenne at barnet har vært utsatt for omsorgssvikt, noe flere av foreldrene også har erfart. Dette blir av barnevernstjenesten forstått som viktig for å kunne gi, eller komme i posisjon til å gi, god oppfølging. Et slikt «premiss» kan innebære en forståelse av at én part har rett og en annen feil, selv om virkeligheten ofte er mer nyansert og sammensatt. Videre kan selve erkjennelsesprosessen være både smertefull og tidkrevende. I en studie om barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep fant Bredal et al. (2023) at flere ansatte hadde beveget seg bort fra et absolutt krav om erkjennelse av vold og overgrep, fordi det kunne føre til at foreldre trakk seg fra samarbeidet og at barnevernet dermed ikke fikk iverksatt hjelpetiltak. Studien peker på at en mindre konfronterende kommunikasjon kan styrke muligheten for dialog og samarbeid, men også på et vedvarende dilemma: hvordan etablere en relasjon som gjør endring mulig uten å miste vold og risiko av syne. I oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse er det grunn til å spørre om et tilbakeskuende erkjennelsesfokus er hensiktsmessig fremfor en mer her-og-nå-orientert og fremoverskuende tilnærming. Når erkjennelse fremstår som en forventet forutsetning, kan foreldres følelsesmessige reaksjoner lettere bli tolket som motstand enn som et uttrykk for belastning, tap og sårbarhet. Dette kan svekke både åpenhet, samarbeid og muligheten for videre endringsarbeid. Det er derfor viktig å ha kunnskap om sorg og krisearbeid og om hvordan sorg kan komme til uttrykk på ulike måter.

Undersøkelsen viser at krisehåndtering, sorgbearbeiding og emosjonell støtte vurderes som viktig etter en omsorgsovertakelse, både av barnevernstjenesten og foreldrene, men at dette ikke nødvendigvis er en integrert del av oppfølgingsarbeidet. Samarbeidspartnere med kompetanse på krisearbeid blir ikke nødvendigvis koblet på, og foreldre opplever at de selv må orientere seg i systemet for å få nødvendig krisehjelp – noe som er særlig vanskelig i en akutt krisesituasjon.

5.1.3 Forståelse av vedtaket og informasjon om veien videre

Mange foreldre opplever at informasjonen om vedtaket og veien videre er tilfeldig og avhenger av hvem de snakker med. Selv om de formelt har fått vedtak, deltatt i nemndsbehandling og mottatt både skriftlig og muntlig informasjon, opplever mange at de ikke får klare svar på hva som er vurdert, hva som forventes av dem eller hvilke muligheter de har videre. Dette gjør det krevende å orientere seg i foreldrerollen etter en omsorgsovertakelse.

Når innholdet i vedtaket og forventningene til foreldrene blir uklare, kan det skape usikkerhet om både rettigheter, roller og målsettinger for oppfølgingsarbeidet. Dersom barnevernstjenesten ikke kommuniserer formålet med oppfølgingsarbeidet på en

forståelig måte, øker risikoen for misforståelser knyttet til vedtakets innhold og konsekvenser – hva som er besluttet, hvordan oppfølgingen skal støtte dem i å forstå og håndtere situasjonen fremover, og hvilke forutsetninger som gjelder for en eventuell tilbakeføring. Opplevelse av håpløshet og avmakt kan gjøre det ekstra vanskelig å forstå begrunnelsen for omsorgsovertakelsen og hva de kan gjøre for å få tilbake omsorgen for barna (Gerds-Andresen & Eriksen, 2025b; Höjer, 2011; Otterlei, 2022; Syrstad, 2020).

God oppfølging fordrer at foreldrene forstår både begrunnelsen for omsorgsovertakelsen, innholdet i vedtaket, egne rettigheter og hvilket handlingsrom de har. Samtidig er det ikke gitt at informasjon fremmer forståelse, selv når informasjon om beslutningsgrunnlag, bekymringer og videre prosesser anses som faktisk og juridisk korrekt. Uten tilstrekkelig oppmerksomhet på foreldres forståelser og hvordan de opplever situasjonen, kan informasjon også bidra til økt motstand (Syrstad, 2020). Undersøkelsen peker på behovet for informasjon som bidrar til forståelse hos foreldre. Det innebærer at den er dialogisk og anerkjennende og tar utgangspunkt i foreldrenes behov og situasjon (Sudland, 2023; Thrana & Fauske, 2014; Jensen & Ulleberg, 2019). Det fordrer at ansatte i barnevernstjenesten genuint bestreber seg på å forstå hvordan foreldrene oppfatter omsorgsovertakelsen fra sitt ståsted og er oppmerksomme på forskjellen mellom forståelse og erkjennelse. Videre innebærer det at barnevernstjenesten aktivt søker innsikt i foreldrenes livssituasjon, informasjonsbehov og hvordan de opplever at deres situasjon, ressurser og utfordringer blir fremstilt i barnevernstjenestens vurderinger. Ettersom mange foreldre opplever omsorgsovertakelse som en krisesituasjon, kan det være krevende å ta inn og bearbeide informasjon fra barnevernstjenesten. Dette understreker også behovet for at informasjon formidles flere ganger og følges opp over tid. Erfaringer fra flere foreldre i vår undersøkelse, er at det kan være nyttig å ha med seg en støtteperson når de møter barnevernstjenesten. Også annen forskning viser at støtteperson kan ha en viktig rolle for foreldre i kontakten med barnevernet (Saar-Heiman et al., 2024; Damman et al., 2025). En støtteperson kan bistå med å stille spørsmål og fange opp sentral informasjon i møter med barnevernstjenesten, samt gi foreldre emosjonell støtte i kontakten. Kommunikasjon handler ifølge Jensen og Ulleberg (2019) om både innhold og relasjon. Informasjonens verdi i oppfølgingen avhenger dermed ikke bare av at innholdet er konkret og relevant, men også av at informasjonen er tilpasset foreldrenes situasjon og formidles på en måte som fremmer forståelse og gjør det mulig for foreldre å nyttiggjøre seg den.

5.1.4 Informasjon om og kontakten med barnet

Undersøkelsen viser at mange foreldre opplever informasjonsflyten om barnets hverdag som utilstrekkelig eller at den blir for generell til å gi foreldre meningsfull innsikt i barnets hverdag. Mange bærer på uro og bekymring for hvordan barnet har det i den nye omsorgssituasjonen. Når de ikke får konkret informasjon om forhold som skole, helse, trivsel og dagligliv, kan dette forsterke uroen og gjøre det vanskelig å opptre som informerte og tilstedeværende foreldre i samvær og kontakt med barnet. Begrenset

kunnskap om barnets hverdag kan gjøre det krevende å fylle samværet med innhold som oppleves nært og relevant for barnet, noe som kan svekke både relasjonen mellom barn og foreldre og foreldrenes opplevelse av mestring. Flere foreldre beskriver dermed informasjonen om barnet som avgjørende for å forstå barnets behov og ivareta foreldrerollen på avstand.

Barnevernstjenesten står ofte i et krevende spenningsfelt mellom hensynet til barnets behov for beskyttelse, og hensynet til foreldrenes behov for støtte i å opprettholde og utvikle relasjonen til barnet. Selv om disse hensynene kan fremstå som motstridende, trenger de ikke å være det. På samme måte som foreldre bekymrer seg for om barnet har det bra, viser forskning også at barn under barnevernets omsorg kan oppleve sterk lojalitet og ha mange bekymringer for foreldrene (Ellingsen et al., 2025a; Ie & Ellingsen, 2023; Maaskant et al., 2016; van Holen et al., 2020). Oppfølging av foreldre kan derfor også forstås som en del av arbeidet med å ivareta barnet, særlig når den bidrar til økt forståelse av barnets situasjon, styrket foreldreskap og bedre samspill i kontakten mellom barn og foreldre. Informasjon om barnet kan styrke foreldrenes mulighet til å være følelsesmessig tilgjengelige og støttende overfor barnet. Slik kan oppfølging og beskyttelse forstås som gjensidig forbundet snarere enn som motsetninger.

God og regelmessig informasjon om barnets situasjon er derfor avgjørende – ikke bare for kvaliteten på samværet, men også for å trygge foreldrene og gi dem tillit til at barnet har det godt i den nye omsorgssituasjonen. En slik trygghet kan legge et viktig grunnlag for oppfølgingsarbeidet. Når foreldrenes uro for barnet dempes og tilliten til omsorgssituasjonen styrkes, blir det lettere for dem å delta aktivt i samarbeidet, ta imot hjelp og støtte og rette oppmerksomheten mot egen utvikling og endring. Samtidig beskriver noen foreldre at det kan være smertefullt å erfare at barnet får vesentlig bedre økonomiske og materielle vilkår i fosterhjemmet enn de selv kunne tilby. For mange kan dette forsterke opplevelser av skam, utilstrekkelighet og avmakt, noe som også kan skape barrierer mot å ta imot hjelp og støtte, selv når motivasjonen i utgangspunktet er til stede. Dette viser at god informasjonsflyt og innsikt i barnets situasjon ikke bare kan bidra til trygghet og samarbeid, men også aktualisere følelsesmessige belastninger som må møtes med støtte, sensitivitet og forståelse i oppfølgingsarbeidet.

5.2 Forhold som virker inn på oppfølging av foreldre

5.2.1 Tillitsfulle relasjoner og foreldresamarbeid

Relasjonelle faktorer er blant de viktigste forutsetningene for godt samarbeid mellom foreldre og barnevernstjenesten, og for å lykkes med en god og helhetlig oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse. Grunnlaget for samarbeidet legges allerede i foreldrenes første møte med barnevernet – for noen helt tilbake til da de selv var barn. Mulighetene for å utvikle en god relasjon påvirkes av hvordan foreldrene har opplevd tidligere hjelp, og ikke minst hvordan barnevernet har håndtert ulike akutsituasjoner.

Relasjonelle utfordringer må derfor forstås i en bredere relasjonell sammenheng, og ikke ensidig ut fra individorienterte egenskapsforklaringer.

Flere foreldre beskriver en oppfølging som først og fremst er problemorientert, noe som utgjør en barriere for tillitsfulle relasjoner og foreldrenes innstilling til samarbeid med barnevernstjenesten. Foreldre som beskriver gode erfaringer med oppfølging, fremhever betydningen av en relasjon til barnevernsarbeideren preget av tillit, respekt og forståelse, der de blir lyttet til og møtt som samarbeidspartnere. Disse foreldrene opplever barnevernstjenesten som tilgjengelig, fleksibel, ikke-dømmende og opptatt av foreldremedvirkning i et styrkeperspektiv. Forskning viser at ressursorientering er en viktig forutsetning for god oppfølging, og at ressursorientering ikke nødvendigvis innebærer en motsetning til å arbeide med det som er vanskelig i foreldrenes livssituasjon (Malvaso & Delfabbro, 2020). En helhetlig oppfølging av foreldre krever derfor en bevisst og reflektert holdning til hvordan den enkelte barnevernsarbeider – og tjenesten som helhet – møter barn og foreldre i alle faser av en barnevernssak. Det forutsetter også at tjenesten fremstår som en åpen og lærende organisasjon overfor brukerne. Samtidig er god relasjonskompetanse viktig for å kunne etablere tillitsfulle samarbeid, møte foreldre med respekt og forståelse og legge til rette for medvirkning og dialog.

Når relasjonelle utfordringer og sviktende tillit blir et hinder for god og helhetlig oppfølging, aktualiseres spørsmålet om i hvilken grad det er mulig å imøtekomme foreldrenes ønske om å bytte saksbehandler. I denne undersøkelsen fremstår dette mulighetsrommet som begrenset. Dette kan dels handle om at ønsker om saksbehandlerskifte tolkes som «shopping» mellom saksbehandlere, fremfor et uttrykk for et behov i lys av tillit. Samtidig peker materialet på at også andre hensyn kan ligge til grunn for en slik tilbakeholdenhet, som at det tar tid å bygge relasjon og at det derfor kan være viktig å stå i utfordrende relasjoner fremfor å skifte saksbehandler når samarbeidet blir krevende. Videre kan hensynet til stabilitet og kontinuitet i oppfølgingen spille inn, ettersom langvarig kjennskap til familien og sakens historie kan forstås som en viktig forutsetning for å gi god hjelp og fatte informerte beslutninger. Samtidig viser undersøkelsen at flere foreldre beskriver saksbehandlerskifte som et viktig vendepunkt i oppfølgingen, ved at det bidro til tettere oppfølging og en mer tillitsfull og støttende relasjon til barnevernsarbeideren.

En restriktiv praksis på dette området står i kontrast til andre deler av velferdssystemet, der det i større grad tas for gitt at brukere skal ha mulighet til å bytte tjenesteyter dersom tilliten svikter, slik som i fastlegeordningen. Den bryter også med den grunnleggende erkjennelsen av at tillitsfulle relasjoner er en forutsetning for god oppfølging, noe både foreldre og ansatte vektlegger. Muligheten til å bytte tjenesteyter synes i større grad å være institusjonalisert i tjenester rettet mot brede brukergrupper, mens tilsvarende fleksibilitet i mindre grad fremstår som tilgjengelig i tjenester rettet mot mer marginaliserte grupper (NOU 2024:17).

Fraværet av slike ordninger kan dermed bidra til å opprettholde – og forsterke – asymmetri i makt og innflytelse. Det å åpne for større fleksibilitet i situasjoner der relasjon

og tillit er svekket, handler derfor ikke bare om å imøtekomme individuelle preferanser, men om å legge til rette for reell medvirkning og tillitsbygging som grunnleggende forutsetninger for en virksom og helhetlig oppfølging.

5.2.2 Helhetlig oppfølging og tverrfaglig samarbeid

Funnene viser at mange foreldre har behov som strekker seg utover det barnevernstjenesten alene kan ivareta, og som omfatter både sosiale, helsemessige og økonomiske forhold. Dette aktualiserer betydningen av helhetlig oppfølging og tverrfaglig samarbeid. Helhetlig oppfølging av foreldre i barnevernet forutsetter en forståelse av at deres behov ofte er sammensatte og berører flere livsområder samtidig. Samtidig viser både denne studien og tidligere forskning at oppfølging til foreldre i liten grad er tilpasset foreldrenes sosioøkonomiske situasjon (Eide et al., 2024). Når foreldre lever med utrygg økonomi, ustabil bosituasjon, helseplager og sosial isolasjon, kan det være vanskeligere å ta imot, prioritere og gjennomføre oppfølgingstiltak. Dette innebærer at støtte og tiltak ikke kan begrenses til enkeltstående innsatser, men må forstås og utformes i lys av foreldrenes samlede livssituasjon. I dette perspektivet blir tverrfaglig samarbeid avgjørende for å kunne gi en koordinert og relevant oppfølging som både støtter endringsprosesser og styrker foreldrenes mestring i hverdagen. For at foreldre skal ha mulighet til å medvirke og påvirke innholdet i oppfølgingsarbeidet, må de ha kunnskap om hvilke hjelpetilbud som er relevante for deres situasjon. Dette forutsetter at barnevernstjenesten har god oversikt over de aktuelle tjenestene i kommunen og frivillig sektor.

Foreldre forteller at hjelp som bidrar til struktur, aktivitet og mestring i hverdagen kan være helt avgjørende for å stå i situasjonen og for å kunne nyttiggjøre seg annen oppfølging. Arbeid, skole og organiserte aktiviteter gir en opplevelse av å ha noe å gå til og en følelse av mestring i en situasjon der mestringsfølelsen ofte er svært lav. Slike arenaer kan gi rytme, retning og sosial tilhørighet, og dermed bedre forutsetninger for å følge opp avtaler, holde kontakt med tjenestene og arbeide med endring. Dette kan forstås som en integrert del av en helhetlig oppfølging, ikke bare som noe som foregår «ved siden av».

Funnene viser at oppfølgingen ofte involverer flere aktører enn barnevernstjenesten alene. Samtidig fremstår tjenestene i stor grad som parallelle og i mindre grad som koordinerte. Denne tendensen kan forsterkes av at samarbeidspartnere opplever å få lite informasjon om hva som skjer, og dermed får et svakt grunnlag for å bidra helhetlig. Dokumentstudien viser at samarbeid på tvers forekom i få saker, og at koordinert tverrfaglig oppfølging er sjelden i tilbakeføringssaker. Foreldrenes beskrivelser peker i samme retning: mange opplever at de selv må fungere som bindeledd mellom ulike tjenester. Når ansvaret for å skape sammenheng legges på foreldre som allerede står i en belastet livssituasjon, svekkes forutsetningene for helhetlig og koordinert oppfølging. Problemet blir da ikke bare at foreldrene får for lite hjelp, men at hjelpen ikke har en felles retning. Dette skaper risiko for fragmentert støtte, uklare ansvarslinjer og overlappende eller motstridende forventninger.

Når oppfølgingen er koordinert, med tydelig ansvarsfordeling og felles mål, kan foreldre i større grad oppleve sammenheng og støtte på tvers av livsområder. Dette er særlig viktig i lys av forskning som viser at foreldre etter omsorgsovertakelse ofte har sammensatte og vedvarende belastninger, blant annet knyttet til helse, økonomi, sosial støtte, stigma og relasjonen til barnevernet (Drange et al., 2021; Gerds-Andresen et al., 2022; Syrstad, 2020). Når foreldrenes behov berører flere livsområder samtidig, blir spørsmålet derfor ikke bare hvilke tiltak som finnes, men hvordan de settes i sammenheng. Utfordringene handler derfor ikke bare om at flere tjenester er involvert, men også om hvordan ansvaret for koordinering av innsatsen avklares og ivaretas for å sikre en helhetlig oppfølging.

For å få til helhetlig oppfølging og et velfungerende tverrfaglig samarbeid trenger ansatte faglig trygghet basert på solid kunnskap og kompetanse. Dette innebærer at de ansatte har bred kunnskap om sentrale problemområder som psykisk helse, rus, vold og ulike levekårsutfordringer. I tillegg kreves forståelse av endringsprosesser, relasjonelt og emosjonelt arbeid, samt kompetanse i hvordan tjenester må samhandle for å gi helhetlig og koordinert hjelp.

5.2.3 Systematisk oppfølgingsarbeid

Undersøkelsen viser at oppfølgingen av foreldre varierer, og at den er personavhengig, preget av lokale ulikheter og lite forpliktende. Dette kan peke i retning av behov for mer standardisering, tydeligere rutiner og egne oppfølgingsløp. Samtidig viser datamaterialet at utfordringen ikke bare handler om fravær av rutiner eller modeller, men om hvordan oppfølgingsarbeidet forstås, organiseres og koordineres. Et sentralt spørsmål er derfor om mer standardisering i seg selv vil styrke oppfølgingen, eller om det kan bidra til å opprettholde noen av de problemene studien synliggjør. Dette spørsmålet må også forstås i lys av oppfølgingsplikten etter barnevernsloven § 8-3, som ikke bare innebærer kontakt eller informasjon, men et aktivt og planmessig arbeid der barnevernstjenesten både skal følge med på foreldrenes situasjon, gi veiledning og oppfølging og legge til rette for gjenforening der hensynet til barnet ikke taler mot dette. Oppfølgingen har dermed både en støttende, vurderende og gjenforeningsrettet funksjon.

Behovet for standardisering, i betydning systematikk og felles rammer for oppfølgingsarbeidet, springer særlig ut av at oppfølgingen ikke alltid fremstår som forutsigbar for foreldrene. Surveyen viser at de fleste barnevernstjenester oppgir at de utarbeider planer for oppfølging i alle eller de fleste saker, men også at en mindre andel oppgir at slike planer utarbeides i få eller ingen saker. Dette tyder på at planmessighet ikke bare er et spørsmål om faglig ambisjon, men også har sammenheng med systematisk arbeid og organisering av arbeidet (se punkt 5.2.4). Funnene peker dermed på betydningen av felles strukturer og rammer for oppfølgingsarbeidet. Når innholdet i oppfølgingen i stor grad overlates til den enkelte saksbehandlers vurderinger og arbeidsmåter, kan foreldres tilbud om oppfølging variere. Tydelige rutiner,

oppfølgingsplaner og felles forventninger til innhold og omfang kan bidra til større forutsigbarhet og likeverdighet i tjenestetilbudet.

Samtidig viser foreldreintervjuene at tilstedeværelse av formelle planer ikke nødvendigvis samsvarer med foreldrenes erfaring med å ha en oppfølgingsplan. Flere foreldre beskriver at de først og fremst kjenner til samværsplaner, mens oppfølgingsplanen enten er ukjent, fremstår som uklar eller ikke oppleves som et verktøy som gir retning for arbeidet med å følge opp foreldrene. Dette tyder på at en standardisering kan produsere dokumenter uten nødvendigvis å legge til rette for de ønskede resultatene. En plan får først betydning som oppfølging når den klargjør hva forelderen skal få hjelp til, hvordan oppfølgingen henger sammen med barnets situasjon, hvem som har ansvar for hva, hva som forventes av forelderen og hvordan utvikling eller endring skal vurderes. Det innebærer også at barnevernstjenesten sikrer at foreldrene deltar i utformingen og forstår innholdet i planen. Dette kan sees i sammenheng med tidligere forskning som viser at foreldre ofte kan streve med å forstå begrunnelsen for omsorgsovertakelsen, tidsperspektivet for plasseringen og hva de kan gjøre for å få barnet tilbake (Gerdtts-Andresen & Eriksen, 2025b; Eriksen, 2024; Syrstad, 2020). Når planen ikke tydeliggjør forbindelsen mellom foreldrenes situasjon, de aktuelle eller tilbudte tiltakene og vurderingen av videre utvikling, kan den få begrenset verdi som støtte for foreldrenes handlingsrom.

Funnene fra undersøkelsen tyder på at standardisering må forstås som mer enn bare innføring av maler, rutiner og faste kontaktpunkter. Standardisering i denne sammenheng innebærer heller ikke mindre individuelt tilpasset oppfølging, men at oppfølgingen tar utgangspunkt i noen felles organisatoriske rammer som sikrer at foreldre systematisk tilbys støtte og oppfølging. Oppfølging etter omsorgsovertakelse rommer flere samtidige funksjoner: krisestøtte, informasjon, veiledning, samværsoppfølging, foreldrestøtte, kontroll, dokumentasjon, endringsarbeid og arbeid med mulig tilbakeføring. Disse funksjonene kan trekke i ulike retninger dersom de ikke tydeliggjøres. Samtidig er en utfordring ved standardisering at den ikke nødvendigvis ivaretar mangfoldet blant foreldre og deres individuelle behov på en god nok måte. Undersøkelsen viser at oppfølgingsplanen ikke er en felles plan som utvikles sammen med foreldrene. Et sentralt spørsmål er derfor hvordan en slik plan kan utvikles i en løpende dialog mellom foreldre og barnevern, der det er rom for ulike synspunkter og uenighet. Selv om lovverket ikke stiller krav om en egen plan for foreldreoppfølging, kan en slik plan være hensiktsmessig for å tydeliggjøre mandatet, styrke det systematiske arbeidet og klargjøre hvor saken står når det gjelder tilbakeføring.

Samlet sett peker dette på at systematisk oppfølgingsarbeid og reell medvirkning fra foreldre er tett sammenvevd. Uten tydelige mål, en felles forståelse og forutsigbare rammer kan oppfølgingen lett fremstå som fragmentert og lite tilgjengelig for foreldrene. I lys av diskusjonen over kan et begrenset eller svakt målrettet oppfølgings- og endringsarbeid også forsterke foreldres opplevelse av oppfølging som kontrollorientert, og dermed motvirke utviklingen av tillitsskapende relasjoner mellom foreldre og ansatte i

barnevernstjenesten. Forskning viser dessuten at systematisk, målrettet og koordinert oppfølging ikke bare øker sannsynligheten for tilbakeføring (Deane et al., 2018; Malvaso & Delfabbro, 2020; Ruchovich et al., 2021; Ryan et al., 2016, 2017), men også reduserer risikoen for replassering og nye bekymringsmeldinger etter en tilbakeføring (Chambers et al., 2016, 2019).

5.2.4 Organisering, organisasjonskultur og ledelse

God og helhetlig oppfølging handler ikke bare om faglig ambisjon, men også om hvordan tjenestene er organisert. Undersøkelsen viser at barnevernstjenester som har organisert oppfølging av foreldre i spesialiserte team og har øremerkede stillinger til dette arbeidet, oftere har etablerte rutiner og planer for oppfølging. Selv om slike rutiner og planer ikke i seg selv garanterer høy kvalitet, kan de bidra til økt forutsigbarhet i oppfølgingsarbeidet i den enkelte barnevernstjeneste.

Mulighetene for spesialisering og systematisk kompetansebygging påvirkes i stor grad av kommunestørrelse. Dette er én av grunnene til at flere barnevernstjenester velger interkommunale løsninger. Samtidig tyder funnene på at interkommunalt samarbeid ikke bare handler om spesialisering, men også om å inngå i et faglig fellesskap. Det å være alene om oppfølgingen etter omsorgsovertakelse kan være krevende, særlig fordi det kan innebære sterke følelser og motstridende interesser, og fordi rollen som foreldrenes talsperson kan være utfordrende å stå i uten kollegial støtte. Dersom oppfølgingen ikke har en tydelig plass i organisasjonen, øker risikoen for at den blir avhengig av den enkelte saksbehandlers kapasitet, erfaring og prioriteringer.

Variasjonen mellom barnevernstjenestene når det gjelder oppfølgingsarbeidet, tyder på at utviklingen av praksis ikke alene kan forklares av strukturelle rammer, men også av organisatoriske forhold. I denne sammenhengen kan den interne organisasjonskulturen være avgjørende – for eksempel hvilke holdninger de ansatte har til foreldre som fratas omsorgen for barna sine, og hvilke verdier som vektlegges i det daglige arbeidet. Et viktig spørsmål er om mangler i oppfølgingen skyldes manglende kunnskap og kompetanse, eller om det skyldes manglende etterlevelse av nasjonale føringer. Trolig er det en kombinasjon. Det overordnede ansvaret for å utvikle en læringsorientert og refleksiv organisasjonskultur ligger hos ledelsen. Ledelsens rolle i oppfølgingsarbeidet fremstår derfor som helt sentral, både når det gjelder å angi retning og å sikre at oppfølging av foreldre blir tilstrekkelig prioritert og tydelig forankret i organisasjonen. Når oppfølgingen ikke har en tydelig plass i organisasjonen, øker risikoen for at den blir avhengig av den enkelte saksbehandlers kapasitet, erfaring og prioriteringer. Dette samsvarer med forskning som viser at organisatoriske forhold, blant annet øremerkede stillinger, spesialisering, rutiner, tid og ressurser, har betydning for oppfølgingsarbeidet med foreldre (LaBrenz et al., 2020). Det understøttes også av forskning som fremhever betydningen av kompetanse, kontinuitet og oppfølging over tid (Gerds-Andresen et al., 2022; Johansen & Jardim, 2023).

Undersøkelsen understreker betydningen av at barnevernstjenesten både har tilstrekkelig kompetanse og organisatoriske rammer som støtter opp under foreldreoppfølging. Kompetanse handler både om å ha oppdatert kunnskap på feltet og om evnen til å integrere forskningsbasert kunnskap med erfaringsbasert kunnskap, herunder foreldrenes egne erfaringer og perspektiver. Oppfølgingsinnsatser og tiltak må derfor ikke bare være faglig begrunnet, men også tilpasses foreldrenes konkrete situasjon og behov. I denne sammenheng er organisering, organisasjonskultur og ledelse sentrale forutsetninger. Barnevernstjenesten må ha organisatoriske rammer som legger til rette for kontinuitet, samarbeid og fleksibilitet i oppfølgingen, samt en organisasjonskultur som fremmer relasjonelt arbeid, refleksjon og læring. Ledelsen har dermed en viktig rolle i å prioritere og støtte praksiser som bygger på kunnskap om hva som fremmer endring og mestring hos foreldre, og i å sikre at denne kunnskapen omsettes i praksis i samarbeid med både foreldre og andre tjenester.

5.3 Likeverdig oppfølging, kognitiv fungering, mangfold og kjønn

Undersøkelsen viser at mangfoldsperspektivet ikke synes å være tilstrekkelig ivaretatt i oppfølgingen av foreldre etter omsorgsovertakelse. Tilpasning av oppfølgingen til foreldres ulike forutsetninger og livssituasjoner er en sentral forutsetning for likeverdig oppfølging, men undersøkelsen viser at slike behov i varierende grad dokumenteres og systematiseres. Dette gjelder blant annet hensyn til språk, kultur, kognitiv fungering og ulik tilgang til oppfølging for mødre og fedre. Dette kan forstås som et uttrykk for at foreldrenes mulighet til å nyttiggjøre seg oppfølgingen ikke bare handler om oppfølgingens formelle tilgjengelighet, men også om hvorvidt innhold, form og gjennomføring samsvarer med foreldrenes språklige, kognitive, sosiale og materielle forutsetninger. Foreldrenes mulighet til å forstå, medvirke i og nyttiggjøre seg oppfølgingen påvirkes av språk, kognitiv fungering, kulturell bakgrunn, praktiske livsbetingelser og tidligere omsorgsrolle og posisjon i barnets liv.

5.3.1 Foreldre med kognitive vansker

Funnene viser at ansatte i barnevernstjenesten opplever at det kan være ekstra utfordrende å følge opp foreldre med kognitive utfordringer, og at det kan være krevende å jobbe med endringsarbeid i disse sakene. Selv om studien ikke identifiserer signifikante forskjeller i hvorvidt det foreligger oppfølging, kan fraværet av variasjoner også skjule variasjoner i kvalitet og tilpasning. Funnene viser at det sjeldnere blir fattet beslutning om tilbakeføring i saker der det foreligger merknader knyttet til foreldrenes kognitive fungering, noe som kan indikere at oppfølgingen i mindre grad er tilpasset foreldre med kognitive utfordringer. Tidligere forskning har pekt på at foreldre med kognitive vansker har fått lite oppmerksomhet i barnevernsfaglig arbeid, og at denne gruppen foreldre ikke får oppfølging som tar hensyn til deres kognitive vansker (Tøssebro et al., 2014; 2017). En mulig forklaring er at kognitive vansker ikke alltid fremstår som tydelige

funksjonsnedsettelse, men snarere kommer til uttrykk som utfordringer med å holde fast ved informasjon, omsette veiledning til handling, planlegge over tid eller overføre det som sies i samtaler, til det praktiske i hverdagen (Gerds-Andresen & Hegdahl-Galterudhøgda, 2025). Slike utfordringer stiller særlige krav til hvordan oppfølgingen utformes og forutsetter en mer systematisk og konkret tilpasning enn det som synes å være vanlig praksis.

5.3.2 Foreldre med annen landbakgrunn

Undersøkelsen viser en tendens til at foreldre med annen landbakgrunn har mer dokumentert oppfølging enn foreldre med norsk bakgrunn, samtidig som kontrolltiltak synes å være mer utbredt i familier med annen landbakgrunn. Videre tyder funnene på at kultursensitivitet knyttet til språklige og kulturelle dimensjoner i mindre grad blir systematisk ivare tatt i utforming og vurdering av oppfølgingen. Funnene peker på en begrenset kultursensitivitet i praksis, for eksempel i plasseringer som i utilstrekkelig grad ivare tar barns språk, tradisjoner og kulturell tilhørighet. Tilrettelegging for språklige og kulturelle behov omtales ofte som anbefalinger snarere enn som en systematisk tilpasning av innhold og metode. Dette kan innebære at enkelte grupper av foreldre får oppfølging som er mindre relevant eller mindre tilgjengelig. Annen forskning viser dessuten at foreldre med minoritetsbakgrunn kan møte særskilte tillitsutfordringer i kontakten med barnevernet (Fylkesnes et al., 2015; Handulle, 2022; Terrefe, 2023; 2025). Samlet sett peker dette på at manglende kultursensitivitet og lav tillit ikke bare utgjør separate utfordringer, men kan virke gjensidig forsterkende ved at utilstrekkelig tilpasset oppfølging kan svekke tilliten, samtidig som lav tillit kan redusere foreldrenes muligheter til å delta i og nyttiggjøre seg oppfølgingen. Dette kan igjen bidra til å opprettholde og forsterke ulikheter i oppfølgingen.

5.3.3 Mødre versus fedre

Undersøkelsen viser en skjevhet i oppfølgingen av foreldre, der fedre i mindre grad enn mødre mottar veiledning og annen oppfølging fra barnevernstjenesten og andre instanser. Denne variasjonen kan forstås ut fra flere forhold. Selv om foreldre ofte har delt foreldreansvar, er det en overvekt av mødre som har hatt det daglige omsorgsansvaret før omsorgsovertakelsen. Barnevernsloven legger til grunn at barnevernstjenesten skal følge opp foreldrene etter en omsorgsovertakelse, og utgangspunktet er at begge foreldrene omfattes av oppfølgingsansvaret. Samtidig tyder funnene på at omfanget og innretningen kan ha sammenheng med forhold som foreldreansvar, hvem som er omsorgsforelder og om foreldrene er samværsforeldre. Dette kan bidra til at mødre og fedre får ulike posisjoner i kontakten med barnevernstjenesten, og at de i lys av barnevernstjenestens problemforståelse involveres ulikt i oppfølgingsarbeidet. Flere fedre beskriver at de opplever å bli satt på sidelinjen, noe også enkelte mødre bekrefter. Samtidig gir fedrene uttrykk for et særlig behov for støtte i foreldrerollen. Videre indikerer funnene at fedrene står i særlig risiko for å bli ekskludert dersom det er et høyt konfliktnivå mellom foreldrene. Undersøkelsen viser samtidig at fedre i flere nemnds- og rettsavgjørelser først

fremstår som aktuelle omsorgspersoner ved plasseringsbrudd, noe som kan tyde på at de vurderes og involveres for sent i prosessen. Samtidig rapporterer ansatte i barnevernstjenesten om et økt søkelys på å involvere fedre. Selv om også tidligere forskning viser at mange fedre blir mindre inkludert i barnevernets arbeid (Ellingsen et al., 2025b; Nygren et al., 2018; Storhaug, 2015), viser studier i tillegg at involvering av fedre kan øke sannsynligheten for tilbakeføring ved at det åpner for flere omsorgspersoner og et større nettverk av støttepersoner å spille på både for barnet, foreldrene og barnevernstjenesten (Burrus et al., 2012; Cloakley, 2013). Skjevheten kan også forstås i lys av tidligere forskning som viser at menn oftere enn kvinner assosieres med risikoatferd knyttet til vold og overgrep (Nygren et al., 2018; Zannoni et al., 2013), samtidig som mødre i større grad forventes å sikre omsorg og kompensere for eventuelle risikofaktorer (Nygren et al., 2021). Undersøkelsen peker på behovet for økt bevissthet om hvordan kjønnede forventninger og praksiser kan påvirke foreldrenes oppfølging etter en omsorgsovertakelse. En mer systematisk inkludering av fedre fremstår som sentral for å sikre likeverdig oppfølging og utnytte det samlede omsorgspotensialet rundt barnet.

5.3.4 Sosioøkonomiske forhold

I tillegg til forholdene drøftet ovenfor, aktualiserer funnene betydningen av sosioøkonomiske livsbetingelser i oppfølgingsarbeidet. Levekår og økonomisk stress kan påvirke foreldres handlingsrom og mulighet til å delta aktivt i oppfølgingstiltak, herunder evnen til å møte opp, ta imot veiledning og nyttiggjøre seg hjelpetilbud (Drange et al., 2021; Kojan et al., 2023). Internasjonal forskning viser også at foreldres fattigdomsutfordringer i seg selv utgjør en barriere for tilbakeføring (D'Andrade, 2021). Funnene i undersøkelsen tyder på at foreldre opplever økonomiske ekstrabelastninger etter en tilbakeføring. Når barnet flytter hjem igjen, oppstår det ofte behov for innkjøp og tilrettelegging i hjemmet for å møte barnets behov, samtidig som økonomiske støtteordninger ikke nødvendigvis er tilgjengelige og kan ta tid å få på plass. Dette kan skape en ekstra krevende økonomisk situasjon i en periode som allerede er preget av store omstillinger. Dette peker på behovet for oppfølgingspraksiser som i større grad identifiserer og tar høyde for levekårsutfordringer som en del av foreldrenes omsorgsbetingelser.

Forskning viser videre at det er betydelig variasjon i hvordan barnevernstjenesten håndterer fattigdom og materielle levekår i arbeidet med familier (Kojan et al., 2023). Dette indikerer at mangfold i barnevernet ikke bare handler om minoritetsgrupper og kjønn, men også om sosiale og økonomiske forskjeller som kan ha stor betydning for både problemforståelse og tiltaksutforming i oppfølgingen etter omsorgsovertakelse. Ettersom levekårsstress kan utgjøre en viktig barriere for å nyttiggjøre seg oppfølgingstiltak, fordrer god og helhetlig oppfølging at den er rettet mot de sosioøkonomiske livsutfordringene foreldre står i (Ellingsen et al., 2025b; Malvaso & Delfabbro, 2020).

Tilrettelegging for foreldrenes ulike forutsetninger – knyttet til språk, kultur, kognitiv fungering, helse, arbeidssituasjon, avstand til fosterhjem og øvrige livsforhold – er avgjørende for at oppfølgingen faktisk kan tas imot. Slik tilrettelegging handler om mer

enn enkeltstående tiltak; det forutsetter at innholdet i veiledning og samtaler systematisk tilpasses foreldrenes situasjon og ressurser. Funnene peker på betydningen av å sikre at oppfølgingen er tilgjengelig, relevant og tilpasset et mangfold av foreldre, slik at ulike forutsetninger ikke blir hindringer for deltakelse eller utbytte av oppfølgingen. Økt bevissthet om mangfold og behov for tilpasning er nødvendig for å få en mer treffsikker, rettferdig og likeverdig oppfølging.

5.5 Oppsummering

God og helhetlig oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse fremmes når

- informasjonen er konkret, forståelig og løpende, og gir reell innsikt i vedtak, rettigheter, barnets situasjon og veien videre
- oppfølgingen bygger på forståelse for og tilpasses foreldrenes samlede livssituasjon
- sorg, krise og belastninger anerkjennes, og foreldrene får emosjonell støtte som oppleves trygg, genuin og respektfull
- relasjonen til barnevernet preges av respekt, anerkjennelse og reelt samarbeid innenfor et tydelig oppfølgingsmandat
- foreldrene får hjelp til å skape struktur, aktivitet og opplevelse av mestring i hverdagen, og får medvirke i de endringsprosesser oppfølgingen skal rette seg mot
- samvær forstås, organiseres og følges opp både som familietid og som arena for oppfølging, med gode rammer og tilpasset veiledning
- oppfølgingen er godt koordinert mellom tjenester, praktisk gjennomførbar for foreldrene og reelt tilpasset deres situasjon og forutsetninger
- oppfølgingen er tilpasset mangfoldet av foreldre og er likeverdig på tvers av kjønn, språk, kultur, funksjonsnivå, sosioøkonomiske forhold og andre relevante mangfolddimensjoner

Oppfølgingen hemmes derimot av mangelfull og utydelig informasjon, svak krisehåndtering, lite tilrettelagt og dårlig koordinert innsats, økonomiske og praktiske hindre, frykt og mistillit, samt ujevn og til dels kjønnet praksis. Dette innebærer at behovet først og fremst synes å være mer systematisk bruk og koordinering av eksisterende tiltak og tjenester, snarere enn å utvikle nye oppfølgingstiltak. Samtidig peker funnene på betydningen av å vurdere virkemidler som kan gjøre kontakten mellom foreldre og barnevernstjenesten mer tilgjengelig og støttende, slik at foreldre i større grad kan nyttiggjøre seg de oppfølgingstiltakene som allerede finnes.

God foreldreoppfølging etter omsorgsovertakelse forutsetter derfor både strukturelle grep – klare rutiner, tilstrekkelige ressurser og god koordinering – og høy relasjonell kompetanse. Barnevernet må både ivareta barnet og støtte foreldrene på en måte som gjør det mulig å stå i situasjonen og, der det er aktuelt, arbeide målrettet for endring og eventuell tilbakeføring.

6. Anbefalinger for styrket oppfølging til foreldre

På bakgrunn av resultatene fra undersøkelsen, presenterer vi her anbefalinger med sikte på å konkretisere hvordan oppfølgingen av foreldre etter omsorgsovertakelse og i forbindelse med tilbakeføring kan styrkes. Anbefalingene retter seg både mot kommunalt og statlig nivå, ettersom utviklingen av helhetlige og kunnskapsbaserte oppfølgingstilbud til foreldre påvirkes av både lokal praksis og kompetanse, og av de faglige og styringsmessige rammene som utvikles på statlig nivå.

Når det gjelder de kommunale barnevernstjenestene, vil anbefalingene for noen være en bekreftelse på hva som allerede eksisterer av oppfølgingstiltak, mens de for andre kan være en påminning om hva som kan utvikles eller videreutvikles av tjenester og tiltak. Anbefalingene kan også være til hjelp for instanser som fører tilsyn med kommunale barnevernstjenester, slik som Statsforvalteren, Helsetilsynet og Riksrevisjonen. Vi gir også noen anbefalinger rettet mot Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), som er et overordnet fagorgan for barnevernet og faglig rådgiver for Barne- og familiedepartementet.

Det er viktig å understreke at grunnlaget for god oppfølging av foreldre legges lenge før omsorgsovertakelsen, og at god oppfølging fordrer at barnevernstjenesten har god oversikt over tilgjengelig hjelp og støtte – også utenfor eget tiltaksrepertoar. Samlet sett peker funnene på behovet for en tydeligere, mer systematisk og samstemt praksis.

6.1 Anbefalinger

6.1.1 Umiddelbart oppfølgingstilbud ved fratakelse av barn

Begrunnelse

Undersøkelsen viser at mange foreldre er i en akutt krise etter en omsorgsovertakelse. De har behov for emosjonell støtte, hjelp til å forstå situasjonen og den videre prosessen, og praktisk støtte til å få struktur i hverdagen. Foreldrene etterlyser at oppfølgingen kommer tidligere, at noen tar initiativ, og at de blir møtt med forståelse. De fleste barnevernstjenestene oppgir at de allerede har rutiner for oppfølging når det gjelder foreldrenes opplevelse av sorg og krise. Funnene viser imidlertid at det avgjørende ikke er om rutinen finnes, men hva tidlig oppfølging består av, og hvordan den utøves.

Anbefaling

Barnevernstjenesten bør sikre at foreldre får et tidlig, aktivt og støttende oppfølgingstilbud umiddelbart etter omsorgsovertakelsen (første fase), og at det tydelig fremgår av rutiner og planarbeid hva oppfølgingstilbudet skal bestå av.

Gjennomføring

- Konkretisere i rutinen og i planarbeidet hva det umiddelbare oppfølgingstilbudet skal bestå av, herunder:

- at tilbudet er tilgjengelig allerede ved iverksettelse av omsorgsvedtaket, og ikke noe foreldrene må vente på eller selv oppsøke
- hvem som har ansvar for å ta kontakt (rolle eller funksjon)
- hva den første kontakten skal inneholde, som emosjonell og sosial støtte, hjelp til å forstå vedtaket og den videre prosessen, og praktisk støtte til hverdagsstruktur
- hvordan tilbudet og kontakten dokumenteres
- Vurdere behovet for videre oppfølging, og formidle kontakt med andre tjenester der foreldrene ønsker det
- Legge til rette for støttefunksjoner som kan gjøre det lettere for foreldre å ta imot oppfølging

6.1.2 Tydelige og etterprøvbare mål i oppfølgingsplanene

Begrunnelse

Undersøkelsen viser at mange av de kommunale barnevernstjenestene oppgir at de har gode rutiner og planer for foreldrestøtte etter omsorgsovertakelse og ved tilbakeføring, men dette gjelder ikke alle. Dataene viser en samvariasjon mellom teamorganisering eller øremerkede stillinger og tilstedeværelse av rutiner og planer. Likevel viser undersøkelsen at foreldre ofte er usikre på om barnevernstjenesten arbeider for tilbakeføring, og på hva som skal til for at tilbakeføring skal bli aktuelt. Uklarhet om målet i saken fremstår som en barriere for tillit, forståelse og samarbeid, mens en tydelig og avklart målsetting kan styrke oppfølgingen. Oppfølgingsplikten etter § 8-3 innebærer et aktivt og planmessig arbeid der barnevernstjenesten skal legge til rette for gjenforening der hensynet til barnet ikke taler mot det. Høyesterett har dessuten i HR-2024-1169-A tydeliggjort at mangelfull oppfølging kan innebære at gjenforeningsmålet reelt oppgis uten tilstrekkelig grunnlag. Når oppfølgingsplanens mål ikke er tydelig forankret i sakens status, blir det vanskeligere både for foreldrene å forstå hva det arbeides mot, og å etterprøve om aktivitetsplikten er ivaretatt.

Anbefaling

Hver forelder skal ha en egen skriftlig oppfølgingsplan som er gjennomgått med forelderen og utarbeidet med reell foreldremedvirkning. Planen bør ha et tydelig overordnet mål som følger sakens status, slik at arbeidet rettes mot gjenforening så lenge gjenforeningsmålet ikke er forlatt, og mot ivaretagelse av foreldrerollen, samvær og relasjonen mellom barn og foreldre der målet er forlatt.

Gjennomføring

- Forankre det overordnede målet i oppfølgingsplanen i sakens status, og oppdatere det dersom gjenforeningsmålet endres, herunder:
 - der tilbakeføring fortsatt er målet: hvilke forhold det arbeides med gjennom konkretisering av delmål

- der gjenforeningsmålet er forlatt: hvordan oppfølgingen skal støtte foreldrerollen, samvær og relasjonen mellom barn og foreldre
- Det skal være en plan per forelder, slik at oppfølgingsarbeidet kan forankres konkret i den enkelte forelders særskilte behov og rettigheter
- Utarbeide faseinndelte rutinebeskrivelser som tydeliggjør sentrale oppgaver og oppfølgingspunkter
- Bruke planen aktivt i samarbeidsmøter, og evaluere og justere den jevnlig
- Innpasse rutiner og oppfølgingspunkter i fagsystemet, slik at de blir en del av ordinær saksbehandling og rapportering
- Tydeliggjøre hvilke forhold det arbeides med gjennom hovedmål og delmål, og hvordan foreldrene kan medvirke
- Nedtegne både foreldrenes og barnevernstjenestens vurdering der de er uenige om innholdet

6.1.3 Samværsoppfølging som styrker relasjonen mellom barn og foreldre

Begrunnelse

Undersøkelsen viser at samvær har flere funksjoner samtidig. Det er en relasjonell arena for kontakt mellom barn og foreldre, men inngår også i oppfølgingen som veiledning, trygging, kontroll, praktisk organisering og vurderingsgrunnlag. Tilsyn under samvær fremstår som sammensatt: det kan trygge barnet og gjøre samvær mulig, og tilsynspersonen kan gi råd og veiledning før, under og etter samvær, samtidig som den samme rammen kan oppleves som vurderende og belastende for forelderen. Når oppfølgingen rundt samvær først og fremst handler om praktisk gjennomføring, vilkår og kontroll, kan den bli smalere enn samværets formål tilsier. Skal samvær bidra til å opprettholde og styrke båndet mellom barn og foreldre, må oppfølgingen også rette seg mot hvordan samværet oppleves, og hva forelderen og barnet trenger før, under og etter samvær.

Anbefaling

Oppfølgingen rundt samvær bør tydeliggjøre og styrke samvær som relasjonell arena, slik at støttefunksjonen kommer klarere frem ved siden av de vurderings- og kontrolloppgavene som også kan være nødvendige.

Gjennomføring

- Utarbeide nasjonal veileder som tydeliggjør innholdet i støttende samværsoppfølging og rolleavklaringen mellom støtte, vurdering og kontroll
- Avklare, for eksempel i et rundskriv, hvordan samvær brukes som arena for veiledning og vurdering av foreldrerollen sett i lys av barnets og foreldrenes rett til familieliv, slik at rammene rundt samvær bidrar til å opprettholde, styrke og utvikle båndet mellom barn og foreldre

- Vurdere om oppfølgingen kan legges til eller gjennomføres i samarbeid med andre tjenester (f.eks. familievernnet) for å redusere opplevelsen av samvær som kontroll

6.1.4 Tydeliggjøring av barnevernstjenestens ansvar for aktiv og koordinert oppfølging

Begrunnelse

Undersøkelsen viser at foreldrenes utfordringer ofte er sammensatte og berører flere tjenester samtidig, og at koordinert oppfølging iverksettes i begrenset grad. Parallelle oppfølgingsløp gir ikke i seg selv en helhetlig oppfølging, og foreldrene kan bli stående uten at noen ser tjenestene i sammenheng. Barnevernsloven § 8-3 pålegger barnevernstjenesten å følge opp foreldrene og å formidle kontakt med andre hjelpeinstanser. Undersøkelsen viser likevel at dette i begrenset grad etterleves, og det gir seg utslag på to måter. For det første er ansvaret for å sørge for at oppfølgingen er koordinert, sjelden tydelig plassert. For det andre overlates oppfølgingen ofte til foreldrenes eget initiativ, til tross for at det må påhvile barnevernstjenesten å tydeliggjøre hvilke oppfølgings- og endringstiltak som kan bidra til å nå målet for oppfølgingen. En omsorgsovertakelse bygger på barnevernstjenestens vurdering av hva som ikke har vært godt nok, og det er denne vurderingen som peker ut hva oppfølgingen må rette seg mot, enten det er hva som må styrkes eller endres med sikte på tilbakeføring, eller, der gjenforeningsmålet er forlatt, hvordan båndet mellom barn og foreldre kan ivaretas og utvikles. Vurderingen er barnevernstjenestens, og derfor må også initiativet i oppfølgingen være det.

Anbefaling

Det bør vurderes å presisere barnevernstjenestens oppfølgingsansvar etter § 8-3. En slik presisering bør gjøre det tydelig at ansvaret omfatter å sørge for at oppfølgingen av foreldrene er koordinert når de har behov for, og samtykker til, hjelp fra flere tjenester. Barnevernstjenesten har også en aktivitetsplikt til selv å tydeliggjøre og tilby de oppfølgings- og endringstiltakene som kan bidra til å nå målet for oppfølgingen. Hvem som har koordineringsansvaret, bør dokumenteres, slik at det kan etterprøves. Koordinering har også betydning der foreldrene har svekket tillit til barnevernstjenesten, fordi det gjør det mulig for foreldrene å motta deler av oppfølgingen fra andre tjenester, samtidig som arbeidet holdes orientert mot målet i barnevernstjenestens oppfølgingsplan. Ansvaret for koordinert oppfølging er noe annet enn ordningene med individuell plan, som har egne vilkår. Individuell plan kan benyttes når vilkårene er oppfylt og foreldrene samtykker.

Gjennomføring

- Departementet bør vurdere å presisere ordlyden i barnevernsloven § 8-3, slik at det går frem at oppfølgingsansvaret omfatter å sørge for koordinert oppfølging og en aktivitetsplikt til selv å tydeliggjøre og tilby aktuelle oppfølgings- og endringstiltak.
- Bufdir bør utarbeide eller revidere rundskriv som tydeliggjør hvordan oppfølgingsansvaret skal forstås og praktiseres, herunder koordineringsansvaret, aktivitetsplikten, kravet til dokumentasjon og forholdet til ordningene med individuell plan og koordinator.

Oppfølging/kvalitetssikring

- Innarbeide presiseringen i statsforvalterens tilsynskriterier, slik at det kan kontrolleres om koordineringsansvaret er plassert, dokumentert og fulgt opp.
- Vurdere nasjonale kvalitetsindikatorer for koordinert oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse.

6.1.5 Likeverdig oppfølging – kjønn, språk, kultur og funksjon

Begrunnelse

Undersøkelsen viser at oppfølgingen ikke er likeverdig. Tilgangen til og innholdet i oppfølgingen varierer systematisk etter kjønn, språklig og kulturell bakgrunn samt kognitiv fungering, og tilretteleggingen for foreldrenes ulike forutsetninger er i varierende grad dokumentert og satt i system. Tydeligst er forskjellen mellom mødre og fedre, som er dokumentert og statistisk signifikant. Funnene tyder på en reell ulikhet i hvem som faktisk får oppfølging. Oppfølgingsansvaret etter § 8-3 gjelder barnets foreldre, uavhengig av status etter annet lovverk, og barnevernet skal gi et likeverdig tilbud uavhengig av foreldrenes bakgrunn og forutsetninger. Likeverdig oppfølging betyr ikke identisk oppfølging. Innholdet må tilpasses den enkelte forelders situasjon, målet for oppfølgingsarbeidet, og det som er til barnets beste.

Anbefaling

- Barnevernstjenesten bør sikre likeverdig oppfølging av foreldre, slik at begge foreldre omfattes av oppfølgingsansvaret og oppfølgingen tilpasses foreldrenes ulike forutsetninger, blant annet språk, kultur, kognitiv fungering, sosial støtte og sosioøkonomisk situasjon.
- Det bør legges til rette for at foreldres rettigheter etter andre lovverk ivaretas og koordineres i oppfølgingsarbeidet.

Gjennomføring

- Kartlegging i oppfølgingsplanen som spør spesifikt om behov for tolk, kulturell tilpasning, kognitiv fungering, sosial støtte og sosioøkonomisk situasjon, ved oppstart og ved revisjon av planen
- Rutiner som ivaretar dokumentasjonsplikten for vurderingen av bruk av tolk og tilrettelagt informasjons- og veiledningsverktøy (enkelt språk, visuelle hjelpemidler), slik at valg og begrunnelse kan etterprøves

Oppfølging/kvalitetssikring

- Kvalitetssikring per sak innebærer å kontrollere at tilretteleggingsvurderingen er dokumentert i tråd med oppfølgingsplanen. Etterprøving av om oppfølgingen er likeverdig på tvers av foreldre skjer gjennom nasjonal rapportering per forelder, jf. 6.3.5.

6.1.6 Koordinert oppfølgingsløp ved tilbakeføring

Begrunnelse

Undersøkelsen viser at foreldre og barn ofte har omfattende behov i overgangsfasen ved tilbakeføring. Selve tilbakeføringen innebærer for mange foreldre betydelige omstillinger, som gjør at flere befinner seg i en sårbar økonomisk og relasjonell situasjon der det kan ta tid før nødvendige støtteordninger og tiltak er etablert. Koordinert og tverrfaglig oppfølging etter tilbakeføring forekommer likevel bare i et fåtall av sakene, og i mange saker fremstår hjelpen fra ulike aktører som parallelle tiltak og tjenester uten tydelig koordinering. Fra 1. januar 2026 er det innført en plikt etter barnevernsloven § 8-7 til å tilby barn og foreldre oppfølging i opptil seks måneder etter at omsorgsovertakelsen er opphevet. Etter forarbeidene er denne oppfølgingen ikke ment å være omfattende, og den skal ikke ha som formål å kontrollere om barnet får forsvarlig omsorg.

Anbefaling

- Det bør etableres et koordinert, tverrfaglig oppfølgingsløp ved tilbakeføring med avklarte roller og ansvar før, under og etter at barnet flytter hjem.
- Det bør avklares nærmere hvordan den tidsavgrensede og samtykkebaserte oppfølgingen etter § 8-7 (se prop. 83 L (2024-2025) punkt 11.2.4.2) forholder seg til de omfattende støttebehovene undersøkelsen dokumenterer i tilbakeføringsfasen, og til barnevernstjenestens øvrige ansvar for å følge med på barnets situasjon der tilbakeføring skjer i en fortsatt sårbar omsorgssituasjon.

Gjennomføring

- Utvikle «forløp» for tilbakeføring, etter modell av nasjonale behandlingsforløp
- Knytte oppfølgingsplanene til tilbakeføringsprosessen (f.eks. mål, tiltak og vurderingspunkter)
- Koble oppfølgingsløpet til et rapporteringspunkt på om oppfølging etter tilbakeføring er tilbudt i tråd med § 8-7, slik at etterlevelsen av plikten kan følges og evalueres, jf. 6.3.5

6.2 Nasjonale indikatorer, rapportering og kunnskapsutvikling

Begrunnelse

Det foreligger i dag ikke offentlige tall på oppfølgingen av foreldre etter omsorgsovertakelse, og heller ikke på tilbakeføring eller replassering. Undersøkelsen viser samtidig at oppfølgingen varierer mellom tjenestene og er person- og stedsavhengig.

Det er videre vanskelig å vurdere om svakheter skyldes manglende kunnskap eller manglende etterlevelse av gjeldende føringer. Uten nasjonale data lar verken variasjonen eller etterlevelsen seg følge over tid. Forskingen tyder på at systematisk og koordinert oppfølging kan bidra til økt sannsynlighet for gjenforening og redusert risiko for replassering, men kunnskapsgrunnlaget er fortsatt begrenset.

Anbefaling

Det bør utvikles nasjonale kvalitetsindikatorer for oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse, og legges til rette for nasjonal rapportering og for videre forskning på området.

Gjennomføring

- Utvikle nasjonale indikatorer, for eksempel i regi av Bufdir og SSB, som aggregere det den enkelte sak allerede skal kunne etterprøve, blant annet om det foreligger en oppfølgingsplan, om oppfølgingen er gitt per forelder, og om tilrettelegging er vurdert, jf. 6.2.2 og 6.2.6
- Etablere et nasjonalt rapporteringspunkt for oppfølging av foreldre, og for oppfølging etter tilbakeføring i tråd med § 8-7, slik at etterlevelsen kan følges, jf. 6.2.7
- Prioritere forskning og følgeevaluering av oppfølgingsarbeidet og av nye modeller for foreldreoppfølging

Oppfølging og kvalitetssikring

- Publisere nasjonale tall som synliggjør variasjon mellom kommuner, og bruke dem til å justere nasjonale føringer

Litteratur

- Agresti, A. (2019). *Statistical Methods for the Social Sciences* (5 utg.). Pearson.
- Alvik, I.F. (2021). *Samvær etter omsorgsovertakelse. En undersøkelse av praksis fra fylkesnemnder og lagmannsretter* (Oslomet skriftserie nr. 4/2021). OsloMet Storbyuniversitet.
- Barnevernsloven (2021). *Lov om barnevern* (sist endret LOV-2026-06-19-35). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97>
- Barne- og likestillingsdepartementet (2009) *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon*. En veileder. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnevern/q-1157-b-oppfolging-av-foreldre.pdf>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) (2024a). *Fosterhjem – Veileder av barnevernstjenestens oppfølging av barn i fosterhjem* [Veileder om barnevernstjenestens oppfølging av barn i fosterhjem | Bufdir](#)
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2024b). *Samvær – kunnskapsbasert retningslinje*. [Samvær – kunnskapsbasert retningslinje for vurdering av samværsordning ved -omsorgsovertakelse | Bufdir](#)
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2023). Barnevernsrundskrivet (03/2023, sist faglig oppdatert 16. april 2026). [Barnevernsrundskrivet \(tidligere saksbehandlingsrundskrivet\) | Bufdir](#)
- Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic Analysis: A practical guide*. Sage
- Bredal, A., Kojan, B.H., Nilsen, M., Skrove, G., Storhaug, A.S., & Øverlien, G. (2023). *Barnevernstjenestens arbeid med vold og overgrep* (NOVA Rapport nr. 16). OsloMet - storbyuniversitetet. <https://hdl.handle.net/11250/3120615>
- Burrus, S. W. M., Green, Beth, L., Worcel, S., Finigan, M. & Furrer, C. (2012). Do Dads Matter? Child Welfare Outcomes for Father-Identified Families. *Journal of Child Custody*, 9(3), 201–216. <https://doi.org/10.1080/15379418.2012.715550>
- Chambers, R. M., Brocato, J., Fatemi, M. & Rodriguez, A. Y. (2016). An innovative child welfare pilot initiative: Results and outcomes. *Children & Youth Services Review*, 70, 143–151. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.09.004>
- Chambers, J. M., Lint, S., Thompson, M. G., Carlson, M. W. & Graef, M. I. (2019). Outcomes of the Iowa Parent Partner program evaluation: Stability of reunification and re-entry into foster care. *Children & Youth Services Review*, 104, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.05.030>
- Cloakley, T. M. (2013). The influence of father involvement on child welfare permanency outcomes: A secondary data analysis. *Children & Youth Services Review*, 35(1), 174–182. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.09.023>
- Collings, S., Spencer, M., Dew, A., & Dowse, L. (2018). ‘She was there if I needed to talk or to try and get my point across’: specialist advocacy for parents with intellectual disability in the Australian child protection system. *Australian Journal of Human Rights*, 24(2), 162–181.
- Damman, J.L., Saar-Heiman, Y., Lalayants, M., & Gupta, A. (2025). What makes peer support supportive? A scoping review of multidimensional parent advocacy support in child welfare. *Children and Youth Services Review*, 267, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2025.108133>
- D’Andrade, A. (2021). Poverty’s Pathways: How Poverty Hinders Parents’ Efforts to

- Reunify with their Children Placed in Foster Care. *Child Welfare*, 99(4), 51–76.
<https://www.jstor.org/stable/48647842>
- Deane, L., Glass, J., Vystrcil-Spence, I. & Mignone, J. (2018). Live-In Family Enhancement (LIFE): A comprehensive program for healing and family reunification. *First Peoples Child & Family Review*, 13(1), 35-49.
<https://doi.org/10.7202/1082390ar>
- NESH (2021/2023). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (5. utg., oppdatert 2023). De nasjonale forskningsetiske komiteene.
forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora.pdf
- Drange, N., Hernæs, Ø.M., Markussen, S., Oterholm, I., Raaum, O., & Slettebø, T (2021). *Rapport Delprosjekt 1: Beskrivende analyser – barn og familier i barnevernet*. (Rapport nr. 4). Frischsenteret.
- Douglas, M. & Saus, M. (2021). Invisible differentness in Sámi Child Protection Services. *Child Care in Practice*, 27 (3), 251-265.
- Dumbrill, G. C. (2006). Parental experience of child protection intervention: A qualitative study. *Child Abuse & Neglect*, 30(1), s. 27-37.
- Efjestad, J.S., Falch, M.R. & Riiber, T.C. (2023). *Barnevernssaker i domstol og nemnd*. Universitetsforlaget.
- Eide, K., Krane, V., Øvergård, K.I., Follesø, R., Vassend, E.L.F., Fossli, K.I., Kvello, Ø., Hegdahl-Galterudhøgda, A., Gerds-Andresen, T. (2024). *Flyttinger i regi av barnevernet*. (Rapport). Universitetet i Sørøst-Norge
- Ellingsen, I. T. (2007). Å miste omsorgen for sitt barn. *Nordisk sosialt arbeid*, 27(04), 263-275.
- Ellingsen, I. T. (2010). Oppfølging etter omsorgsovertakelse - utfordringer og muligheter. I W. Lichtwarck og Clifford, G. (Red.). *Modernisering i barnevernet: Ideologi, kontekst og kompetanse*. Universitetsforlaget.
- Ellingsen, I. T. (2011). *Adolescents in foster care and their families: A Q methodological study on family perceptions* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Stavanger.
- Ellingsen, I., Slettebø, T., Studsrød, I., Farstad, G.R. & Herland, M.D. (2018). *Det gjør livet litt lettere. Gruppetilbud til foreldre med barn i fosterhjem og barnevernsinstitusjon* (Rapport nr. 73). Universitetet i Stavanger.
- Ellingsen, I. T., Studsrød, I. & Syrstad, E. (2025a). Hva med mamma og pappa? Unges forståelse av og erfaringer med oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 102(3), 179-194.
<https://doi.org/10.18261/tnb.102.3.5>
- Ellingsen, I.T., Syrstad, E., & Slettebø, T. (2025b). Tilbakeføring etter omsorgsovertakelse – hva kan vi lære av internasjonal forskning? *Fontene forskning*.
- Eriksen, A.Ø. (2024). *En omsorgsovertakelses påvirkning på livskvalitet. Et foreldreperspektiv* [Mastergradsoppgave]. OsloMet Storbyuniversitet.
- Fylkesnes, M. K., Iversen, A. C., Bjørknes, R. & Nygren, L. (2015). Frykten for barnevernet: En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger. *Tidsskriftet Norges Barnevern* 92 (2), 80-96.
- Gerds-Andresen, T. & Eriksen, A.Ø. (2025a). Understanding a Parent's Visitation Capacity After a Care Order. *Social Sciences*, 14(4), 221.

- Gerdts-Andresen, T. & Eriksen, A.Ø. (2025b). The Risk of Not Knowing—How Information Sharing Affects Parents' Ability to Maintain and Develop Family Ties After a Child's Removal from Parental Care. *Social Sciences*, 14(6), 334.
- Gerdts-Andresen, T., Eide, K., Krane, V. & Kvello, Ø. (2022). *Tilbakeføring til foreldrehjemmet etter en plassering i fosterhjem eller institusjon: En oppsummering av hovedtrekkene i forskningslitteraturen. Flyttinger i regi av barnevernet. Delrapport 2*. Universitetet i Sørøst-Norge.
- Gerdts-Andresen, T. & Hegdal-Galterudhøgda, A. (2025). Identifying parents with cognitive difficulties: How Child Welfare Services enable timely and appropriate support. *Social Sciences* 14 (11), 1-15. <https://doi.org/10.3390/socsci14110625>
- Granerud, A-M., Syrstad, E., & Andersen, E.W. (2021). Etter fylkesnemnda – hva med foreldrene? Oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse – ansvar og rollefordeling. *Fontene forskning*, 14(1), 61-66.
- Grunnloven (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov av 17. Mai 18.14*. Justis- og beredskapsdepartementet. Lovdata.no.
- Halkier, B. (2020). Fokusgrupper: Den fokuserede socialitet. I: S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (s. 167–184). Hans Reitzels Forlag.
- Handulle, A. (2022). Beyond fear of child welfare services: An ethnographic study among Norwegian-Somali parents [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Stavanger
- Haugseth, E. (2012). Heggeli – Et barnehjem med foreldrestøttende innsatsformer. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 89, s. 32 – 45.
- Holland, S., & Crowley, A. (2013). Looked-after children and their birth families: using sociology to explore changing relationships, hidden histories and nomadic childhoods. *Child & Family Social Work*, 18(1), s. 57-66.
- HR-2020-662-S (2020). Norges Høyesterett.
- HR-2024-1169-A (2024). Norges Høyesterett.
- Höjer, I. (2011). Parents with children in foster care—How do they perceive their contact with social workers? *Practice: Social work in action*, 23(2), 111–123.
- Ie, J. & Ellingsen, I. T. (2024). 'You've got to love her' m - Perceptions of birth mothers among children in long-term foster care. *Child & Family Social Work* 29, 239-247.
- Jensen, P. & Ulleberg, I. (2019). *Mellom ordene. Kommunikasjon i profesjonell praksis*. Gyldendal.
- Johansen, T.B. & Jardim, P.S. (2023). Foreldreoppfølging i familievernnet etter omsorgsovertakelse: en systematisk kartleggingsoversikt (FHI Rapport). Folkehelseinstituttet.
- Kojan, B.H., Ulset, G., Paulsen, V., & Storhaug, A.S. (2023). Barnevernsarbeiderens forståelser og håndtering av fattigdom. *Fontene forskning*, 16(2), 4-16.
- Krane, V., Vassend, E.L., Follesø, R. & Eide, K. (2025). "We Need Guidance and Support, but How Can We Trust These People?" Parents' Experience of Family Reunification Following Out-of-Home Care. *Child & Family Social Work*, 1-10. <https://doi.org/10.1111/cfs.70079>
- Krippendorff, K. (2012). *Content Analysis: An introduction to its methodology*. Thousand Oaks. Sage Publications.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Gyldendal

Akademisk.

- LaBrenz, C. A., Fong, R. & Cubbin, C. (2020). The road to reunification: Family- and state system-factors associated with successful reunification for children ages zero-to-five. *Child Abuse & Neglect*, 99. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104252>
- Madriz, E. (2000). Focus groups in feminist research. I: N. K. Denzin & Y. S. Lincoln, (Red.), *The Sage Handbook of social research* (s. 835-850). Sage
- Malvaso, C. G. & Delfabbro, P. H. (2020). Description and evaluation of a trial program aimed at reunifying adolescents in statutory long-term out-of-home care with their birth families: The adolescent reunification program. *Children & Youth Services Review*, 119. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105570>
- Menneskerettighetskonvensjonen (1950). *Den europeiske menneskerettskonvensjon. Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og grunnleggende friheter*. Lovdata.no.
- Morgan, D. L. (1997). *Focus group in qualitative research*. Sage Publications.
- Nygren, K. Walsh, J., Ellingsen, I. T. & Christie, A. (2018), What about the fathers? The presence and absence of the father in social work practice in England, Ireland, Norway and Sweden – A comparative study. *Child & Family Social Work*, 24(1), 148-155. <https://doi.org/10.1111/cfs.12592>
- Nygren, K. Walsh, J. C., Ellingsen, I. T. & Christie, A. (2021). Gender, parenting and practices in Child Welfare Social Work? A comparative study from England, Ireland, Norway and Sweden. *The British Journal of Social Work*, 51(6), 2116-2133. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaa085>
- NOU2023:7. *Trygg barndom, sikker fremtid. Gjennomgang av rettsikkerheten for barn og foreldre i barnevernet*. Barne- og familiedepartementet.
- NOU2024:17. *Kommersielle og ideelle aktørers rolle i fellesskapets velferdstjenester*. Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet.
- Olkowska, A. & Aamodt, A.H. (2022). Om sorg ved omsorgsovertakelser. Sorgteori som en forståelsesramme for foreldrenes følelsesmessige reaksjoner etter å ha blitt fratatt omsorgen for sitt barn. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 99 (1), 4-19.
- Otterlei, M.T. (2022). Perspektiver på omsorgsovertakelser: En kvalitativ studie av foreldre og barnevernsarbeideres erfaringer med omsorgsovertakelsesprosesser med tilknyttede problemområder [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Stavanger.
- Polit, D., & Beck, C. T. (2004). *Nursing research: Principles and Methods* (7. utg). Lippincott Williams & Wilkins.
- Prop 83 L (2024-2025). *Endringer i barnevernsloven mv.* (kvalitetsløftet i barnevernet). Barne- og familiedepartementet.
- Prop 133 L (2020-2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernsloven*. Barne- og familiedepartementet.
- Prop 169 L (2016-2017). *Endringer i barnevernloven mv.* (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre). Barne- og familiedepartementet.
- Reichelt, V., Slettebø, T., Foss, K., Paintsil, R. (2021). Foreldrestøtte ved omsorgsovertakelse – et minoritetsperspektiv. *Fokus på familien*, 49(4), 303-323.
- Riksrevisjonen (2003). *Riksrevisjonens undersøkelse av oppfølging og tilsyn i barnevernet*. https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2002-2003/dok_3_10_2002_2003.pdf

- Rushovich, B., Hebert, A., Crampton, D. & Malm, K. (2021). Results from a randomized controlled trial of team decision-making in child welfare. *Children and Youth Services Review*, 131(6), 1-15.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106263>
- Ryan, J. P., Perron, B. E., Moore, A., Victor, B. G. & Park, K. (2017). Timing matters: A randomized control trial of recovery coaches in foster care. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 77, 178–184.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.jsat.2017.02.006>
- Ryan, J. P., Victor, B. G., Moore, A., Mowbray, O. & Perron, B. E. (2016). Recovery coaches and the stability of reunification for substance abusing families in child welfare. *Children & Youth Services Review*, 70, 357–363.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.10.002>
- Saar-Heiman, Y., Damman, J. L., Lalayants, M., & Gupta, A. (2024). Parent Peer Advocacy, Mentoring, and Support in Child Protection: A Scoping Review of Programs and Services. *Psychosocial Intervention*, 33(2), 73 - 88. <https://doi.org/10.5093/pi2024a5>
- Schofield, G., Moldestad, B., Höjer, I., Ward, E., Skilbred, D., Young, J., & Havik, T. (2011). Managing loss and a threatened identity: Experiences of parents of children growing up in foster care, the perspectives of their social workers and implications for practice. *British Journal of Social Work*, 41(1), 74-92.
- Slettebø, T. (2008) Barn og foreldres medvirkning i barnevernet – samspill og interessemotsetninger. *Norges Barnevern*.
- Slettebø, T. (2009) *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten Kunnskap og metoder* (Rapport 11/2009). Diakonhjemmet høgskole.
- Slettebø, T. (2013). Partnership with Parents of Children in Care: A Study of Collective User Participation in Child Protection Services. *British Journal of Social Work*. 43(3): 579-595.
- SSB (2025). 11600: Barn 0-24 år med plasseringstiltak, etter omsorgs-/hjelpetiltak, alder, år, region og plasseringstiltak. <https://www.ssb.no/statbank/table/11600>
- SSB (2026). Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre (tabell 2). <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/statistikk/innvandrere-og-norskfodte-med-innvandrereforeldre>
- Stang, E. G. (2018). Emergency placements: Human rights limits and lessons. I A. Falck-Eriksen, E. Backe-Hansen (Red.), *Human rights in child protection implications for professional practice and policy* (s. 147-166). Palgrave Macmillan.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-94800-3_8
- Stang, E. G., Baugerud, G.-A., Backe-Hansen, E. & Rugkåsa, M. (2023). *Samvær i praksis: En forskningsbasert undersøkelse av samværsordninger i barnevernet. Hovedrapport fra prosjektet «Samvær etter omsorgsovertakelse»* (Skriftserie nr 1/2003). OsloMet Storyuniversitetet.
- Storhaug, A. S., Havnen, K. J. S., Fylkesnes, M. K., Kojan, B. H., Christiansen, Ø., Langsrud, E., Jarlby, F., Jørgensen, K., Sørli, H. E., Gresdahl, M. & Skrove, G. (2020). Akutt – for hvem? Akuttarbeid i kommunalt barnevern (Rapportserie for sosialt arbeid, rapport 4). NTNU, Institutt for sosialt arbeid og NORCE.
- Storhaug, A. (2015). *Barnevernets forståelse av farskap* [Doktrogradsavhandling]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

- Storhaug, A. S. & Kojan, B. H. (2017). Emergency out-of-home placements in Norway: Parents' experiences. *Child & Family Social work*, 22 (4), 1407-1414.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12359>
- Strand Lobben mfl. mot Norge (nr. 37283/13). (2019). Den europeiske menneskerettsdomstol.
- Sudland, C. (2023). "Hva gjør vi nå?" Alvorlige foreldrekonflikter i barnevernet. (Doktoravhandling). Storbyuniversitetet OsloMet.
- Syrstad, E., Ellingsen, I.T., Aadnanes, M. & Dammen, J. (2026). «We will always think, is this the right decision?». Norwegian child welfare workers navigating the uncertainty project of reunification. *Children and Youth Services Review*, 181. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2025.108689>
- Syrstad, E. (2020). *Å forstå det uforståelige. Møtet mellom foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn, familievern og barnevernet* [Doktorgradsavhandling]. VID vitenskapelige høyskole.
- Syrstad, E. (2022). Hvordan kan foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sine barn, sikres god oppfølging innenfor familievernets rammer? *Tidsskrift for Norges barnevern*, 99 (2-3), 116-128.
- Syrstad, E., & Ness, O. (2019). To Navigate the Normative and the Not-Normative Family Therapists Negotiating Their Professional Identities with Parents Whose Children are Placed in Public Care. *Contemporary Family Therapy*, 41(2), 201-210.
- Syrstad, E., & Slettebø, T. (2019). To understand the uncomprehensible: A qualitative study of parents' challenges after child removal and their experiences with support services. *Child & Family Social Work*, 25(1), 100-107.
- Terrefe, A. T. (2023). Immigrant parents' experiences of Child Welfare Assessment processes in child maltreatment cases: Implications for trust. *Barn*, 41(2-3), 90-106
- Terrefe, T. A. (2025). Exploring the colonial contours of child welfare services and their implications for immigrant parents' participation and trust. *Journal of Public Child Welfare*, 1–31. <https://doi.org/10.1080/15548732.2025.2567258>
- Thrana, H.M., & Fauske, H. (2014). The emotial encounter with child welfare services: The importance of incorporating the emotional perspective in parents' encounter with child welfare workers. *European Journal of Social work*, 17(2), 221-236. <https://doi.org/10.1080/13691457.2013.798628>
- Tøssebro, J., Midjo, T., Paulsen, V., & Berg, B. (2017). Prevalence, Trends and Custody Among Children of parents with Intellectual Disabilities in Norway. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 30(3), 533-542.
<https://doi.org/10.1111/jar.12304>
- Tøssebro J., Midjo T., Paulsen., V. & Berg, B. (2014). *Foreldre med kognitive vansker i møte med barnevernet*. NTNU Samfunnsforskning.
- Universitetet i Oslo. (u.å.). *Autotekst – tale til tekst med Whisper fra OpenAI*. Universitetet i Oslo. <https://www.uio.no/tjenester/it/lyd-video/autotekst/>
- van Holen, F., Clé, A., West, D., Gypen, L. & Vanderfaeille, J. (2020). Family bonds of foster children. A qualitative research regarding the experience of foster children in long-term foster care. *Children & Youth Services Review*, 119, 1–8.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105593>

Zanoni, L., Warburton, W., Bussey, K., & McMaugh, A. (2013). Fathers as 'core business' in child welfare practice and research: An interdisciplinary review. *Children and Youth Services Review*, 35, 1055–1070.

Vedlegg

- Tilrådning fra Sikt
- Informasjonsskriv til foreldre med erfaring fra omsorgsovertakelse (*tilsvarende informasjonsskriv ble utarbeidet til foreldre med erfaring fra tilbakeføring*)
- Teaser til foreldre med tidsavgrenset språklenke
- Informasjonsskriv til ansatte i barnevernstjenesten (*tilsvarende informasjonsskriv ble utarbeidet til samarbeidspartnere*)
- Samtykkeerklæring

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
312248

Type vurdering
Standard

Dato
29.01.2025

Tittel

Oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse - Oppfor

Behandlingsansvarlig institusjon

VID vitenskapelige høyskole/ Fakultet for sosialvitenskap/ Fakultet for sosialvitenskap Oslo

Felles behandlingsansvarlige institusjoner

Universitetet i Stavanger

OsloMet- storbyuniversitetet/ Fakultet for samfunnsvitenskap/ Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig

Ellen Syrstad

Akademisk nivå

Forsknings-/ dr.gradsprosjekt

Behandlingsperiode

02.12.2024 - 01.01.2027

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

- o Navn
- o Stemme på lydopptak

Særlige

- o Helseopplysninger

Lovlig grunnlag

Forskning i allmennhetens interesse, jf. GDPR art 6(1)(e), jf. personopplysningsloven§ 8

Uttrykkelig samtykke, jf. GDPR art. 9(2)(a)

Forskning i allmennhetens interesse, jf. GDPR art 9(2)U),jf. personopplysningsloven§ 9

▼ Beskrivelse av behandlingen

Forskningsformålet og begrunnet behov for personopplysninger

Forskningsprosjektet er Bufdir-finansiert og et av flere tiltak til å imøtekomme FNs krav om praksisendring i barnevernet etter EMD-dommene. Detsøkerå gi økt kunnskap om oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse og tilbakeføring. Vi skal i forskningsprosjektet innhente erfaringer fra foreldre, både foreldre som har barn under omsorg og foreldre som har fått barn tilbakeført etter en omsorgsovertakelse. Vi skal også gjennomføre fokusgruppeintervju med barnevernsarbeidere rundt om i landet og en survey blant ledere og ansatte i kommunal barnevernstjeneste. Prosjektets har til formål å gi økt kunnskap om hva som skal til for å lykkes med oppfølgings- og tilbakeføringsarbeidet. Samlet vil prosjektet gi kunnskap som svarer til den overordnede problemstillingen: Hvilken oppfølging foreldre får etter en omsorgsovertakelse, hva oppfølgingen består i og hvordan kommunene har organisert oppfølgingsarbeidet etter en omsorgsovertakelse?

Vi skal forske på oppfølging av foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn. Vi skal intervju foreldre som både har erfaring med oppfølging og tilbakeføring, samt ansatte i barnevernet og offentlig forvaltning som har erfaring med oppfølging og tilbakeføring. Vi vil også sende ut en survey til barnevernsledere og ansatte.

Totalt antall registrerte i prosjektet

1-99

Utvalg 1

Foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn

Rekruttering via Barnevern- og helsenemnda, kontakter i egne nettverk, sosiale medier

Aldersgruppe: 18 - 65

Datainnsamling/metode

- Personlig intervju
InterOuene vil foregår både fysisk og digitalt og temaer vil være knyttet til oppfølging (se vedlagt intervjuguide som er tematisk sortert).
- Personlig intervju

Utvalg 2

Ansatte i offentlig sektor med erfaring fra oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse

Vi tar kontakt med utvalgte barneverntjenester i fem ulike regioner, som dekker by og land med direkte forespørsel om å delta i fokusgruppeintervju. Vi ber de bistå med å etablere en fokusgruppe med samarbeidspartnere

Aldersgruppe: 20 - 74

Datainnsamling/metode

- Gruppeintervju
- Gruppeintervju

Utvalg 3

Foreldre med erfaringer med tilbakeføring av barn

Rekruttering via Barnevern- og helsenemnda, kontakter i egne nettverk, sosiale medier

Aldersgruppe: 18 - 65

Datainnsamling/metode

- Personlig intervju
InterOuene vil foregår både fysisk og digitalt og temaer vil være knyttet til tilbakeføring av barn (se vedlagt intervjuguide som er tematisk sortert).

A Samlet vurdering

Vi har vurdert at behandlingen av personopplysninger oppfyller kravene i personvernregelverket. Vi gjør vurderinger på vegne av behandlingsansvarlig institusjon. Du må følge institusjonens retningslinjer for informasjonssikkerhet, og eventuelle vilkår i vurderingen.

OM VURDERINGEN Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket. Vi har nå vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene.

TYPE PERSONOPPLYSNINGER Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om helseforhold.

LOVLIG GRUNNLAG Den planlagte behandlingen av personopplysninger er nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 e).

Ifølge art. 6 nr. 3 b) skal grunnlaget for slik behandling fastsettes nærmere i nasjonal rett. Personopplysningsloven § 8 stadfester at behandling av personopplysninger for arkiv-, forsknings- eller statistikkformål i allmennhetens interesse og kan gjøres på grunnlag av art. 6 nr. 1 e).

Prosjektet behandler særlige kategorier av personopplysninger, jf. personvernforordningen art. 9. Behandlingen er nødvendig for formål knyttet til vitenskapelig forskning. Forbudet i personvernforordningen art. 9 nr. 1 gjelder ikke, ettersom vilkår for unntaket i art. 9 nr. 2 j) er oppfylt.

Vi vurderer at tilhørende krav i personopplysningsloven § 9 om at samfunnsnyttent klart overstiger ulempene for den enkelte er oppfylt. Prosjektet har som formål å fremskaffe kunnskap om oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse og tilbakeføring. Prosjektet innhenter erfaringer fra foreldre, både foreldre som har barn under omsorg og foreldre som har fått barn tilbakeført etter en omsorgsovertakelse. Prosjektet har til formål å gi økt kunnskap om hva som skal til for å lykkes med oppfølgings- og tilbakeføringsarbeidet. Samlet vil prosjektet gi kunnskap som svarer til den overordnede problemstillingen: Hvilken oppfølging foreldre får etter en omsorgsovertakelse, hva oppfølgingen består i og hvordan kommunene har organisert oppfølgingsarbeidet etter en omsorgsovertakelse? De registrerte mottar individuell informasjon om behandlingen av sine personopplysninger og gir sin tilslutning til deltakelse.

Prosjektet gjør også nødvendige tiltak for å ivareta de registrertes rettigheter og friheter, jf. art 89 nr. 1. I vår vurdering har vi lagt vekt på at data lagres kryptert og adskilt fra kontaktopplysninger. Materialet anonymiseres fortløpende.

KOMMENTAR TIL INFORMASJONSSKRIV Vi gjør oppmerksom på at de registrerte må motta informasjon om rettslig grunnlag for behandlingen av personopplysninger, samt korrekt informasjon om sine rettigheter.

FELLES BEHANDLINGSANSVAR I prosjektet er det felles behandlingsansvar mellom VID vitenskapelige høyskole, OsloMet og Universitetet i Stavanger. Vi legger til grunn at behandlingen oppfylles kravene til felles behandlingsansvar, jf. personvernforordningen art. 26.

FØLG DIN INSTITUSJONSRETNINGSLINJE Det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt og hvilke databehandlere du kan bruke. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.).

Personverntjenester legges til grunn at behandlingen oppfylles kravene i personvernforordningen om riktighet (art 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. I langvarige prosjekter vil vi ta kontakt hvert annet år for å minne om at eventuelle endringer må meldes.

Lykke til med prosjektet!

INVITASJON TIL DELTAKELSE I FORSKNIGSPROSEJKT – OPPFØLGING AV FORELDRE ETTER OMSORGSOVERTAKELSE

På oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)

Kort om forskningsprosjektet «Opp-For»

VID vitenskapelige høgskole (VID), OsloMet Storbyuniversitetet (OsloMet) og Universitetet i Stavanger (UiS) har fått i oppdrag å gjennomføre et forskningsprosjekt som skal gi økt kunnskap om oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse og tilbakeføring, og hvordan barnevernet jobber med oppfølging etter en omsorgsovertakelse. Forskning viser at systematisk og målrettet oppfølging øke sjansene for tilbakeføring og reduserer faren for at foreldre på ny blir fratatt omsorg for barn.

I dette informasjonsskrivet henvender vi oss til foreldre som har erfaring med omsorgsovertakelse. Foreldre som er fratatt omsorg for et barn har erfaringer som kan gi viktig kunnskap for å styrke arbeidet med oppfølging og tilbakeføring etter en omsorgsovertakelse. Vi ønsker å gjennomføre et individuelt intervju, enten via telefon, teams eller fysisk, og vil i dette skrivet gi nærmere informasjon om prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Prosjektet gjennomføres på oppdrag fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, og er viktig for å styrke oppfølgingen til foreldre etter dommene mot Norge i den Europeiske menneskerettighetsdomstolen.

HVA INNEBÆRER DELTAKELSE I FOKUSGRUPPEINTERVJU

Vi ønsker å intervju til sammen 30 foreldre (15 mødre og 15 fedre) som er fratatt omsorgen for barn i løpet av de siste tre årene. Intervjuene vil omhandle dine erfaringer med oppfølging etter omsorgsovertakelse, fra barnevernet og eventuelt andre og hvordan du opplever at den treffer dine behov. Vi er også opptatt av om barnevernet har laget en plan og mål for tilbakeføring eller ikke, og hvordan det jobbes med plan og mål som er satt.

Intervjuet vil bli gjennomført av en av forskerne i prosjektet og kan foregå over telefon, digitalt via teams eller lignende, og hvis du ønsker, kan vi også gjennomføre intervju fysisk på et egnet sted. Intervjuet vil vare ca 1 ½ time. Alle forskerne i prosjektet har taushetsplikt om hvem som deltar og det du deler av erfaringer under intervjuene.

Vi benytter lydopptaker under intervjuet, som blir skrevet om til anonymisert tekst kort tid etter intervjuet er gjennomført. Opptakene vil bli slettet umiddelbart etter at de er skrevet ut i tekst, og vil fram til da bli oppbevart i låst skap ved behandlingsansvarlige institusjoner (VID, OsloMet eller UiS), avhengig av hvem som har gjennomført intervjuet med deg. Hvis du ønsker, kan du få lese gjennom intervjuet og rette opplysninger om deg. Du kan dermed være helt trygg på at erfaringene du har delt er riktig formidlet og at teksten er tilstrekkelig anonymisert. For at det skal være mulig for deg å få lese intervjuet, vil vi gi intervjuet en kode som er knyttet til ditt navn. Koden oppbevares nedlåst og atskilt fra intervjueteksten i tre uker etter at intervjuet er transkribert. Ingen vil kunne gjenkjenne hvem som har deltatt når forskningen publiseres.

Analysene av det samlede datamaterialet (det vil si alle intervjuene) vil danne grunnlag for en forskningsrapport som overleveres til Bufdir ved prosjektslutt. Datamaterialet vil også kunne gi grunnlag for vitenskapelige artikler og annen faglitteratur om foreldreoppfølging.

Intervjuene vil bli gjennomført våren 2025, og prosjektet i sin helhet avsluttes desember 2026.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i forskning, og deltakerne gir et informert samtykke før intervjuet. Du har også mulighet til å trekke samtykke uten å oppgi grunn, men vi ber om at det gjøres innen tre uker etter intervjuet er gjennomført. Da vil vi slette alle opplysninger vi har om deg, og intervjuet med deg vil ikke inngå i de videre analysene.

Ivaretagelse av personvern – Dine rettigheter

Prosjektet er behandlet av SIKT – som er en nasjonal personverntjeneste som har til formål å sikre at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Vi vil bare bruke opplysningene du gir til formålet som er beskrevet ovenfor. I tillegg til intervju om dine erfaringer, ønsker vi å registrere opplysninger kjønn, alder, landbakgrunn og inntektsgrunnlag. Du velger selv hvilke opplysninger du vil dele. Vi vil ikke oppbevare identifiserbare personopplysninger om deg utover de tre første ukene etter at intervjuet er gjennomført. Alle personopplysninger (kontaktinformasjon) blir da slettet.

Vi vil forsikre deg om at alle opplysningene som kommer fram i intervjuet vil bli behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun forskerne ved behandlingsansvarlige institusjoner som vil ha tilgang til datamaterialet, og ingen uvedkommende vil ha tilgang til informasjon om hvem som har deltatt i studien.

Vi er pliktet til å opplyse om dine rettigheter. Du har rett til å få innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene, få rettet personopplysninger om deg, få slettet personopplysninger om deg, og sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Prosjektleder og førsteamanuensis Ellen Syrstad, Fakultet for sosialvitenskap, Diakonveien 14, 0370 Oslo. Telefon: 453 93 019. Epost: ellen.syrstad@vid.no
- Personvernombudet ved VID: Nancy Yue Liu, Telefon: 938 56 277. Epost: nancy.yue.liu@diakonhjemmet.no

Dersom du har spørsmål knyttet til SIKT sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt på epost: personverntjenester@sikt.no, eller på telefon 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Ellen Syrstad
Prosjektleder

Intervju vil bli gjennomført av en av disse forskerne:

Ellen Syrstad, e-mail: ellen.syrstad@vid.no

Tor Slettebø, e-mail: tor.slettebo@vid.no

Ingunn T. Ellingsen, e-mail: ingunn.t.ellingsen@uis.no

Ingunn Studsrød, e-mail: ingunn.studsrod@uis.no

Tina Gerds-Andresen, e-mail: tina.gerds-andresen@oslomet.no

HAR DU ERFARING MED Å HA BARN I PLASSERINGSTILTAK FRA BARNEVERNET ELLER TILBAKEFØRING?

Forskere ønsker å høre dine erfaringer!

Forskningsprosjektet OPPFOR skal gi økt kunnskap om:

- 1) Hvordan foreldre som har erfaring med omsorgsovertakelse ELLER frivillig plassering opplever kontakten med og oppfølgingen fra barnevernet eller andre tjenester etter en omsorgsovertakelse
- 2) Hvordan foreldre som har fått barnet tilbake erfarer kontakt og oppfølging fra barnevern og andre i forbindelse med og etter tilbakeføringen.

Vi ønsker å komme i kontakt med tre grupper foreldre:

- 1) Mødre og fedre som er fratatt omsorgen for barn etter 1. januar 2023.
- 2) Mødre og fedre som har erfaring med frivillig plassering etter 1. januar 2023.
- 3) Mødre og fedre som har fått barn tilbakeført/blitt gjenforent med barnet etter 1. januar 2023

Forskningsintervju:

Intervju kan gjennomføres enten ved direkte møte mellom deg og forskeren, eller som et digitalt møte via teams eller via telefon, og vil vare 1-2 timer. Trenger du tolk, ordner vi det.

Taushetsplikt og personvern:

NB: Forskerne i prosjektet har taushetsplikt. Verken barnevernet eller andre vil få kjennskap til hvem som har deltatt når forskningen presenteres som forskningsbasert kunnskap. Prosjektet er godkjent av SIKT som skal sikre personvern og trygg databehandling.

Forskerne er ansatt ved VID vitenskapelige høyskole, Universitetet i Stavanger og Storbyuniversitetet OsloMet og prosjektet gjennomføres på oppdrag fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.

Vil du delta, ta kontakt med:

Ellen Syrstad
Ellen.syrstad@vid.no
Telefon/sms: 45393019

Ingunn T. Ellingsen
Ingunn.t.ellingsen@uis.no
Telefon/sms: 97092258

Ingunn Studsrød
Ingunn.studsrod@uis.no
Telefon/sms: 94885966

Arabic

English

Polish

Somali

Spanish

Ukrainian

INVITASJON TIL DELTAKELSE I FORSKNIGSPROSEJKT OM OPPFØLGING AV FORELDRE ETTER OMSORGSOVERTAKELSE

På oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)

Kort om forskningsprosjektet «Opp-For»

VID vitenskapelige høyskole (VID) har i samarbeid med OsloMet Storbyuniversitetet (OsloMet) og Universitetet i Stavanger (UiS) fått i oppdrag å gjennomføre et forskningsprosjekt som kan gi økt kunnskap om oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse og med tilbakeføring. Vi skal i forskningsprosjektet innhente erfaringer fra foreldre, både foreldre som har barn under omsorg og foreldre som har fått barn tilbakeført etter en omsorgsovertakelse. Vi skal også gjennomføre fokusgruppeintervju med barnevernsarbeidere rundt om landet og en survey blant ledere og ansatte i kommunal barnevernstjeneste.

Prosjektets har til formål å gi økt kunnskap om hva som skal til for å lykkes med oppfølgings- og tilbakeføringsarbeidet. Samlet vil prosjektet gi kunnskap som svarer til den overordnede problemstillingen: *Hvilken oppfølging foreldre får etter en omsorgsovertakelse, hva oppfølgingen består i og hvordan kommunene har organisert oppfølgingsarbeidet etter en omsorgsovertakelse, med tanke på en tilbakeføring og hensynet til barnets beste.*

Vi henvender oss til deg som ansatt i kommunal barnevernstjeneste og som har erfaring med oppfølging til foreldre etter en omsorgsovertakelse med invitasjon til å delta i fokusgruppeintervju sammen med andre ansatte i barnevernstjenesten. Vi vil i dette skrivet gi nærmere informasjon om prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet

Førsteamanuensis Ellen Syrstad (VID) er prosjektleder og faglig ansvarlig for forskningsprosjektet.

Forskergruppen består for øvrig av:

VID: Professor Tor Slettebø, professor Ulf Axberg og førstelektor Inger Therese Øvrum

OsloMet: Førsteamanuensis Tina Gerds-Andresen

UiS: Professor Ingunn T. Ellingsen og professor Ingunn Studsrød

Samlet har forskergruppen solid forskererfaring fra barnevernsfeltet og forskningsmetodisk kompetanse.

HVA INNEBÆRER DELTAKELSE I FOKUSGRUPPEINTERVJU

Fokusgruppeintervju er en form for gruppeintervju som i dette forskningsprosjektet vil bestå av 5-7 ansatte fra kommunal barnevernstjeneste og som har erfaring med oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse. Under intervjuet ønsker vi å få fram deltakernes erfaringer og refleksjoner knyttet til forskningstemaet, og forhold som fremmer og hindrer god foreldreoppfølging. Det overordnede forskningsspørsmålet Bufdir ønsker svar på er: «*Hvordan sørger barnevernstjenestene for oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse?*»

Intervjuet vil gjennomføres fysisk. Det antas å ha en varighet på 1½ til 2 timer, og vil bli ledet av en eller to forskere fra forskergruppa. Forskerne har taushetsplikt om hvem som deltar og det som kommer fram under intervjuene vil bli anonymisert, slik at ingen skal kunne gjenkjenne informasjonen i den videre forvaltningen av datamaterialet

Vi benytter lydopptaker under intervjuet, som blir transkribert til anonymisert tekst kort tid etter intervjuet. Lydfilen slettes umiddelbart etter transkribering. Fram til transkribering vil lydfil bli oppbevart i låst skap ved behandlingsansvarlige institusjoner (VID, OsloMet eller UiS, avhengig av hvem som har gjennomført intervjuet).

For å kunne delta i prosjektet må du være ansatt i kommunal barnevernstjeneste og har noe erfaring med oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse og/eller erfaring med tilbakeføringsarbeid.

Analysene av det samlede datamaterialet vil danne grunnlag for en forskningsrapport som overleveres til Bufdir ved prosjektslutt. Datamaterialet vil også kunne gi grunnlag for vitenskapelige artikler og annen faglitteratur om foreldreoppfølging.

Fokusgruppeintervjuet vil bli gjennomført våren 2025, og prosjektet avsluttes desember 2026.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i forskning, og deltakerne gir et informert samtykke for intervjuet starter. Du har også mulighet til å trekke samtykke uten å oppgi grunn, men det må skje før intervjumaterialet er transkribert og anonymisert. Dersom du velger å trekke deg, ber vi om at det gjøres senest innen en uke etter gjennomført intervju. Da vil ditt bidrag i intervjuet ikke inngå i det transkriberte datamaterialet, og dermed bli utelatt fra de videre analysene.

Ivaretagelse av personvern – Dine rettigheter

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. Etter søknad har SIKT – kunnskapssektorens tjenesteleverandør som tilbyr personverntjenester for forskning til utdannings- og forskningsinstitusjoner vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålet som beskrevet ovenfor. Ditt navn vil kun framgå av samtykkeskjema. Utover det vil vi registrer kjønn, alder, utdanningsbakgrunn og arbeidserfaring. Det oppbevares ikke identifiserbare personopplysninger om deg etter at

intervjuet er gjennomført. Alle personopplysninger (kontaktinformasjon) blir da slettet, og personidentifiserende forhold anonymiseres i datamaterialet.

Alle opplysningene som kommer fram, vil bli behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun forskerne ved behandlingsansvarlige institusjoner som vil ha tilgang til personopplysningene. Ingen uvedkommende vil ha tilgang til informasjon om hvem som har deltatt i studien.

For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene, vil vi erstatte ditt navn og kontaktopplysninger med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Du har rett til å:

- få innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg, og
- sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Førsteamanuensis Ellen Syrstad, Fakultet for sosialvitenskap, Diakonveien 14, 0370 Oslo. Telefon: 453 93 019. Epost: ellen.syrstad@vid.no
- Personvernombudet ved VID: Nancy Yue Liu, Telefon: 938 56 277. Epost: nancy.yue.liu@diakonhjemmet.no

Dersom du har spørsmål knyttet til SIKTs vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt på epost: personverntjenester@sikt.no, eller på telefon 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Ellen Syrstad
Prosjektleder

Kontaktinformasjon til forskere som skal gjennomføre fokusgruppeintervju:

- Ellen Syrstad, e-mail: ellen.syrstad@vid.no, telefon
- Tor Slettebø, e-mail: tor.slettebo@vid.no, telefon
- Ingunn T. Ellingsen, e-mail: ingunn.t.ellingsen@uis.no, telefon 9709 2258
- Ingunn Studsrød, e-mail: ingunn.studsrod@uis.no, telefon

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet “Oppfølging av foreldre i forbindelse med tilbakeføring etter omsorgsovertakelse”, og ønsker å medvirke i studien.

Jeg samtykker til:

- ☐ Å delta i intervju
- ☐ At det benyttes lydopptaker under intervjuet
- ☐ Jeg er kjent med at opptaket slettes etter det er skrevet ut i anonymisert tekst og samtykker til at det intervjumaterialet oppbevares slik det fremkommer av informasjonsskrivet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

ISSN: 2464-3777

OSLOMET

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBY UNIVERSITET

Universitet
i Stavanger

=f=t:v10